

**T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI**

**DEMOGRAFİK VE AKADEMİK DEĞİŞKENLER İLE VERGİ
OKURYAZARLIĞI, VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ UYUMU
ARASINDAKİ İLİŞKİ: LİSANS ÖĞRENCİLERİ ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

Ercan YELMAN

DOKTORA TEZİ

Danışman: Doç. Dr. Veysel İNAL

AĞUSTOS - 2024

T.C.
SAKARYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**DEMOGRAFİK VE AKADEMİK DEĞİŞKENLER İLE
VERGİ OKURYAZARLIĞI, VERGİ BİLİNCİ VE VERGİ
UYUMU ARASINDAKİ İLİŞKİ: LİSANS ÖĞRENCİLERİ
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

DOKTORA TEZİ

Ercan YELMAN

Enstitü Anabilim Dalı: Maliye

**“Bu tez 05/08/2024 tarihinde yüz yüze olarak savunulmuş olup aşağıdaki isimleri bulunan
jüri üyeleri tarafından oybirliği ile kabul edilmiştir.”**

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI
Prof. Dr. Mehmet Emin ALTUNDEMİR	Başarılı
Prof. Dr. Tarık VURAL	Başarılı
Prof. Dr. Orhan BATMAN	Başarılı
Doç. Dr. Nurullah ALTINTAŞ	Başarılı
Doç. Dr. Veysel İNAL	Başarılı

ETİK BEYAN FORMU

Enstitünüz tarafından Uygulama Esasları çerçevesinde alınan Benzerlik Raporuna göre yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının benzerlik oranının herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve Etik Kurul Onayı gerektiği takdirde onay belgesini aldığımı beyan ederim.

Etik kurul onay belgesine ihtiyaç var mıdır?

Evet ☒

Hayır ☐

(Etik Kurul izni gerektiren araştırmalar aşağıdaki gibidir:

- Anket, mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme teknikleri kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen her türlü araştırmalar,
- İnsan ve hayvanların (materyal/veriler dahil) deneysel ya da diğer bilimsel amaçlarla kullanılması,
- İnsanlar üzerinde yapılan klinik araştırmalar,
- Hayvanlar üzerinde yapılan araştırmalar,
- Kişisel verilerin korunması kanunu gereğince retrospektif çalışmalar.)

Ercan YELMAN

05/08/2024

ÖN SÖZ

Bu çalışmanın hazırlanmasında büyük destek sağlayan ve bilgi birikimiyle rehberlik ederek tezimin başarılı bir şekilde ilerlemesine katkıda bulunan danışman hocam Doç. Dr. Veysel İNAL'a, ayrıca tezimin değerlendirilmesinde değerli jüri üyeliği görevini üstlenen Prof. Dr. Mehmet Emin ALTUNDEMİR, Prof. Dr. Tarık VURAL, Prof. Dr. Orhan BATMAN ve Doç. Dr. Nurullah ALTINTAŞ'a içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu sürece öncelikle başlamama vesile olan ve doktora sürecinde kritik rol oynayan Dr. Öğr. Üyesi Nurullah ALTUN'a ve konunun bulunuşu ve olgunlaşması sürecinde bana rehberlik eden Doç. Dr. Furkan BEŞEL'e teşekkürü bir borç bilirim. Çalışmanın her aşamasında yardımlarını esirgemeyen ve değerli katkılarıyla desteğini sürekli hissettiren Doç. Dr. Süleyman AĞRAŞ, Doç. Dr. Züleyhan Baran, Doç. Dr. Zülküf AYRANGÖL hocalarıma da minnettarlığımı ifade ediyorum.

Yaşamımın her döneminde bana sundukları destekle bugünkü başarılarımın ve ilerlememin temellerini atan, en değerli varlıklarım olan annem ve rahmetli babama sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Çalışma sürecinin her aşamasında yanımda olan, yoğun dönemlerde bile anlayış ve sabır gösteren sevgili eşime ve değerli çocuklarıma en içten şükranlarımı iletiyorum. Bunun yanı sıra bu çalışmanın benim için anlamlı ve başarılı olmasına katkıda bulunan destekleriyle moral kaynağım olan kardeşlerime de özel olarak teşekkür ediyorum.

Ercan YELMAN

05/08/2024

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	vi
ŞEKİL LİSTESİ	viii
GRAFİK LİSTESİ.....	ix
ÖZET	x
ABSTRACT	xi

GİRİŞ.....	1
1. BÖLÜM: VERGİ OKURYAZARLIĞININ TEORİK ÇERÇEVESİ.....	5
1.1. Okuryazarlık Kavramı ve Yaklaşımları.....	5
1.2. Okuryazarlık Türleri	10
1.3. Vergi Okuryazarlığı Kavramının Kavramsal Çerçevesi.....	17
1.3.1. Vergi Kavramı.....	17
1.3.2. Vergi Okuryazarlığı Kavramı.....	19
1.3.3. Vergi Okuryazarlığın Amacı ve Önemi.....	24
1.3.4. Vergi Okuryazarlığının Finansal Okuryazarlıkla İlişkisi.....	28
1.3.5. Vergi Okuryazarlığının Unsurları ve Kapsamı.....	32
1.3.6. Vergi Okuryazarlığının Boyutları.....	39
1.4. Vergi Okuryazarlığını Değerlendirme Yöntemleri ve Araçları.....	42
1.5. Vergi Okuryazarlığının Gelişimine İlişkin Çalışmalar.....	50
2. BÖLÜM: VERGİ BİLİNCİ VE UYUMUNUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ İLE VERGİ OKURYAZARLIK İLİŞKİSİ	71
2.1. Vergi Bilinci ve Önemi	71
2.2. Vergi Uyumu ve Önemi	74
2.3. Vergi Uyumsuzluğu.....	77
2.4. Vergi Uyumunu Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar	78
2.4.1. Rasyonel Tercih Yaklaşımı.....	78
2.4.2. Ahlakî Duygular Yaklaşımı.....	79
2.5. Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranış Biçimleri.....	81
2.5.1. Vergiden Kaçınma.....	81
2.5.2. Vergi Kaçakçılığı.....	83

2.5.3. Vergi Telafisi (Giderilmesi).....	84
2.5.4. Vergi Planlaması.....	85
2.5.5. Vergi Arbitrajı.....	86
2.5.6. Vergi Grevi, Reddi ve İsyanı.....	86
2.5.7. Vergi İnzivası.....	89
2.5.8. Verginin Yansıtılması.....	90
2.5.9. Vergi Borcunu Geç Ödeme.....	91
2.6. Vergiye Karşı Tutum Ve Davranışları Etkileyen Faktörler	92
2.6.1. Kişisel Faktörler	92
2.6.1.1. Bireyin Demografik Özellikleri.....	93
2.6.1.2. Vergi Ödeme Gücü ve Kişisel Vergi Yüğü.....	97
2.6.1.3. Mükelleflerin Kamu Hizmetlerine ve Kamu Harcamalarına Yönelik Bakış Açısı.....	98
2.6.1.4. Mükelleflerin Diğer Mükelleflere Yönelik Bakış Açısı.....	99
2.6.1.5. Devlete Duyulan Güven ve Bağlılık.....	100
2.6.2. Kişisel Olmayan Faktörler.....	101
2.6.2.1. Ekonomik ve Mali Faktörler.....	101
2.6.2.2. Vergi İdaresi ve Vergi Mevzuatından Kaynaklanan Faktörler.....	108
2.6.2.3. Siyasi Yapılanma.....	113
2.7. Vergi Bilinci ve Uyumunun Vergi Okuryazarlığı İle İlişkisi	114
2.7.1. Vergi Bilinci ve Vergi Okuryazarlığı İlişkisi.....	115
2.7.2. Vergi Uyum ve Vergi Okuryazarlığı İlişkisi.....	118
3. BÖLÜM: YÖNTEM VE SAHA ARAŞTIRMASI.....	122
3.1. Araştırmanın Metodolojisi.....	122
3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Problemi.....	122
3.1.2. Araştırmanın Önemi.....	124
3.1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli.....	125
3.1.4. Araştırma Soruları ve Hipotezleri.....	129
3.1.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları.....	131
3.1.6. Veri Toplama Araçları.....	133
3.1.7. Araştırmanın Geçerliği ve Güvenirliği.....	134
3.2. Araştırma Bulguları	136

3.2.1. Tanımlayıcı İstatistikler.....	141
3.2.1.1. Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler.....	141
3.2.1.2. Katılımcıların Vergi Okuryazarlık Puanını Ölçen Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımı.....	144
3.2.1.3. Vergi Bilinci ve Uyumuna İle İlgili Soruların Tanımlayıcı İstatistikleri.....	149
3.2.2. Katılımcıların Vergi Okuryazarlık Puanları (VOP).....	158
3.2.3. Güvenirlilik ve Faktör Analizi Sonuçları.....	164
3.2.4. Normallik ve Farklılık Analizleri.....	167
3.2.5. Hipotezlerin Test Edilmesi.....	200
SONUÇ	214
KAYNAKÇA.....	218
EK	248
ÖZ GEÇMİŞ	253

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AKEF	: Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi
Ed.	: Editör
Eds.	: Editörler
G.Ü. İ.İ.B.F.	: Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
GİB	: Gelir İdaresi Başkanlığı
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
HMRC	: Her Majesty's Revenue and Customs
IBFD	: International Bureau of Fiscal Documentation
ICANAS	: Antik Yakın Doğu Arkeolojisi Uluslararası Kongresi
ICMEB17	: Yönetim, Ekonomi ve İşletme 17. Uluslararası Konferansı
IEEE	: Institute of Electrical and Electronics Engineers
IJAEM	: International Journal of Advances in Engineering and Management
IJCRT	: International Journal of Creative Research Thoughts
IJEBAR	: International Journal of Economics, Business and Accounting Research
IJSRM	: International Journal of Scientific Research and Management
IOSR	: Journal of Business and Management
İİBF	: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
İSMMMO	: İstanbul Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler Odası
JAK	: Jurnal Akuntansi dan Keuangan
JEBR	: Journal of Economic and Business Review
JFS	: Journal of Financial Studies
JIA	: Jurnal Ilmiah Akuntansi
JOPEM	: Journal of Politics, Economy and Management
JRAK	: Jurnal Riset Akuntansi ve Komputerisasi Akuntansi
KDV	: Katma Değer Vergisi
KMU	: Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KPP	: Kantor Pelayanan Pajak (Vergi Dairesi)
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
MSME	: Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler

MYO	: Meslek Yüksek Okulu
n	: Evren Büyüklüğü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OVOP	: Ortalama Vergi Okuryazarlığı Puanı
S	: Gerekli Örnek Büyüklüğü
S.NO	: Sıra Numarası
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TDK	: Türk Dil Kurumu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu
UMKM	: MSME (Mikro, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeler)
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
vb.	: ve benzerleri
vd.	: ve diğerleri
VOP	: Vergi Okuryazarlığı Puanı
VUK	: Vergi Usul Kanunu
YMM	: Yeminli Mali Müşavirler

TABLO LİSTESİ

Tablo 1: Vergi Okuryazarlığının Tanımı	21
Tablo 2: Vergi Okuryazarlığının Unsurlarının Kapsamlı Hali	34
Tablo 3: Vergi Okuryazarlığının Gelişimine İlişkin Literatür Özeti	50
Tablo 4: Belli Evrenler İçin Kabul Edilebilir Örneklem Büyüklükleri	131
Tablo 5: Vergi Okuryazarlığı Düzeyini Ölçme Konusunda Literatür Özeti	137
Tablo 6: Vergi Okuryazarlığı Düzeyi Kategorileri.....	139
Tablo 7: Katılımcıların Özellikleri	141
Tablo 8: Katılımcıların Vergi Okuryazarlık Düzeyini ve Puanını Ölçen Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımı	145
Tablo 9: Vergi Bilinci ve Uyum Anket Sonuçları	150
Tablo 10: Vergi Bilinci Skoru	150
Tablo 11: Ortalamanın Üzerinde Olan Maddeler ve Açıklamaları	153
Tablo 12: Ortalamaya Sahip Maddeler ve Açıklamaları	155
Tablo 13: Ortalamanın Altında Puana Sahip Maddeler ve Açıklamaları	156
Tablo 14: Katılımcıların Vergi Okuryazarlık Düzeyi Yüzde ve Puanları (VOP)	158
Tablo 15: Vergi Okuryazarlık Puanlarının Soru İçeriklerine Göre Analizi	159
Tablo 16: Katılımcıların Demografik ve Akademik Değişkenlere Göre VOP Puanlarının Analizi	160
Tablo 17: Güvenilirlik Analizi ve Faktörlerin Toplam Varyansı Açıklama Durumu .	165
Tablo 18: Faktörleri Oluşturan Maddeler ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları	165
Tablo 19: Araştırma Kapsamında Elde Edilen Bulgular İçin Yapılan Testler	168
Tablo 20: Yaş Grubuna Göre Normallik ve Farklılık Analizi.....	170
Tablo 21: Yaş Grupları Arasındaki Vergi Okuryazarlık Düzeyi Farklılıkları LSD (Least Significant Difference) Testi Sonuçları.....	172
Tablo 22: Cinsiyete Göre Normallik Analizi	173
Tablo 23: Katılımcıların Okudukları Fakülteye Göre Normallik Analizi	175
Tablo 24: Katılımcıların Okudukları Bölüme Göre Normallik Analizi	177
Tablo 25: Bölüm Bazında Yapılan Çift Yönlü Karşılaştırmalar	179
Tablo 26: Katılımcıların Okudukları Bölümlere Göre Bölümler Arasında Vergi Uyum Farklılıkları Çoklu Karşılaştırma	183
Tablo 27: Eğitim Türüne Göre Normallik Testi ve Farklılık Analizi.....	189

Tablo 28: Sınıflara Göre Veri Dağılımlarının Normallliğini ve Gruplar Arasındaki Anlamlı Farklılıkları.....	190
Tablo 29: Katılımcıların Okudukları Sınıflar Arasında "Okuryazarlık Düzeyi (Puan)" Değişkeni Açısından Yapılan Games-Howell Çoklu Karşılaştırma Testinin Sonuçları.....	192
Tablo 30: Katılımcıların Akademik Başarısına Göre Normallik Testi ve Farklılık Analizi	195
Tablo 31: Katılımcıların Okuryazarlık Puanı İle Not Ortalaması (Akademik Başarı) Arasında Games-Howell Testi Kullanılarak Yapılan Çoklu Karşılaştırmaların Sonuçları.....	196
Tablo 32: Katılımcıların Vergi Dersi Alma Durumuna Göre Vergi Okuryazarlık Düzeyi, Vergi Bilinci ve Vergi Uyumuna Normallik Testi ve Farklılık Analizi	198
Tablo 33: Vergi Okuryazarlık Düzeyi Vergi Bilinci ve Uyumuna Arasındaki İlişkiye Dair Normallik Analizi.....	199
Tablo 34: Çalışmanın Hipotezlerinin Test Edilmesinin Özeti.....	209

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1: Okuryazarlık Türleri	11
Şekil 2: Vergi Okuryazarlığının Kapsamı.....	33
Şekil 3: Kaur ve Sekhon (2022)'a Göre Vergi Okuryazarlığının Unsurları	34
Şekil 4: Bornman ve Wasserman (2018)'a Göre Vergi Okuryazarlığının Unsurları.....	36
Şekil 5: Vergi Okuryazarlığının Unsurlarının Özeti	37
Şekil 6: Vergi Okuryazarlığının Boyutları.....	40
Şekil 7: Araştırmanın Modeli.....	128

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Vergi Okuryazarlığının Gelişimine İlişkin Çalışmaların Ülkelere Göre Dağılımı	68
Grafik 2: Vergi Okuryazarlığının Gelişimine İlişkin Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı	69
Grafik 3: Katılımcıların Vergi Okuryazarlık Ölçen Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımı	149
Grafik 4: Vergi Okuryazarlığı İle Vergi Uyumu Arasındaki İlişki	212
Grafik 5: Vergi Okuryazarlığı İle Vergi Bilinci Arasındaki İlişki	213

ÖZET	
Başlık: Demografik ve Akademik Değişkenler İle Vergi Okuryazarlığı, Vergi Bilinci, ve Vergi Uyumu Arasındaki İlişki: Lisans Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma	
Yazar: Ercan YELMAN	
Danışman: Doç. Dr. Veysel İNAL	
Kabul Tarihi: 05/08/2024	Sayfa Sayısı: xi (ön kısım) + 247 (ana kısım) + 5 (ek)
Toplumların gelişimine önemli katkı sağlayan unsurlardan biri şüphesiz okuryazarlıktır. Günümüzde okuryazarlık, çeşitli türlere ayrılmış ve bunlardan biri de vergi okuryazarlığıdır. Vergi okuryazarlığı, mükelleflerin vergi sistemini ve yükümlülüklerini anlamalarının yanı sıra, bu bilgileri günlük kararlarında ve finansal planlamalarında etkili bir şekilde kullanabilme yeteneğidir. Bu tür bir okuryazarlık, mükelleflerin vergi ödeme davranışlarını ve tutumlarını etkileyebilmektedir. Hazırlanan bu tez çalışması, demografik ve akademik değişkenler ile vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkileri ortaya koymayı hedeflemektedir. Çalışma, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerini ölçerek bu konuyu detaylandırmayı amaçlamaktadır. Konuyu disiplinlerarası bir perspektifle ele alarak geniş bir bakış açısı sunmaktadır. Vergi okuryazarlığının teorik temellerinden hareketle, demografik ve akademik değişkenlerin vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkileri kapsamlı bir şekilde incelemektedir. Bu yaklaşım, vergi okuryazarlığı alanında literatüre önemli katkılar sağlamayı ve konunun çeşitli disiplinlerden nasıl etkilendiğini anlamayı arzulanmaktadır. Araştırma, nicel yöntemlerle yapılmış olup, Düzce Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi'nde eğitim gören 521 öğrenciye yönelik olarak anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerinin genel ortalaması 33,12 puan olarak belirlenmiş ve bu, vergi okuryazarlığının orta seviyenin altında olduğunu göstermektedir. Ayrıca katılımcıların yaklaşık %59,1'inin bu alanda zayıf veya sınırlı bilgiye sahip olduğu tespit edilmiştir. Bununla birlikte yaş ve akademik başarı arttıkça vergi okuryazarlığının yükseldiği, vergi dersi alanların bilgi düzeyinin daha yüksek olduğu ve Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencilerinin diğer fakültelere kıyasla daha yüksek vergi okuryazarlığına sahip olduğu tespit edilmiştir. Bulgular aynı zamanda vergi okuryazarlığının, vergi uyumu ve vergi bilinci üzerinde pozitif etkisi olduğu göstermektedir. Diğer bulgular ise vergi okuryazarlığıyla ilgilenen araştırmacıların daha geniş bir perspektifle yaklaşımlarına imkan tanımaktadır.	
Anahtar Kelimeler: Vergi Okuryazarlığı, Demografik ve Akademik Değişkenler, Vergi Bilinci, Vergi Uyumu, Lisans Öğrencileri	

ABSTRACT	
Title of Thesis: The Relationship Between Demographic and Academic Variables and Tax Literacy, Tax Awareness, and Tax Compliance: A Study on Undergraduate Students	
Author of Thesis: Ercan YELMAN	
Supervisor: Assoc. Prof. Veysel İNAL	
Accepted Date: 05/08/2024	Number of Pages: xi (pre text) + 247 (main body) + 5 (add)
One of the key factors that significantly contribute to the development of societies is undoubtedly literacy. Today, literacy is categorized into various types, one of which is tax literacy. Tax literacy refers to the ability of taxpayers to understand the tax system and their obligations, as well as to effectively apply this knowledge in their daily decisions and financial planning. This form of literacy can influence taxpayers' attitudes and behaviors towards fulfilling their tax responsibilities. This thesis aims to reveal the relationships between demographic and academic variables and their impact on tax literacy, tax awareness, and tax compliance. The study seeks to provide a detailed examination of this subject by measuring the tax literacy levels of the participants. By adopting an interdisciplinary perspective, it offers a broad viewpoint on the topic. Grounded in the theoretical foundations of tax literacy, the research comprehensively analyzes the connections among demographic and academic variables, tax literacy, tax awareness, and tax compliance. This approach aspires to make significant contributions to the literature on tax literacy and enhance understanding of how various disciplines influence this subject. The research was conducted using quantitative methods, specifically through a survey involving 521 students from Düzce University and Sakarya University. The results revealed that the overall average tax literacy level among participants was 33.12 points, indicating a level below the medium standard. Approximately 59.1% of participants exhibited weak or limited knowledge in this area. Additionally, the study found that tax literacy tends to increase with age and academic success; students who have taken tax courses demonstrated higher knowledge levels, and those from the Faculty of Political Sciences scored higher in tax literacy compared to peers from other faculties. The findings also suggest that tax literacy positively influences tax compliance and tax awareness. Moreover, these results provide valuable insights for researchers interested in exploring tax literacy from a broader perspective.	
Keywords: Tax Literacy, Demographic and Academic Variables, Tax Awareness, Tax Compliance, Undergraduate Students	

GİRİŞ

Araştırmanın Konusu

Çalışmanın odak noktası, bireylerin demografik özellikleri (yaş, cinsiyet vb.) ve akademik değişkenlerinin (fakülte, bölüm vb.) vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu ile olan ilişkisini incelemektir. Araştırmanın ilk aşamasında vergi okuryazarlığının teorik çerçevesi oluşturulmaktadır. Ardından vergi bilinci ve uyumunun kavramsal çerçevesi ile vergi okuryazarlığı arasındaki ilişki değerlendirilmektedir. Son aşamasında ise teorik çerçevede ele alınan konuları desteklemek amacıyla, vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve vergi uyumu ilişkisini inceleyen bir anket çalışmasına yer verilmektedir. Bu anket çalışmasında, katılımcıların genel vergi okuryazarlık düzeyleri belirlenmekte ve bu düzeylerin demografik özellikler (yaş, cinsiyet, gelir seviyesi gibi) ile akademik değişkenlere (eğitim seviyesi, fakülte, bölüm gibi) göre nasıl farklılık gösterdiği incelenmektedir.

Araştırmanın Amacı

Günümüzde vergi sistemlerinin karmaşıklığı ve vergi mevzuatının sürekli değişimi, vergi mükelleflerinin karşılaştığı önemli zorluklardan biridir. Vergi okuryazarlığı, bu karmaşık yapı içinde vergi yasalarını anlama, vergi yükümlülüklerini doğru şekilde yerine getirme ve vergi kaçakçılığı gibi olumsuz davranışlara karşı dirençli olma yeteneğini sağlayan önemli bir araçtır. Bu çalışmanın temel amacı, bireylerin demografik ve akademik değişkenlerle vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu doğrultuda, araştırma vergi okuryazarlık düzeylerinin yaş, cinsiyet, okunan fakülte, bölüm, eğitim türü, sınıf ve akademik başarı gibi demografik ve akademik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini araştırmayı hedeflemektedir. Ayrıca vergi dersi alan katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olup olmadığını belirlemek de bu araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır. Çalışmanın diğer bir amacı ise vergi okuryazarlığının temel kavramlarını ve teorik altyapısını belirlemektir. Bununla birlikte vergi bilinci ve vergi uyumu kavramlarının vergi okuryazarlığı ile olan ilişkisi de değerlendirilmektedir. Son olarak, elde edilen bulgularla vergi bilincini ve vergi uyumunu artıracak vergi politikaları ve eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Araştırmanın Önemi

Vergiler, devletlerin gelir elde etme ve kamu hizmetlerini finanse etme açısından en temel araçlardan biridir. Vergi sistemlerinin etkinliği ve adil bir şekilde işlemesi, vergi ödemelerine yönelik bilinçli ve doğru kararlar alınmasını ve bu kararların uygulanmasını zorunlu kılar. Devletlerin çeşitli hizmetleri ve altyapı projelerini sürdürebilmeleri için gerekli olan finansman, büyük ölçüde vergi gelirlerinden sağlanmaktadır. Bu bağlamda bireylerin vergi yasalarını ve sistemlerini anlaması, vergi ödemeleri ve uyumu konusundaki sorumluluklarını yerine getirmeleri büyük önem taşır. Vergi sistemlerinin başarılı bir şekilde işlemesi bireylerin vergi konularında bilinç, uyum ve okuryazarlık düzeylerine bağlı olarak değişebilmektedir.

Vergi okuryazarlığı kavramı, son yıllarda giderek daha fazla önem kazanmış ve çeşitli disiplinlerden araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Artan ilgi, vergi okuryazarlığının bireylerin ve işletmelerin vergi sistemini anlama becerilerini, vergi yükümlülüklerini yerine getirme eğilimlerini ve vergi bilincini nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Ekonomi, işletme, hukuk ve maliye gibi disiplinler, vergi okuryazarlığının çeşitli yönlerini ve bu alandaki bilgi eksikliklerinin toplumsal ve ekonomik sonuçlarını analiz eden çalışmalar yürütmektedir. Ancak mevcut araştırmalar genellikle belirli bir alana odaklanmakta ve çeşitli disiplinler arası bakış açılarını içermemektedir. Ayrıca akademik literatürde vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve uyumu ilişkilerini aynı anda ele alan çalışmaların sayısının sınırlı olması, bu alanda bir boşluk bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve uyumu arasındaki ilişkisinin daha kapsamlı bir şekilde araştırılması gerektiği düşünülmektedir.

Söz konusu akademik boşlukların ve ihtiyaçların doldurulması ve giderilmesi hedeflenen bu çalışmanın temel amacı, bireylerin demografik ve akademik değişkenlerle vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu bağlamda demografik ve akademik değişkenler ile vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkiler farklı açılardan değerlendirilmektedir. Çalışma, vergi okuryazarlığının gelişimine katkıda bulunmayı ve vergi okuryazarlığı skorunun belirlenmesine yönelik önemli veriler sunmaktadır. Ayrıca vergi okuryazarlığının kavramsal çerçevesini oluşturmakta, kapsam ve unsurlarını belirlemekte ve boyutlarını analiz etmekte sağlam bir temel sunmaktadır. Diğer taraftan bu çalışma, vergi okuryazarlığının gelişimine katkıda bulunurken, aynı zamanda bu alanda yapılan araştırmalar için önemli bir kaynak

oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışma, araştırmının vergi politikaları açısından sağladığı bilgiler, vergi uyumu ve bilincinin geliştirilmesi amacıyla yapılacak reformların temel taşlarını oluşturabilir.

Araştırmanın Kapsamı ve Kısıtları

Bu çalışmanın kapsamı Düzce Üniversitesi ve Sakarya Üniversitesi'nde lisans düzeyinde öğrenim gören öğrencilerle sınırlıdır. Bu bağlamda çalışma, Düzce Üniversitesi İşletme Fakültesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi ve Sakarya Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Hukuk Fakültesi'nde eğitim alan lisans öğrencileri üzerinde gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede toplamda 521 kişiye anket uygulanmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışmada nicel yöntem kullanılmıştır. Veri toplamada nicel tekniklerden biri olan anket tekniği tercih edilmiştir. Araştırmanın evrenini Düzce Üniversitesi İşletme Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültelerinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme gönüllü öğrenciler arasından basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 521 öğrenci olarak belirlenmiştir. Veriler hem çevrimiçi hem de yüz yüze toplanmıştır. Bu geniş katılımcı kitlesi farklı disiplinlerden gelen öğrencilerin görüşlerini ve deneyimlerini kapsamaktadır.

Anket formu, literatürdeki mevcut çalışmaların etkisiyle titizlikle hazırlanmış olup, hem demografik hem de akademik bilgilerin toplanmasına yönelik detaylı sorular içermektedir. Vergi okuryazarlığının çeşitli yönlerini kapsamlı bir şekilde değerlendirmek amacıyla özel olarak tasarlanmıştır. Anket soruları, vergi okuryazarlığının çeşitli boyutlarını analiz etmeyi hedeflemektedir. Çevrimiçi anketler, Google Forms aracılığıyla, yüz yüze anketler ise doğrudan görüşmeler yoluyla gerçekleştirilmiştir. Bu yöntemler, veri toplama sürecinin zenginliğini artırmış ve katılımcıların çeşitli görüş ve deneyimlerini yansıtmaya fırsatı sunmuştur. Çevrimiçi ve yüz yüze veri toplama sürecinde karşılaşılan zorluklar detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Toplanan veriler, vergi bilinci ve uyumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla çeşitli istatistiksel yöntemlerle analiz edilmiştir. Veri analizi sürecinde, her iki yöntemden elde edilen verilerin karşılaştırılması yapılacak ve analiz için kullanılan yazılım araçları ve

yöntemler, çalışmanın geçerliliğini ve güvenilirliğini artırmak amacıyla özenle seçilmiştir. Her iki yöntemin bir arada kullanılması, araştırmanın sonuçlarının güvenilirliğini ve geçerliliğini artıran önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir.

Araştırmanın İçeriği

Çalışma, üç ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, vergi okuryazarlığının teorik çerçevesi kapsamlı bir şekilde ele alınmakta; okuryazarlık kavramı ve çeşitli yaklaşımlar detaylandırılmakta, vergi okuryazarlığının kavramsal çerçevesi, amacı, önemi, unsurları ve kapsamı kapsamlı olarak açıklanmaktadır. Ayrıca vergi okuryazarlığının finansal okuryazarlıkla ilişkisi ve bu alanda uluslararası düzeyde yapılan çalışmalar derinlemesine incelenmektedir. İkinci bölümde, vergi bilinci ve uyumu kavramları üzerinde durulmakta, vergi uyumsuzluğu ve bu durumu açıklamaya yönelik çeşitli yaklaşımlar ele alınmakta; mükelleflerin vergiye karşı tutum ve davranış biçimleri detaylandırılmakta ve bu tutumları etkileyen kişisel ile kişisel olmayan faktörler üzerinde durulmaktadır. Üçüncü bölümde ise araştırmanın metodolojisi geniş bir şekilde açıklanmakta; araştırmanın amacı, kapsamı, veri toplama araçları, geçerlik ve güvenilirlik konuları ayrıntılı olarak ele alınmakta, araştırma bulguları ve analiz sonuçları detaylı bir şekilde sunulmaktadır. Bu bölümde, tanımlayıcı istatistikler, güvenilirlik ve faktör analizi sonuçları, normallik ve farklılık analizleri kapsamlı bir şekilde incelenmekte ve hipotezlerin test edilmesi yapılmaktadır.

Çalışma, vergi okuryazarlığı ile ilgili kapsamlı bir analiz sunarak, hem teorik hem de uygulamalı boyutları derinlemesine ele almaktadır. Genel olarak, çalışma vergi okuryazarlığının çeşitli yönlerini kapsamlı bir şekilde inceleyerek, bu alanda hem teorik hem de pratik bilgi katkısı sağlamaktadır.

1. BÖLÜM: VERGİ OKURYAZARLIĞININ TEORİK ÇERÇEVESİ

Okuryazarlık, toplumların büyümesi ve sosyal refahının gerçekleşebilmesi için hayati öneme sahip bir kavramdır. Zaman içinde okuryazarlık, okuma ve yazma becerilerinin ötesine geçerek daha geniş bir perspektifle ele alınmıştır. İnsan ihtiyaçlarının çeşitlenmesiyle birlikte yeni okuryazarlık türleri ortaya çıkmıştır. Günümüzde önemli olan konulardan biri de vergi okuryazarlığıdır. Vergi okuryazarlığı, uzun yıllar boyunca finansal okuryazarlık içerisinde değerlendirildiği için ayrı bir uzmanlık alanı olarak yeterince gelişme gösterememiştir. Son zamanlarda vergi okuryazarlığının kendi uzmanlık alanı olarak tanımlanması ve geliştirilmesi gerekliliği vurgulanmaktadır. Bazı bilim insanları, vergi okuryazarlığının ayrı bir kavram ve bilim dalı olarak değerlendirilmesi gerektiğini önermektedir. Bu değişen bakış açısıyla vergi okuryazarlığının toplumlar için ne kadar önemli olduğunu anlamak ve bu alanda daha fazla gelişim sağlamak gerekmektedir.

Çalışmanın bu bölümünde okuryazarlık kavramı ve yaklaşımları geniş bir perspektifle ele alınarak, okuryazarlık türleri incelenmektedir. Ardından vergi okuryazarlığı kavramının kavramsal çerçevesi detaylandırılarak, vergi kavramı ve vergi okuryazarlığı ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır. Sonrasında vergi okuryazarlığının amacı ve önemi üzerinde durulurken, bu kavramın finansal okuryazarlık ile ilişkisi de kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. Ayrıca vergi okuryazarlığının unsurları ve kapsamı ayrıntılı olarak analiz edilmekte, vergi okuryazarlığının farklı boyutları incelenmektedir. Bu bağlamda vergi okuryazarlığını değerlendirme yöntemleri ve araçları da incelenerek, vergi okuryazarlığının gelişimine yönelik yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmektedir.

1.1. Okuryazarlık Kavramı ve Yaklaşımları

Okuryazarlığın tanımlanması oldukça zorlu bir iştir ve bu kavram en karmaşık terimlerden biri olarak görülmektedir. Bu zorluk, genellikle okuryazarlığın farklı disiplinlerin ilgi alanına girmesi ve bu disiplinlerin farklı tanımlamalar yapmasından kaynaklanmaktadır. Ayrıca toplumların gelişmesi ve her anlamda ilerlemesi ile okuryazarlık kavramı çeşitli şekillerde yeniden tanımlanmaktadır. Dolayısıyla okuryazarlık için evrensel olarak kabul edilen tek bir tanım yapmak oldukça güçtür. Literatür incelendiğinde okuryazarlık konusunda birçok farklı tanımın yer aldığı anlaşılmaktadır. Bu bağlamda tanımlardan birkaçını aşağıda sunmak mümkündür.

Okuryazarlık, genel olarak çeşitli bağlamlarda etkili bir şekilde okuma ve yazma becerilerini kapsayan geniş bir kavramdır (Pilgrim ve Martinez, 2013: 60). Bu tanım, okuryazarlığın hem okuma hem de yazma eylemlerini içerdiğini ve bu iki temel aktiviteyi barındıran kapsamlı bir yetkinlik alanı olduğunu belirtmektedir. Diğer bir tanıma göre okuryazarlık, dilin pek çok toplumda günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası olan görsel sembollerle ifade edilmesi ve bu sembollerin çözülmesiyle tanımlanan bir dilsel yetkinliktir (Turin ve Hanks, 2021: 1). Bu yaklaşım, okuryazarlığın dilsel ve sembolik unsurlarını ön plana çıkarmakta ve görsel sembollerin anlaşılmasının önemini vurgulamaktadır.

Bir başka tanım ise okuryazarlığı, bir dil içerisindeki işaretleri ve sembolleri anlama becerisini, okuma ve yazma yetisiyle birlikte kapsayan geniş bir kavram olarak tanımlamaktadır (Güneş, 2019: 226; Brázdová ve Zdražilová, 2013: 152). Ayrıca okuryazarlık, toplumsal bağlamlara gömülü uygulamaları içeren çoklu formatlardaki metinlerle etkileşim ve katılım yoluyla anlamı çıkarma, oluşturma, bütünleştirme ve eleştiri yapma amacıyla okuma, yazma ve sözlü dili kullanma süreci olarak da tanımlanmaktadır (Frankel vd., 2016: 7).

Bir diğer tanımda da okuryazarlık, toplumda etkili bir şekilde işlev görmek, kişisel ve profesyonel hedeflere ulaşmak ve bireyin bilgi ve potansiyelini geliştirmek amacıyla basılı ve yazılı bilgileri kullanma becerisi şeklinde belirtilmektedir (IALS, 2011). Bu tanım, okuryazarlığın sadece bilgi okuma ve yazma becerisi değil aynı zamanda toplumsal ve kişisel gelişimdeki önemini de vurgulanmaktadır.

Tanımlamalardan anlaşılacağı üzere okuryazarlık, bireylerin bilgiye erişim, bu bilgiyi anlama ve çeşitli alanlarda etkili bir şekilde kullanma yeteneğini ifade eden dinamik bir süreçtir. Bu kavram sadece okuma ve yazma eylemleriyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda dilsel ve görsel sembollerle etkileşim kurma yeteneğini de kapsamaktadır. Ayrıca toplumsal ve kültürel bağlamlarda anlam oluşturma, eleştirel düşünme ve bilgiye dayalı karar alma gibi becerileri de içermektedir.

Okuryazarlık, bireyler, toplumlar ve devlet yönetimleri açısından çeşitli açılardan önemli bir kavram olarak değerlendirilmektedir. Çünkü günümüzde okuryazarlık insanların günlük yaşamlarının merkezinde yer almakta ve hemen her alanda önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle de akademik literatürde okuryazarlığın sosyal sorunların üstesinden gelmede ve bireylerin gelişiminde hayati bir rol oynadığı vurgulanmaktadır.

Ayrıca okuryazarlık bireylerin bilgiye erişimini artırarak düşünme yeteneklerini geliştirmelerine ve kişisel özgürlüklerini genişletmelerine olanak tanıyan temel bir araç olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla gelişmiş okuryazarlık becerileri bireylerin haklarını savunmalarını, bilinçli kararlar almalarını ve toplumsal katılım sağlamalarını mümkün kılmaktadır. O yüzden okuryazarlık eğitimi ve teşviki, toplumların ilerlemesi ve bireylerin potansiyellerini gerçekleştirme açısından büyük önem taşımaktadır (Bialostok ve Whitman, 2006: 382; Street, 1997: 49).

Bununla birlikte okuryazarlık, yalnızca bireysel ve toplumsal gelişimle sınırlı kalmayıp bireylerin hedeflerine ulaşmalarını, bilgi ve potansiyellerini geliştirmelerini ve topluma tam anlamıyla katılmalarını sağlayan önemli bir öğrenme süreci olarak da değerlendirilmektedir (Mutascu ve Danuletiu, 2013: 2). Bu bağlamda okuryazar bireyler artık yalnızca başkalarının kendilerine öğretmeyi seçtiği bilgiyle sınırlı kalmazlar. Aynı zamanda kendi öğrenme arayışlarını ve ihtiyaçlarını gerçekleştirme yeteneğine de sahip olurlar. Dolayısıyla okuryazar olan bireyler artık sadece başkalarının kendilerine öğretmeyi tercih ettiği bilgiyle sınırlı kalmak zorunda değillerdir; kendi öğrenme isteklerini gerçekleştirme yeteneğine sahiptirler. Ayrıca okuryazarlık bilginin yayılması, öğrenme ve anlama süreçlerinin güçlenmesi, bilinçli seçimler yapabilme yeteneği kazanma ve dünyayı anlamlandırma konusunda fırsatlar oluşturmaktadır. Diğer yandan okuryazarlık bireylere mesleki statü ve maddi kazanç birikimi açısından önemli avantajlar sağlayabilmektedir (Brown vd., 2006: 181).

Öte yandan okuryazarlık günümüz dünyasında bireylerin istihdam olanaklarını artırarak ekonomik ve sosyal açıdan bilinçli hareket etme yetilerini güçlendiren ve devletlerin ile piyasaların gelişimine katkı sağlayan önemli bir itici güç olarak kabul edilmektedir (Husna vd., 2020: 253-254). Ayrıca bireylerin, ailelerin, toplumların ve ülkelerin ilerlemesi, kalkınması ve diğer bireyler ve toplumlarla rekabet edebilme yetenekleri sahip oldukları okuryazarlık düzeyine bağlıdır. Dolayısıyla okuryazarlık sadece bireysel gelişim için değil aynı zamanda eğitimsel, sosyal ve ekonomik sonuçlar elde etmek için de kritik bir öneme sahiptir (OECD, 2023: 4-5). Bu bağlamda bugünün dünyasında okuryazarlık, bir toplumun kültürel düzeyinin ve genel gelişmişlik seviyesinin önemli bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. O yüzden gelişmiş ülkelerde ve toplumlarda temel okuryazarlık düzeyleri daha yüksek olabilmektedir.

Günümüzde okuryazarlık kavramı geçmişe göre oldukça farklı anlamlar içerebilmektedir. Bu duruma etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Özellikle bilgi ve teknolojinin ilerlemesi, toplumların yaşam tarzlarının buna paralel olarak değişmesi bu değişimlerin bilim ve eğitim alanlarını etkilemesi gibi etkenlerle okuryazarlık, ilk ortaya çıktığı anlamların ötesine geçerek daha geniş ve derin anlamlar ifade etmektedir (Hobbs, 2016: 1). Dolayısıyla okuryazarlık insanın yaşamı boyunca devam eden etkileşimli ve dinamik bir yapıya sahiptir. Bu kavram sadece okumayı değil aynı zamanda kazanılan bu becerileri etkin bir şekilde kullanmayı da içermektedir (Yılmaz, 1989: 48).

Özetle, okuryazarlık sosyal uygulamalarda yapıcı, bütünleştirici ve eleştirel bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Okuryazarlık, akıcı okuma becerisi, dil süreçleri ve değişen bağlamlarla biçimlenmektedir ve bu yetkinlik, stratejik planlama ve disiplin gerektiren bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca motivasyon ve katılım, okuryazarlık becerisinin gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır. Son olarak okuryazarlık, sürekli olarak gelişen bir dizi uygulamayı içeren dinamik bir kavramdır (Frankel vd., 2016: 7).

Okuryazarlık çeşitli yaklaşımlar ve düzeyler barındırarak bireylerin bilgiye erişim, değerlendirme ve bu bilgiyi etkili bir şekilde kullanma yeteneklerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda literatür incelendiğinde okuryazarlık genel olarak geleneksel okuryazarlık, işlevsel okuryazarlık, bilinçlendirici okuryazarlık, çoklu ve çeşitli okuryazarlık gibi çeşitli yaklaşımlardan oluştuğu görülmektedir (Güneş, 2019: 232).

Okuryazarlık yaklaşımlarından biri geleneksel okuryazarlık yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, 1900-1965 yılları arasında yaygın olarak benimsenmiş bir modeldir. Geleneksel okuryazarlık yaklaşımı en eski uygulamalardan biri olarak kabul edilir ve temel olarak geleneksel becerilere dayalı okuma ve yazma öğretimini içermektedir. Bu dönemde birçok ülke farklı düzeylerde okuryazarlık seferberlikleri ve kampanyaları düzenlemiştir. Genel olarak bu çalışmalar yetişkinlerin okuma, yazma ve hesap yapma gibi temel becerilere odaklandığını göstermektedir. Başka bir deyişle bireyin temelde edindiği okuryazarlık yaklaşımıdır (Güneş, 1994: 499-500; Van Deursen ve Van Dijk, 2016: 14-15). Geleneksel okuryazarlık bireyin alfabeyi anlama, kullanma ve yazılı metinleri okuma yeteneğini ifade etmektedir. Geleneksel okuryazarlık bir kişinin günlük yaşamında bilgi edinebilme, iletişim kurabilme ve bilgilerini yazılı olarak ifade edebilme becerilerini içermektedir (Kurudayıoğlu ve Tüzel, 2010: 284).

Kısacası geleneksel okuryazarlık, klasik ve resmi eğitim çerçevesinde yer alır ve sadece okuma, yazma ve temel hesap öğrenimini içermektedir. Genel olarak bu tür okuryazarlık yalnızca basit becerilere odaklanan geleneksel bir eğitim modelidir. Bu eğitim genellikle temel öğretim araçlarıyla desteklenir (Soungari, 2015: 97-98).

Bir diğer okuryazarlık yaklaşımı ise işlevsel okuryazarlık yaklaşımıdır. Günümüzde okuryazarlık ya da temel anlamda okuma-yazma becerisi değişen ihtiyaçlar ve koşullarla birlikte işlevsel okuryazarlık kavramı olarak kullanılmaktadır. Okuryazarlığın gücü, yalnızca okuma ve yazma yeteneğinde değil aynı zamanda bireyin bu becerileri kendi yaşamının gidişatını şekillendirmek için kullanma kapasitesindedir. Bu ifade, okuryazar olmanın okuma ve yazma bilmekten öte, bu becerileri kişinin hayatını daha iyi hale getirmek için kullanması anlamına geldiğini göstermektedir (Silavwe vd., 2019: 3-4). İşlevsel okuryazarlık, bireyin elde ettiği okuma ve yazma becerilerini günlük yaşamda etkin bir şekilde kullanabilmesini sağlamayı amaçlamaktadır. Bu kavram bireyin yaşam kalitesini artırmaktadır. Ayrıca sosyal, kültürel ve ekonomik açılardan ilerlemesini destekleyerek bireyin topluma katılımını güçlendirmektedir (Temizkan ve Erdem, 2007: 1702). Başka bir anlatımla işlevsel okuryazarlık, bireyin edindiği okuma ve yazma becerilerinin eyleme dönüşmesini ifade etmektedir. Dolayısıyla işlevsel okuryazar olan bireyler, hem bireysel gelişimleri hem de toplumsal gelişmeler için okuryazarlık ile yaşadıkları topluma ait sosyo-ekonomik koşullar arasında bağ kurabilen bireyler olmalıdırlar (Güneş, 1994: 506).

Diğer bir yaklaşım da bilinçlendirici okuryazarlık yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, 1970'lerde Brezilyalı eğitimci Paulo Freire tarafından “Pedagogy of the Oppressed” kitabıyla ortaya konulmuştur. Freire'ye göre, okuma ve yazma öğrenimi, insanlara yeni bir öz farkındalık kazandırarak sadece bilgi toplumuna değil aynı zamanda daha adil ve bilinçli bir topluma yönlendirebileceği temelinde şekillenmektedir (Freire, 1974/2005: 33-34). Bilinçlendirici okuryazarlık yaklaşımı, okuma ve yazma becerilerini geliştirirken aynı zamanda bilinçlendirme çalışmalarını da içermektedir. Bu yaklaşıma göre okuma ve yazma bireyin sadece bilgiye erişimini sağlamakla kalmaz aynı zamanda kendi bağımsızlığını da destekleyen bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu yaklaşımda okuma yazma öğretimi ve bilinçlendirme çalışmaları birlikte yürütülmektedir. Öncelikle politik açıdan önemli ve bilinçlendirici etkisi yüksek anahtar kelimeler belirlenmektedir (örneğin; gecekondü, saban, ürün, hükümet ve ücret). Bu anahtar kelimelere yönelik tartışma konuları ve

görseller seçilmektedir. Seçilen görseller ve konular, yetişkinlerle tartışılmakta ve politik bilinçlendirme sağlanmaktadır. Ardından, anahtar kelimeler okunmakta ve yazılmakta; kelimeler hecelere ayrılmakta ve heceler birleştirilerek yeni kelimeler oluşturulmaktadır (Güneş, 2019: 236)

Okuryazarlık yaklaşımlarından sonuncusu ise çoklu ve çeşitli okuryazarlık yaklaşımıdır. Bu yaklaşım tek tip bir okuryazarlıktan söz edilemeyeceğini ve okuryazarlığın çoklu ve çeşitli bir yapıya sahip olduğunu vurgulamaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren okuryazarlıkla ilgili daha ayrıntılı çalışmalar yürütülmektedir. Bu çalışmalar incelendiğinde okuryazarlığın kullanıldığı alanlar, hedefler, yöntemler, kullanılan diller, kurumlar, sistemler ve yapılar gibi çeşitli unsurların değerlendirildiği görülmektedir (Güneş, 2019: 237).

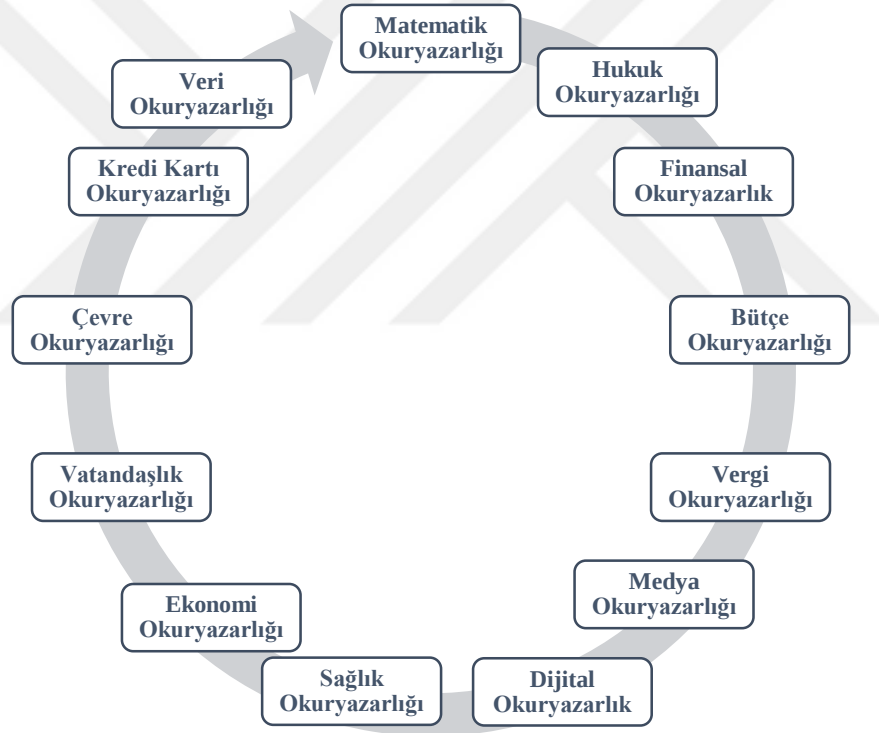
UNESCO, okuryazarlığın çoğul doğasını benimseyerek bireylerin yaşamları boyunca ve topluluklar içinde çeşitli şekillerde kullanıldığını ve birçok unsurla ilişkilendirildiğini kabul etmektedir. Bu anlayış, okuryazarlığın sabit ve tek boyutlu bir kavram olmadığını, aksine kültür, tarih, dil, din ve sosyo-ekonomik koşullarla şekillenen dinamik ve çok boyutlu bir süreç olduğunu vurgulamaktadır. UNESCO'nun çoğul okuryazarlık yaklaşımı okuryazarlığın farklı amaçlar ve bağlamlar içinde nasıl edinildiğine ve uygulandığına odaklanmaktadır. İnsanlar okuryazarlığı çeşitli durumlarda ve farklı nedenlerle öğrenmekte ve kullanmaktadır. Örneğin, günlük yaşamlarını sürdürebilmek, mesleki becerilerini geliştirebilmek, toplumsal katılıma katkıda bulunabilmek veya kişisel gelişimlerini sürdürebilmek için bu becerileri kullanırlar. Bu süreçler bireylerin ve toplulukların benzersiz kültürel, dilsel ve tarihsel bağlamları tarafından şekillendirilmektedir (UNESCO, 2004: 13).

1.2. Okuryazarlık Türleri

Okuryazarlığın tarihi gelişimi değerlendirildiğinde başlangıçta sadece okuma ve yazma becerilerini kullanabilme durumu olarak düşünülmektedir. Ancak zamanla okuryazarlığın yalnızca bu becerilerle sınırlı olmadığı aynı zamanda farklı disiplinlere ait bilgileri bilinçli bir şekilde algılama, kavrama ve günlük hayatta kullanabilme yetisi olduğu anlaşılmaktadır. Okuryazarlık genellikle okuma ve yazma becerileri ile ilişkilendirilse de etkisi başta okuma ve yazma olmak üzere ekonomiden matematiğe, tarihten felsefeye kadar geniş bir alanda hissedilmektedir. Günümüzde özellikle

teknolojik gelişmelerin sunduğu imkanlar okuryazarlığın sadece belirli bir alana hapsedilmeyeceğini aksine bir yaşam tarzı ve hayata bakış biçimi olduğunu göstermektedir (Kökçü ve Demirel, 2021: 125).

O yüzden okuryazarlık, okuryazarlık sadece bir kavram değil geniş bir yelpazeyi kapsayan bir terim olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda insanın ve dolayısıyla toplumun değişim ve gelişime açık yapısı yeni öğrenme alanlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu durum, insanların farklı alanlardaki bilgi ihtiyaçlarını artırmaktadır. Mesajların çeşitlenmesi ve bu bilgilerin yaşamın farklı alanlarında kullanılabilmesi yeni okuryazarlık türlerinin ortaya çıkmasına yol açmaktadır (Altun, 2005: 6-7; Bakar Türegün vd., 2021: 63). Ortaya çıkan yeni okuryazarlık türlerinin bazıları Şekil – 1’de ifade edilmektedir.

Şekil 1: Okuryazarlık Türleri

Kaynak: Sur, 2022: 447-448, sayfalarından yararlanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Görüldüğü üzere okuryazarlık kavramı ekonomi, hukuk, vergi, finans, bütçe, medya, çevre gibi birçok alanda ve çeşitli disiplinlerle bağlantılıdır. İnsanların çeşitli ihtiyaçları ve bu ihtiyaçlarla birlikte ortaya çıkan farkındalıklar, farklı okuryazarlık türlerine duyulan ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. Bu çerçevede insanlar özel bir anlamda bilgi edinme gerekliliğiyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Konumuz itibarıyla ekonomi okuryazarlığı,

mali okuryazarlık, bütçe okuryazarlığı, finansal okuryazarlık ve vergi okuryazarlığı kavramlarını açıklamak ve ifade etmek yerinde olacaktır.

Literatür incelendiğinde ekonomi okuryazarlığı kavramının net bir şekilde tanımlanmasının oldukça zor olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, söz konusu kavramın farklı ülkelerde ve araştırmacılar tarafından çeşitli şekillerde yorumlanmasından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla ekonomi okuryazarlığına ilişkin birçok farklı tanım yapılabilmektedir.

Ekonomi okuryazarlığı, genel olarak bireyin ekonomik anlamda yaşadığı problemleri yorumlama, bu problemlere çözüm bulma ve karşısına çıkan seçenekleri değerlendirme yeteneği olarak anlaşılmaktadır. Bunun yanı sıra alınacak kararları belirleme, maliyetleri gözden geçirme, ekonomik koşullar çerçevesinde kamusal politikalarda meydana gelen değişimleri takip etme ve bu değişimlerin birey üzerindeki etkilerini inceleyerek kar ve maliyetleri karşılaştırma becerisini de içermektedir (Gerek ve Kurt, 2011: 60-61). Başka bir ifadeyle ekonomi okuryazarlığı, bireyin iktisadi konularda temel düzeyde bilgi ve birikime sahip olmasının yanı sıra, bu bilgi ve birikimi günlük yaşamda kullanarak ekonomide yaşanan olayların etkilerinin bilincinde ve farkında olması anlamına gelmektedir. Yani bireylerin iktisadi konularda temel okuryazarlığa sahip olmalarıdır (Oanea ve Dornean, 2012: 114). Ekonomi okuryazarlığı, farklı ülkelerde farklı şekillerde tanımlanmakta olup bazı yerlerde ve durumlarda bu kavram yerine finansal okuryazarlığın da kullanıldığı gözlemlenmektedir (Kaderli vd., 2016: 92).

Ekonomi okuryazarlığı herkes için hayati önem taşımaktadır. Bu beceri bireylerin ekonomik süreçleri anlama ve etkili kararlar alma yeteneklerini geliştirir. Özellikle ekonomi okuryazarlığı, bireylerin finansal yönetim becerilerini geliştirmelerine ve gelecekteki refahlarını güvence altına almalarına yardımcı olabilmektedir. Aynı zamanda toplum genelinde ekonomik politikaların anlaşılmasını sağlayarak ekonomik refahın ve sürdürülebilir büyümenin desteklenmesine katkıda bulunabilir (Barış ve Şeker, 2017: 79-81). Dolayısıyla ekonomi okuryazarlığı, bireylerin ekonomi anlamında temel ve işlevsel okuryazarlığa sahip olmalarını sağlar. Yani ekonomi okuryazarı olan bireyler, toplum içinde daha bilinçli ve aktif rol oynayabilirler, ekonomik konular hakkında daha bilinçli ve sorumlu kararlar alabilirler (Miller, 1988).

Araştırma kapsamında ele alınması gereken önemli bir diğer alan da mali okuryazarlıktır. Mali okuryazarlıkla ilgili olarak akademik literatürde pek çok tanım ve açıklama

mevcuttur. Bu tanımlar, mali okuryazarlığın kapsamını, bireylerin finansal yönetim becerilerini ve bu becerilerin ekonomik ve toplumsal etkilerini çeşitli açılardan ele almaktadır.

Siyasi iradeler, devleti yönetirken kamu harcamaları, vergiler ve diğer mali araçları kullanarak ekonomiye yön vermekte veya müdahale etmektedirler. Bu müdahaleler hem bireysel hem de toplumsal düzeyde herkesi doğrudan veya dolaylı olarak etkilemektedir. Dolayısıyla ekonomik birimlerin geleceğe yönelik planlarını devlet müdahalelerindeki değişimlere göre yeniden değerlendirmeleri gerekmektedir. Bireylerin bu bilinç düzeyi literatürde “mali okuryazarlık” olarak tanımlanmaktadır (Zorkun ve Dilek, 2020: 69). Başka bir ifadeyle mali okuryazarlık, kişilerin kamu maliyesi konularında temel bilgiye sahip olmalarını ve bu bilgiyi vergi, bütçe, harcama ve borçlanma gibi alanlarda karar verme süreçlerinde kullanmalarını sağlamaktadır. Ayrıca bu kavram, bireylerin ekonomik değişimlerin sonuçlarını öngörmelerine ve bu değişimlere uygun stratejiler geliştirmelerine olanak tanımaktadır (Teyyare vd., 2018: 100).

Tanımdan da anlaşılacağı gibi mali okuryazarlık, vergi ve bütçe yönetimi ile birlikte borçlanma ve harcama gibi konuları içeren geniş bir yelpazeyi kapsayan önemli bir kavramdır. Diğer bir ifadeyle mali okuryazarlığa sahip bireyler, vergi, bütçe ve borçlanma konularında temel okuryazarlığa sahip olmaktadır. Bu durum aynı zamanda vergi bilincinin temelini oluşturmaktadır çünkü mali okuryazarlık, finansal planlamanın önemli bir parçasını teşkil etmektedir (Özgün ve Tümer, 2022: 150).

Yapılan tanımlamalar incelendiğinde mali okuryazarlık bireylerin vergi, bütçe, borçlanma ve harcama gibi temel konularda bilgi ve beceri sahibi olmalarını sağlamaktadır. Bu beceriler bireylerin kişisel finans yönetiminde etkin olmalarına yardımcı olurken, aynı zamanda toplumsal düzeyde de ekonomik karar alma süreçlerine katılımlarını güçlendirmektedir. Vergi ve finansal planlama gibi konular üzerindeki bilgi sahibi olmak, bireylerin ekonomik istikrarlarını güçlendirirken, kamu harcamaları ve vergi politikalarının etkilerini anlamalarına da olanak tanımaktadır. Dolayısıyla mali okuryazarlık toplumsal refahın artırılması ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın desteklenmesi açısından hayati öneme sahip olduğu söylenebilir.

Bir diğer okuryazarlık türü ise bütçe okuryazarlığıdır. Bütçe okuryazarlığı, genel olarak vatandaşların bütçe sürecine etkili bir şekilde katkıda bulunmalarını sağlamak ve geliştirmek amacıyla kamu bütçelerini okuma, deşifre etme ve anlama yeteneğidir

(Masud vd., 2017: 6). Başka bir ifadeyle bütçe okuryazarlığı, bireylerin bütçe süreçlerini izleyebilme, bu süreçlere katılabilme, açıklanan finansal verileri anlama ve yorumlama, bütçe sürecini eleştirel bir gözle değerlendirme, kişisel bütçesini yönetme ve devletin bütçe süreçlerini kavrama yeteneğini ifade etmektedir (Ciğerci ve Pehlivan, 2022: 191). Bütçe okuryazarlığının iki temel bileşeni bulunmaktadır. İlk bileşen, kamu bütçelerinin teknik birer metin olarak anlaşılmasıdır. Yani bu durum, bireylerin devlet harcamaları, vergi oranları ve kamu borçlanması gibi kavramları bilmesi ve bütçe belgelerini bu bilgilerle yorumlayabilmesi anlamına gelmektedir. İkincisi ise daha kapsamlı bir bütçe okuryazarlığını ifade etmektedir. Başka bir ifadeyle bu bileşen, bireylerin vergi beyannamesi doldurma yeteneğini kazanması ve bütçe politikalarının ekonomik, sosyal ve siyasi etkilerini temel düzeyde anlaması gerekliliğini içermektedir (Masud vd., 2017: 6).

Bütçe okuryazarlığı, hem bireylerin hem de devlet yetkililerinin bütçe belgelerini anlama ve bütçe süreçlerine etkin katılım sağlama yeteneğini içerir. Bu yetkinlik, şeffaf ve etkili bütçe politikalarının oluşturulmasında kritik bir rol oynamaktadır. Bireylerin ve devlet yetkililerinin bütçe okuryazarlığını artırmak, daha iyi yönetim ve hesap verebilirlik sağlamak, toplumun bütçe sürecine aktif katılımını teşvik etmek ve bütçeyi toplum ihtiyaçlarına daha iyi yanıt verecek şekilde şekillendirmek için önemlidir. Hem vatandaşların hem de devlet yetkililerinin bütçe okuryazarlığını geliştirmek, toplumun ekonomik sağlığını artırmak ve kamu kaynaklarını daha verimli kullanmak açısından büyük bir öneme sahiptir (Eroğlu ve Kaynar, 2023: 64).

Kıscası bütçe okuryazarlığı, hem bireysel hem de toplumsal düzeyde ve kamu yönetimi açısından önemli bir kavramdır. Finansal okuryazarlık, mali okuryazarlık ve ekonomi okuryazarlığı ile doğrudan veya dolaylı olarak ilişkili olan bu geniş kavram, bireylerin kendi bütçelerini yönetme ve farklı açılardan bütçelerine yaklaşma konusunda geniş bir perspektif sunmaktadır. Bütçe okuryazarlığına sahip bireyler, mali yönetimlerini etkili bir şekilde yapabilme becerisine sahip olmakta ve bu durum onlara farklı bir bakış açısı kazandırmaktadır.

Çalışma kapsamında değerlendirilen okuryazarlık türlerinden biri de finansal okuryazarlıktır. Finansal okuryazarlık, toplumun her kesimini yakından ilgilendiren önemli bir kavramdır. Bu bağlamda finansal okuryazarlık akademik literatürde en çok araştırılan ve tartışılan konulardan biri olarak görülmektedir. Dolayısıyla bu kavrama

ilişkin birçok tanımlama yapılabilmektedir. Çok sayıda araştırmacı tarafından gerçekleştirilen bilimsel çalışmalar ve birçok ilgili kurum tarafından yayımlanan raporlar geniş bir literatür oluşturmuştur. Ancak finansal okuryazarlık konusunda literatürde ortak bir tanım oluşturulamamış olup, bu kavram üzerinde çeşitli görüşler ve tanımlar bulunmaktadır.

Finansal okuryazarlık, farklı bireyler için farklı anlamlar taşımaktadır. Bazı bireyler için bu kavram, ekonomiye dair genel bir anlayışı ve aile ekonomisi kararlarının ekonomik koşullarla nasıl etkilendiğini kapsayan geniş bir çerçeveyi ifade etmektedir. Diğer bireyler için ise finansal okuryazarlık, bütçe yönetimi, tasarruf stratejileri, yatırım seçenekleri ve sigorta gibi temel para yönetimi becerilerine odaklanmak olarak görülmektedir (Widdowson ve Hailwood, 2007: 37). Yani finansal okuryazarlık, paranın nasıl kullanılacağı ve yönetileceği konularında bilinçli ve bilgiye dayalı kararlar alabilme yeteneği ile bu kararlar doğrultusunda uygun finansal araçların seçilmesini içermektedir (Şimşek vd., 2021: 119).

Başka bir ifade ile finansal okuryazarlık, bireylerin finansal kavramları ne kadar iyi anladığını ve finansal verileri doğru yorumlayabilme becerisidir (Bahovec vd., 2015: 362). OECD'nin tanımına göre finansal okuryazarlık ise finansal kavramlar ve riskler hakkında bilgi ve anlayış sahibi olmayı ve çeşitli finansal bağlamlarda etkili kararlar alabilme yeteneğini içermektedir. Aynı zamanda bireylerin ve toplumun finansal refahını artırma ve ekonomik hayata katılımı teşvik etme amacıyla bu bilgi ve anlayışı uygulayabilme becerisini, motivasyonu ve güveni de kapsamaktadır. Kısacası finansal okuryazarlık, finansal yaşamda başarılı olabilme ve toplumun ekonomik refahını artırabilme gücünü tanımlamaktadır (OECD, 2014: 33).

Finansal okuryazarlık, bireylerden başlayarak topluma yayılan ve hem bireysel hem de toplumsal düzeyde finansal kararları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen önemli bir kavramdır. Finansal açıdan bilgi düzeyinin artması, bireylerin finansal piyasalara olan güvenini artırmakta ve daha bilinçli finansal kararlar almalarını sağlamaktadır. Temel bankacılık işlemlerinden tasarruf ve yatırıma kadar geniş bir yelpazede, finansal bilgi etkin kararlar almada kritik bir rol oynamaktadır. Teknolojik ilerlemeler ve küresel serbest piyasa ekonomisinin yaygınlaşması, finansal piyasalarda rekabetin artmasına ve karmaşık finansal araçların gelişmesine neden olmaktadır. Bu gelişmeler finansal okuryazarlığın önemini daha da artırmaktadır. Özellikle karmaşıklığı azaltma ve

bireylerin finansal okuryazarlık seviyesinin, olası zararları en aza indirmede kritik bir rol oynadığı vurgulanmaktadır (Ocak ve Gögebakan, 2020: 24-25).

Öte yandan finansal okuryazarlık, geniş ekonomik okuryazarlığın özel bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu kavram bireylerin gelir elde etme becerilerini geliştirmelerini, mevcut ve gelecekteki gelirlerin kişisel kararlar üzerindeki etkilerini değerlendirmelerini, iş fırsatları piyasasında yönlendirilmiş olmayı ve harcamalar üzerine karar vermelerini kapsamaktadır (Blechová ve Sobotovičová, 2013: 34). Ayrıca finansal okuryazarlık geniş bir kavram olup, bireylerin tasarruf etme, yatırım yapma, bütçe yönetimi, fatura ödemeleri, vergi bilgisi, borçlanma ve ödeme alışkanlıkları gibi çeşitli finansal konularda bilgi sahibi olmalarını ve bu bilgileri günlük yaşamlarında etkili bir şekilde uygulamalarını hedeflemektedir (Bozçelik, 2019: 57-65). Bu yolla bireyler mali kararlarını daha bilinçli bir şekilde alabilir ve finansal geleceklerini güçlendirme konusunda daha başarılı olabilirler.

Okuryazarlık türlerinden biri de vergi okuryazarlığıdır. Literatür incelendiğinde vergi okuryazarlığına ilişkin çeşitli tanımlamalar bulunmaktadır. Bu bağlamda vergi okuryazarlığı genel olarak bireylerin vergi sisteminin işleyişini ve temel kavramlarını anlaması ve bilmesi, vergi beyannamelerini doğru şekilde doldurabilmesi, vergi avantajlarını ve indirimlerini etkili bir şekilde kullanabilmesi ve vergi yükümlülüklerini zamanında yerine getirebilmesi yeteneğidir (Teyyare vd., 2018: 101). Çalışmanın odak noktası ve kapsamı çerçevesinde, vergi okuryazarlığına ilişkin detaylı anlatım ve kavramsal çerçeve sonraki başlık altında incelenmektedir.

Yukarıda yazılan ifadelerden de anlaşılacağı üzere okuryazarlık türleri birbirleriyle sıkı bir şekilde ilişkilidir ve birçoğu birbirinin genişlemiş veya özelleşmiş versiyonları olarak değerlendirilmektedir. Ekonomi okuryazarlığı, genel ekonomik bilgiyi kapsarken; mali okuryazarlık, bu bilginin mali boyutunu ele almaktadır. Finansal okuryazarlık, hem mali hem de ekonomi okuryazarlığını içerecek şekilde bireylerin finansal karar alma yeteneklerini geliştirmektedir. Bütçe ve vergi okuryazarlıkları ise mali ve finansal okuryazarlığın alt alanları olarak, bireylerin bütçe yönetimi ve vergi ödeme süreçlerinde bilinçli olmalarını sağlamaktadır. Bu kavramlar bireylerin ekonomik ve mali bilinçlerini artırarak, daha bilinçli ve sorumlu ekonomik kararlar almalarını ve bu yolla hem kişisel refahlarını hem de toplumsal ekonomik kalkınmayı desteklemelerini sağlamaktadır.

1.3. Vergi Okuryazarlığı Kavramının Kavramsal Çerçevesi

Çalışmanın bu kısmında öncelikle vergi ve vergi okuryazarlığı kavramları kapsamlı bir şekilde ele alınmaktadır. Sonrasında vergi okuryazarlığının amaçları ve bireyler ile toplum için taşıdığı önem detaylı olarak incelenmektedir. Ardından bu kavramın finansal okuryazarlıkla olan ilişkisi tartışılmaktadır. Daha sonrasında ise vergi okuryazarlığının temel unsurları ve kapsamı değerlendirilmektedir. Son olarak vergi okuryazarlığının çeşitli boyutları ayrıntılı olarak analiz edilmektedir.

1.3.1. Vergi Kavramı

Devletlerin ve toplumların yaşamlarını sürdürebilmeleri için çeşitli kaynaklardan gelir elde etmeleri gereklidir. Kamu gelirleri arasında en önemli kaynaklardan biri kuşkusuz vergilerdir. Vergiler, bir gelir kaynağı olmanın ötesinde, toplumların siyasi, ekonomik, sosyal, demografik ve kültürel yapılarıyla yakından ilişkilidir. Dolayısıyla ülkelerin vergi gelirleri bu ilişkilerden doğrudan veya dolaylı olarak etkilenir ve farklılık gösterir. Ülkemizde, gelişmekte olan birçok ülkede olduğu gibi, vergi gelirlerinin diğer kamu gelirleri içindeki payı oldukça yüksektir. Bu sebeple vergi, ülkemizde de birçok ülkede olduğu gibi vazgeçilmez bir kamu geliridir.

Vergi kelimesi Türkçe bir kelime olup, "vermek" kökünden türemiştir. Bu kelime, karşılıksız olarak verilen ya da hediye edilen anlamlarını taşımaktadır (Edizdoğan, 2000: 38). Kamu maliyesi literatürü incelendiğinde klasik ve modern anlamda birçok tanımlama yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla vergi kavramına ilişkin pek çok tanımlama yapılmış olmasına rağmen eksiksiz ve tam bir tanımlama yapmak oldukça güçtür. Çünkü değişen şartlar ve koşullar çerçevesinde bilim insanları arasında farklı tanımlamalar yapılabilmektedir.

Vergi, en basit tanımıyla, kamu giderlerini finanse etmek amacıyla herkesin mali gücüne uygun şekilde ve yasal düzenlemelere uygun olarak ödemesi gereken bir yükümlülüktür (Türk, 2003: 32). Daha geniş bir tanıma göre vergi, devletin kamusal ihtiyaçları finanse etmek için bireyler ve kurumlar gibi ekonomik aktörlerden ödeme güçlerine göre zorunlu ve karşılıksız olarak topladığı parasal değerlerdir (Pehlivan, 2018: 88-89). Bir diğer tanıma göre ise vergi, devlet ya da vergilendirme konusunda yetkili kamu otoritelerinin kamu hizmetlerini finanse etmek için bireyler ve kurumlar gibi ekonomik birimlerden,

yasalar çerçevesinde ve egemenlik yetkisi doğrultusunda, karşılıksız, zorunlu ve kesin olarak aldıkları ekonomik değerlerdir (Karaca, 2021a: 154).

Klasik anlamda verginin tanımlamalarına bakıldığında genellikle verginin yalnızca mali fonksiyonundan bahsedildiği görülmektedir. Ancak verginin, kamu harcamalarının finansman kaynağı olmanın ötesinde iktisadi ve sosyal yönleri de bulunmaktadır. Bu bağlamda verginin mali, iktisadi ve sosyal gibi üç temel fonksiyonu bulunmaktadır. Verginin mali amacı devletin kamu harcamalarını karşılamak için ihtiyaç duyduğu finansman kaynağını sağlamak olarak tanımlanmaktadır. Verginin iktisadi fonksiyonu ise devletin ekonomik anlamda belirlemiş olduğu hedeflere ulaşmak amacıyla verginin bir araç olarak kullanılmasını ifade etmektedir. Yani ekonomik büyüme, kalkınma ve istikrarı sağlamak için vergilerin etkin olarak kullanılmasını kapsamaktadır (Pehlivan, 2015: 96-97). Ayrıca vergi sosyal bir olgudur. Başka bir ifadeyle verginin sosyal fonksiyonu da bulunmaktadır. Diğer bir ifadeyle verginin sosyal fonksiyonu, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri düzeltmek amacıyla vergi gelirlerinin etkin bir biçimde kullanılmasını ifade etmektedir (Türk, 2003: 30; Pehlivan, 2006: 106).

Modern anlamda maliyecilerin tanımlarına göre vergi ise devlet veya vergilendirme yetkisine sahip kamu kuruluşları tarafından, egemenlik yetkisi kullanılarak, ekonomik, mali, sosyal ve siyasi hedeflerle, vatandaşların ekonomik durumlarına uygun şekilde, karşılık beklemeden ve yasal zorunluluk kapsamında, belirli kanunlara dayanarak, kesin olarak alınan finansal katkılardır (Gencel, 2015: 9). Bir diğer tanıma göre ise vergiler herkesten toplumun genel ihtiyaçlarını karşılamak için alınan parasal yükümlülüklerdir. Bu yükümlülükler, devletin ekonomik ve sosyal alanlarda etkin müdahale yapabilmesi amacıyla doğrudan istenmektedir. Ayrıca bu yükümlülükler zorlayıcı, nihai ve karşılıksız olarak değerlendirilmektedir (Türk, 1992: 135).

Vergiler, dünya genelinde hükümetler ve devletler için en önemli finansman kaynaklarından biri olarak kabul edilmektedir. Bu kavram, toplumlar ve bireyler için geniş bir kapsama sahip olup, aynı zamanda siyasi bir mekanizmaya karşı yükümlülük olarak ortaya çıkmaktadır. Kamu harcamalarının ve devlet bütçesinin temel finansman kaynağı olarak vergiler, kamu hizmetlerinin sürekliliğinin sağlanması ve aksaklıkların önlenmesi açısından kritik bir rol üstlenmektedir. Bunun yanı sıra vergiler yalnızca finansman sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda sosyo-ekonomik hedeflere ulaşmada etkili bir araç olarak da kullanılmaktadır. Bu bağlamda vergiler hem devletin mali

ihtiyaçlarını karşılamada hem de toplumsal amaçların gerçekleştirilmesinde önemli bir işlev görmektedir (Nichita vd., 2019: 398; ataloluk, 2008: 2013; Erdem vd., 2008: 79). Anlaşıldığı üzere, vergi sadece bir gelir elde etme aracı değil; aynı zamanda pek çok amaca hizmet eden mali bir vasıttır. Hatta vergi, birçok amacın aynı anda gerçekleştirilmesi için kullanılan bir araçtır. Kısacası vergi, toplumların kalkınması, gelişmesi, sosyal adaletin sağlanması, ekonomik büyüme ve istikrarın desteklenmesi gibi birçok noktada önemli bir rol oynamaktadır. Bu nedenle vergi kavramı sadece kamusal ihtiyaçları karşılamak amacıyla toplanan bir finansman aracı değil aynı zamanda toplumsal bir olgudur (Aksoy, 1991: 191). Ancak vergi, kamusal, sosyal ve ekonomik anlamda önemli ve ihtiyaç duyulan bir kavram olmasına rağmen bireyler veya firmalar tarafından maddi bir yük olarak algılanabilmektedir (Baby vd., 2021: 806). Dolayısıyla toplumu oluşturan bireylerin, devlete ödedikleri vergilerin anlamını ve bu ödemelerin kendileri için ne ifade ettiğini kapsamlı bir şekilde anlamaları gerekmektedir. Bunun yanı sıra, vergi sisteminin işleyişi ve vergi ödemelerinin toplumsal ve devlet düzeyindeki önemini kavrayabilmeleri de büyük bir önem taşır. Diğer bir ifadeyle bireylerin sadece temel vergi bilgilerine sahip olmaları değil, aynı zamanda vergi sisteminin işleyişine dair derinlemesine bir anlayış geliştirmeleri ve bu bilgileri günlük yaşamlarına uygulayabilmeleri gerekmektedir. Bu, hem devletin mali yönetimi açısından hem de toplumsal bilinç ve adaletin sağlanması açısından önemlidir.

1.3.2. Vergi Okuryazarlığı Kavramı

Mükelleflerin vergi tutum ve davranışlarını veya gönüllü vergi uyumunu şekillendiren řitli etkenler bulunmaktadır. Bu etkenlerden biri de son dönemlerde vergi bilim insanları tarafından tartışılan vergi okuryazarlığı kavramıdır (Sandalcı, 2022: 165; Bakırtaş ve Atılğan Yaşa, 2020: 742). Vergi okuryazarlığı, okuryazarlık türlerinden biri olarak yıllarca finansal okuryazarlığın içirisinde değerlendirilen ve son yıllarda yeni bir alan olarak gelişen bir kavramdır. Başka bir ifadeyle vergi okuryazarlığı, günümüzde kendi başına önemli bir okuryazarlık alanı olarak tanımlanmaktadır (Cvrje, 2015: 157; Mouková ve Mouková, 2018: 553). Ancak vergi okuryazarlığının uzun süre finansal okuryazarlık içinde değerlendirilmiş olması, bu kavramın temel kuramlarının henüz tam olarak gelişmediğini ortaya koymaktadır. Bu durum, aynı zamanda literatürdeki eksiklikleri de yansıtmaktadır (Yılar ve Akdağ, 2017: 364). Dolayısıyla vergi

okuryazarlığı kavramının yeni olması ve literatürdeki eksiklikler, bu alandaki tanımlamaların hem etkilenmesine hem de sınırlı kalmasına neden olmaktadır (Sandalcı ve Sandalcı, 2021: 85-86).

Vergi okuryazarlığı kavramına yönelik ilk çalışmalar incelendiğinde, genellikle "vergi bilgisi" teriminin "vergi okuryazarlığı" ifadesi yerine tercih edildiği görülmektedir. Ancak zamanla yaşanan değişimlerle birlikte, araştırmacılar vergi okuryazarlığının yalnızca vergi bilgisiyle sınırlı olmadığını ifade etmektedirler. Bu bağlamda vergi okuryazarlığı, vergi bilgisi ile birlikte, vergi sisteminin işleyişini, mali gelirlerin nasıl toplandığını ve dağıtıldığını anlayanın ötesinde, toplumsal, hükümetle ilgili ve kişisel hak ve sorumlulukları kavrayarak, vergi gelirlerinin toplumsal ve bireysel etkilerini fark etme ve bu bilgiyle sosyal uyumu ve karşılıklı sorumluluğu teşvik etme kapasitesini içeren kapsamlı bir kavramdır (De Clercq, 2021: 519-520). Dolayısıyla günümüzde vergi okuryazarlığı konusunda yapılan çalışmalara bakıldığında araştırmacıların daha çok "Tax Literacy" ifadesini benimsemiş ve kullandıkları görülmektedir (Gencel vd., 2022: 28).

Vergi bilgisi, mükelleflerin vergi mevzuatı konusundaki farkındalık veya duyarlılık düzeyini ifade etmektedir (Oladipupo ve Obazee, 2016: 2). Diğer bir ifadeyle vergi bilgisi, mükelleflerin vergi mevzuatını ve vergi ile ilgili diğer konuları öğrenme süreçleridir (Hantono, 2021: 50). Bu nedenle literatürde vergi bilgisi ile vergi okuryazarlığı kavramları genellikle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Ancak literatür incelendiğinde vergi okuryazarlığının vergi bilgisinden daha geniş bir kavram olduğu belirtilmektedir (Ahmed, 2019: 43). Yani vergi okuryazarlığı bilgi, beceri ve tutumları içeren geniş bir kavram iken vergi bilgisi kavramı ise yalnızca teknik vergi bilgilerini ifade etmektedir (De Clercq ve Aprea, 2023: 125). Bu nedenle vergi okuryazarlığı kavramının vergi uyumu konusunda daha aktif bir rol oynayabileceği düşüncesiyle daha fazla araştırılması gerektiği vurgulanmaktadır (Bornman ve Wassermann, 2018: 3-4).

Literatür incelendiğinde vergi okuryazarlığına ilişkin çeşitli tanımlamalar yapılmaktadır. Yapılan tanımlamalardan bazıları aşağıda Tablo 1’de ve sunulmuştur.

Araştırmacı(lar)	Yıl	Tanımlama
Abdul Latiff vd.,	2005	Vergi okuryazarlığı, bireylerin vergi sistemlerini kapsamlı bir şekilde anlama ve bu bilgiyi günlük mali kararlarında etkili bir biçimde uygulama yeteneğidir.
Bhushan ve Medury	2013	Vergi okuryazarlığı, bireylerin vergi sistemlerini anlama, vergi yükümlülüklerini hesaplama, vergi tasarrufu yapma ve vergi beyannamesi gibi konuları etkili bir şekilde yönetme yeteneğidir.
Yardımcıoğlu vd.,	2024	Vergi okuryazarlığı, vergi konularını anlama ve bu bilgilerin ne kadar iyi kavrandığını değerlendirme yeteneğidir. Başka bir ifadeyle vergi okuryazarlığı, vergi konularının anlaşılma ve anlamlandırılma düzeyidir.
Cvrlje	2015	Vergi okuryazarlığı vergi hesaplamalarını yönetmek için gerekli olan vergiye yönelik belirli finansal bilgi ve aritmetik becerilere sahip olma yeteneğini ifade eder.
Teyyare	2018	Vergi okuryazarlığı, bireylerin vergi sistemini anlama, vergi yükümlülüklerinin nasıl hesaplandığı ve vergi beyannamelerinin nasıl hazırlanması gerektiği konularında temel bilgi ve beceriye sahip olma yeteneği şeklinde tanımlanabilir.
Pham vd.,	2020	Vergi okuryazarlığı, vergilerle ilgili bilgilere sahip olmanın ötesinde, bu bilgileri gerçek dünya durumlarına uygulayabilme yeteneği ve bu yeteneği kullanma özgüvenini içeren bir kavramdır. Yani, bireylerin vergi konusundaki bilgilerini etkin bir şekilde uygulayabilmeleri ve bu bilgileri kullanma konusunda kendilerine güvenmeleri gerekmektedir.
Singhal ve Verma	2021	Vergi okuryazarlığı, bireylerin kişisel vergi sorumluluklarını yönetmek için gerekli bilgi ve yeteneklerle donanmış olmalarını ifade etmektedir.
Bakar Türegün vd.,	2022	Vergi okuryazarlığı genel olarak mükelleflerin vergilendirmeye dair yükümlülükleri bilmek ve ilgili vergi kanunlarını anlamak şeklinde tanımlamak mümkündür.
Intansari and Supramono	2022	Vergi okuryazarlığı beyannameleri doğru bir şekilde doldurmak ve vergi düzenlemelerine ve yürürlükteki yasalara uymak için vergi bilgi ve becerilerini kullanma yeteneğini ifade etmektedir.
Kaur and Sekhon	2022	Vergi okuryazarlığı, bireylerin vergi formlarını eksiksiz ve doğru bir şekilde doldurma becerisiyle birlikte vergi yükümlülüklerini kendi başlarına hesaplama yeteneğidir. Bu noktada vergi okuryazarlığı değerlendirildiğinde vergi okuryazarı bir vergi mükellefi, vergi yükümlülüğünü nasıl belirleyeceğini bilmeli ve vergi yükümlülüğünü hesaplamak için vergilendirilebilir geliri, indirilebilir kesintileri, talep edilebilir vergi indirimlerini ve iadeleri neyin oluşturduğunu bilmelidir. Başka bir ifade ile vergilendirme konusunda okuryazar olan bir mükellef vergi mevzuatının kendisine yüklediği görevleri ve sorumlulukları bilir ve bunları kendi finansal işlerine uygulayabilir.

Tablo 1: Vergi Okuryazarlığının Tanımı

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Anlaşılabacağı üzere vergi okuryazarlığı, bireylerin vergi sistemlerini ve mevzuatını kapsamlı bir şekilde anlaması, vergi yükümlülüklerini hesaplama ve yönetme yeteneğine

sahip olmasıdır. Bu, vergi beyannamelerini doğru bir şekilde hazırlama, vergi tasarrufu yapma ve kişisel vergi sorumluluklarını etkili bir biçimde yönetme becerisini içermektedir. Başka bir ifadeyle vergi okuryazarlığı, vergi konularını anlamanın ötesinde, edinmiş olduğu bu bilgileri günlük hayatına uygulama yeteneğini de ifade etmektedir.

Öte yandan yapılan tanımlamalardan görüldüğü üzere vergi okuryazarlığı yalnızca bilgiyi içermekle kalmaz aynı zamanda edinilen bilgiyi pratiğe dönüştürme sürecini de kapsamaktadır. Dolayısıyla bu bilgi ve tecrübeye sahip olan kişilere vergi okuryazarı denilebilmektedir. Ayrıca vergi okuryazarlığı yalnızca soyut kavramlarla sınırlı değildir. Aynı zamanda bireylerin belirli bir bilgiye sahip olmalarını, bu bilgiyi etkin bir şekilde kullanmayı bilmelerini ve gerekli özgüvene sahip olmalarını gerektiren eylemlerle de kendini gösteren bir özelliktir (Genest Grégoire vd., 2017: 4).

Yapılan bütün tanımlamalar sonucunda, işlevsel vergi okuryazarlığı yeteneğine sahip olan bir mükellefin taşıması gereken özellikler (Yılar ve Akdağ, 2017: 368-369);

- ❖ Vergilendirme konusunda temel konu ve noktaları bilme ve kavrama
- ❖ Mevzuat çerçevesinde kendisine yüklenen görev ve sorumlulukların farkında olmanın yanı sıra aynı zamanda bu yükümlülükler çerçevesinde ödemesi gereken vergiyi hesaplayabilme
- ❖ Sürekli değişen vergi mevzuatını takip edebilme ve bu değişimler ışığında mevcut bilgilerini güncelleme
- ❖ Vergi mevzuatının bilmenin yanı sıra aynı zamanda vergi sisteminin kuruluş ve işleyişi noktasında bilgi sahibi olma
- ❖ Devletin toplamış olduğu vergilerin nasıl ve nerelerde kullanıldığına ilişkin hususlarda temel bilince sahip olma
- ❖ Mükellefin mevzuat çerçevesinde olması gereken hakların neler olduğunu ve aynı zamanda bu hakların nasıl kullanıldığına ilişkin temel düzeyde bilgi sahibi olma
- ❖ Vergilere karşı pozitif bir yaklaşım ve bakış açısına sahip olma
- ❖ Vergi ahlakı konusunda olumlu bir tutum ve davranış sergilemekle birlikte vergiden kaçınma ve vergi kaçırma gibi vergi gelirini azaltıcı davranışlardan kaçınma eğilimi gösterme
- ❖ Ödenen ya da ödenecek olan vergilerin devletin hizmetinin bir karşılığı ve katkısı olduğunun farkında olma

- ❖ Devlete vergi ödemesinin ahlaki ve vicdani bir zorunluluk olduğunu kabul etme ve düzenli ve zamanında vergi ödemenin devlet açısından önem arz ettiğini ve bu nedenle devletin hizmet verebilmesi için bu vergilerin toplanması gerektiğinin farkında ve inancında olma
- ❖ Öte yandan vergilendirme konusunda bilgi ve tecrübe sahibi olma aynı zamanda vergi yükünün artması hallerinde anayasa ve kanunlar çerçevesinde verilen hakların demokratik anlamda kullanabilmenin farkında olması ve hakların yeri geldiğinde kullanabilmesi
- ❖ Ayrıca ödeyeceği vergi ve vergilerin kendi gelir kaynakları arasında ne kadar bir yer kapladığının farkında olması ve ilgili bu duruma göre tutum ve davranışta bulunabilme şeklinde ifade edilebilir.

Tüm bu ifadelerden şöyle denilebilir ki vergi okuryazarlığına sahip mükellefler, vergi mevzuatındaki değişiklikler veya yeni düzenlemeler hakkında doğru ve zamanında bilgi sahibi olarak, yatırım, harcama ve tasarruf kararlarını daha etkili bir şekilde yönetebilir ve bu sayede ek avantajlar elde edebilirler. Dolayısıyla bu yetkinliğe sahip bir birey, hem ödeyeceği vergiler konusunda bütçesini daha iyi yönetebilir hem de vergi idaresinin daha etkin ve verimli çalışmasına katkıda bulunabilir (Sandalcı, 2020: 127).

Öte yandan vergi okuryazarlığına sahip bir birey, vergilendirme sürecine bilgi açısından hakim olan, vergi ile ilgili gelişmeleri takip edebilen, vergi bilinci ve ahlakına sahip, vergi yükümlülüklerini sorumlulukla yerine getirebilen kişidir. Bu seviyede bir vergi okuryazarı olabilmek için temel düzeyde okuryazarlık bilgisine sahip olmak önemli bir ön koşuldur. Aynı zamanda vergi okuryazarı olan bir birey, vergi konularıyla ilgili ekonomi ve finans gibi alanlarda da bilgi sahibidir. Çünkü vergi konularında yükümlülüklerini yerine getirebilen bireyler, kendi finansal durumlarıyla ilgili bilinçli kararlar alabilir ve bunları uygulayabilirler. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile vergi okuryazarlığı arasında sıkı ve organik bir ilişki bulunmaktadır (Tokat, 2023: 33).

Kısacası vergi okuryazarlığı, bireylerin vergi konularında bilgi sahibi olmalarını ve bu bilgiyi etkin bir şekilde kullanmalarını sağlayan önemli bir yetkinliktir. Vergi okuryazarı bireyler, vergi mevzuatındaki değişiklikleri takip edebilir ve vergi yükümlülüklerini yerine getirirken ahlaki ve vicdani sorumluluklarının farkında olabilirler. Ayrıca bu bireyler finansal kararlarını bilinçli bir şekilde yöneterek, hem kişisel ekonomik

refahlarını artırabilir hem de toplumsal kaynakların etkin bir şekilde kullanılmasına katkıda bulunabilirler.

1.3.3. Vergi Okuryazarlığın Amacı ve Önemi

Vergi okuryazarlığı, temelde birkaç amacı içirisinde barındıran geniş bir kavramdır. Birinci amacı, bireyler ve kurumlar için vergi süreçleri, yükümlülükler ve haklar hakkında bilgi sunarak, vergi konusunda daha bilinçli ve bilgiye dayalı kararlar alınmasına yardımcı olmaktır. İkinci olarak belirli vergi türlerini veya miktarlarını savunmak yerine, yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası vergi sistemlerinin işleyişini ve bu sistemlerin bireyler ile toplum üzerindeki etkilerini açıklamayı hedeflemektedir. Üçüncü ise vergi okuryazarlığı sadece vergi gelirlerinin nasıl toplandığına dair bilgi vermekle kalmaz, aynı zamanda bu gelirlerin nasıl harcandığını da detaylandırarak, vergi mükelleflerinin ödedikleri vergilerin topluma nasıl geri döndüğünü anlamalarını sağlamaktadır. Son olarak, vergi okuryazarlığı, yalnızca belirli bir grup veya bireyler için değil, genel olarak toplumun tamamı için geçerli bir bilgilendirme sürecidir ve bu çerçevede toplumsal bilinçlenmeyi artırmayı ve vergi konusundaki farkındalığı genişletmeyi amaçlamaktadır. Bu geniş kapsam vergi okuryazarlığının toplumsal bilinci artırma ve daha geniş bir etki alanına sahip olma amacını yansıtmaktadır (Waris ve Murangwa, 2012: 7). Başka bir ifadeyle vergi okuryazarlığı hem mükelleflere vergilendirme konusunda bilgi sağlamayı hem de vergilerin ulusal ve uluslararası vergi sistemleri içindeki rolünü açıklamayı amaçlamaktadır (Cvrlje, 2015: 158).

Ulaşım ve iletişim teknolojilerindeki ilerlemeler, insan organizasyonlarını daha sıkı bir şekilde birbirine bağlamakta ve dünyayı, farklı coğrafyalar arasındaki etkileşimin arttığı küresel bir yer haline getirmektedir. Yaşanan küreselleşme süreci ekonomik ve mali olayları her geçen gün daha karmaşık bir hale getirirken, vergi rekabetini artırmakta ve vergi sistemlerini de giderek karmaşıktırmaktadır. Dolayısıyla küreselleşme olgusu iktisadi ve mali olayları giderek daha karmaşık bir hale dönüştürmektedir. Ayrıca bu durum, kamu harcamaları üzerinde artan bir baskı oluştururken aynı zamanda devletlerin vergi matrahlarını aşındıran yoğun bir uluslararası vergi rekabetine yol açmaktadır. Böylece ilgili bu süreç sadece devletlerin değil aynı zamanda bireylerin de finansal ve vergi konularındaki bilgi düzeyine olan ihtiyaçlarını her geçen gün artırmaktadır (Gencel vd., 2022: 33).

Öte yandan küreselleşme süreci bireyler ve devletler için önemli baskılar ve riskler içermektedir. Bu baskılardan biri, bireylerin ve hane halklarının kişisel mali durumlarına yönelik olası finansal risklerdir. Bireyler ve hane halkları, mevcut veya gelecekteki mali ve ekonomik durumlarını korumak ve güvence altına almak amacıyla vergi sistemlerindeki değişiklikler dahil olmak üzere finansal çevrelerindeki tüm gelişmeleri sürekli olarak takip etme sorumluluğundadır. Başka bir ifadeyle vergi konularında bilgi ve deneyime sahip olan bir kişi bile, sürekli değişen ve gelişen finans piyasalarında zorluklar yaşayabilir. Bu durum, bireylerin vergi ve diğer finans konularında güncel ve doğru bilgilere sahip olmalarının ne kadar önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, vergi sistemlerindeki değişiklikler ve yenilikler, bireylerin ve ailelerin ekonomik ve mali durumları üzerinde doğrudan ya da dolaylı etkiler oluşturabilir. Dolayısıyla bireylerin kişisel mali durumlarını etkili bir şekilde yönetebilmeleri ve rasyonel kararlar alabilmeleri için vergi konularındaki bilgi düzeylerinin yüksek olması gerekmektedir (Ergün vd., 2014: 848; Bulu, 2018: 11; Gencel vd., 2022: 33).

Diğer taraftan vergi kanunlarının ve düzenlemelerinin sürekli değiştiği bir dünyada bilgilerini güncellemeyen bireyler zamanla etkili bir vergi okuryazarı olma konusunda zorluk yaşayabilirler. Bir ülkedeki tüm vatandaşların vergilendirme ile ilgili tüm detayları ve güncel gelişmeleri bilmeleri mümkün olmayabilir. Ancak toplumdaki genel okuryazarlık seviyesinin artırılması büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda OECD vergi okuryazarlığının önemini vurgulamakta ve ülkelerin mali eğitim sistemlerini güçlendirmeleri gerektiğini ifade etmektedir. Bu gereklilik doğrultusunda mükelleflerin vergilendirme konularında daha kapsamlı eğitim programlarına ihtiyaç duyabilecekleri belirtilmektedir (Yılar ve Akdağ, 2017: 367; Bakar Türegün vd., 2021: 64).

Bununla birlikte vergi okuryazarlığı, makroekonomik düzeyde önemli sonuçlara yol açabilen kritik bir faktör olmaktadır. Mükelleflerin vergi okuryazarlık düzeylerinin düşük olması, bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde kayıt dışı ekonominin artmasına neden olabilmektedir. Bu durum, devlet kurumlarına olan güveni zayıflatabilmekte, vergi gelirlerinin düşük düzeyde kalmasına ve bütçe dengesinin bozulmasına yol açabilmektedir. Ayrıca vergi sistemlerinin karmaşıklığı ve artan vergi rekabeti, vergi matrahlarının aşınmasına neden olabilmekte ve gelişmekte olan ülkelerde kayıt dışı ekonominin yaygın olmasına katkı sağlamaktadır. Bu süreçler toplumsal gerilimleri artırmakta ve ekonomik büyüme potansiyelini azaltabilmektedir. OECD'nin 2013 tarihli

"Tax Literacy and Education" başlıklı raporunda belirtildiği üzere bireylerin vergilendirme konularında bilgi düzeyi arttıkça, gelirlerini, servetlerini ve harcamalarını daha doğru ve düzenli bir şekilde beyan etme olasılıkları artabilir. Yani vergi okuryazarlığı düzeyi yükseldikçe, mükellefler vergi yükümlülüklerini daha iyi anlayabilirler ve bu da mükelleflerin vergi sistemine uyumu artırarak kayıt dışı ekonominin azalmasına katkıda bulunabilir (Muravleva, 2016: 218; Cvrlje, 2015: 156-157). Bu nedenle vergi okuryazarlığı kavramı, mükellefler ve vergi idaresi açısından büyük öneme sahiptir. Vergi okuryazarlığı vergi bilgisi, bilinç, ahlak, kültür ve uyum ile doğrudan ilişkilidir. O yüzden vergi okuryazarlığı yüksek bireylerin vergi kanunlarına daha iyi uyum sağlamaları beklenmektedir. Bu da vergi idaresinin gizli ve açık maliyetlerini azaltabilmekte veya tamamen ortadan kaldırabilmektedir (Sandalcı, 2020: 140). Dolayısıyla vergi okuryazarlığı herkes için bir gereklilik olarak kabul edilmektedir. Vergi okuryazarlığının bir diğer önemi ise bir devletin hizmet sunumu ve ekonomik gelişiminde belirleyici bir rol oynamasıdır. Bir ülkede yönetim ve devlet kurumlarının yozlaşması, genellikle kamu güvenini zedeler ve vatandaşların vergi ödeme konusundaki ahlaki sorumluluklarını etkileyebilir. Yozlaşmış bir yönetim, adaletsizlik ve eşitsizlik algısını artırabilir, bu da mükelleflerin vergi ödemek yerine kaçakçılık veya vergi yükünden kaçma eğilimlerini artırabilir. Bu bağlamda vergi uyumu ile vergi ahlakı arasındaki neden-sonuç ilişkisi belirginleşmektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yozlaşma ve yolsuzluk gibi nedenlerle devlete olan güven düşük seviyelerde olabilir. Bu durumda siyasi iradenin toplum ve bireylerin istek ve beklentilerini karşılamakta zorlandığı durumlarda vergi okuryazarlığı kritik bir öneme sahip olmaktadır (Waris ve Murangwa, 2012: 12). Ayrıca vergi okuryazarlığı finansal okuryazarlık alanında yapılan araştırmaların öncelikli alanına girmeyen ve kaygısı olmayan temel iki konuyu (vergi uyumu ve sosyal programlar) içerisinde barındırması nedeniyle tek başına ele alınabilecek önemli bir konudur. Dolayısıyla vergi okuryazarlığı siyasi iktidarlar için düşük maliyetlerle vergi toplama süreçlerine katkı sağlayarak sosyal programlarda hedeflenen amaca ulaşma noktasında önemli bir katma değer sunmaktadır (Genest-Grégoire, 2017: 3-9-15).

Nitekim vergi okuryazarlığı, mükelleflerin vergi konusunda anlayışını ve uyum tutumlarını şekillendiren önemli bir faktördür. Çünkü vergi mükelleflerinin bilgi seviyesi ne kadar yüksekse, gelirlerini eksiksiz beyan etme olasılıkları da o kadar artabilir.

Dolayısıyla vergi okuryazarlığının önemi giderek artmaktadır (Nichita vd., 2019: 401; Nichita, 2015:132). Bu çerçevede vergi okuryazarlığı, devletin varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan vergilerin zamanında ve eksiksiz olarak toplanmasında, mükelleflerin bilgi ve bilinç düzeylerinin kritik bir rol oynadığı bir süreçtir. Bu yüzden bireylerin temel ve işlevsel okuryazarlığa sahip olmaları, vergi kanunlarına uyum derecelerini, vergi planlamasını ve vergi yönetimini önemli ölçüde etkileyebilir (Acharya ve Siddiq, 2015: 1). Başka bir ifadeyle vergi kaçırmanın önlenmesi, vergi sistemlerine duyulan güven ve adalet anlayışının gelişmesi, mükelleflerin sahip olduğu vergi okuryazarlığı düzeyi ile doğru orantılıdır (Bakar Türegün vd., 2022: 217). Bundan dolayı bireylerin erken yaşlarda temel ve işlevsel vergi okuryazarlığı edinmeleri, gelecekte sergileyecekleri tutum ve davranışlar açısından büyük önem taşımaktadır. Aksi takdirde ileride vergi mükellefi olacak bireylerin vergiden kaçınma veya vergi kaçırma gibi olumsuz davranışlar göstermeleri daha olası hale gelebilir (Yılar ve Akdağ, 2017: 378).

Özetle, vergi okuryazarlığı bireylerin ve hane halklarının mali durumlarını doğru yönetebilmeleri için önemli bir konudur ve aynı zamanda finansal okuryazarlık alanında kritik bir unsurdur. Sürekli değişen düzenlemeler ve karmaşık vergi mevzuatlarıyla başa çıkabilme yeteneği, vergi okuryazarlığını hayati bir araç haline getirmektedir (Bahramov, 2023: 13-14). Vergi okuryazarlığının artırılması vergi sistemlerinin daha adil ve etkin bir şekilde işlemesine katkı sağlayabilir ve toplumun genel refahına olumlu etkilerde bulunabilir (Chardon vd., 2016a; Bakar Türegün vd., 2021: 64; Cvrlje, 2015: 171; Muravleva, 2015: 105-106). Ayrıca vatandaşların vergi kültürünün oluşmasının temeli vergi okuryazarlığıdır. Başka bir ifadeyle vergi okuryazarlığının artırılması vergi kültürünün gelişimine katkıda bulunan faktörlerden biridir. Yani vergi kültürünün gelişimine katkı sağlayan temel bileşenlerden biri vergi okuryazarlığıdır (Aleksandrova, 2021: 228-229; Magomadov ve Olesya, 2022: 93-94; Ogorodnikova vd, 2020: 363).

Anlaşılabacağı üzere toplumun her kesimi için vazgeçilmez bir gereklilik olarak kabul edilen bu kavram, etkili vergi politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında temel bir rol oynayabilmektedir. Çünkü vergi bilinci, vergi ahlakı, vergi uyumu ve vergi kültürü gibi kavramlarla da doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkilidir. Dolayısıyla vergi okuryazarlığı kavramı hem vergi yükümlüsü hem de kamu otoritesi tarafından rasyonel kararlar alabilmesine olanak sağlamaktadır.

1.3.4. Vergi Okuryazarlığının Finansal Okuryazarlıkla İlişkisi

İngilizce'de "financial literacy" terimi Türkçe'de "finansal okuryazarlık" olarak adlandırılmaktadır. Bu terim ilk kez 1787 yılında kullanılmış ve o tarihten günümüze kadar farklı kişiler ve kurumlar tarafından çeşitli tanımlamalarla ele alınmıştır. Zaman ve değişen koşullara bağlı olarak finansal okuryazarlık kavramı araştırmacılar, kurumlar ve hükümetler tarafından farklı biçimlerde ifade edilmiştir. Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal karar alma sürecinde sahip oldukları bilgi ve becerileri ifade eder; bu nedenle bireylerin tüm yaşamlarını etkileyen önemli bir kavramdır (Garg ve Singh, 2018: 174).

Finansal okuryazarlık terimi, "finans" ve "okuryazar" kelimelerinin birleşiminden oluşmaktadır. Finans kavramı, bütçe oluşturma, tasarruf yapma, yatırım yapma, kredi kullanma, geri ödeme süreçleri, sigorta poliçeleri, portföy çeşitlendirme ve gelir-gider yönetimi gibi geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır (Bodie, 2006: 1). Okuryazarlık ise bir bireyin kelimeleri, sembolleri ve matematiksel işlemleri anlayabilme yeteneğiyle, günlük yaşamda karar verme süreçlerinde bu bilgiyi kullanabilme yetisidir (Belle Isle vd., 2022: 71). Dolayısıyla finansal okuryazarlık, bireylerin finansal konularla ilgili bilgi ve becerilere sahip olması, bu bilgiyi etkili bir şekilde kullanabilmesi ve bu sayede günlük yaşamda finansal kararlar alabilme yeteneğidir.

Finansal okuryazarlık kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. Bu bağlamda akademik literatürde finansal okuryazarlık üzerine yapılan birçok çalışmaya rağmen net bir tanım üzerinde genel bir mutabakat sağlanamamaktadır. Genel olarak finansal okuryazarlık, bireylerin mali kaynaklarını anlama, değerlendirme ve etkin bir şekilde kullanma becerisini ifade etmektedir (Remund, 2010: 279). Başka bir ifadeyle finansal okuryazarlık, bireylerin ekonomik bilgileri kullanarak günlük finansal kararlar almaları, bütçe planlaması, servet yönetimi, tasarruf stratejileri ve emeklilik planlaması gibi konularda bilinçli ve sağlıklı kararlar verebilme kapasitesidir (Lusardi, 2014: 6).

Bununla birlikte finansal okuryazarlık, bireylerin finansal ürünler ve kavramlar konusunda bilgi sahibi olmalarını ve finansal riskleri değerlendirerek alternatif seçenekler arasında bilinçli tercihler yapabilmelerini sağlayan bir süreçtir (Lusardi, 2006: 1). Bu çerçevede finansal okuryazarlık, geniş ekonomik bilgi ve beceriler içeren ve bireylerin finansal ürünler ve hizmetler piyasasında bilinçli bir şekilde hareket etmelerini sağlayan önemli bir bileşendir (Blechová ve Sobotovičová, 2013: 34). Dolayısıyla finansal okuryazarlık kavramı çok yönlüdür. Yalnızca bilgiyi değil aynı zamanda becerileri,

tutumları ve gerçek hayatta gösterilen davranışları da içermektedir (Morgan vd., 2018: 22).

Finansal okuryazarlık, toplumun her bireyini etkileyen hayati bir kavramdır. Bireylerin sınırlı finansal kaynaklarını en etkin şekilde yönetebilmeleri ve ekonomik güvenliklerini artırabilmeleri için gereklidir. Finansal yapıda meydana gelen değişimlerin bir sonucu olarak finansal araçlardaki tekniklerdeki ve uygulamalardaki çeşitlenme finansal okuryazarlığın önemini daha da artırmaktadır. Bireylerin finansal güvenliği, finansal okuryazarlığın gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda bireylerin finansal okuryazarlık düzeyi, finansal piyasalardaki ve toplumdaki demografik değişimlerle birlikte daha da önem kazanmaktadır. Ayrıca finansal araçlardaki çeşitlilik finansal okuryazarlığın artan önemini vurgulamaktadır (Temizel ve Bayram, 2011: 73-75).

O yüzden finansal okuryazarlık düzeyleri artan bireyler, aileleri için sağlıklı kararlar alabilir ve ekonomik refahlarını artırabilirler. Bu bilinç, gelişen toplumlara büyük katkı sağlayarak ülke ekonomilerinin kalkınmasına ivme kazandırabilir. Dolayısıyla finansal okuryazarlık bireylerin yanı sıra toplumlar için de kritik bir öneme sahiptir (Hogarth ve Hilgert, 2002: 1). Ayrıca bireylerin finansal okuryazarlık düzeyleri, finansal planlamalar ve gelecekteki mali ihtiyaçları belirleme konusundaki anlayışlarını değiştirerek doğru bir şekilde uygulandığında olumlu sonuçlara katkı sağlayabilir. Dolayısıyla finansal planlamaların etkin bir şekilde kullanılması, bireylerin ve toplumların finansal okuryazarlık düzeyine bağlıdır. Finansal okuryazarlık kavramı, gelir düzeyi veya servetinden bağımsız olarak herkes için geçerlidir ve finansal kararların yanı sıra finansal riskleri doğru bir şekilde değerlendirme ve yönetme yeteneği sağlar (Kefela, 2011: 3699). Bu perspektiften düşünüldüğünde finansal okuryazarlık, finansal bilgidan doğrudan ya da dolaylı olarak olumlu bir şekilde etkilenmektedir.

Finansal okuryazarlığın önemli bir yönü de kuşkusuz vergi ve vergilendirme konularındaki bilgi ve becerileri içermesidir. Vergi okuryazarlığı, finansal okuryazarlık literatüründe önemli bir yer edinmiş olup, vergi konularında bilgi ve beceri gerekliliklerine vurgu yaparak finansal yönetim anlayışını zenginleştirmektedir (Bakırtaş ve Atılğan Yaşa, 2020: 741). Bu bağlamda Chardon (2011)'e göre, finansal okuryazarlık kavramının yalnızca temel finansal bilgileri değil, aynı zamanda vergi okuryazarlığını da kapsayacak şekilde genişletilmesi gerekmektedir. Çünkü finansal okuryazarlık, bireylerin

vergi sistemine dair bilgi düzeyi ile birlikte bütçe oluşturma, karar verme ve uygun tercihlerde bulunma yetenekleriyle de doğrudan ilişkilidir (Chardon, 2011: 58).

Diğer bir ifadeyle vergi okuryazarlığı, vergilendirme literatüründe temel bir kavramdır ve finansal okuryazarlıkla yakından ilişkilidir. Finansal okuryazarlık, bilgi, beceri ve deneyim ile toplumsal güven ve kabulün birleşimi üzerine kuruludur. Bireylerin, kurumların ve işletmelerin başarılı bir şekilde faaliyet gösterebilmesi için gerekli olan bu maddi olmayan varlık, hayatta kalma ve sürdürülebilirlik açısından kritik öneme sahiptir. Finansal okuryazarlık daha kapsamlı bir bilgi bakış açısı sunan ve bireyin davranış değişikliğini teşvik etmesi beklenen tüketici davranış modeli çerçevesinden daha geniş bir bilgi perspektifi sunmaktadır (Agusti ve Rahman, 2023: 1).

Öte yandan vergilendirmenin bireyin genel servetini etkileyebilme potansiyeli göz önünde bulundurulduğunda, finansal okuryazarlık önemli bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Dolayısıyla vergi yükümlülüklerini zamanında yerine getirme, doğru beyanname hazırlama ve mevcut hakları talep etme yeteneği, bir kişinin genel mali durumunu kesinlikle etkilemektedir. Bu nedenle vergilendirme konularının finansal okuryazarlık açısından ciddiyle ele alınmaması durumunda devletin elde edeceği gelir kaynakları üzerinde önemli risklerin ortaya çıkabileceği ifade edilmektedir (Brackin, 2007: 8). O yüzden vergi okuryazarlığı, finansal okuryazarlığın ayrılmaz bir parçası olarak kabul edilmekte ve özellikle bireylerin ve hane halkının mali kaynaklara katılımında kritik bir rol oynamaktadır (Blechová ve Šárka Sobotovičová, 2013: 18).

Akademik literatürde vergi okuryazarlığı ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişki incelendiğinde vergi ve vergilendirme konularının finansal okuryazarlığın önemli bir bileşeni olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu nedenle vergi okuryazarlığı yıllar boyunca bağımsız bir uzmanlık alanı olarak göstermemiştir. Ancak son zamanlarda yapılan araştırmalar, vergi okuryazarlığının finansal okuryazarlığın temel bileşenlerinden biri olmasına rağmen, kendi başına bağımsız bir uzmanlık alanı olarak gelişim göstermesi gerektiğini ifade etmektedirler (Chardon vd., 2011: 55; Waris ve Murangwa, 2012: 159-160; Blechová ve Sobotovičová, 2013: 34; Cvrlje, 2015: 156; Blechová ve Sobotovičová, 2016: 113; Sušelj, 2016: 21; Chardon vd., 2016c: 653-654; Koretskaya-Garmash, 2017: 131; Moučková ve Vitek, 2018: 553; Kaur ve Sekhon, 2022: 106-107; Herawati vd., 2022: 114).

Diğer taraftan finansal okuryazarlık, vergi, tüketim, bütçe ve yatırım gibi geniş bir konu yelpazesini kapsarken vergi okuryazarlığı sadece vergilendirme konusundaki bilgi ve uygulamalara odaklanmaktadır. Bu nedenle vergi okuryazarlığının finansal okuryazarlığın bir parçası olarak değil, kendi başına özel bir konu olarak ele alınması gerektiği giderek daha fazla kabul görmektedir. Dolayısıyla vergi okuryazarlığının bağımsız bir alan olarak gelişmesi için daha fazla vurgu yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Finansal okuryazarlık alanındaki geniş kapsamıyla karşılaştırıldığında vergi okuryazarlığının daha dar bir odak alanı olduğu açıktır. Bu durum vergi sistemlerinin karmaşıklığı ve bireylerin vergi konularındaki bilgi eksiklikleri göz önüne alındığında önemli bir araştırma ve eğitim alanı olarak dikkate alınmalıdır (Moučková ve Vitek, 2018: 553; Cvrlje, 2015: 157).

Vergi, hem bireyler hem işletmeler hem de devlet için büyük önem taşımaktadır. Çünkü vergi ödemeleri bu aktörlerin finansal kararlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir. Bu nedenle vergilendirme işlemleri genellikle finansal okuryazarlık kapsamında ele alınmaktadır. Ancak vergi konusu daha derinlemesine bir anlayış gerektiren vergi okuryazarlığı alanı içinde özel bir yer tutmaktadır. Vergi okuryazarlığı, vergi sistemlerinin karmaşıklığını anlamak, vergi yükümlülüklerini doğru yönetmek ve vergi avantajlarından maksimum düzeyde yararlanmak için gereklidir (Chardon vd., 2016a: 331). Örneğin, vergi ödemelerini zamanında ve doğru bir şekilde yerine getirme, beyannameleri doğru hazırlama ve mevcut haklarını etkili bir şekilde talep etme becerisi, bir bireyin genel mali durumunu önemli ölçüde etkileyebilir. Dolayısıyla vergilendirme konuları finansal okuryazarlığın kritik bileşenleri olarak önemle ele alınmalıdır; aksi takdirde, hem bireysel servet hem de ekonomi açısından önemli riskler ortaya çıkabilir (Cvrlje, 2015: 157-158).

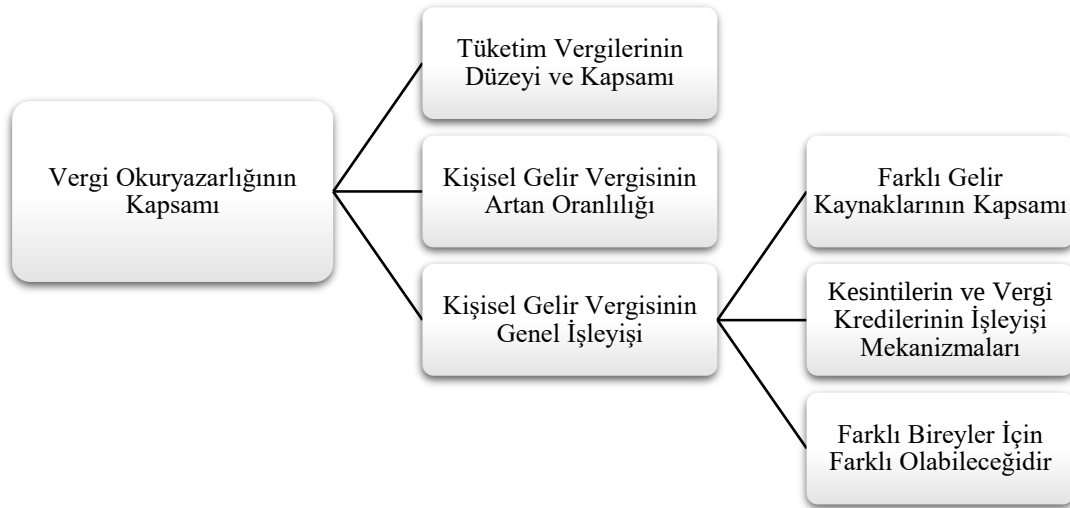
Özetle, finansal okuryazarlık geniş yelpazeye sahip bir kavramdır ve vergi okuryazarlığını içerir. Vergi bireylerin, toplumun ve devletin yatırım, tasarruf ve diğer yaşam kararlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilen bir unsurdur. Bu nedenle finansal okuryazarlık ile vergi okuryazarlığı birbirinden ayrı düşünülemez. Çünkü vergi okuryazarlığı, giderek daha spesifik ve uzmanlaşmış bir konu olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda vergi okuryazarlığı, finansal okuryazarlığını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyen önemli bir faktördür.

Öte yandan her ne kadar finansal okuryazarlık ve vergi okuryazarlığı birbirleriyle ilişkili olsa da aralarında bazı farklar bulunmaktadır. Finansal okuryazarlık, vergi, tüketim, bütçe ve yatırım gibi geniş bir konu yelpazesini kapsarken, vergi okuryazarlığı, vergilendirme konularına odaklanarak bireylerin bu alandaki bilgi, deneyim ve tutumlarını daha spesifik bir şekilde ele almaktadır. Yani finansal okuryazarlık, vergilendirme konularını daha yüzeysel bir şekilde ele alırken, vergi okuryazarlığı bu konuları daha derinlemesine incelemektedir. Ancak vergiler finansal okuryazarlığın temel taşlarından biri olarak kabul edildiği için vergi okuryazarlığı uzun süre finansal okuryazarlığın bir alt dalı olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla yıllar boyunca vergi okuryazarlığı genellikle finansal okuryazarlık içinde değerlendirilmiş ve kendi başına bağımsız bir bilim dalı olarak gelişim gösterememiştir. Bu bağlamda son dönemde yapılan araştırmalar, vergi okuryazarlığının finansal okuryazarlığın bir alt dalı olarak kabul edilmesinin, kendi gelişimini sürdüremediğini net bir şekilde ortaya koymaktadır.

1.3.5. Vergi Okuryazarlığının Unsurları ve Kapsamı

Vergi okuryazarlığıyla ilgili karşılaşılan temel sorunlardan biri, bu kavramın kapsamıyla ilgili tartışmalardır. Vergi okuryazarlığı literatürü incelendiğinde kavramın sınırları ve içermesi gereken unsurlar konusunda yapılan çalışmaların oldukça sınırlı olduğu görülmektedir. Bu nedenle vergi okuryazarlığının kapsamı ve unsurları hakkında ortak bir görüş birliği bulunmamaktadır (Cechovsky ve Steininger, 2018: 4).

Literatür incelendiğinde vergi okuryazarlığının unsurları ve kapsamına ilişkin yapılan çalışmalardan biri, Genest Grégoire vd.'nin 2017 yılında gerçekleştirdikleri çalışmadır. Bu çalışmada vergi okuryazarlığının üç ana bileşenden oluşan bir yapıya sahip olduğu belirtilmektedir. Bu bileşenler şunlardır:

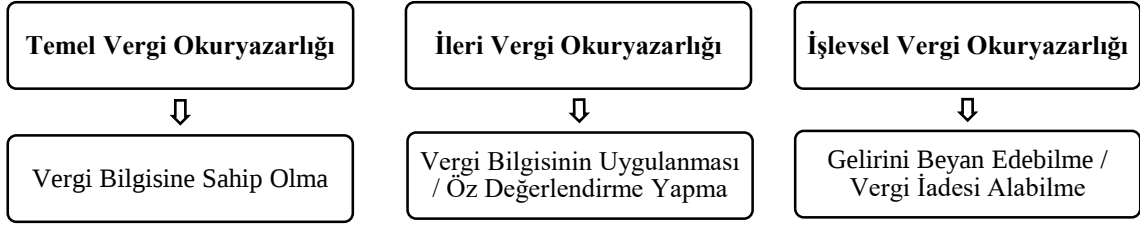

Şekil 2: Vergi Okuryazarlığının Kapsamı

Kaynak: Genest Grégoire vd., 2017: 4.

Şekil 2’de görüldüğü üzere vergi okuryazarlığının kapsamını şu şekilde tanımlamaktadır. Vergi okuryazarlığı, tüketim vergilerinin düzeyi ve kapsamı, kişisel gelir vergisinin artan oranlılığı ve kişisel gelir vergisinin genel işleyişi ile ilgilidir. Ayrıca farklı gelir kaynaklarının kapsamı, kesintilerin ve vergi kredilerinin işleyiş mekanizmaları ve farklı bireyler için değişebileceği de bu kapsama dahildir. Başka bir ifadeyle vergi okuryazarlığının kapsamı, tüketim vergilerinin düzeyi ve kapsamından kişisel gelir vergisinin artan oranlılığına, kişisel gelir vergisinin genel işleyişine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Diğer taraftan bu veriler, vergi okuryazarlığının bireylerin sadece genel vergi bilgisine sahip olmalarını değil aynı zamanda kendi özel durumlarına göre değişen vergi yükümlülüklerini, haklarını ve avantajlarını detaylı bir şekilde anlamalarını gerektirdiği sonucuna varılabilir (Genest Grégoire vd., 2017: 4).

Vergi okuryazarlığının kavramsal çerçevesini, unsurlarını ve kapsamını belirlemeye yönelik yapılan çalışmalardan biri de Kaur ve Sekhon tarafından 2022 yılında gerçekleştirilen araştırmadır. Bu çalışmaya göre vergi okuryazarlığının unsurları Şekil 3’te sunulmuştur.

Şekil 3: Kaur ve Sekhon (2022)’a Göre Vergi Okuryazarlığının Unsurları

Kaynak: Kaur ve Sekhon, 2022: 107.

Şekil 3’ten anlaşılacağı üzere vergi okuryazarlığı “Temel Vergi Okuryazarlığı”, “İleri Vergi Okuryazarlığı” ve “İşlevsel Vergi Okuryazarlığı” şeklinde üç ana bileşenden oluşmaktadır. Bu bakış açısına göre temel vergi okuryazarlığı, vergi sisteminin temel kavramları ve yükümlülükleri hakkında bilgi sahibi olmayı içermektedir. İleri vergi okuryazarlığı, bu bilgileri etkili bir şekilde uygulama ve kendi vergi durumunu değerlendirme yeteneğini ifade eder. İşlevsel vergi okuryazarlığı ise gelir beyanı yapma ve vergi iadesi alabilme gibi pratik işlemleri yönetme yeteneğini kapsamaktadır (Kaur ve Sekhon, 2022: 107).

Vergi okuryazarlığının unsurlarını daha kapsamlı bir şekilde aşağıdaki Tablo 2’de ifade etmek mümkündür (Kaur ve Sekhon, 2022: 107-108).

Temel Vergi Okuryazarlığı	İleri Vergi Okuryazarlığı	İşlevsel Vergi Okuryazarlığı
<i>Bu aşamada mükelleflerin vergilendirmeye ilişkin temel kavramları bilmek ve anlamayı kapsar.</i>	<i>Bu aşamada ise mükelleflerinin vergilendirme konularında daha teknik bilgileri bilme, anlama ve mevzuatta belirtilen yükümlülükleri kapsar. Başka bir ifade ile öz değerlendirme yaklaşımını kapsar.</i>	<i>Son aşama olan bu kısımda ise mükelleflerin vergilendirmeye ilişkin beyannamelerin yardım almaksızın doldurulması, bildirilmesi, yaşanan uyumsuzluklarda kanun yollarının neler olduğuna ilişkin süreçleri kapsar. Başka bir ifade ile edinilen bilgi ve deneyimin eyleme dönüşme aşamasıdır.</i>
• Temel Gelir Vergisi kavramları ve terimleri	• Elde edilen brüt gelirin belirlenmesi,	• Mükelleflerin gelirinin herhangi bir yardım almadan beyannameyi doldurması ve vergi idaresine beyan etmesi, • Yaşanan uyumsuzluklara karşın
• Vergi mükellefinin rolü ve sorumlulukları	• Mevcut olan kesintilerin uygulanmasıyla brüt toplam gelirin azaltılması	
• Vergi mükellefinin hakları • Gelir vergisinin	• Net vergilendirilebilir gelir için geçerli vergi oranlarının bilinmesi	

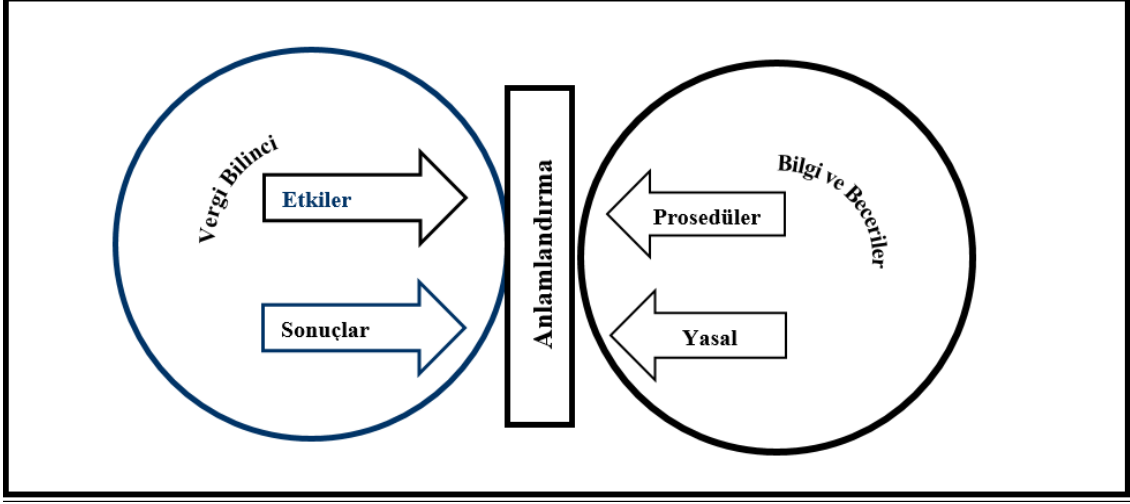
mükellefler üzerindeki etkisi	İndirimlerden önceki gelir yükümlülüğünün hesaplanması	- idari ve yargı yollarının bilinmesi, - İnternet ortamında yapılacak olan beyannamelerin doldurulabilmesi,
Vergiye tabi gelir	İade/indirim sağlayarak gelir vergisi yükümlülüğünün azaltılması	
İstisna edilen gelir kalemleri		
Gelir başlıkları		
Her bir gelir başlığı altında gelir vergisi tahsilatının esası		
Her bir gelir başlığı altında mevcut olan kesintiler		
Vergi yükünü azaltmak için Brüt Toplam Gelirden yapılabilecek kesintiler		

Tablo 2: Vergi Okuryazarlığının Unsurlarının Kapsamlı Hali

Kaynak: Kaur ve Sekhon, 2022: 108.

Tablo 2’den anlaşılacağı üzere temel vergi okuryazarlığı, vergi sisteminin temel kavramları ve terimleri hakkında bilgi sahibi olmayı, mükelleflerin vergi mükellefi olarak sahip olduğu rol ve sorumluluklar ile vergi mükellefinin haklarını anlamayı içermekte ve mükelleflerin vergi sisteminin temel yapı taşlarını kavramalarını sağlamaktadır. İleri vergi okuryazarlığı ise vergi sisteminin teknik detaylarına odaklanarak brüt gelirin belirlenmesi, kesintiler ve indirimler hakkında bilgi sağlanması, vergi oranlarının ve hesaplamalarının anlaşılması ve mevzuatın belirlediği vergi yükümlülüklerinin öz değerlendirme ile yerine getirilmesini kapsamaktadır. İşlevsel vergi okuryazarlığı ise edinilen bilginin pratik uygulamalarına odaklanarak mükelleflerin vergi beyannamelerini bağımsız olarak hazırlayıp bildirmelerini, vergi uyumsuzluklarında idari ve yargı yollarını kullanmalarını ve internet üzerinden işlemler yapmalarını sağlamakta ve böylece vergi bilgilerini etkin bir şekilde uygulayarak günlük vergi işlemlerini ve sorunları yönetmelerine olanak tanımaktadır (Kaur ve Sekhon, 2022: 108).

Vergi okuryazarlığının unsurlarını açıklayan bir diğer çalışma ise Bornman ve Wasserman tarafından 2018 yılında yapılan çalışmadır. Bu çalışmaya göre vergi okuryazarlığının unsurları temel olarak vergi bilinci, bağlamsal bilgi, anlamlandırma veya bilinçli karar verme şeklinde belirtilmektedir. Bornman ve Wasserman (2018)’a göre yapılan bu sınıflandırmayı aşağıda şekil 4’te daha detaylı sunulmuştur.

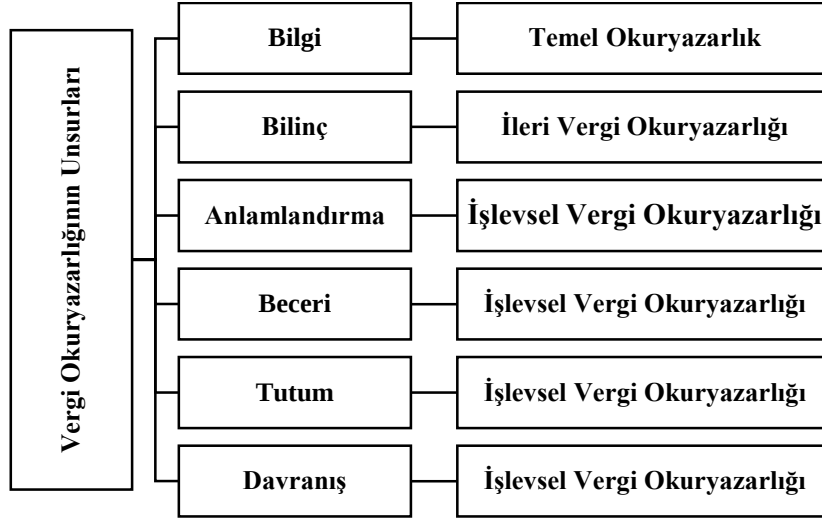

Şekil 4: Bornman ve Wasserman (2018)'a Göre Vergi Okuryazarlığının Unsurları

Kaynak: Bornman ve Wasserman, 2018: 8.

Şekil 4'te yer alan bilgilere göre Bornman ve Wasserman (2018), vergi okuryazarlığını bir süreç olarak tanımlamakta ve bir bireyin vergi bilincinin vergi bilgisi ile birleşmesi durumunda elde ettiği bilgileri anlamlandırarak istenilen bir sonuca ulaşabileceğini öne sürmektedir. Bu süreçte, bireysel ve sosyal normlar, algılar, tutumlar ve vergi ahlakı gibi faktörlerin de birey üzerinde önemli bir etkisi olduğu kabul edilmektedir. Kısacası Bornman ve Wasserman (2018)'a göre vergi bilinci, vergi yükümlülüklerinin ve etkilerinin anlaşılmasını sağlarken, bilgi ve beceriler ise yasal prosedürleri doğru uygulama yeteneği kazandırmaktadır. Anlamlandırma da bu iki unsuru entegre ederek stratejik ve etkili vergi kararları almayı mümkün kılmaktadır (Bornman ve Wasserman, 2018: 8).

Yukarıda belirtilen çalışmalar çerçevesinde vergi okuryazarlığının unsurları aşağıda Şekil 5'te özetlenmiştir.

Şekil 5: Vergi Okuryazarlığının Unsurlarının Özeti

Kaynak: Bornman ve Wasserman, 2018: 8.; Kaur ve Sekhon, 2022: 107-108; kaynaklarından yararlanılarak yazar tarafından uyarlanmıştır.

Yapılan çalışmalar çerçevesinde, vergi okuryazarlığının unsurları, şekil 5'te belirtildiği üzere bilgi, bilinç, anlamlandırma, tutum ve davranış olarak ifade edilebilir. Bu bağlamda yapılan sınıflandırmada;

Bilgi: Vergi okuryazarlığı, mükelleflerin vergi sistemi ve süreçleri hakkında bilgiye sahip olmaları şeklinde tanımlanmaktadır (Bakırtaş ve Atılgan Yaşa, 2020: 741). Vergi bilgisi, vergi okuryazarlığının en temel ve vazgeçilmez unsurlarından biri olarak kabul edilmektedir. Vergi bilgisi, yalnızca vergi türleri, vergi mevzuatı ve vergi yükümlülükleri hakkında genel bilgilere sahip olmayı değil, aynı zamanda bu bilgilerin nasıl uygulanacağını ve bireyin vergi sorumluluklarını nasıl yerine getireceğini de içermektedir. Yani vergi okuryazarlığı vergiyle ilgili bilgi ve becerilerin yanı sıra, vergiye karşı tutum ve davranışları da içeren çok boyutlu bir kavramdır (Cechovsky, 2018: 113). Ayrıca vergi bilgisi, temel vergi okuryazarlığının kapsamını ve çerçevesini belirlemektedir.

Bilinç: Vergi okuryazarlığının unsurlarından biri de bireyin bilinç düzeyidir. Vergi okuryazarlığı bağlamında ifade edilen bu bilinç, vergi bilinci olarak tanımlanmaktadır. Vergi okuryazarlığı açısından vergi bilinci, vergi kurallarını ve prosedürlerini doğru uygulamak için gerekli faktörleri anlama ve bu bilgilerin bireyin ekonomik ve mali kararları üzerindeki etkilerini kavrayabilme yeteneğini içermektedir (Bornman ve Wasserman, 2018: 9). Başka bir ifadeyle vergi bilinci, yalnızca vergi yükümlülüklerini yerine getirme gerekliliğini değil, aynı zamanda vergilerin toplumsal ve ekonomik

işlevlerini kavramayı da içermektedir. Ayrıca vergi bilinci ileri vergi okuryazarlığının temel yapı taşını oluşturabilmektedir.

Anlamlandırma: Vergi okuryazarlığı daha öncede ifade edildiği üzere vergi okuryazarlığı, bilinçli karar alma sürecidir. Bu bağlamda anlamlandırma bu sürecin kilit unsurudur (Bornman ve Wasserman, 2018: 13). Dolayısıyla bireyin okuryazar olabilmesi için sadece bilinç, bilgi ve beceriler yeterli değildir. Aynı zamanda okuryazarlık dünyayı anlamlandırma ve bu bilgiyi anlamlı hale getirme sürecidir (Wilson vd., 2014: 52-53). Dünya Bankası, karar vermenin zihin ve bağlam arasındaki etkileşime dayandığını ifade etmektedir. Ayrıca anlamlandırma sürecinin bireyin algı, sosyal normlar ve vergi ahlakı gibi faktörlerden etkilendiğini vurgulamaktadır (World Bank, 2015: 2). Kısacası vergi okuryazarlığının unsurlarından anlamlandırma, vergi bilgilerini kişisel veya bireysel düzeyde yorumlayarak bu bilgilerin kendi yaşam koşullarına ve finansal durumuna uygun hale getirilmesi sürecidir (Bornman ve Wasserman, 2018: 8-13). Anlamlandırma aynı zamanda işlevsel okuryazarlığının da temelini ve çerçevesini oluşturduğu söyleyenebilir.

Beceri: Vergi okuryazarlığı, mükelleflerin vergiyle ilgili temel bilgilere sahip olmalarını ve bu bilgileri vergi ödevlerini doğru bir şekilde yerine getirme becerisi olarak tanımlanmaktadır (Sandalcı, 2022: 165). Diğer bir ifadeyle vergi okuryazarlığı, yalnızca vergi bilgisi ve bilincinden ibaret olmayıp, aynı zamanda vergi mükelleflerinin vergilendirme işlemleriyle ilgili pratik ve teknik yeteneklerini de kapsamaktadır. Bu bağlamda, vergi hesaplama, beyanname doldurma, vergi avantajlarından yararlanma ve vergi mevzuatındaki değişiklikleri takip etme gibi uygulamalı beceriler yer almaktadır. Dolayısıyla, vergi okuryazarlığı, hem teorik bilgi hem de uygulamalı yetkinlikleri içeren kapsamlı bir kavram olarak değerlendirilmelidir. Beceri aynı zamanda vergi okuryazarlığı açısından işlevsel okuryazarlığın çerçevesini oluşturacak bir unsurdur.

Tutum: Vergi okuryazarlığı, mükelleflerin vergiye ilişkin bilgi ve pozitif algılarının, vergi ödevlerini yerine getirme biçimlerini etkileyen bir tutum olarak değerlendirilebilir (Bakar Türegün vd., 2022: 226). Bu bağlamda vergi okuryazarlığı, bireylerin vergi konusundaki genel tutumlarını ve bu tutumların vergi ödemeleri ve yasal yükümlülükleri yerine getirmeleri üzerindeki etkilerini ifade etmektedir. Yani vergi okuryazarlığı, mükelleflerin vergiye karşı duydukları bilinç ve yaklaşımın, vergi davranışlarına yansıyan yönlerini kapsayan bir tutum bütünlüğüdür. Bu unsur, işlevsel vergi okuryazarlığını oluşturan temel unsurlardan biri olarak da değerlendirilebilir.

Davranış: Vergi okuryazarlığı, mükelleflerin vergi bilgisi edinmelerinin yanı sıra, vergilere karşı bilinçli ve olumlu bir tutum geliştirmelerini ve bu bilgileri kullanarak vergi yükümlülüklerini eksiksiz ve zamanında yerine getirme becerilerini kazanmalarını kapsayan bir bütünlüktür (Bakar Türegün vd., 2021: 62). Başka bir ifadeyle vergi okuryazarlığı, vergi yükümlülüklerinin yerine getirilmesi, beyanname doldurulmasında doğruluğun sağlanması ve ödemelerin belirtilen tarihlerde yapılması gibi somut uygulamaları kapsamaktadır. Bu unsur aynı zamanda işlevsel vergi okuryazarlığının temel taşlarından biri olarak kabul edilmektedir.

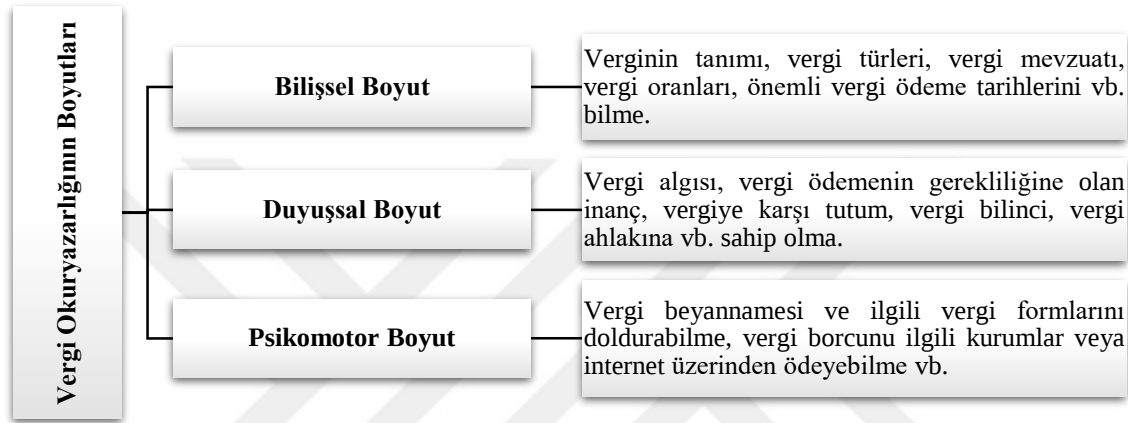
Özetle vergi okuryazarlığı, vergi bilgisi, vergi bilinci, anlamlandırma, beceri, tutum ve davranış gibi temel unsurları içermektedir. Vergi bilgisi, vergi sistemine dair genel bilgileri ve uygulama yeteneğini kapsarken, vergi bilinci, vergi yükümlülüklerinin yanı sıra vergilerin toplumsal ve ekonomik işlevlerini anlamayı ifade etmektedir. Anlamlandırma, bilgilerin kişisel düzeyde yorumlanmasını ve uygulanabilir hale getirilmesini sağlarken, beceri, pratik ve teknik yetenekleri içerir; tutum, vergiye yönelik genel yaklaşımı ve davranış, somut vergi uygulamalarını kapsamaktadır. Bu unsurlar, vergi okuryazarlığının kapsamlı bir şekilde anlaşılması ve uygulanmasında temel bileşenler olarak değerlendirilebilir.

1.3.6. Vergi Okuryazarlığının Boyutları

Vergi ve vergilendirme konuları, bireylerin yaşamları boyunca karşılaştıkları sürekli bir öğrenme sürecinin önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Öğrenme süreci, bireylerin bu konularda bilgi edinme ve bu bilgileri günlük hayatlarına entegre etme sürecini içermektedir. Ayrıca öğrenme süreci bireylerin vergi politikalarındaki değişiklikleri takip etmelerini ve bu değişikliklere uyum sağlamalarını gerektirmektedir. Bireyler, vergi konularında sürekli olarak güncel kalmak ve değişen koşullara adapte olmak zorundadır. Bu süreç, bireylerin finansal bilgi ve becerilerini geliştirmelerine olanak tanırken aynı zamanda toplumsal ve ekonomik bağlamda da bilinçlenmelerini sağlamaktadır.

Öğrenme kavramı, farklı bilim insanları tarafından çeşitli açılardan ele alınmış ve değerlendirilmiş önemli bir kavramdır (Aksoy, 2013: 24). Öğrenme genel olarak bireyin yaşadıkları sonucunda eylemlerinde kalıcı ve uzun süreli değişimlerin ortaya çıkması olarak tanımlanmaktadır (Hergenhahn ve Olson, 1997: 2). Ayrıca öğrenme süreci bilgi edinme, kişisel tutum geliştirme ve bu süreçlerin birbirini izleyen etkileşimlerinden

oluşmaktadır (Bakar Türegün vd., 2021: 75). Bu bağlamda vergi ve vergilendirme konuları da bireyin yaşamı boyunca karşılaştığı bir öğrenme sürecine işaret etmektedir. Vergi okuryazarlığı, bu süreçte bireyin gelişimleri ve değişimleri algılamasında önemli bir rol oynamaktadır. Literatür incelendiğinde vergi okuryazarlığının çeşitli boyutlarının varlığını göstermektedir. Bu boyutlar genel olarak bilişsel, duyuşsal ve psikomotor şeklinde adlandırılmaktadır (Yılar ve Akdağ, 2017: 366). Vergi okuryazarlığının boyutları ve bu boyutların kapsamı Şekil 6'da ayrıntılı olarak verilmektedir.

Şekil 6: Vergi Okuryazarlığının Boyutları

Kaynak: Yılar ve Akdağ, 2017: 366.

Bilişsel Boyut; Vergi okuryazarlığını oluşturan boyutlardan biri bilişsel boyuttur. Biliş, tanımak ve bilmek, hatta bilmek ve tanımanın tüm biçimlerini içeren genel bir kavramdır. Bu bağlamda bilişsel boyuta bakıldığında bilginin edinilmesi süreci ve bu bilginin nasıl işlendiği ile ilişkili olan her şeyi içermektedir (Bloom vd., 1956). Bilişsel boyut, öğrenmenin temel aşamasını oluşturan bilgi edinme sürecini kapsamaktadır. Bu süreç, altı farklı adımda gerçekleşmektedir. Bu adımlar bilgi edinme, kavrama, analiz etme, sentezleme, uygulama ve değerlendirme şeklinde sıralanmaktadır (Ferris, 2010: 7). Vergilendirme konusundaki bilişsel boyut, mükellefin vergi ile ilgili kavramsal çerçevesini, vergi türlerini, vergilendirmeye ilişkin mevzuatı, verginin ödenme zamanını ve diğer zaman dilimlerini, vergi oranını gibi temel noktalarda sahip olması gereken bilgileri kapsamaktadır (Yılar ve Akdağ, 2017: 366).

Kısacası bilişsel boyut, vergilendirme konularında mükelleflerin temel bilgi ve birikim edinmeleri için gereklidir. Ayrıca bilişsel boyut diğer öğrenme boyutlarının temelini

oluşturmaktadır. Bu boyut, vergi konularında öğrenme sürecinin temel taşı olarak kabul edilmektedir.

Duyuşsal Boyut; Vergi okuryazarlığının bir diğer boyutu ise duyuşsal boyuttur. Duyuşsal terimi genellikle bireylerin duygusal tepkilerini ve tutumlarını ifade etmek için kullanılmaktadır. Bu çerçevede bireyler duyuşsal boyutla, düşüncelerini, duygularını, fiziksel hareketlerini ve davranışlarını ifade edebilirler. Yani duyuşsal özellikler, bir kişinin duygusal davranışlarını kapsayan niteliklerdir. Başka bir ifadeyle duyuşsal özellikler bireyin duygusal ifadesini şekillendiren duygular, tercihler, değerler, ahlaki kurallar, istekler, arzular, güdüler ve yönelimler gibi birçok alanı kapsamaktadır (Bacanlı, 1999: VIII). Duyuşsal boyut, altı temel basamaktan oluşmaktadır. Bunlar boyut alma, tepkide bulunma, değer verme, öğrenme ve nitelenme şeklinde sıralanmaktadır (Ferris, 2010: 8). Vergi okuryazarlığı açısından, bireyin öğrenme sürecinde duyuşsal özelliklerine bakıldığında ise vergi algısı, vergi ödemenin gerekliliğine olan inanç, vergiye karşı tutum, vergi bilinci, vergi ahlakı ve vergi kültürü gibi sosyolojik ve psikolojik davranışları kapsadığı görülmektedir. Bu duyuşsal özellikler, bireylerin vergi konularındaki tutumlarını ve davranışlarını şekillendirerek vergi okuryazarlığının gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Yılar ve Akdağ, 2017: 366).

Anlaşılabacağı üzere duyuşsal boyutun vergi okuryazarlığı üzerinde doğrudan veya dolaylı etkileri bulunmaktadır. Bu bağlamda bireylerin vergi konularına yönelik duygusal tepkileri ve tutumları, vergi algısı, vergi ödemenin gerekliliğine olan inanç, vergiye karşı tutum, vergi bilinci, vergi ahlakı ve vergi kültürü gibi önemli sosyolojik ve psikolojik faktörleri içermektedir. Bu duyuşsal özellikler, bireylerin vergi konularındaki tutumlarını ve davranışlarını şekillendirerek vergi okuryazarlığının gelişiminde belirleyici bir rol oynayabilmektedir.

Psikomotor Boyut; Vergi okuryazarlığının boyutlardan biri de psikomotor boyuttur. Psikomotor gelişim, genel olarak insanların fiziksel büyüme ve merkezi sinir sisteminin gelişimiyle orantılı olarak, isteğe bağlı bir şekilde organizmanın hareket yeteneği kazanmasını ifade eder. Başka bir ifadeyle bu süreç, bireyin becerilerini yaşamı boyunca kazanmasını sağlayan bir süreçtir (Gümüşdağ ve Yıldırım, 2018: 2). Simpson (1972) tarafından tanımlanan psikomotor boyut, öğrenilen bilgilerin beceriler aracılığıyla uygulamaya döküldüğü ve kolayca ölçülebilen özellikleri ifade etmektedir. Bu boyut,

algılama, kurulum, rehberli uygulama, mekanikleşme, beceriye dönüşüm, uyum sağlama ve yaratma gibi aşamalardan oluşmaktadır (Bakar Türegün vd., 2021: 67).

Vergi okuryazarlığı açısından psikomotor boyut ise bireyin kazandığı bilişsel ve duyuşsal özellikleri uygulamaya geçirebilme yeteneğini ifade etmektedir. Yani, vergilendirme bağlamında düşünüldüğünde, bir bireyin vergi beyannamesini ve ilgili vergi formlarını doldurabilme, vergi borcunu ilgili kurumlar veya internet üzerinden ödeyebilme gibi yükümlülükleri konusunda kendi başına başarılı bir şekilde hareket edebilmesidir. Bu yetenek bireylerin vergi işlemlerini pratik bir şekilde gerçekleştirmelerini ve vergi yükümlülüklerini etkin bir şekilde yerine getirmelerini sağlamaktadır (Yılar ve Akdağ, 2017: 366).

Dolayısıyla vergi okuryazarlığı yalnızca verginin konusu, türleri, oranları ve ödeme tarihleri gibi temel bilgilerle sınırlı değildir. Aynı zamanda bu bilgilerin mükelleflerin vergiye karşı tutumunu, vergi ahlakını ve vergi bilincini nasıl etkilediği üzerinde de durulmaktadır. Bu çerçevede vergi okuryazarlığı kavramı, mükelleflerin vergi beyannamelerini eksiksiz ve doğru bir şekilde doldurmalarını sağlamada kritik bir rol oynamaktadır (Sandalcı, 2022: 171).

Özetle, psikomotor boyut, vergi mükelleflerinin edindikleri bilgi ve birikimi pratik eylemlere dönüştürme yeteneğini ifade eder. Bu boyut, bireylerin kendi başlarına vergi beyannamelerini doldurma ve vergi ödemelerini yapma gibi işlemleri başarıyla gerçekleştirebilme yeteneği olarak değerlendirilir. Bu nedenle psikomotor boyutun güçlendirilmesi, bireylerin finansal kararlarında daha bilinçli hareket etmelerine olanak tanırken, vergi sistemine uyum sağlamalarını da etkilemektedir.

1.4. Vergi Okuryazarlığını Değerlendirme Yöntemleri ve Araçları

Akademik literatürde bireylerin okuryazarlık düzeylerini ölçmek için çeşitli yöntemlerin mevcut olduğu gözlemlenmektedir. Bu alanda gerçekleştirilen çalışmalar, bireylerin vergi okuryazarlık düzeylerini belirleme ve vergi okuryazarlığının farklı boyutları ile unsurlarını inceleme amacı taşımaktadır. Bu bağlamda vergi okuryazarlığını değerlendirmek, ölçmek ve geliştirmek için yeni yöntemler ve teknikler geliştirilmiştir. Kullanılan bu yöntemler, bireylerin vergi konusundaki bilgi seviyelerini, vergi tutumlarını ve davranışlarını analiz etme imkanı sunmaktadır. Ayrıca bu teknikler, bireylerin vergi sistemine yönelik anlayışlarını, vergi politikalarına karşı tutumlarını ve

vergi uyumu konusundaki davranışsal eğilimlerini kapsamlı bir şekilde inceleme olanağı tanımaktadır. Bu sayede, vergi okuryazarlığını artırmak ve vergi sistemini daha etkili bir şekilde yönetmek için değerli bilgiler elde edilebilmektedir. Geliştirilen yöntemler, vergi okuryazarlığının farklı boyutlarını ve unsurlarını değerlendirme açısından önemli veriler sunmaktadır.

Bireylerin vergi okuryazarlık düzeylerini ölçme, geliştirme ve değerlendirme konusunda kesin ve standart bir yöntem mevcut değildir. Bununla birlikte, mevcut çalışmalar, vergi okuryazarlığını değerlendirmek için çeşitli yöntemlerin uygulandığını ve bu yöntemlerin etkili bir şekilde kullanılabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda vergi okuryazarlık düzeylerini ölçmek, değerlendirmek ve geliştirmek amacıyla kullanılabilecek yöntemler ve araçlar genellikle şu şekilde sıralanabilir: anketler, testler ve sınavlar, simülasyonlar ve oyunlar, gözlem ve değerlendirme, eğitim programları ve projeler. Bu araçlar, vergi okuryazarlığının farklı yönlerini kapsamlı bir şekilde ele almayı sağlar.

Anketler;

Bireylerin okuryazarlık düzeylerini ölçmek için kullanılan yöntem ve araçlardan biri anketlerdir. Anket, bireylerin yaşam koşulları, inançları, davranışları, görüşleri veya tutumları hakkında belirli çıkarımlarda bulunmak amacıyla kullanılan, bir dizi sorudan oluşan veri toplama aracıdır (Akalin, 2018: 15). Başka ifadeyle anket, belirli bir konu hakkında hipotezlere veya sorulara dayanarak sistematik bir veri toplama tekniği olarak tanımlanabilir. Bu teknikte bir evren veya örneklem oluşturan kişilere çeşitli sorular yöneltilir (Yıldırım, 2017: 128). Anketler, sosyal bilimlerde psikoloji, pazarlama, ekonomi, eğitim gibi birçok alanda bilgi toplamak ve analiz etmek için önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Anket yönteminin yaygınlaşmasının sebeplerinden biri, bilgisayar destekli istatistik programlarının gelişimidir. Bu programlar, elde edilen verilerin işlenmesini ve analiz edilmesini büyük ölçüde kolaylaştırmaktadır (Altunışık vd., 2005: 68-69).

Vergi okuryazarlığı üzerine yapılan literatür incelemesinde çalışmaların hem nitel hem de nicel analiz yöntemlerini kullandığı gözlemlenmektedir. Vergi okuryazarlığı düzeylerini ölçmede kullanılan yöntemler ve veri toplama araçlarından biri anketlerdir. Çoğu deneysel çalışmada vergi okuryazarlığını değerlendirmek için anket yöntemi yoğun bir şekilde tercih edilmektedir. Bu anketler genellikle 5'li Likert ölçeği kullanılarak hazırlanır ve vergi okuryazarlık düzeylerini değerlendirmeye yönelik endekslerin

temelini oluşturmaktadır. Akademik literatürde vergi okuryazarlığı konusunda yapılan birçok çalışmada, bireylerin vergi okuryazarlık düzeyleri bu yöntemle ölçülmüştür. Örneğin, Yardımcıoğlu vd. (2014), Teyyare (2018), Bakırtaş ve Atılğan Yaşa (2020), Gencel vd. (2022), Sandalcı (2022) ve Tokat (2023) gibi çalışmalarda bireylerin vergi okuryazarlık düzeylerini belirlemek için anketler kullanılmıştır. Genellikle katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerini değerlendirmek için 5'li Likert ölçeği tercih edilmiştir. Bu amaçla cevapları 5'li Likert ölçeğine göre hesaplanan 5 soruluk bir endeks geliştirilmiş ve katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyleri bu endeks üzerinden ölçülmüştür.

Testler ve Sınavlar;

Bireylerin okuryazarlık seviyelerini ölçmek için sıkça tercih edilen yöntemlerden biri testler ve sınavlardır. Bu yöntem akademik literatürde yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak vergi okuryazarlığını değerlendirmek için bu yöntemin literatürde oldukça sınırlı bir şekilde kullanıldığı gözlemlenmektedir. Testler ve sınavlar genellikle katılımcılara önceden belirlenmiş çoktan seçmeli sorular sunar. Cevaplar, belirli bir puanlama sistemi kullanılarak değerlendirilir ve bu sayede bireylerin okuryazarlık düzeyleri ölçülür. Bu yöntem, geniş bir yelpazede bilgi ölçme kapasitesine sahip olmakla birlikte, vergi okuryazarlığının değerlendirilmesinde yardımcı olabilmektedir.

Örneğin, farklı konularda ve alanlarda yapılmış olmasına rağmen, Saraç (2014), Dilek vd. (2019), Bakar Türegün vd. (2022), Şahin (2022), Altıntaş vd. (2023) ve Bakar Türegün vd. (2023) gibi çeşitli araştırmalarda, bu yöntemler kısmen uygulanmıştır. Bu tür çalışmalarda genellikle katılımcılara önceden belirlenmiş çoktan seçmeli sorular sunulmuş, verilen cevaplar belirli bir puanlama sistemi aracılığıyla değerlendirilmiş ve bireylerin okuryazarlık düzeyleri bu yöntemle ölçülmüştür. Özellikle Bakar Türegün vd. (2022) ve Bakar Türegün vd. (2023) yıllarında gerçekleştirilen çalışmalarda, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerini ölçmek amacıyla bu yöntem kullanılmıştır.

Simülasyonlar ve Oyunlar; Bireylerin okuryazarlık düzeylerini değerlendirmede kullanılabilecek alternatif yöntemler arasında pratik uygulamalar ve interaktif eğitim araçları da öne çıkmaktadır. Bu yöntemler, teorik bilginin pratikte nasıl uygulandığını ve gerçek hayat durumlarıyla nasıl etkileşimde bulunulduğunu değerlendirmeye yardımcı olabilir (Banks, 1999: 7). Bu bağlamda kullanılacak yöntemlerden biri de simülasyonlar ve oyunlardır. Simülasyon genel olarak bir sistemin davranışını sanal ortamda çeşitli koşullar altında değerlendirerek gerçek dünya performansını modelleme ve analiz etme

süreci olarak tanımlanmaktadır (Maria, 1997: 7). Başka bir ifadeyle simülasyon, bir sistemin işleyişini sanal ortamda modelleyerek analiz etme ve olası senaryolar üzerinde deneyler yapma sürecidir. Simülasyonlar, gerçek sistemlerin tasarımında ve performansının iyileştirilmesinde kritik bir rol oynamaktadır. Aynı zamanda bu yöntem mevcut ve kavramsal sistemlerin detaylı bir şekilde incelenmesine olanak sağlar (Banks, 1999: 7). Simülasyonlar, genellikle beklenmedik senaryoları canlandırarak kriz yönetimi becerilerini geliştirmek ve güvenli, kontrollü bir ortamda karmaşık durumları çözme ve analiz etme yeteneğini artırmak amacıyla kullanılmaktadır (Sezer ve Orgun, 2017: 143). Literatür incelendiğinde bu yöntemin farklı alanlar ve bilim dallarında çeşitli çalışmalarda uygulandığı söylenebilir. Örneğin, Çetin (2022) tarafından gerçekleştirilen araştırmada bu tekniğin kısmen de olsa kullanıldığı gözlemlenmiştir. Vergi alanında da bu yöntem ve tekniklerin farklı çalışmalarda yer aldığı görülmektedir. Ancak vergi okuryazarlığına yönelik literatür incelemeleri, simülasyon tekniğinin sınırlı sayıda kullanıldığını ortaya koymaktadır. Simülasyon tekniğinin vergi okuryazarlığı çalışmalarında uygulanması, bireylerin vergi konularında farkındalıklarını artırarak, vergi okuryazarlığı seviyelerini yükseltebilir. Vergi hesaplamaları yapmak ve çeşitli vergi senaryolarını simüle etmek, bireylerin vergi konusundaki bilgi ve becerilerini geliştirmelerine olanak tanıyabilir. Bu tür uygulamalar, vergi okuryazarlığı seviyelerinde anlamlı değişiklikler yaratabilir ve bireylerin vergi mevzuatı hakkında daha derin bir anlayış kazanmalarını sağlayabilir.

Öte yandan, bireylerin vergi okuryazarlığı düzeylerini artırmak amacıyla oyun tabanlı yöntemlerin kullanılması oldukça etkili olabilir. Oyun tabanlı öğrenme, karmaşık vergi kavramlarını daha anlaşılır hale getirerek, katılımcıların vergi konusundaki bilgilerini eğlenceli ve etkileşimli bir şekilde pekiştirmelerine olanak tanıyabilir. Bu tür yöntemler, öğrenme sürecini daha ilgi çekici hale getirirken, aynı zamanda vergi sistemine dair kritik bilgilerin ve becerilerin edinilmesini de kolaylaştırabilir. Oyun tabanlı yaklaşımlar, bireylerin vergiye yönelik tutumlarını olumlu yönde şekillendirerek, vergi uyumu ve bilincini artırmada da önemli bir rol oynayabilir. Ayrıca bu yöntem vergi okuryazarlığı çalışmalarında oyun tabanlı yöntemlerin kullanımı, bireylerin vergi bilgi ve becerilerini artırmak için yenilikçi ve etkili bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Örneğin, Geyik ve Altunakar Mercan tarafından 2019 yılında gerçekleştirilen “Oyun Yöntemiyle Vergi Bilincinin Oluşturulması: Taxlandia Oyun Uygulamasının İncelenmesi” başlıklı çalışma "Taxlandia Oyun Uygulaması"nın kullanımını içererek

bireylerin vergi bilincini oluşturmaya amaçlayan bir yöntemi detaylı bir şekilde ele almıştır. Çalışma sonuçları "Taxlandia Oyun Uygulaması"nın bireylerin vergi bilincini önemli ölçüde güçlendirebileceğini ortaya koymaktadır. Ayrıca Gelir İdaresi Başkanlığı'nın vergibilinci.gov.tr internet sitesinde bulunan oyunlar, bireylerin vergi bilincini artırma ve dolayısıyla vergi okuryazarlığını geliştirme konusunda önemli bir adım olarak değerlendirilebilir.

Özetle, vergi okuryazarlık düzeyini ölçmek için simülasyonlar ve oyunlar etkili bir araç olabilir. Bu yöntemler, katılımcılara vergi süreçlerini interaktif bir şekilde öğrenme ve deneyimleme fırsatı sunabilir. Özellikle genç yaş gruplarına oyun tabanlı yöntemlerle vergi bilinci kazandırılması, vergi konularını daha etkin ve eğlenceli bir şekilde öğrenmelerini sağlayabilir. Oyunlar ve simülasyonlar, bu grupların vergi konularını eğlenceli ve etkileşimli bir şekilde öğrenmelerini sağlayarak, konunun ciddiyetini anlamalarını ve vergi bilgilerini daha etkin bir şekilde içselleştirmelerini destekleyebilir.

Gözlem ve Değerlendirme;

Bireylerin okuryazarlık düzeylerini ölçmenin temel yöntemlerinden biri gözlem ve değerlendirmedir. Bu yöntemde, bireyin yazılı materyalleri anlama, yorumlama ve kullanma yeteneği gözlemlenir. Gözlem ve değerlendirme genel olarak bireyin gerçek hayatta okuma ve yazma becerilerini kullanma yeteneğini belirlemek amacıyla uygulanmaktadır.

Gözlem, günlük sosyal etkileşimin temelini oluşturur. İnsanlar sosyal hayata katıldıkça çevrelerindeki diğer insanların davranışlarını dikkatlice gözlemler ve yorumlarlar. Aynı zamanda gözlem sosyal bilimlerde kullanılan en önemli araştırma yöntemlerinden biri olarak kabul edilir; ancak en karmaşıklarından biri olarak da bilinir (Ciesielska vd., 2018: 33). Çeşitli sosyal veya kurumsal ortamlarda gerçekleşen davranışları ayrıntılı olarak incelemek için kullanılan bu yöntem, araştırmacının seçtiği her türlü ortamda veri toplamasına olanak tanır (Yıldırım ve Şimşek, 2021: 173).

Örneğin, bireylerin tutum ve davranışları belirli zaman aralıklarıyla gözlemlenebilir. Bu gözlemler, okuryazarlık düzeylerinin karşılaştırılması ve değerlendirilmesi için temel oluşturabilir. Uyanık (2011a), Ateşal (2013) ve Öner (2023) gibi araştırmacılar tarafından yapılan çalışmalarda bu yöntem başarıyla kullanılmıştır. Vergi okuryazarlığı konusunda Norveç'te Eriksen ve Fallan tarafından 1996 ve Fallan tarafından 1999 yıllarında gerçekleştirilen çalışmalarda benzer yöntemlerin kullanıldığı görülmektedir.

Kısacası, literatürde farklı disiplinlerde yapılan araştırmalar gözlem ve değerlendirme yöntemlerinin çeşitli bağlamlarda kullanılmakta olduğunu göstermektedir. Ancak vergi okuryazarlığı alanında bu tür yöntemlerin kullanımı oldukça sınırlıdır. Bu yöntemler genellikle eğitim, psikoloji ve pazarlama gibi sosyal bilimlerin çeşitli alanlarında yaygın olarak tercih edilse de vergi okuryazarlığı alanında henüz yaygınlaşmamıştır. Vergi konularında bu yöntemlerin daha fazla kullanılması, bireylerin vergi sistemi ve yükümlülükleri konusunda daha derinlemesine bir anlayış geliştirmelerine katkı sağlayabilir. Bu bağlamda vergi okuryazarlığını artırmaya yönelik araştırmaların ve uygulamaların çeşitlendirilmesi ve bu yöntemlerin daha yaygın bir şekilde benimsenmesi gerekliliği vurgulanmaktadır.

Eğitim Programları ve Projeler;

Vergi okuryazarlığını ölçmenin ve değerlendirmenin bir başka yolu da eğitim programları ve projeler aracılığıyla sağlanabilir. Eğitim programları ve projeler, bireylere vergi sistemi ve yükümlülükleri hakkında bilgi sağlamakla kalmaz, aynı zamanda onların vergi konularındaki bilgi düzeylerini ve anlayışlarını değerlendirme fırsatı sunabilir. Bu tür programlar, katılımcıların vergi konularında bilgi edinmelerini ve öğrendiklerini pratik uygulamalarla pekiştirmelerini sağlar, böylece vergi okuryazarlığı düzeylerini objektif bir şekilde ölçmek mümkün olabilir. Bu bağlamda broşürler, kitaplar, online kaynaklar ve interaktif eğitim platformları gibi çeşitli araçlar kullanılarak vergi okuryazarlığı artırılabilir. Bu eğitim materyalleri, bireylerin vergi konularında bilgi sahibi olmalarını sağlayarak becerilerini geliştirmelerine yardımcı olabilir. Dolayısıyla bu yöntemler vergi okuryazarlığının değerlendirilmesi ve artırılmasında kritik bir role sahip olarak kabul edilmektedir.

Vergi okuryazarlığını artırmak amacıyla çeşitli projeler uygulanmaktadır. Bu projeler, ülkelerin vergi sistemlerini vatandaşlara daha iyi anlatmayı hedeflemektedir. Örneğin, yapılan projelerden biri, ABD'deki Tulane Üniversitesi tarafından yürütülen Vergi Okuryazarlığı Projesi'dir. Bu projenin amacı, halkı vergilendirme konusunda bilgilendirmek ve ABD vatandaşlarının vergi ve vergi politikaları hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlayarak, gelecekteki vergi politikaları hakkında rasyonel kararlar almalarını desteklemektir (Kornhauser, 2009: 9-10). Proje dört ana alanda yoğunlaşmaktadır: İlk olarak, vergilendirme amacını anlamak ve vergi ile harcama arasındaki bağlantıyı incelemek; ikinci olarak, vergilendirmenin adilliğini ele almak ve vergi tabanı ile oran

yapısını tartışmak; üçüncü olarak, temel vergi kavramlarını içermek ve dördüncü olarak özel vergi hükümlerini incelemektir. Proje, 12 yaşından 80 yaşına kadar geniş bir katılımcı kitlesine hitap eden bir eğitim programı sunmaktadır (Çetin Gerger vd., 2019: 212).

ABD'de vergi okuryazarlığı üzerine gerçekleştirilen bir diğer önemli proje, Vergi Vakfı tarafından organize edilen ve Taxedu platformu aracılığıyla yürütülen projedir. Bu proje, öğretmenler ve öğrenciler için vatandaşlık bilincini artırmayı, mükelleflerin vergi kanunlarını anlamalarını sağlamayı ve vergi politikalarını daha erişilebilir hale getirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca vergi konularında bilgi edinmek isteyenler için çeşitli podcast'ler ve videolar sunulmaktadır (Tax Foundation, 2021).

Bir diğer proje, İngiltere'de CIOT tarafından gerçekleştirilen bir araştırmadır. Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin finansal ve vergi okuryazarlığı düzeyleri ile vergi ahlakı ve vergi uyumu algıları üzerindeki sosyodemografik faktörlerin etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, vergi eğitimi almış öğrencilerin okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu, çalışma deneyimi olanların ise daha güçlü vergi ahlakına sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, İngiltere Gelir İdaresi 2015 yılında "Vergi Gerçekleri" eğitimini başlatmış, 2016 yılında ise ilköğretim öğrencilerine yönelik "Çocuklar için Vergi Gerçekleri" programını hayata geçirmiştir (Alexander vd., 2018: 4). Bir diğer proje de Birleşik Krallığın vergi ve gümrük hizmetlerini yöneten devlet kurumunun dijital platformudur. Bu bağlamda HMRC'nin resmi web sitesi üzerinden sunulan HMRC Training and Education Programmes, hem yetişkinler hem de çocuklar için çeşitli vergilendirme konularında bilgi ve uygulamalar sağlayarak vergi bilincini artırmayı hedeflemektedir (www.gov.uk).

Türkiye'de vergi okuryazarlığını geliştirmek amacıyla çeşitli projeler yürütülmektedir. 2007 yılında Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) arasında imzalanan protokol çerçevesinde, çocuklarda vergi bilincini artırmak için kitap ve broşürler hazırlanmıştır. Örneğin, 2019 yılında 5. ve 8. sınıflara yönelik "Vergi Bilinci Çocuklarda Vergi Bilinci Geliştirme Eğitimi" adı altında yapılan çalışmalar, ilköğretim öğrencilerine uygun şekilde vergi konularında bilgi ve duyarlılık kazandırmayı hedeflemiştir. Bu proje, 81 ildeki 299 öğretmen tarafından yönetilmiş ve yaklaşık 5 yıl boyunca uygulanmıştır (GİB, 2014 Yıllık Faaliyet Raporu).

Türkiye'de vergi okuryazarlığı gelişimine dair bir diğer çalışmada 2023 yılında Gelir İdaresi Başkanlığı tarafından öğrencilere yönelik üretilen dijital içeriklerdir. Bu bağlamda Gelir İdaresi Başkanlığının aktif olarak yürüttüğü vergibilinci.gov.tr adlı internet sitesinde, ilkokul, ortaokul ve lisede eğitim gören öğrenciler ile öğretmenler için özel olarak hazırlanmış sunumlar, vergi ile ilgili şarkılar, oyunlar ve çizgi filmler yer almaktadır. Bu içeriklerin, öğrencilerin vergi algısını ve bilgisini artırma amacıyla oluşturulduğu görülmektedir (vergibilinci.gov.tr).

Bir diğer önemli çalışma, 2021 yılında Bursa Uludağ Üniversitesi, İnönü Üniversitesi ve Manisa Celal Bayar Üniversitesi bilim insanları tarafından yürütülen TÜBİTAK 1001 destekli "*Türkiye'de Vergi Okuryazarlığının Ölçülmesi, Geliştirilmesi ve Vergi Uyumu Üzerindeki Etkisinin Analizi*" projesidir (proje numarası 220K065). Bu proje, Türkiye genelinde yapılan anketlerle vergi okuryazarlığını ölçmeyi ve vergi okuryazarlığı skorlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Proje, vergi okuryazarlığı ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi analiz ederek, Türkiye'deki vergi belgeleri ve politikalarının etkinliğine katkı sağlamayı hedeflemektedir. Karma vergi mükellefleri, vergi eğitimi almış öğrenciler, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler (SMMM) ve Yeminli Mali Müşavirler (YMM) gibi hedef gruplar üzerinde yapılan anketlerde, karma vergi mükelleflerinin düşük, öğrencilerin orta, SMMM ve YMM'lerin ise yüksek vergi okuryazarlığı düzeylerine sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca proje kapsamında oluşturulan vergiokuryazar.org sitesi, bireylerin vergi okuryazarlığı konusunda bilgi edinmelerini sağlamakta ve bu alanda farkındalığı artırmak için çeşitli çalışmalar yürütmektedir (vergiokuryazar.org).

Verilen örnekler, vergi okuryazarlığının önemini vurgulamakta ve bireylerin finansal bilgi düzeyini artırmak için yapılan eğitim projelerinin etkisini göstermektedir. Bu tür projeler, bireylerin vergi konularında daha bilinçli ve bilgili olmalarını sağlamanın ötesinde, vergi sistemlerine ve mali politikalara daha etkili katkıda bulunmalarına yardımcı olabilir. Dolayısıyla vergi okuryazarlığını artırmak için yapılan eğitim projeleri, toplumsal ve ekonomik açıdan önemli bir rol oynayabilmektedir.

Anlaşılabileceği üzere mükelleflerin vergi okuryazarlık düzeylerini artırmak, dergelistirmek ve ölçmek için kullanılan çeşitli yöntemler arasında anketler, testler ve sınavlar, simülasyonlar ve oyunlar, gözlem ve değerlendirme, eğitim programları ve projeler bulunmaktadır. Bu yöntemler genel olarak bireylerin vergi konularındaki bilgi

düzeylerini değerlendirmenin yanı sıra vergi tutumlarını ve davranışlarını anlamak için önemli araçlar sunmaktadır. Özellikle simülasyonlar ve oyunlar, katılımcıların vergi süreçlerini interaktif bir şekilde deneyimlemelerini sağlayarak öğrenme motivasyonlarını artırabilir. Bu yöntemlerin etkin kullanımı, vergi okuryazarlığının artırılmasında ve vergi sistemlerinin daha etkin yönetilmesinde önemli bir rol oynayabilir.

1.5. Vergi Okuryazarlığının Gelişimine İlişkin Çalışmalar

Vergi okuryazarlığı konusu incelendiğinde, bu alanda yapılan düzenlemelerin ötesinde, konunun gelişimine yönelik çok sayıda çalışma gerçekleştirildiği gözlemlenmektedir. Ulusal ve uluslararası literatürde, vergi okuryazarlığı ile ilgili hem nicel hem de nitel anlamda çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Vergi okuryazarlığı, eğitim, ekonomi, hukuk, işletme ve sosyoloji gibi farklı ana bilim dallarında ele alınmakta ve birçok bilim insanı tarafından çeşitli konu alanlarında incelenmektedir. Bu durum, vergi okuryazarlığının yalnızca akademik bir disiplin olarak değil, aynı zamanda toplumsal ve bireysel düzeyde sürekli gelişen ve ilerleyen bir konu olarak önem kazandığını göstermektedir. Gelişen teknoloji ve değişen vergi mevzuatı ile birlikte, vergi okuryazarlığı alanındaki araştırmalar ve uygulamalar da dinamik bir şekilde değişmekte ve yenilenmektedir. Bu nedenle, vergi okuryazarlığı hem teorik hem de pratik anlamda sürekli bir gelişim ve derinleşme süreci içindedir.

Çalışmanın bu kısmında vergi okuryazarlığının gelişimine yönelik akademik literatürde yer alan ampirik çalışmalara odaklanılmaktadır. Aşağıda yer alan Tablo 3'te, vergi okuryazarlığı üzerine yapılmış ampirik çalışmaların yazarları, yayınlanma yılları, veri toplama araçları, katılımcı sayıları, çalışmaların gerçekleştirildiği ülkeler ve elde edilen bulgular özetlenmiştir. Tablo 3, konuyla ilgili yapılan araştırmaların kapsamını ve sonuçlarını derli toplu bir şekilde sunarak, vergi okuryazarlığının mevcut durumu ve gelişim trendlerine ilişkin kapsamlı bir bakış açısı sağlamaktadır.

Yazar/Yazarlar	Çalışmanın Yılı	Çalışma İçin Veri Toplama Aracı ve Katılımcı Sayıları	Ülke	Çalışmanın Sonucu
Eriksen ve Fallan	1996	Anket n=244	Norveç	Çalışma, vergi bilgisinin mükelleflerin vergilendirme konusundaki tutum ve davranışlarını etkilediğini göstermiştir. Vergi

				kaçakçılığını önlemenin etkili bir yolunun, toplumun geniş kesimlerine vergi bilgisi sağlayarak vergi ahlakını geliştirmek ve vergi sisteminin adillğine dair anlayışlarını artırmak olduğu belirlenmiştir.
Chen vd.,	1998	Anket n=934	ABD	Çalışma, üniversite öğrencilerinin finans ve vergilendirme konularında yetersiz bilgiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Bu bilgi eksikliğinin temel nedeni, yetersiz eğitim olarak belirlenmiştir.
Eriksen ve Fallan	1999	Anket n=272	Norveç	Çalışma, vergi bilgisi sonrasında vergiye karşı tutumların cinsiyete göre değişip değişmediğini araştırmıştır. Sonuç olarak, vergi eğitimi alan hem erkek hem de kız öğrencilerin vergi sistemini daha adil algıladıkları ve vergi etğinin yükseldiği görülmüştür. Ayrıca vergi bilgisinin sadece bireylerin bilgi düzeylerini değil, aynı zamanda vergiye yönelik algılarını ve tutumlarını da şekillendirdiği belirlenmiştir.
Furnham	2005	Anket n=60	Birleşik Krallık	Araştırma, 10-15 yaş arasındaki çocukların vergi bilgisinin yaşla birlikte belirgin eğilimler gösterdiğini, ancak cinsiyet veya sosyal sınıf gibi faktörlerle daha az ilişkili olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca araştırmada 14-15 yaşlarındaki tüm çocukların vergilendirmenin doğasını ve amacını tam olarak anlayamadıkları belirlenmiştir.
Abdul Latiff vd.,	2005	Anket n=143	Malezya	Çalışma sonucunda, katılımcıların %60'ının vergi okuryazarı olduğu belirlenmiştir. Bu bağlamda, uzmanlar yüksek vergi okuryazarlığına sahipken, çiftçilerin vergi okuryazarlığı daha düşüktür. Bu bulgular, vergi okuryazarlığının deneyim ve eğitimle geliştirilebileceğini ve meslek gruplarına göre destekleyici stratejilerin gerekli olduğunu göstermektedir.
Madi vd.,	2010	Anket n=964	Malezya	Araştırma, vergi mükellefleri arasındaki vergi okuryazarlık düzeyi farklılıklarını incelemiştir. Sonuçlar, Sarawak şehrindeki vergi mükelleflerinin, Sabah şehrindeki mükelleflerden daha yüksek bir vergi okuryazarlık düzeyine sahip olduğunu göstermektedir.
Palil ve Mustapha	2011	Anket n= 5500	Malezya	Çalışma, vergi uyum davranışını belirlemede vergi bilgisinin önemini incelemiştir. Araştırma, vergi uyumu ve vergi ahlakının, vergi mevzuatından doğrudan etkilendiğini göstermiştir. Vergi bilgisinin okul ve üniversite düzeyinde mükelleflere aktarılmasının, vergiye

				gönüllü uyumu artırmada kritik bir rol oynayabileceği sonucuna varılmıştır.
Blechova ve Sobotovicova	2013	Anket n=490	Çek Cumhuriyeti	Çalışma, üniversite öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeyini incelemiş ve üniversiteye başlamadan önce vergi bilgilerinin düşük olduğunu tespit etmiştir. Ayrıca okul dışında çalışan öğrencilerin tam zamanlı çalışan öğrencilere kıyasla vergi konularında daha bilgili oldukları bulunmuştur. Bu da öğrencilerin pratik iş deneyimi kazandıkça vergi sistemi hakkında daha fazla bilgi edindiklerini göstermektedir.
Paseková vd.,	2013	Anket n=187	Çek Cumhuriyeti	Çalışma, üniversite öğrencilerinin genel olarak yüksek vergi okuryazarlığına sahip olduğunu ancak pratik bilgilerin eksik olduğunu göstermiştir. Teorik bilgi iyi düzeydeyken, pratik deneyim eksikliği yaşanmaktadır. Sosyal statü ve vergi mevzuatındaki değişimlerin bu durumu etkileyebileceği belirtilmiştir.
Bhushan ve Medury	2013	Anket n=516	Hindistan	Çalışmaya göre mükelleflerin vergi okuryazarlık düzeyinin genellikle düşük olduğu ve bu düzeyin cinsiyet, eğitim, yaş, gelir ve istihdam gibi faktörlerden etkilendiği belirtilmiştir. Çalışma ayrıca Hindistan'da vergi okuryazarlığının belirlenmesinde bu faktörlerin önemli rol oynadığını göstermiştir.
Yardımcıoğlu vd.,	2014	Anket n=153	Türkiye	Çalışmanın en önemli özelliği, Türkiye'de vergi okuryazarlığı üzerine yapılan ilk araştırma olmasıdır. Çalışmanın sonuçları, Kahramanmaraş'ta yaşayan kişisel vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlık düzeylerini anlamak amacıyla uygulanan bir ankete dayanmaktadır. Çalışmanın sonuçlarına göre katılımcıların demografik özellikleri ve gelir durumları ile vergi okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Ancak katılımcıların yaşları, meslekleri, eğitim durumları ve çalışma süreleri gibi faktörlerle vergi okuryazarlık düzeyleri arasında belirgin farklılıklar gözlemlenmiştir. Ayrıca genel olarak katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerinin yüzeysel bir bilgi seviyesinde olduğu sonucuna varılmıştır.
Acharya ve Siddiq	2015	Anket n=200	Hindistan	Araştırma, katılımcıların %88,18'inin temel vergi okuryazarlığı düzeyine sahip olduğunu göstermiş ve bu sonucu olumlu bir gelişme olarak değerlendirmiştir. Çoğu kişi vergi hesaplama, tasarruf, beyanname doldurma ve ödeme sistemleri konusunda yeterli bilgiye sahiptir. Ancak çalışma sonucunda vergi okuryazarlığının sosyo-ekonomik ve

				demografik faktörlere bağlı olarak değiştiği ve mevcut seviyenin daha da iyileştirilmesi gerektiği bulunmuştur.
Kracík	2015	Anket n=67	Çek Cumhuriyeti	Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyi ortalama 8,72 olarak belirlenmiş ve %62'sinin başarı sağladığı görülmüştür. Araştırmada özellikle üçüncü sınıf öğrencilerinin vergi konularındaki bilgi düzeylerinin birinci sınıf öğrencilerine kıyasla daha yüksek olduğunu, ancak bu vergi bilgisi düzeyinin öğrencilerin çalışma durumlarıyla doğrudan ilişkili olmadığını ve bu nedenle vergi okuryazarlığının geliştirilmesinin sadece eğitimle değil, farklı faktörlerle de desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.
Valantiejus	2016	Anket n=163	Litvanya	Araştırma, üniversite öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeyini belirlemeyi amaçlamıştır. Sonuçlar, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerinin yetersiz olduğunu göstermektedir. Ayrıca çalışmada vergi okuryazarlığını artırmak için vergilendirme derslerinin seçmeli değil zorunlu hale getirilmesi önerilmektedir.
Chadron vd.,	2016a	Anket n=679	Avustralya	Ankete katılan Avustralyalıların %81'i temel veya daha yüksek vergi okuryazarlık puanına sahipken, ortalama vergi okuryazarlık puanı maksimum puanın %52'sindedir. Çalışmada ayrıca demografik özelliklere göre, gelir ve eğitim seviyesi arttıkça vergi okuryazarlık puanlarında belirgin farklılıklar gözlemlenmiştir.
Chardon vd.,	2016b	Anket n=220	Avustralya	Çalışma, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık algılarını, okullarda finansal okuryazarlığın öğretim düzeyini ve temel vergi ile emeklilik kavramlarını anlama seviyelerini değerlendirmiştir. Sonuçlar, öğrencilerin vergi okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğunu ve çoğunun temel vergi kavramlarını anlamakta zorlandığını göstermektedir. Bu durum, gençlerin vergi ve finansal konularda daha fazla eğitime ihtiyaç duyduğunu ve üniversitelerde kapsamlı eğitim programlarının gerekli olduğunu ortaya koymaktadır.
Blechová ve Sobotovičová	2016	Anket n=490	Çek Cumhuriyeti	Araştırma, vergi konularını içeren dersleri tamamlayan öğrencilerin bilgi seviyelerinin arttığını göstermektedir. Tam zamanlı öğrenciler, lisans çalışmalarına göre istatistiksel olarak daha iyi sonuçlar elde ederken, dışardan öğrenim gören öğrencilerde bilgi düzeyi genel olarak daha yüksektir. Çalışma biçimi, bireysel çalışma ve öğretmen danışmanlığı gibi

				faktörlerle öğrencilerin vergi bilgisi üzerinde etkili olmaktadır.
Koretskaya-Garmash	2017	Anket n=283	Rusya	Çalışmada, vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlığı ile yükümlü oldukları vergilerin farkında olup olmamaları arasındaki ilişki incelenmiştir. Bulgular, vergi mükelleflerinin vergi kanunlarına uymama eğilimlerinin temel nedeninin vergi okuryazarlığı eksikliği olduğunu göstermiştir.
Durai ve King	2017	Anket n=132	Hindistan	Çalışma, maaşlı çalışan bireylerin vergi okuryazarlık düzeyini incelemiştir. Çalışmada vergi okuryazarlık düzeyinin, vergi ödeme bilgileri, tutum ve davranışlardan etkilendiğini göstermiştir. Bu durum, vergi okuryazarlığının yalnızca bilgi düzeyine değil, aynı zamanda bireylerin vergiyle ilgili tutum ve davranışlarına da bağlı olduğunu ve bu faktörlerin vergi okuryazarlığını geliştirmede önemli bir rol oynadığını göstermektedir.
Atabay vd.,	2017	Anket n= 1070	Türkiye	Çalışmanın amacı Balıkesir’de faaliyet gösteren KOBİ’lerin vergi okuryazarlığı boyutlarının müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bu çerçevede çalışmada vergi okuryazarlığının alt boyutları olan gelir vergisi, belge düzeni ve bildirimler, genel vergi, ceza ve denetim gibi unsurlar faktör analizi ile incelenmiş olup, bu alt boyutlarla memnuniyet arasında doğrudan bir etki bulunamamıştır.
Alexander vd.,	2018	Anket n=377	Birleşik Krallık	Çalışma, finansal ve vergi okuryazarlığı ile vergi ahlaki ve vergi uyum tutumları arasındaki ilişkileri incelemiştir. Sonuçlar, vergi eğitiminin finansal okuryazarlığı ve vergi okuryazarlığını artırdığını göstermektedir. Ancak vergi okuryazarlığındaki artışın vergi ahlakını iyileştirip iyileştirmediği konusunda net bir sonuç elde etmek için daha fazla araştırmaya ihtiyaç olduğu vurgulanmaktadır.
Moučková ve Vitek	2018	Anket n=150	Çek Cumhuriyeti	Çalışma, lisans öğrencileri arasında vergi okuryazarlığını ölçmeye ve etkileyen faktörleri analiz etmeye odaklanmaktadır. Araştırma, katılımcıların vergi konularında genellikle iyi bilgiye sahip olduklarını ve vergilendirme konusunda başarılı olduklarını göstermektedir. Ancak, öğrencilerin KDV ile ilgili vergi okuryazarlığı düzeylerinin aldıkları eğitimle doğru orantılı olduğu, gelir vergisi konusundaki bilgilerinin ise vergi beyannamesi doldurma deneyimlerinden etkilenmediği belirtilmiştir.
Podrazský’	2018	Anket n=375	Çek Cumhuriyeti	Yapılan çalışmada vergi okuryazarlığı ve diğer sosyo-ekonomik faktörlerin vergi algısını nasıl etkilediği incelenmiştir. Üniversite

				öğrencilerine yönelik yapılan araştırmada katılımcıların genel vergi okuryazarlık düzeyi %46,67 olarak belirlenmiştir. Ayrıca vergi eğitimi alan öğrencilerin vergi ahlakı ve okuryazarlık seviyelerinin, eğitim almayanlara göre daha yüksek olduğu bulunmuştur.
Cechovsky	2018	Anket n=688	Avusturya	Araştırma, üniversite öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeylerini incelemiştir. Analizler, vergi bilgisi ile gönüllü vergi uyumu arasında belirgin bir pozitif ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca çalışmada vergi bilgisi ile vergi kaçırma arasında ters yönlü bir ilişki olduğu ve gönüllü uyum ile vergiden kaçınma tutumlarının önemli faktörler olduğu belirlenmiştir.
Bernard, vd.,	2018	Anket n= 152	Kenya	Çalışmada, vergi bilgisi ve farkındalığının vergi uyumu üzerindeki etkisi incelenmiştir. Bulgular, vergi bilgisi ve farkındalığının, işletmelerin vergi yasalarını ve yönetmeliklerini anlama ve uyma yetenekleriyle yakından ilişkili olduğunu göstermiştir. İyi eğitilmiş çalışanlara sahip işletmelerin vergi yasalarına gönüllü olarak uyma olasılığının yüksek olduğu bulunmuştur. Ayrıca vergi bilgisi ve farkındalığının vergi uyumu ile pozitif ve anlamlı bir ilişki içinde olduğu ortaya konmuştur.
Salam vd.,	2018	Anket n= 312	Nijerya	Ilorin Üniversitesi'nde görev yapan idari ve akademik personelin gelir vergisi bilgisi incelenmiştir. Çalışmada personelin kişisel gelir vergisi konusunda sınırlı bilgiye sahip olduğu belirlenmiştir. İdari personelin bilgi düzeyinin akademik personele kıyasla daha yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Cinsiyet açısından yapılan analizlerde ise kadın ve erkek personelin bilgi düzeylerinin benzer olduğu sonucuna varılmıştır.
Teyyare	2018	Anket n= 218	Türkiye	Çalışma, Bolu'da lisans düzeyindeki maliye bölümü öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeylerini değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Elde edilen bulgular, maliye eğitiminin öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeylerini artırdığını göstermektedir. Öğrencilerin vergi konularında bilgi sahibi olma düzeyi, aldıkları maliye eğitimi ile doğru orantılı olarak gelişmektedir. Çalışmada yapılan gruplar arası karşılaştırmalar ise ilginç sonuçlar ortaya koymuştur. Sınıf düzeyi ve akademik başarı arttıkça öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeylerinin de yükseldiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte cinsiyet ve öğrenim türü gibi demografik faktörlerin vergi okuryazarlık

				düzeyi üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı bulunmuştur.
Šenkýřová	2019	Anket n= 302	Çek Cumhuriyeti	Yapılan çalışmada vergi okuryazarlığı düzeylerini değerlendirmek ve karşılaştırmak amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre Prag'da yaşayan katılımcıların Güney Bohemya'daki katılımcılara kıyasla genel olarak daha yüksek vergi bilgisine sahip olduğu belirlenmiştir. Ayrıca çalışmada katılımcıların demografik özellikleri ile vergi okuryazarlık düzeyi arasında bir ilişki bulunmuş ve özellikle Prag'daki genç ve yüksek eğitimli katılımcıların daha yüksek vergi okuryazarlık puanları elde ettiği gözlemlenmiştir.
Ředinová	2019	Anket n= 1005	Çek Cumhuriyeti	Elde edilen verilere göre katılımcıların genel olarak yüksek bir vergi bilgi düzeyine sahip olduğu ortaya çıkmıştır. Ortalama vergi okuryazarlığı seviyesi %85,82 olarak belirlenmiştir. Ayrıca ekonomik ve demografik faktörlerin bu seviyeler üzerinde belirleyici bir etkiye sahip olduğu gözlemlenmiştir.
Gašparič	2019	Anket n= 105	Slovenya	Çalışmada gençler arasında vergi okuryazarlığının geliştirilmesinde okulların ve çeşitli eğitim kurslarının rolü incelenmiştir. Araştırma bulguları, sosyal bilimler ve diğer disiplinlerdeki öğrenciler arasında vergi okuryazarlığı düzeylerinin genellikle düşük olduğunu göstermektedir. İlkokul, ortaokul ve lise öğrencileri arasında vergi okuryazarlığının artırılması için çeşitli yaklaşımların gerekliliği vurgulanmış, öğretmenler ve okul yöneticileriyle yapılan görüşmeler ise eğitim süreçlerinin bu gelişimde kritik bir rol oynadığını ortaya koymuştur.
Machová vd.,	2019	Anket n=150	Slovakya	Araştırma, Y ve Z kuşağı temsilcilerinin vergi bilgisi ve vergi okuryazarlığı konularında önemli farklılıklar gösterdiğini ortaya koymuştur. Bu durum, gençlerin vergi konularında daha derinlemesine eğitim alması ve bilinçlenme süreçlerinin iyileştirilmesi gerektiğini göstermektedir. Ayrıca eğitim sisteminin vergi okuryazarlığına daha fazla odaklanması gerektiğini de ortaya koymaktadır.
Nichita vd.,	2019	Anket n=358	Romanya	Yapılan çalışmada vergi okuryazarlığının vergi uyumu üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Anket sonuçlarına göre vergi mükelleflerinin vergi konularında bilgili ve farkında olmalarının vergi gelirlerinin artırılması açısından önemli olduğu vurgulanmıştır. Ayrıca çalışmada vergi idarelerinin vergi okuryazarlığını artırmaya

				odaklanarak önemli miktarda mali kaynak tasarrufu sağlayabileceği ifade edilmiştir.
Santos	2019	Anket n= 201	Portekiz	Vergi okuryazarlığını etkileyen faktörler incelenmiştir. Sonuçlar, cinsiyet, gelir düzeyi, eğitim seviyesi ve vergi uyumunun vergi okuryazarlığı ile ilişkili olduğunu, en etkili faktörlerin ise cinsiyet ve gelir düzeyi olduğunu göstermektedir. Ayrıca sonuçlara göre yaş, meslek kategorisi ve çalışma sektörünün vergi okuryazarlığı düzeyine katkısı bulunmamaktadır.
Lyon ve Catlin	2020	Anket n=1131	ABD	Çalışma sonuçları, vergi okuryazarlığının erkeklerde, daha yaşlı, daha eğitilmiş ve yüksek hane gelirine sahip tüketiciler arasında daha yüksek olduğunu göstermektedir. Vergi okuryazarlığının genel finansal okuryazarlıktan ayrı bir yetkinlik alanı olarak ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca vergi politikalarının etkin uygulanabilmesi için vergi okuryazarlığının kritik öneme sahip olduğu belirlenmiştir.
Strauss	2020	Anket n=290	Slovenya	Çalışmada vergi okuryazarlığının vergi işbirliği üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma, serbest meslek sahiplerinin vergi okuryazarlığının öğrencilerden daha yüksek olduğunu ve eğitim ile gelir düzeyi arasında anlamlı ilişkiler bulunduğunu ortaya koymuştur.
Kumar ve Tanwar	2020	Anket n= 121	Hindistan	Araştırma, katılımcıların genel vergi okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu göstermiştir. Hindistan'da düşük vergi gelirlerinin Gayri Safı Yurtiçi Hasıla (GSYİH) oranıyla ilişkili olduğu ve bunun temel nedeninin vergi bilinci ve okuryazarlığındaki eksiklikler olduğu vurgulanmıştır. İdeal bir vergi mükellefinin vergi konularında bilgi sahibi ve bilinçli olması gerektiği belirtilmiştir.
Ahmad vd.,	2020	Anket n=55	Endonezya	Çalışmada vergi okuryazarlığının vergilerin ödenmesi konusundaki farkındalık seviyesini artırdığı ve vergi bilgisiyle ilgili bilgi düzeyini yükselttiği gözlemlenmiştir. Ayrıca vergi okuryazarlığının haklar, sorumluluklar ve vergi bilinci açısından kritik bir bileşen olduğu ve devletin büyümesi ile insanların refahı için önemli bir rol oynadığı belirtilmiştir.
Pham vd.,	2020	Anket n= 100	Kanada	Çalışmada vergi okuryazarlığının, özellikle gelir vergisi beyannamesi doldururken bilinçli kararlar almayı sağladığı belirtilmiştir. Kanada'da vergi okuryazarlığı skorunu ilk kez ölçen bu çalışma, eyaletler arasında çeşitlilik ve

				demografik özellikler ile vergi okuryazarlığı arasında önemli bir ilişki olduğunu göstermiştir.
Bakırtaş ve Atılğan Yaşa	2020	Anket n= 147	Türkiye	Çalışmada kamu personelinin vergi okuryazarlık düzeyleri üzerine odaklanılmıştır. Araştırmada elde edilen bulgulara göre katılımcıların orta düzeyde vergi okuryazarlığına sahip oldukları belirlenmiştir. Ancak genel olarak demografik değişken gruplarının vergi okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı gözlemlenmiştir. Yalnızca öğrenim durumu ilköğretim mezunu olan katılımcıların diğer gruplara kıyasla daha düşük seviyede vergi bilgisine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Sandalcı	2020	Anket n= 352	Türkiye	Kütahya’da yapılan bir çalışmaya göre vergi dersi alan öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu belirlenmiştir. Yani vergi dersi ve eğitimi ile vergi okuryazarlık seviyeleri arasında pozitif bir ilişki bulunmaktadır.
Formanová vd.,	2021	Anket n=327	Çek Cumhuriyeti	Çalışma, lisans düzeyindeki ekonomi öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi amaçlamıştır. Sonuçlar, katılımcı öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyinin tatmin edici olduğunu göstermiştir. Ayrıca çalışmada vergi okuryazarlığının artırılması için sadece devletin değil, vatandaşların ve profesyonellerin de gerekli koşulları oluşturması gerektiği vurgulanmaktadır.
Upa vd.,	2021	Anket n=398	Endonezya	Araştırma, lise öğrencileri arasında vergi okuryazarlığı ve sosyal çevrenin vergi bilinci üzerindeki etkilerini incelemiştir. Vergi okuryazarlığı ve sosyal çevrenin vergi bilincini şekillendirebileceği vurgulanmıştır. Öğrencilerin vergi anlayışlarını geliştirmeleri ve gelecekte vergilendirme faaliyetlerine katkıda bulunmaları için vergi okuryazarlıklarının artırılması gerektiği belirtilmiş, öğretmenlerin vergi bilgisinin sağlanmasında Milli Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılmasının önemine değinilmiştir.
Stanley	2021	Anket n=516	Hindistan	Araştırma sonuçlarına göre ankete katılanların genel vergi okuryazarlığı düzeyinin beklenenin altında olduğu belirlenmiştir. Vergi okuryazarlığı, demografik özellikler ve coğrafi bölgeler arasında önemli farklılıklar göstermektedir. Farklı yaş grupları ve sosyo-ekonomik statüdeki katılımcılar arasında belirgin farklar gözlemlenmiştir.
Bakar Türegün vd.,	2021	Anket n= 1492	Türkiye	Çalışmada, üniversite öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeyleri farklı faktörler temel alınarak analiz edilmiştir. Vergi okuryazarlığı,

				bilişsel boyut, duyuşsal boyut, psikomotor boyut, güven, adalet, vergi uyumu ve vergi uyumsuzluğu gibi alt faktörlere ayrılmıştır. Elde edilen sonuçlar, bilişsel boyutun vergi okuryazarlığını artırmada en önemli unsur olduğunu göstermektedir. Ayrıca vergi eğitimi ile vergi okuryazarlığı arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir; yani, vergi eğitimi alan bireylerin vergi konusundaki bilgi düzeyleri daha yüksektir.
Öğdügüm ve Arslaner	2021	Anket n= 449	Türkiye	Araştırma, üniversite öğrencilerinin vergi bilinci, algısı ve okuryazarlığını eğitim seviyelerine göre incelemiştir. Sonuçlar, eğitim seviyesi arttıkça öğrencilerin vergi konularında daha bilinçli olduğunu göstermektedir. Bu nedenle ön lisans, lisans ve lisansüstü programlarda vergi konulu seçmeli derslerin eklenmesi ve bu derslerin not kaygısı olmaksızın verilmesi önerilmiştir. Araştırma, vergi okuryazarlığının gençlerin vergi sistemine güvenini artırabileceğini ve mali kararlarını daha bilinçli alabilmelerine yardımcı olabileceğini vurgulamaktadır.
Vodopija	2022	Anket n=233	Hırvatistan	Çalışma, Hırvatistan'da vergi okuryazarlığının düşük olduğunu ve yaşın vergi okuryazarlığı üzerinde olumlu bir etkisi olmadığını göstermiştir. Eğitim seviyesinin artmasıyla vergi okuryazarlığının da yükseldiği ve en yüksek okuryazarlığın lisans diplomasına sahip bireylerde olduğu belirlenmiştir.
Intansari ve Supramono	2022	Anket n=102	Endonezya	Araştırmanın bulgularına göre, vergi okuryazarlığı, vergi uyumunu önemli ölçüde artırmaktadır. Yani yüksek vergi okuryazarlığına sahip mükellefler, vergi kurallarına daha iyi uyum sağlamaktadır.
Naitili vd.,	2022	Anket n=108	Endonezya	Çalışmanın bulguları, vergi teşviklerinin vergi uyumunu olumlu yönde etkilediğini açıkça ortaya koymaktadır. Ancak düşük vergi okuryazarlığının bu olumlu etkilerin tam olarak gerçekleşmesini engellediği görülmektedir. Bu durum, düşük vergi okuryazarlığının, teşviklerin etkinliğini sınırladığını ve vergi uyumunu artırma potansiyelini azalttığını göstermektedir.
Kusumadewi ve Dyarini	2022	Anket n=100	Endonezya	Çalışmada, vergi okuryazarlığının vergi mükelleflerinin uyumu üzerindeki etkisinin sınırlı olduğu, ancak idari sistemin modernizasyonunun vergi uyumunu önemli ölçüde artırdığı belirlenmiştir. Sonuçlar, vergi okuryazarlığı, idari sistem modernizasyonu, vergi teşvikleri ve vergi ahlakının birlikte vergi

				mükelleflerinin uyumunu etkileyen önemli faktörler olduğunu göstermektedir.
Shivam Dube ve Asthana	2022	Anket n=405	Hindistan	Çalışma, vergi okuryazarlığını etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Sonuçlar, vergi okuryazarlığının vergi farkındalığı, bilgisi, tutumu ve davranışları ile güçlü bir ilişki içinde olduğunu göstermektedir. Araştırma, vergi okuryazarlığının artırılması için modül bazlı eğitim programlarına acil ihtiyaç duyulduğunu ve kapsamlı eğitimlerin önemini vurgulamaktadır.
Arifin ve Sriyono	2022	Anket n=164	Endonezya	Çalışma, vergi okuryazarlığının, vergi hizmet çalışanlarının hizmet kalitesinin, finansal tutumların ve vergi anlayışının mükellef uyumu üzerindeki etkilerini incelemektedir. Bulgular, bu faktörlerin her birinin mükellef uyumunu önemli ve olumlu şekilde etkilediğini ortaya koymaktadır. Özellikle vergi okuryazarlığı ve vergi hizmet çalışanlarının kalitesi, mükellef uyumunu artırmada belirgin bir rol oynamaktadır.
Herawati vd.,	2022	Anket n= 233	Endonezya	Çalışma, öğrencilerin vergi okuryazarlığının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Özellikle, vergi mükellefi olarak kayıt olma ve vergi miktarını hesaplama gibi konularda öğrencilerin en düşük puanları aldığı belirlenmiştir. Ayrıca vergi okuryazarlığı ile öğrenci vergi bilinci arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir; bu da öğrencilerin vergi okuryazarlığı arttıkça vergi farkındalıklarının da arttığını göstermektedir.
Mahajan	2022	Anket n= 100	Hindistan	Araştırma, genel vergi okuryazarlığının düşük olduğunu ortaya koymuştur. Vergi yasalarına gönüllü uyum sağlanması ve devlet gelirlerinin artırılması için vergi okuryazarlığının geliştirilmesi gerekmektedir. Bu amaçla, vergi otoriteleri ve düzenleyici kurumlar, vergi bilincini artırmak için atölye çalışmaları ve seminerler düzenlemelidir.
Kuhuparuw vd.,	2022	Anket n= 136	Endonezya	Araştırma, vergi okuryazarlığının vergi mükellefi farkındalığı ve vergi cezalarının yıllık gelir vergisi beyannamesi verme uyumu üzerindeki etkilerini incelemiştir. Sonuçlar, vergi okuryazarlığının vergi uyumunu olumlu yönde etkilediğini ve mükellef farkındalığının artırılması gerektiğini ortaya koymuştur.
Bakar Türegün vd.,	2022	Anket n= 716	Türkiye	Çalışmada, vergi okuryazarlık düzeyini ölçmek için 12 soru sorulmuş ve katılımcıların %63'ünün vergi okuryazarı olduğu belirlenmiştir. Cinsiyetin vergi okuryazarlığı üzerinde etkili olmadığı görüldükçe, akademik

				başarı ve sınıf düzeyine göre vergi okuryazarlığında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Akademik başarıya sahip ve üst sınıfta olan öğrencilerin, diğerlerinden daha yüksek vergi okuryazarlığına sahip oldukları tespit edilmiştir.
Sandalcı	2022	Anket n= 258	Türkiye	Kütahya'da gerçekleştirilen araştırma, Maliye Bölümü'nün 3. ve 4. sınıf öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeylerinin ortalamasının altında olduğunu ortaya koymuştur. Faktör analizi, ölçeğin dört ana boyuttan oluştuğunu ve bilişsel, duyuşsal ve psikomotor boyutların vergi okuryazarlığına çeşitli derecelerde etki ettiğini göstermiştir. Bilişsel boyutun olumsuz, psikomotor ve duyuşsal boyutların ise olumlu etkiler oluşturduğu belirlenmiştir.
Gencil vd.,	2022	Anket n= 429	Türkiye	Çalışma sonuçlarına göre, cinsiyete bağlı olarak vergi okuryazarlık düzeylerinde farklılıklar gözlemlenmiştir; kadın katılımcılar erkeklere kıyasla daha yüksek vergi okuryazarlığına sahip olmuştur. Ayrıca finansal okuryazarlık ile vergi okuryazarlığı arasında güçlü bir pozitif ilişki bulunmuştur. Eğitim düzeyi ile vergi okuryazarlık düzeyi arasında da anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.
Belle Isle vd.,	2022	Anket n= 116	Avustralya	Çalışma, küçük işletmelerin işletme vergi okuryazarlığına odaklanmaktadır. Ankete katılan işletmelerin çoğunluğunun düşük vergi okuryazarlığına sahip olduğu belirtilmiş ve bu durumun vergi yükümlülüklerini yerine getirme ve bütçeleme yeteneklerini sorgulamaya açık olduğu vurgulanmıştır. Çalışma, vergi okuryazarlığının artırılması gerektiğine dair öneriler sunmaktadır.
Aydar	2023	Mülakat n= 20	Türkiye	Çalışmada, mükelleflerin vergi şeffaflığı ile vergi okuryazarlığı arasında bir bağlantı olduğu tespit edilmiştir. Araştırma bulguları, vergi okuryazarlığının artması durumunda, vergi şeffaflığının olumlu bir şekilde etkileneceğini ortaya koymaktadır.
Conklin ve Weatherford	2023	Anket n= 136	ABD	Çalışma, yüksek gelirli kişilerin ve büyük şirketlerin ödedikleri vergiler konusundaki farkındalığının düşük olduğunu göstermektedir. Çalışmada vergi okuryazarlığının cinsiyet, sosyo ekonomik durum ve politik eğilimlere göre farklılık gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca vergi okuryazarlığı ile vergi uyumu arasında olumlu bir ilişki tespit edilmiştir.
Dolanská	2023	Anket n=100	Çek Cumhuriyeti	Çalışmada, farklı fakültelerden lisans öğrencilerinin vergi bilgisi düzeyleri incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre

				ortalama doğru cevap oranı %85,82 olarak belirlenmiş ve öğrencilerin çoğunluğu vergi konusunda iyi ya da çok iyi bilgiye sahip olarak değerlendirilmiştir. Fakülteler arası analizlerde bilgi düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmamış, ancak öğrenim şekli, yılı ve tamamlanan derslerin bilgi düzeyini etkilediği gözlemlenmiştir.
Agusti ve Rahman	2023	Anket n= 385	Endonezya	Araştırma, vergi okuryazarlığının güven ve vergi tutumları üzerindeki etkilerini incelemiştir. Bulgular, vergi okuryazarlığının güven ve vergi yetkisi üzerinde önemli bir rol oynadığını ve bu faktörlerin vergi uyumunu artıran bir sinerji oluşturduğunu göstermektedir. Araştırmada ayrıca vergi okuryazarlığının artırılması ve vergi yönetimindeki kolaylıkların, işletmelerin güvenini ve vergi uyumunu güçlendirebileceği vurgulanmıştır.
Risa vd.,	2023	Anket n= 118	Endonezya	Araştırma, vergi teşvikleri, vergi okuryazarlığı ve vergi yaptırımlarının vergi uyumu üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırma sonucunda vergi okuryazarlığının vergi uyumu üzerinde olumlu bir etkisi olduğu, ancak vergi teşvikleri ve yaptırımlarının etkisiz olduğu bulunmuştur.
Ma'rufah ve Sari	2023	Anket n= 51	Endonezya	Çalışma, eğitim seviyesinin üniversite öğretim görevlilerinin vergi uyumu üzerindeki etkisini test etmeyi ve kanıtlamayı amaçlamaktadır. Ayrıca vergi okuryazarlığının, eğitim seviyesinin üniversite öğretim görevlilerinin vergi uyumu üzerindeki etkisini ne ölçüde değiştirebileceği araştırılmaktadır. Araştırmanın bulguları, eğitim seviyesinin öğretim görevlilerinin vergi uyumu üzerinde etkili olduğunu ancak vergi okuryazarlığının bu etkiyi değiştirmede etkili olmadığını göstermektedir.
Osička	2023	Anket n= 1027	Çek Cumhuriyeti	Bu çalışma, vergi okuryazarlığını ve bu durumu etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bulgular, katılımcıların ortalama puanının (14,06) ve ortalama doğru cevap sayısının (14) olduğunu ortaya koymaktadır. Bu sonuçlar, katılımcıların vergi konularında belirli bir bilgi düzeyine sahip olduklarını, ancak bu bilginin yeterli olmadığını göstermektedir. Ayrıca araştırma demografik faktörlerin, özellikle yüksek eğitim düzeyinin, vergi okuryazarlığı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ortaya çıkarmıştır.
Bibay ve Kumar	2023	Anket n= 147	Hindistan	Araştırma sonuçları, katılımcıların genel vergi okuryazarlık seviyesinin tatmin edici olduğunu göstermiştir. Katılımcılar, gelir vergisi kuralları gibi konularda temel bir anlayışa sahiptir ve

				vergilerle ilgili bilgileri medya, arkadaşlar, aile ve vergi uzmanlarından edinmektedir. Bulgular, vergi okuryazarlık düzeyinin cinsiyet ve eğitim gibi demografik faktörlere göre önemli bir farklılık göstermediğini, ancak yaşın vergi okuryazarlığı üzerinde etkili olduğunu ortaya koymaktadır.
Pospíchalová	2023	Anket n= 1031	Çek Cumhuriyeti Finlandiya	Çalışma, Çek Cumhuriyeti ve Finlandiya'daki üniversite öğrencilerinin vergi okuryazarlığı düzeylerini ve vergilere yönelik tutumlarını incelemektedir. Bulgular, her iki ülkedeki öğrencilerin vergi okuryazarlık seviyelerinin genellikle orta düzeyde olduğunu ve ortalama puanın 4,61 olduğunu göstermektedir. Çalışmada öğrenciler vergi sistemleri hakkında temel bilgiye sahip olsa da, daha derin bilgiye ihtiyaç duydukları belirtilmiştir. Ayrıca çalışmada Çek öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeyinin Finlandiyalı öğrencilere göre daha düşük olduğu bulunmuştur.
Hermuningsih vd.,	2023	Anket n= 99	Endonezya	Gerçekleştirilen çalışmada, cinsiyetin vergi okuryazarlığı üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Sonuçlar, cinsiyetin vergi okuryazarlığı üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ve erkeklerin kadınlardan daha yüksek vergi okuryazarlığına sahip olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda çeşitli testlere dayalı olarak, erkekler ile kadınlar arasında vergi okuryazarlığı açısından belirgin farklılıklar tespit edilmiştir.
Md Radzi ve Ariffin	2023	Anket n= 580	Malezya	Çalışma, vergi mükelleflerinin vergi okuryazarlığının düşük olduğunu ve vergi beyannamelerini zamanında sunmanın önemini fark ettiklerini ortaya koymaktadır. Mevcut teorik çerçevenin eksik olduğunu vurgulayan çalışma, ekonomik ve diğer faktörlerin gelecekteki araştırmalarda dikkate alınması gerektiğini belirtmektedir. Ayrıca çalışma vergi eğitim programlarının ve yüksek öğrenim kurumlarındaki vergi bilincinin artırılması gerektiğini önermektedir.
Erdi ve Astuti	2023	Anket n= 178	Endonezya	Araştırma, Yogyakarta bölgesindeki öğrencilerde vergi okuryazarlığı ve vergi farkındalığının motorlu taşıtlar vergisi uyumu üzerindeki etkilerini incelemiştir. Sonuçlar, yüksek vergi okuryazarlığı ve farkındalığının motorlu taşıtlar vergisi uyumunu olumlu yönde etkilediğini göstermektedir.
Mkenda vd.,	2023	Anket n=377	Tanzanya	Çalışma, vergi mükelleflerinin vergi bilgisinin vergi uyum davranışı üzerindeki etkisini ve mali koşulların bu ilişkideki düzenleyici rolünü incelemiştir. Bulgular, daha fazla vergi bilgisine

				sahip vergi mükelleflerinin vergi uyumunda daha yüksek performans sergilediğini ve mali durumun vergi bilgisi ile uyum davranışı arasında olumlu bir ilişki sağladığını ortaya koymaktadır.
Uribe-Hernández vd.,	2023	Anket n=376	Peru	4. ve 5. sınıf öğrencileri arasında yapılan çalışmada, vergi bilgisi, vergiye karşı tutumlar ve toplumsal faaliyetlere katılım arasındaki ilişki incelenmiştir. Sonuçlar, yüksek vergi bilgisine sahip öğrencilerin vergilere daha olumlu bir tutum sergilediğini ve toplumsal faaliyetlere katılımlarının arttığını göstermektedir. Ayrıca çalışmada vergiye yönelik olumlu tutum ile toplumsal projelere katılım arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur.
Kubáňová	2023	Anket n= 439	Çek Cumhuriyeti	Yapılan çalışmanın amacı, Moravya-Silezya bölgesinde yaşayanların vergi algısını ve vergi okuryazarlığını sosyo-ekonomik faktörlere bağlı olarak incelemektir. Analizler, katılımcıların vergi konusundaki bilgi düzeylerinin çeşitli demografik faktörlere göre farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Ortalama vergi okuryazarlığı puanı 3,36 olarak belirlenmiş ve katılımcıların %47'si bu puan aralığında yer almıştır, yani çoğunluk orta düzeyde bilgiye sahiptir.
Tokat	2023	Anket n= 438	Türkiye	Yapılan çalışmanın sonucuna göre, vergi ile ilgili psikomotor boyutta deneyimi olan mükelleflerin, duyuşsal boyut ve bilişsel boyuttaki mükelleflerden daha yüksek vergi okuryazarlığına sahip olduğu saptanmıştır. Korelasyon analizi, vergi okuryazarlığı yüksek olan bireylerin finansal okuryazarlığının da yüksek olduğunu göstermektedir. Mükelleflerin yaşı ile duyuşsal boyut arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca evli katılımcıların bilişsel boyut, duyuşsal boyut ve vergi okuryazarlığı puanlarının bekar katılımcılardan anlamlı şekilde daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Gelir düzeyinin artmasıyla vergi okuryazarlığının da değiştiği gözlemlenmiştir; bu durum, vergi okuryazarlığının demografik farklılıklara bağlı olarak değişebileceğini göstermektedir.
Karakoyun	2023	Anket n= 575	Türkiye	Ön lisans öğrencilerine yönelik araştırmada, vergi eğitimindeki sınırlı yaklaşımların genişletilebileceği ve geleneksel ders müfredatlarının vergi okuryazarlık düzeyinde hızlı bir değişim sağlamasının beklentilerin altında olduğu tespit edilmiştir. Bulgular, vergi eğitimlerinde dijital ürünlerin kullanımının artırılması, karmaşık konuların anlaşılabilirliğini artırmak için simülasyonlara

				ve görsel araçlara daha fazla vurgu yapılması gerektiğini göstermektedir. Bu, öğrencilerin konulara olan ilgilerini artırabilir ve öğrenme sürecini güçlendirebilir.
Callaway	2024	Anket n= +2700	ABD	Araştırma, Amerikalı vergi mükelleflerinin çoğunun federal vergi kanunlarını anlamadığını ve temel vergi kavramları hakkında yetersiz bilgiye sahip olduğunu ortaya koymuştur. Katılımcılar, vergi iadeleri, vergi dilimleri ve vergi ödemelerinin devlet hizmetleriyle ilişkisi gibi konularda da ciddi bilgi eksiklikleri göstermiştir. Ayrıca Amerikan vergi sisteminin karmaşıklığı ve bu konudaki bilgi eksikliğinin genel bir memnuniyetsizliğe yol açtığı belirtilmiştir.
Hricák	2024	Anket n= 370	Çek Cumhuriyeti	Çalışma, lise öğrencileri arasında Z jenerasyonunun vergi bilgi düzeyini belirlemeyi ve değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Araştırma, katılımcıların ortalama puanının 12 üzerinden 5,16 olduğunu ve bu düzeyin orta ve alt sınırlarda kaldığını ortaya koymuştur. Sonuçlar, gençler arasında düşük vergi bilgi düzeyini göstermekte ve vergi konularında eğitim ve bilinçlendirme stratejilerinin önemini vurgulamaktadır.
Mašát	2024	Anket n=478	Çek Cumhuriyeti	Çek Cumhuriyeti'nde lise öğrencilerinin vergi okuryazarlığı ve belirleyicileri analiz edilmiştir. Sonuçlar, olumlu vergi algısının vergi okuryazarlığı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu, öğrencilerin okuduğu yıl ve aldıkları ekonomi eğitiminin vergi okuryazarlığını etkilediğini, cinsiyetin ise belirleyici bir rol oynamadığını göstermiştir. Ayrıca devam edilen lise türünün vergi okuryazarlığı üzerinde doğrudan etkili olduğu gözlemlenmiştir.
Hauptman vd.,	2024	Anket n=390	Slovenya	Araştırma, Sloven vergi mükellefi nüfusunda vergi bilgisi ve vergi adaleti algısını değerlendirip, cinsiyet ve yerleşim yeri büyüklüğüne göre farklılıkları incelemiştir. Bulgular, vergi bilgisinin kadın ve erkek mükellefler arasında farklılık gösterdiğini, ancak yerleşim yerinin vergi bilgisi üzerinde önemli bir etkisi olmadığını ortaya koymuştur.
Hidayat	2024	Anket n= 97	Endonezya	Yapılan çalışmada, vergi bilgisi, vergi yaptırımları, mükellef farkındalığı ve vergi hizmet kalitesinin arsa ve bina vergilerinin ödenmesindeki mükellef uyumu üzerindeki etkisi incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre bu faktörlerin hiçbirinin mükellef uyumu üzerinde önemli bir etkisi olmadığı tespit edilmiştir. Yani vergi okuryazarlığının mükellef

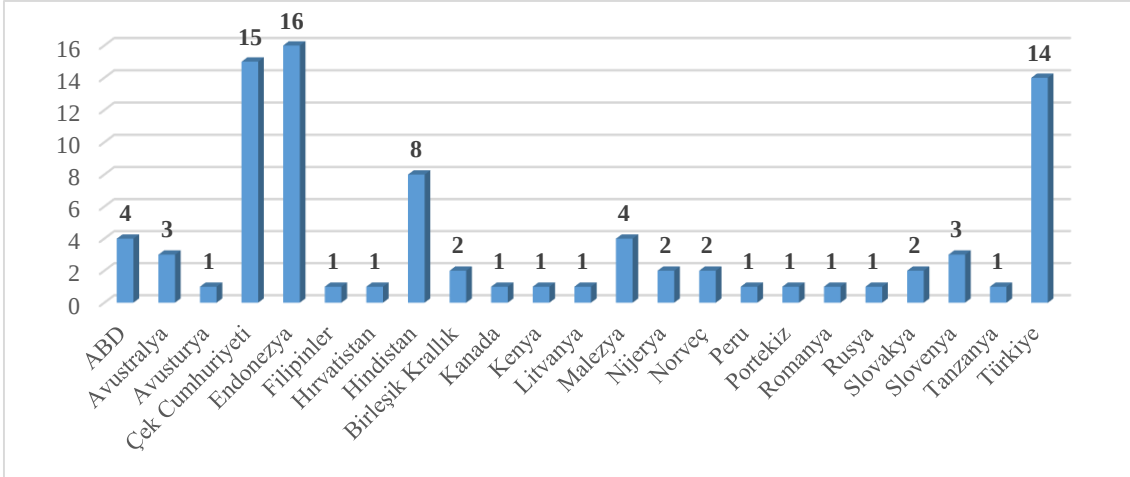
				uyumunu artırmadığını veya bu faktörlerin etkisini yeterince yansıtmadığını göstermektedir
Rosanti ve Simorangkir	2024	Anket n= 100	Endonezya	Yapılan çalışma, gelir, vergi okuryazarlığı ve vergi uygulamalarının kullanımının mükellef uyumu üzerindeki etkisini analiz etmeyi amaçlamıştır. Sonuçlar, bu üç faktörün vergi uyumu üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Yani analiz sonuçlarına göre vergi okuryazarlığının mükellef uyumunu artırmada önemli bir rol oynamaktadır.
Umalı	2024	Anket n=	Filipinler	Yapılan çalışma, vergi okuryazarlığı ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Sonuçlar, demografik değişkenlere göre katılımcıların vergi okuryazarlığı düzeyleri arasında anlamlı bir fark olmadığını ve vergi okuryazarlığı ile vergi uyumu arasında belirgin bir ilişki bulunmadığını göstermektedir.
Ellawule vd.,	2024	Anket n=304	Nijerya	Araştırmanın amacı, vergi bilgisinin vergi uyumu üzerindeki düzenleyici etkisini incelemektir. Yapılan anket sonuçları, vergi bilgisinin vergi uyumu üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Vergi bilgisine sahip bireylerin vergi uyumunu artırma eğiliminde oldukları ve vergi kurallarını daha iyi anladıkları belirlenmiştir.
Čeplová	2024	Anket n= 296	Çek Cumhuriyeti	Çalışma, vergi okuryazarlığını ölçmek ve sosyo-ekonomik faktörlerin etkisini belirlemek amacıyla gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların ortalama puanı 15 üzerinden 8,13 olarak bulunmuş, bu da vergi okuryazarlığının orta seviyede ve genel olarak ortalamadan düşük olduğunu göstermektedir. Araştırma, cinsiyet ile vergi okuryazarlığı arasında anlamlı bir ilişki bulmamış, ancak geçmişte vergi beyannamesi verenlerin daha yüksek vergi okuryazarlığına sahip olduğunu ortaya koymuştur.
Kubicová	2024	Anket n= 266	Slovakya	Çalışmada Slovak vatandaşlarının vergi okuryazarlığı düzeyleri analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcıların ortalama puanı 8,23'tür, bu da Slovakya'daki ortalama bir vatandaşın vergi okuryazarlığı konularında %45,72'lik bir başarı elde ettiğini göstermektedir. Belirlenen kriterler doğrultusunda, bu sonuç ortalama bir Slovak vatandaşının vergi okuryazarlığı seviyesinin yetersiz olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca çalışmada ekonomik deneyime sahip katılımcıların daha yüksek vergi okuryazarlığına

				sahip olduğu, ancak eğitim düzeyinin arttıkça vergi bilgisinin azaldığı bulunmuştur.
Mutlu	2024	Anket n= 150	Türkiye	Türkiye'deki uluslararası öğrencilerin vergi okuryazarlığı üzerine yapılan araştırmada anket çalışması sonuçları, öğrencilerin genellikle vergiye dair düşük farkındalık düzeyine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırma, yaş, cinsiyet, ekonomik ve sosyokültürel faktörlerin vergi bilinci üzerindeki etkilerini de incelemiştir. Vergi okuryazarlığının artırılması, bireylerin finansal yönetim becerilerini geliştirmenin yanı sıra toplumsal düzeyde vergi bilincinin oluşturulmasına da katkı sağlayabilir, bu da vergiye ilişkin kaçak ve kayıpların azaltılmasına yardımcı olabilir. Araştırma, bu bağlamda önemli bulgular sunmuş ve vergi sisteminin anlaşılmasında eğitim ve farkındalık programlarının önemini vurgulamıştır.
Subekti ve Yuliana	2023	Anket n= 249	Endonezya	Araştırma, motorlu taşıtlar vergi mükelleflerinin uyumu üzerinde vergi bilgisi, mükellef farkındalığı ve vergi hizmetlerinin kalitesinin olumlu etkilerini incelemiştir. Sonuçlar, bu üç faktörün vergi uyumunu artırdığını ve mükelleflerin vergi sisteminin amacını ile ödememe durumunda karşılaşacakları yaptırımları daha iyi anladıkça farkındalıklarının arttığını göstermektedir. Ayrıca araştırmada yüksek vergi bilgisi ve farkındalığının mükelleflerin vergi uyumunu artırabileceği sonucuna varılmıştır.

Tablo 3: Vergi Okuryazarlığının Gelişimine İlişkin Literatür Özeti

Kaynak: Yelman vd., 2023: 546-557 arasında yer alan tablolar esas alınarak güncellenmiştir.

Tablo 3 incelendiğinde vergi okuryazarlığına yönelik yapılan çalışmaların, çeşitli araştırmacılar tarafından birçok ülkede gerçekleştirildiği görülmektedir. Bu araştırmaların ülkelere göre dağılımı, Grafik 1'de görsel olarak sunulmuştur. Grafik 1, farklı ülkelerde yapılan vergi okuryazarlığı araştırmalarının coğrafi dağılımını ve yoğunluklarını açık bir şekilde göstermektedir.

Grafik 1: Vergi Okuryazarlığının Gelişimine İlişkin Çalışmaların Ülkelere Göre Dağılımı

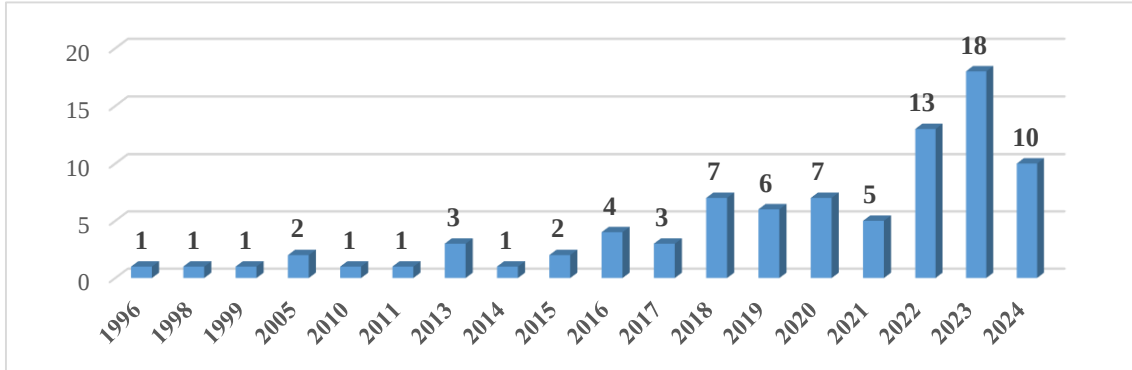
Kaynak: Tablo 3 verileri esas alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Grafik 1’de yer alan veriler incelendiğinde vergi okuryazarlığı üzerine yapılan çalışmaların ülkeler bazında geniş bir coğrafi çeşitlilik sergilediği gözlemlenmektedir. Türkiye’den Amerika Birleşik Devletleri’ne, Avrupa’dan Asya’ya kadar birçok ülkede gerçekleştirilen bu çalışmalar, vergi okuryazarlığı konusunda kapsamlı bir perspektif sunmaktadır. Bu çalışmalar, vergi politikalarının etkinliğini değerlendirmek, vergi ödemelerinin toplanmasını ve toplumsal kabulünü artırmak gibi konularda önemli bir yol haritası oluşturabilir.

Öte yandan vergi okuryazarlığı üzerine yapılan çalışmaların en yoğun olduğu ülkeler sırasıyla Endonezya, Çek Cumhuriyeti, Türkiye ve Hindistan’dır. Bunla birlikte Grafik 1’deki veriler incelendiğinde vergi okuryazarlığı çalışmalarının büyük bir kısmı gelişmekte olan ülkelerde yapılmıştır. Bu durumun temel sebebi gelişmiş ülkelerde vergi sistemlerinin genellikle daha gelişmiş ve sağlam olmasıyla birlikte vergi kaçakçılığının düşük seviyelerde olmasıdır. Dolayısıyla bu ülkelerde vergi okuryazarlığı çalışmalarının daha az yaygın olduğu görülmektedir (Yılar ve Akdağ, 2017: 364).

Vergi okuryazarlığı kavramının kullanılması ve ölçülmesi, 1992 yılında Bardai tarafından yapılan çalışmayla başlamıştır. Literatür incelendiğinde bu çalışma vergi okuryazarlığı üzerine yapılan araştırmaların temelini oluşturmuş ve günümüze kadar birçok çeşitli çalışmanın yapıldığını göstermektedir (Bakar Türegün, 2023: 146). Bu bağlamda vergi okuryazarlığının gelişimine ilişkin çalışmalar Tablo 3’te yer alan veriler esas alınarak

yapılan araştırmaların yıllar boyunca nasıl bir dağılım gösterdiği Grafik 2'de görsel olarak sunulmuştur.

Grafik 2: Vergi Okuryazarlığının Gelişimine İlişkin Çalışmaların Yıllara Göre Dağılımı

Kaynak: Tablo 3 verileri esas alınarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Vergi okuryazarlığı konusunda yapılan akademik çalışmaların zaman içindeki eğilimleri Grafik 2'de incelendiğinde 1990'ların sonlarından itibaren başlayan düşük sayıdaki çalışmalar, özellikle 2016 yılından sonra bu alandaki çalışmaların sayısında önemli bir artış yaşanmıştır ve 2022, 2023 ve 2024 yıllarında en yüksek seviyelere ulaşılmıştır. Bu durum vergi okuryazarlığı konusunun giderek daha fazla ilgi gördüğünü ve araştırmacıların bu alanda derinlemesine çalışmalar yapmaya başladığını göstermektedir. Ayrıca 2020 ve sonrasında da çalışmaların devam ettiği ve bu konunun öneminin artarak sürdüğü anlaşılmaktadır. Öte yandan elde edilen bu veriler vergi okuryazarlığının henüz yeni ve hızla gelişen bir alan olduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle son yıllarda yapılan çalışmaların artışı vergi okuryazarlığının finansal okuryazarlık gibi ayrı bir konu veya disiplin olarak tanınmasına yönelik bir eğilim olduğunu göstermektedir. Bu durumda literatürde belirtildiği gibi vergi okuryazarlığının yeni ve gelişen bir alan olduğunu kanıtlar niteliktedir.

Tablo 3'te yer alan çalışmalar genel olarak değerlendirildiğinde vergi okuryazarlığı çalışmalarının, vatandaşların vergi politikaları hakkında bilinçlenmelerini ve vergi sistemlerinin anlaşılabilirliğini artırmayı hedeflemektedir. Bu çalışmalar, katılımcıların yaş, eğitim düzeyi, gelir seviyesi gibi demografik faktörlere göre vergi okuryazarlığı düzeylerini değerlendiren eğitim ve bilgilendirme odaklı analizler üzerine kurulmaktadır. Araştırmalar, genellikle eğitilmiş ve yüksek gelirli bireylerin vergi konularında daha

bilinçli olduğunu ve vergi okuryazarlığı düzeylerinin bu demografik faktörlere bağlı olarak değiştiğini göstermektedir. Vergi okuryazarlığının artırılmasının, bireylerin finansal bilinçlerini güçlendirdiği ve vergi politikalarının daha adil ve etkin bir şekilde yönetilmesine katkı sağladığı görülmektedir. Özellikle gençler ve üniversite öğrencileri gibi özel odak grupları üzerinde yapılan araştırmalar, vergi okuryazarlığının gençlerin vergi sistemine güvenini artırdığı ve vergi adaleti algısını şekillendirdiğini ortaya koymaktadır. Ülkeler arası karşılaştırmalarda da vergi okuryazarlığının artırılmasının vergi uyumu üzerinde olumlu etkiler yarattığını ve devlet gelirlerinin artmasına katkı sağladığını vurgulamaktadır. Bu veriler, vergi okuryazarlığının önemini ve geliştirilmesi gerekliliğini güçlü bir şekilde ortaya koymakta, aynı zamanda vergi politikalarının vatandaşlar tarafından daha iyi anlaşılmasının, vergi ahlakını güçlendirerek vergi uyumunu artırabileceğini göstermektedir.

2. BÖLÜM: VERGİ BİLİNCİ VE UYUMUNUN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ İLE VERGİ OKURYAZARLIK İLİŞKİSİ

Vergi, devletin en önemli gelir kaynağı olduğundan, vergi bilincini artıran ve vergi uyumunu güçlendiren yaklaşımlar, gelir yönetimleri için büyük önem taşımaktadır (Çetin Gerger vd., 2019: 209). Vergi bilincini artırma ve vergi uyumunu güçlendirme konusunda etkili bir yaklaşım da okuryazarlıktır. Dolayısıyla vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve uyumunu destekleyen önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Cvrlj, 2015: 158). Bu bölümde vergi bilinci ve uyumunun kavramsal çerçevesi ile vergi okuryazarlığının bu kavramlarla ilişkisi incelenmektedir. Öncelikle vergi bilincinin tanımı ve önemi üzerinde durulmakta, ardından vergi uyumu kavramı ele alınarak toplumsal ve ekonomik açıdan taşıdığı önem vurgulanmaktadır. Ayrıca vergi uyumsuzluğunu etkileyen çeşitli yaklaşımlar detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Son olarak mükelleflerin vergiye yönelik tutum ve davranışlarını etkileyen faktörler incelenmekte ve vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve uyumu ile nasıl ilişkili olduğu açıklanmaktadır.

2.1. Vergi Bilinci ve Önemi

Bilinç, insan tutum ve davranışları ile yakından ilişkili bir kavram olmakla birlikte birçok bilim alanı tarafından farklı açılardan ele alınmaktadır. Kavramsal bir analiz yapabilmek için ilk olarak "bilinç" kelimesinin Türkçe'deki anlamını açıklamak uygun olacaktır. TDK sözlüğünde, bilinç "*insanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği, şuur*" olarak tanımlanmaktadır (Türkçe Güncel Sözlük, 2023). Başka bir ifade ile bilinç kavramı, insanın hem kendisini hem de çevresini tanıması, olup biteni kavrama, algılama ve fark etme yetisidir. Bireyde duygu, farkındalık, algılama ve bilginin merkezini oluşturan bir kavram olarak bilinç, olayları, olguları ve kavramları tanıma, anlama, yorumlama yetenekleri üzerinde etkilidir ve buna bağlı olarak davranışları belirler (Bingöl, 2021: 43). Ayrıca bilinç veya farkındalık, gerçekliğin anlaşılmasında ve gerçeğe nasıl tepki verileceği anlamadaki insani unsurdur (Kamil, 2015: 106).

Bilinç kavramı pek çok alanda olduğu gibi vergilendirme konusunda da önemli bir rol oynamaktadır. Vergi bilincine ilişkin birçok tanımlama yapılmasına rağmen genel olarak kavram üzerinde uzlaşılmış bir tanımla yapılması oldukça güçtür. Vergi bilinci genel olarak ödenen vergilerin neden ödendiğinin farkında olunması şeklinde ifade edilmektedir (Dornstein, 1987: 59). Başka bir deyişle vergi bilinci, vergilerin amacını ve

önemini bilen mükelleflerin vergilendirme açısından kendisine yüklenen yükümlülükleri yerine getirmesi noktasında istek ve arzularının düzeyi şeklinde ifade edilebilir (Çiçek ve Bitlisli, 2017: 261).

Başka bir ifadeyle mükellefin geçerli vergi kanun ve mevzuatını bilmesi, tanınması, saygı göstermesi, bunlara uyması ve yükümlülüklerini yerine getirme arzusunun düzeyidir. (Hantono, 2021: 50). Daha geniş bir tanımlamada ise verginin ödenmesi mükellefler açısından yasal bir zorunluluk olmasına rağmen mükelleflerin vergi uyumu ya da vergiden kaçınma gibi konularda sergilemiş oldukları tutum ve davranışlarının veya verginin mükellefler tarafından algılama şekli ve düzeyine vergi bilinci denilmektedir (Sağlam, 2013: 318). Ancak vergi bilinci sadece vergi ödevlerini yerine getirme sorumluluğunun farkındalığı olarak sınırlı değildir. Aynı zamanda vergi bilinci, bireylerin ne zaman, nereye ve neden vergi ödediklerini anlamalarının yanı sıra, hangi yöntemlerle, nerelere, hangi oran ve miktarlarda verginin ödendiğini kapsayarak, mükelleflerin ödedikleri vergilerin farkında ve bilincinde olmayı içermektedir (Bingöl, 2021: 43).

Ülkemizde beyana dayalı vergileme sistemi, vergi mükelleflerinin temel yükümlülüklerini doğrudan yerine getirmelerini gerektirir. Mükellefler bildirim yapmanın yanı sıra kayıt tutma, belge düzenleme ve beyanname verme gibi işlemleri de gerçekleştirmekle sorumludur. Verginin tahakkuk ettirilmesi ve ödeme süreçlerinde zamanında ve eksiksiz işlem yapılması, sistemin sağlıklı işlemesi için önemlidir. Mükelleflerin vergi bilinci arttıkça, beyana dayalı vergilendirme sistemlerinin etkinliği ve doğruluğu da artabilir. Bu bağlamda vergi bilincinin güçlendirilmesi, vergi ödemelerinin düzenli ve sorunsuz şekilde yapılmasına katkı sağlayabilir (Yanık ve Doğan, 2022: 4).

Vergi bilinci vergilendirmeye ilişkin birçok kavramı ve hususu etkileyen sosyolojik bir olgudur. Bu bağlamda vergi bilinci devletler için kritik öneme sahiptir ve verginin sosyolojik temellerinden biri olarak dikkate alınması gereken bir unsurdur (Öğdügüm ve Arslaner, 2021: 156-157). Bir ülkenin güçlenmesi aynı zamanda ekonomik gücüne dayanmaktadır. Ekonomik gücün temel bileşenlerinden biri de kuşkusuz ki elde edilen vergi gelirleridir. Dolayısıyla vergi gelirleri bireyler ve toplumda gelişen vergi bilinci düzeyi ile doğru orantılı bir ilişki içindedir. Bu bağlamda mükellefler ve toplumun vergi bilinci arttıkça, devletin ekonomik gücü hem artacak hem de vatandaşlarına sağladığı imkanlar olumlu yönde etkilenecektir. Bundan dolayı vergi bilincinin toplumlarda

gelişmiş ve yerleşik olması, mükelleflerin yükümlülüklerini eksiksiz ve tam olarak yerine getirmesine katkı sağlamaktadır. Bu yüzden vergi bilincinin artması aynı zamanda vergi gelirlerinin de artmasında önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir (Taytak, 2010: 499; Buyrukoğlu ve Erasa, 2012: 121).

Vergi bilincinin bir diğer önemi mükelleflerin vergiye yönelik olumlu veya olumsuz tutumlarının vergi bilinci ile doğrudan ilişkili olmasıdır. Dolayısıyla mükelleflerin vergi bilincinin artırılması, gönüllü vergi uyumunu teşvik ederek toplumda vergi ödeme bilincinin oluşmasına katkı sağlayabilir. Bu durum devletin kamu hizmetlerinin finansmanı için gereken gelirleri tam ve zamanında tahsil edebilmesini mümkün kılar (Beşel ve Gürdal, 2017: 138). Ayrıca vergi bilinci sadece mükellef açısından değil aynı zamanda devlet açısından da büyük bir öneme sahiptir. Bu sebeple verginin alacaklı konumundaki devletin, mükellefe yaklaşımı bireyin ve dolayısıyla toplumun vergi bilincine katkı sağlayacaktır. Öte yandan vergi mükelleflerinin bilinçli olmasının yanı sıra kamu çalışanlarının da vergilendirme konusunda bilgilendirilmesi, hem mükellef hem de devlet açısından önemlidir ve vergilendirme sürecinin bir parçası olarak kabul edilmektedir (Torgler, 2004: 4).

Vergi bilincinin temel amaçlarından biri mükellefin ödediği veya ödeyeceği verginin gereksiz harcama olmadığına inanmasını ve bu konuda bilinçlenmesini sağlamaktır. Bu çerçevede vergilerin nereye ve nasıl kullanıldığını bilmek mükellefler için vergi bilinci açısından önemli olup, bu bilgi pozitif veya negatif etki oluşturabilir (Torgler vd., 2008: 2). Vergi bilinci ayrıca vergi idaresi açısından kolaylık sağlamaktadır. Çünkü vergi bilincinin artması devlet tarafından mükelleflerin kontrolünü sağlayarak hem vergi tabanının genişlemesine hem de kayıt dışı ekonominin azalmasına katkıda bulunacaktır. Böylece mükelleflerin bilinç düzeylerinin artması hem kendilerini hem de çevrelerindeki mükellefleri denetleyerek vergi idarelerinin iş yükünün hafiflemesine yardımcı olacaktır (Buyrukoğlu ve Erasa 2012: 121).

Özetle, toplum içerisinde vergi bilincinin kalıcı bir şekilde olabilmesi için verginin ödenmesinin temel bir vatandaşlık görevi olduğunu anlatmak, inandırmak ve ikna etmek önemlidir. Çünkü vatandaşın daha fazla vergilendirme konusunda bilgilendirilmesi ve eğitilmesi vergi bilincini daha kalıcı ve sürdürülebilir hale getirecektir. Toplum tarafından verginin nasıl algılandığının ve vergilendirme nedeniyle elde edilen gelirden neden

vazgeçilmesi gerektiğinin anlaşılması, mükelleflerin vergiye karşı davranışlarını olumlu yönde etkileyecektir (Maciejovsky vd., 2007: 689).

2.2. Vergi Uyum ve Önemi

Günlük hayatta insanlar ilişkileri ve durumları ifade etmek için çeşitli kavramlardan yararlanır. Bu kavramlar genellikle birbiriyle uyumlu anlamlar içerir. Uyum terimi de bu bağlamda sıkça kullanılır ve genellikle iki şey arasındaki uygunluğu ifade eder (Türkçe Güncel Sözlük, 2023). Uyum, toplumsal düzeyde dört farklı anlama sahiptir. Bu çerçevede genel olarak kabul edilen standartlara uygun davranma, dostça anlaşma ve uzlaşma süreçlerinde yer alma anlamına gelir. Ayrıca başkalarının isteklerine direnememe ve dış güce boyun eğme de uyumun bir parçası olarak değerlendirilebilir (Saygın, 2013: 6-7).

Uyum terimi eğitimden sağlığa, sanattan ekonomiye kadar geniş bir yelpazede yaygın olarak kullanılan bir kavramdır. Vergilendirme alanında da uyum kavramı büyük önem taşımaktadır. "Vergi İtaati" olarak adlandırılan bu kavram, genellikle vergi yasalarına uygun olarak vergi yükümlülüklerini yerine getirme sürecini ifade eder (Çetin Gerger, 2011: 56). James ve Alley (2002), vergi uyumunu vergi mükelleflerinin vergi yasalarına uygun davranma düzeyi olarak tanımlamıştır. Vergi uyumu ayrıca vergi mükelleflerinin gelirlerini doğru beyan etme, kesinti ve indirimleri doğru bir şekilde talep etme yeteneği ile vergilerini belirlenen süre içinde tam ve zamanında ödeme isteği olarak da açıklanabilir (Palil, 2010).

Vergi uyumu daha geniş bir perspektiften bakıldığında; mükelleflerin vergi yasalarına uygun olarak gerekli bilgiyi anlamaları ve bilgileri zamanında vergi idaresine bildirmeleri gerekmektedir. Ayrıca, kanunda belirtilen yükümlülüklerin harici müdahale olmaksızın otomatik olarak yerine getirilmesi ve ilgili vergi borçlarının harici müdahale olmaksızın ödenmesi sağlanmalıdır (Arıman, 2023: 57).

Vergi uyumunun temel amacı vergilerin etkin ve verimli bir şekilde toplanmasını sağlamaktır. Vergi uyumu yönetiminin ve geliştirmenin tarihi kökenleri vergilendirmenin başlangıcından günümüze kadar uzanmaktadır. Bu konu hem bireylerin hem de devletin perspektifinden önemli bir mesele olup modern temelleri 1215 yılında İngiltere'de yayınlanan Magna Carta'ya kadar gitmektedir (Yoruldu, 2020: 57; Tekin vd., 2013: 109). Vergi uyumunun temelinde vergiye tabi gelirlerin doğru bir şekilde kaydedilmesi ve

beyan edilmesi yer almaktadır. Ayrıca gelir düzeltmeleri, harcamalar, vergi muafiyetleri ve krediler gibi vergiden düşülmeyi gerektiren unsurların doğru olarak belirlenmesi önemlidir. Diğer yandan vergi beyannamesinin zamanında ve doğru şekilde doldurulması ile ödenmesi gereken verginin doğru hesaplanması, vergi uyumunun sağlanması için kritik öneme sahiptir (Roth vd., 1989: 20).

Vergiye uyum, gönüllü uyum ve zorunlu uyum olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Gönüllü uyum, mükelleflerin vergi yasalarına uygun davranma isteği veya isteğiyle herhangi bir dış baskı olmadan vergi idaresinin gerekliliklerine uygun davranmasını ifade etmektedir (Manhire, 2015: 12). Başka bir deyişle gönüllü vergi uyumu mükelleflerin vergi kanunlarına uygun davranma arzusu veya isteklilikleriyle birlikte, yükümlülüklerini zamanında ve isteyerek yerine getirmek için gösterdikleri çaba olarak tanımlanabilir (Tilahun, 2019: 2).

Zorunlu uyum ise mükelleflerin vergi ödemeye istekli ya da isteksiz olmalarını dikkate almadan yaptırımlardan kaçınma amacıyla vergi yükümlülüklerini yerine getirmesini ifade etmektedir (Çakır, 2022: 599). Gönüllü uyumda vergi ödemeleri, vergi mükelleflerinin içsel motivasyonlarına dayanmaktadır. Bu yüzden mükellefler yükümlülüklerini zamanında ve doğru bir şekilde yerine getirme eğilimindedirler. Zorunlu uyumda ise vergi ödemeleri, vergi cezaları gibi yaptırımlarla birlikte mükelleflerin yasal yükümlülüklerini yerine getirmelerini sağlamak için alınan tedbirlerdir (Kirchler ve Wahl, 2010: 331).

Vergi sistemlerinin etkili bir şekilde işlemesi ve başarılı olması mükelleflerin vergiye uyum sağlaması açısından büyük bir öneme sahiptir. Çünkü vergi gelirlerinin artırılmasına katkıda bulunur. Vergi gelirlerinin artması, vatandaşların vergiye karşı tutum ve davranışlarının doğrudan bir sonucudur (İpek ve Kaynar, 2009: 117; Bakırtaş ve Atılğan Yaşa, 2020: 742). Dünya çapında yapılan değerlendirmelere göre vergi gelirlerinin toplam kamu gelirleri içindeki payı genellikle %70 ile %90 arasında değişmektedir (Akdoğan, 2021:107). Örneğin, 2022 yılında Türkiye'nin bütçe gerçekleştirme değerleri incelendiğinde kamu gelirlerinin büyük çoğunluğunun vergilerden elde edildiği görülmektedir. Bu nedenle mükelleflerin vergiye gönüllü uyum sağlamaları son derece önemlidir. Çünkü vergi gelirlerinin elde edilmesinde mükelleflerin davranışları belirgin bir rol oynamaktadır.

Vergi, geçmişte sadece kamu harcamalarını finanse etmek için kullanılan bir araç olarak algılanıyordu. Ancak günümüzde devletin değişen yapısıyla birlikte vergiler, devletin belirlediği çeşitli ekonomik, sosyal ve siyasi hedefleri gerçekleştirmede de önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Vergilendirme aracılığıyla ekonomik denge sağlanabilir, sosyal gelişme adalet ve eşitlik perspektifinden ele alınarak desteklenebilir. Ayrıca vergi politikaları, kaynakların toplumsal kesimler arasında yeniden dağıtılmasını sağlayabilir, piyasada birincil gelirin tekrar dağıtımını yapabilir ve mal-hizmet talebinin seyrini etkileyebilir (Altay, 2019: 165-166).

Günümüzde devletin görev ve sorumluluklarının artışı vergilerin yalnızca temel finansman kaynağı olmanın ötesine geçerek ekonomik, sosyal ve siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesinde kullanılan bir araç haline gelmesi, verginin önemini daha da artırmaktadır. Bu bağlamda beyan esasına dayalı vergi sistemlerine sahip ülkelerde vergi uyumu daha da büyük bir öneme sahiptir. Mükelleflerin vergi yükümlülüklerine uyumlu bir şekilde yerine getirmesi, kamu hizmetlerinin sunulması için gerekli olan vergi gelirlerinin artmasına katkı sağlayacaktır. Bir ekonomide vergi kaçaklarının yaygın olması, milli gelir, istihdam ve ekonominin diğer yönlerini olumsuz etkileyebilir ve bu durum maliye politikalarının ve diğer politika önlemlerinin başarısızlığına yol açabilir. Ayrıca vergi kaçakçılığının ekonomi genelinde yayılması durumunda bireylerin devlete olan güveni azalır ve bu da vergi kaçırma eğilimini artırabilir. Bu nedenle bireylerin vergi yükümlülüklerine uyum göstermeleri sadece önemli değil, aynı zamanda devletin ihtiyaçlarını karşılaması, ekonomiyi yönlendirmesi ve sosyal hedeflerini gerçekleştirmesi açısından da kritiktir (Saruç, 2015: 30-31).

Vergi uyumunun bir diğer önemi vergi kaçakçılığı veya vergiden kaçınma yaygın olduğu ülkelerde kamu kaynaklarının yetersiz kalmasına neden olabileceğidir. Bu durumun çözümü için vergi oranlarının yükseltilmesi, borçlanma veya para arzı gibi alternatif yöntemlere başvurulabilir. Ancak bu çözüm yolları aynı zamanda bütçe açıklarına yol açabilir ve vergi adaleti açısından çeşitli olumsuzluklara sebep olabilir. Dolayısıyla vergi uyumu, bütçe açıklarının kapatılması ve mükellefler açısından vergi adaletinin sağlanması açısından kritik bir rol oynayabilir (Jimenez ve Iyer, 2016: 17).

2.3. Vergi Uyumsuzluğu

Vergi uyumunu anlamak için, vergi uyumsuzluğu kavramını da incelemek yararlı olabilir. Geleneksel olarak vergi, yalnızca kamu harcamalarını finanse etmek için kullanılan bir araç olarak görülürdü. Ancak günümüzde devletin yapısı ve işlevi değişmiş, vergiler ekonomik, sosyal ve siyasi hedeflerin gerçekleştirilmesinde önemli bir role sahip olmuştur. Vergilendirme yoluyla ekonomik denge sağlanabilir, sosyal gelişme adalet ve eşitlik açısından desteklenebilir. Ayrıca vergi politikaları toplumsal kaynakların farklı gruplar arasında yeniden dağıtılmasına katkı sağlar, gelir dağılımını daha dengeli hale getirebilir ve mal ve hizmetlere olan talebi etkileyebilir. Bu nedenle vergi politikaları, toplumun genel gelişimine ve refahına önemli ölçüde katkıda bulunan çok yönlü araçlar olarak kabul edilmektedir (Tunçer, 2003: 92; Tilahun, 2019: 2).

Vergi politikalarının toplumsal gelişim ve refah üzerindeki bu önemli rolüne rağmen, vergi uyumunu etkileyen çeşitli sorunlar bulunmaktadır. Bu sorunlardan biri, vergi uyumsuzludur. Vergi uyumsuzluğu, vergi yükümlülüklerinin bilerek veya bilmeyerek eksik veya yanlış beyan edilmesiyle ortaya çıkar. Bu durum vergi yükümlülüklerinin hem düşük hem de yüksek şekilde beyan edilmesini kapsayabilir. Vergi uyumsuzluğu, bazen mükelleflerin dalgınlığı, yanlış bilgilendirilmesi veya kasıtlı tutum ve davranışları gibi çeşitli nedenlerle ortaya çıkabilir. Ayrıca vergi uyumsuzluğu yasal düzenlemelerle belirlenmiş cezalarla önlenmeye çalışılır. Ancak mükelleflerin mevzuatta belirtilen şekillerde ödeyecekleri vergileri azaltma çabaları vergi uyumsuzluğu olarak kabul edilmez (Roth vd., 1989: 2).

Belirtildiği gibi vergi uyumsuzluğu mükelleflerin bilinçli veya bilinçsiz davranışları sonucunda ortaya çıkar. Bu kapsamda vergi uyumsuzluğu, iradi ve gayri iradi olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. İradi uyumsuzluk durumunda mükellefler vergi yükümlülüklerini bilinçli olarak eksik veya yanlış beyan ederek vergi konularında sorumluluklarını yerine getirmeme eğilimindedirler (Yücedoğru ve Ören, 2017: 946). Bu tür uyumsuzluklar mükelleflerin vergi konularında sorumluluklarını hiç yerine getirmemesi, kısmen yerine getirmesi, gelirlerini hiç beyan etmemesi veya eksik beyan etmesi şeklinde görülebilir (Biberoğlu, 2006: 29).

Gayri iradi uyumsuzluk ise, mükellefin kontrolü dışındaki durumlardan kaynaklanan bir uyumsuzluktur. Başka bir deyişle mükelleflerin yanlış anlamaları, yanlış bilgilendirmeleri, dalgınlıkları gibi istem dışı davranışlar nedeniyle vergi uyumsuzluğuna

neden olmalarıdır (Çetin Gerger, 2011: 57). Bu durum mükelleflerin yanlış bilgilendirilmesi, yanlış anlaması veya dalgınlığı gibi nedenlerden dolayı verginin eksik ya da fazla hesaplanması şeklinde ortaya çıkabilir. Vergi kanunlarının sürekli olarak değişmesi veya karmaşık yapısı, mükelleflerin yanlış anlamasına veya hızlı değişimler nedeniyle kanunların yeterli düzeyde takip edilememesi gibi durumlar mükelleflerin vergi uyumsuzluğuna gayri ihtiyari olarak neden olabilmektedir (Biberoğlu, 2006: 30).

2.4. Vergi Uyumunu Açıklamaya Yönelik Yaklaşımlar

Vergi uyumunu açıklamak için iki temel yaklaşım öne çıkmaktadır: birincisi rasyonel tercih yaklaşımı, diğeri ise ahlaki duygular yaklaşımı olarak bilinmektedir (Aktan, 2012: 15). İlk yaklaşım, vergiye uyumu ekonomik teşviklerle sağlamak veya sağlamamak arasındaki maliyetlere odaklanarak ekonomik rasyonalite kavramını ele alır. Diğer yaklaşım ise vergi uyumunu davranışsal konularla ilişkilendirir ve bu nedenle mükelleflerin ve vergi idarelerinin tutumlarına odaklanır. Bu yaklaşımda ekonomik faktörlerin yanı sıra sosyoloji ve psikoloji gibi farklı disiplinlerde kullanılan kavramlar da değerlendirilir (James ve Alley, 2002: 33).

2.4.1. Rasyonel Tercih Yaklaşımı

Allingham ve Sandmo (1972), vergi kaçırma sorununu ilk kez ele aldıkları ve literatürde "Rasyonel Tercih Teorisi", "Caydırma Teorisi" veya "Klasik Yaklaşım" olarak anılan ekonomik yaklaşımı, Becker'in suç ekonomisi üzerine yaptığı çalışmalardan esinlenerek geliştirmişlerdir. Bu yaklaşım vergi ödemekten kaçınma veya azaltma eğiliminde olan bireylerin kendi çıkarlarını maksimize etme ve maliyetleri minimize etme amacıyla hareket ettiklerini varsayar. Homo economicus kavramıyla uyumludur; yani bireylerin doğal olarak kendi çıkarlarını en üst düzeye çıkarma çabasında olduklarını ve bu doğrultuda ekonomik koşulları değerlendirme yeteneğine sahip olduklarını öne sürer (Aktan, 2012: 15).

Rasyonel tercih teorisine göre, mükelleflerin vergi kaçırma eylemleri genellikle gelir düzeyi, denetim sıklığı, cezaların büyüklüğü ve etkinliği gibi ekonomik faktörlere bağlı olarak şekillenir. Bu faktörler vergi uyumsuzluğunun artmasına veya azalmasına önemli ölçüde katkıda bulunabilir. Gelir düzeyi vergi denetimlerinin sıklığı, uygulanan cezaların miktarı ve cezaların etkinliği gibi ekonomik faktörler, vergi uyumsuzluğunu anlamak için

belirleyici rol oynamaktadır. Ancak bu yaklaşım vergi kaçırmanın sadece ekonomik motivasyonlarla açıklanabileceğini öne sürdüğü ve diğer etkenleri dikkate almadığı için eleştirilmiştir (Edlund ve Aberg, 2002: 203). Bu teoriye göre, sosyal normlar, ahlaki değerler ve diğer psikolojik faktörlerin bireylerin vergi kaçırma eğilimlerini etkilemediği varsayılmaktadır (Bayraklı vd., 2004: 204).

Özetle, Rasyonel Tercih Teorisi bireylerin tutum ve davranışlarını yalnızca ekonomik terimlerle açıklamaktadır. Bu yaklaşımın temel prensibi “vergi verilmez, alınır” prensibine dayanmaktadır. Ayrıca bu yaklaşıma göre mükelleflerin vergi ödemelerinde itici güç, yakalanma ve cezalandırma korkusu ile hareket etmelerinden kaynaklanmaktadır. Teoriye göre vergi denetimlerinin ve uygulanan cezaların artmasıyla vergi kaybının ve kayıt dışı ekonominin azaldığı düşünülmektedir; aksine durumda ise mükelleflerin daha fazla vergi kaçırabileceği savunulmaktadır. Bu yaklaşım kısacası mükelleflerin sosyal-psikolojik unsurlarını göz ardı etmektedir (Tekin, 2023: 17).

Mükelleflerin tutum ve davranışlarını açıklamada, özellikle vergi uyumu açısından bu yaklaşım tek başına yetersiz kalabilir. Çünkü insanlar sosyal varlıklardır ve davranışları genellikle karmaşık ve çok yönlüdür. Dolayısıyla vergi uyumu konusunda bireylerin kişisel çıkarları dışında bir takım unsurların etkili olabileceği unutulmamalıdır (Wenzel, 2005: 491; Edlund ve Aberg, 2002: 203). Literatürde yapılan incelemeler neticesinde vergi uyumu kapsamında mükelleflerin tutum ve davranışlarını belirlemede denetim ve cezaların etkinliğini savunan bazı bilim insanları bulunurken, birçok bilim insanı tarafından vergi uyumunun sadece ceza veya denetimlerle sağlanamayacağı, aynı zamanda mükelleflerin sosyo-kültürel ya da diğer bir takım faktörlerin göz önünde bulundurularak değerlendirilmesi gerektiği savunulmaktadır (Torgler, 2004: 17).

2.4.2. Ahlaki Duygular Yaklaşımı

Vergi uyumunu açıklayan bir diğer yaklaşım, Ahlaki Duygular Yaklaşımı ya da diğer adıyla Sosyal Psikolojik Yaklaşımdır. Bu yaklaşım, Rasyonel Tercih Teorisi'nin aksine, mükelleflerin davranışlarını yalnızca ekonomik faktörlerle açıklamaz. Ahlaki Duygular Yaklaşımı, vergi uyumu konusunda etik ve sosyal dinamiklerin büyük önem taşıdığını vurgular. Mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunu artırmak için sosyal, ekonomik, sosyolojik, psikolojik, hukuki, etik ve demografik unsurların birlikte değerlendirildiği multidisipliner bir yaklaşımı savunur. Bu yaklaşım, vergi sisteminin yalnızca hukuki

yükümlülüklerden ibaret olmadığını ve toplumsal değerlerin vergi uyumunu önemli ölçüde etkilediğini öne sürmektedir (Alm vd., 2012: 134; Torgler, 2004; Aktan, 2020: 53-54).

Bu yaklaşımın temelinde vergi uyumunu sağlamak için sadece ekonomik faktörlerin değil, aynı zamanda ekonomik olmayan faktörlerin de göz önünde bulundurulması gerektiği felsefesi yatmaktadır. Ahlaki duygular yaklaşımı, vergi uyumu konusunda ekonomik faktörlerin ötesinde sosyal, psikolojik, hukuki, etik ve demografik unsurları da dikkate alan multidisipliner bir yaklaşımı ifade eder. Söz konusu yaklaşım, mükelleflerin vergi ödeme davranışlarını şekillendirirken vergi sistemine adalet ve etkinlik katkısını önemser ve mükelleflerin içsel değerlerini ön planda tutar. Bu çerçevede vergi mükelleflerinin çıkarlarını ve toplumsal faydalarını maksimize etme amacı güderken, cezai yaptırımların ötesinde ahlaki ve etik değerlerin önemini de vurgular (Tekin, 2023: 17).

Öte yandan bu yaklaşıma göre vergi denetimi ve cezaların tek başına vergi kaçakçılığı üzerinde yeterli etkisi olmayabilir. Dolayısıyla devletin uyguladığı cezalar ve denetimlerin yanı sıra, vergi kaçırma eğiliminde olan bireylerin toplumsal normlar tarafından kınanması veya toplum içinde yerleşik diğer sosyal normların etkisi de önem kazanmaktadır. Buna ek olarak bireylerin vergi kaçırma konusunda vicdani çıkmazlar yaşaması veya suçluluk duygusu gibi ekonomik olmayan faktörler de vergi uyumu açısından önemli bir rol oynayabilir (Grasmick ve Bursik, 1990: 838-841).

Örneğin, Hırvatistan'da vergi uyumunu artırmak amacıyla yıllarca ağır para cezaları ve kamuoyu önünde küçük düşürme gibi birçok yöntem denendiği halde vergi uyumsuzluğu ve kayıt dışı ekonomi sorununa etkili bir çözüm bulunamamıştır. 2015 yılında yapılan bir çalışmada vergi uyumunu artırmak için devletin bakış açısının değiştirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Yani mükelleflerin vergi uyumsuzluğuna neden olmamaları için cezalandırıcı önlemler yerine ödüllendirici bir yaklaşım sunulması gerektiği vurgulanmaktadır (Cvrlje, 2015: 165). Bu durum ceza ve cezalandırıcı işlemlerin tek başına yeterli olmadığını göstermektedir. Diğer bir deyişle vergi uyumunu sağlama noktasında ekonomik faktörlerin tek başına yeterli olmadığını kanıtlayan bir husus olarak değerlendirilebilir.

2.5. Mükelleflerin Vergiye Karşı Tutum ve Davranış Biçimleri

Verginin karşılıksız olması mükellefler tarafından yük olarak algılanmasına neden olabilmektedir. Dolayısıyla vergi, sadece mükellefler için değil, aynı zamanda toplumlar açısından da bir yük olarak görülebilir. Nihayetinde bireyler her yıl kendi gelirlerinin, harcamalarının ve servetlerinin bir bölümünü vergi olarak devlete ödemek durumundadırlar. Bu durum mükelleflerin gelirlerinin azalmasına neden olmaktadır. Ayrıca bir ülkede vergi yükünün adil şekilde dağılmaması, devlete olan güvenin azalması veya vergi algısındaki farklılıklar gibi psikolojik etkenler, mükelleflerin ödeme davranışlarını etkileyebilir (Pehlivan, 2012: 160-162). Bu bağlamda mükellefler genellikle vergiye karşı çeşitli tepkiler gösterebilirler. Bu tepkiler vergiden kaçınma, vergi kaçakçılığı, vergi telafisi, vergi planlaması, vergi abritajı, vergi grevi, reddi ve isyanı, vergi inzivası, verginin yansıtılması, verginin yansıtılması ve vergi borcunu geç ödeme gibi çeşitli davranış biçimlerini içerebilir (Pehlivan, 2006: 173; Batı ve Yılmaz, 2023: 10; Mutlu, 2023: VIII; Gerger Çetin, 2011: 9).

2.5.1. Vergiden Kaçınma

Mükellefler vergi yüklerini azaltmak için çeşitli yöntemler deneyebilirler. Bu bağlamda bazıları vergi yükümlülüklerini yasal sınırlar içinde azaltmaya çalışırken, bazıları ise yasa dışı yolları tercih edebilir. Vergi matrahını yasal yollarla azaltma çabaları, vergiden kaçınma eylemlerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir (Taşkın, 2010: 77). Vergiden kaçınma, vergi ödemelerini yasal yollarla, örneğin vergi boşluklarından yararlanarak azaltma girişimi şeklinde tanımlanabilir (Schneider vd., 2001: 3). Başka bir deyişle ifadeyle vergiden kaçınma, vergi mükelleflerinin vergi yüklerini yasal yollarla azaltma, erteletme veya ortadan kaldırma amacıyla başvurdukları düzenlemeleri kapsar. Bu kavram vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesini geciktirerek veya önleyerek vergi borcundan kaçınmayı ifade etmektedir (Freedman, 2004: 335-336; Akdoğan, 2019: 173). Vergi kanunlarına göre vergi borcu genellikle vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesine bağlıdır; bu nedenle, mükelleflerin bu olayları gerçekleştirmemesi veya hukuki sonuç doğurmaması durumunda vergi borcu doğmaz. Mükellefler vergi dışı kaynaklardan gelir elde etmeye veya servet unsurlarını vergi dışı şekilde edinmeye çalıştıklarında vergiden kaçınma eylemi gerçekleşmiş olur (Akdoğan, 2020: 173). Örneğin mükellefler vergilendirilmeyen kaynaklardan gelir elde edebilirler. Ayrıca vergiye tabi olmayan mal

ve hizmetleri satın alarak da vergiden kaçınabilirler. Vergiye tabi olmayan mal ve hizmetlerin satın alınmasından kaçınmak da vergiden kaçınma eylemi olarak kabul edilebilir (Pehlivan, 2015: 162).

Vergiden kaçınma yasal bir durumdur ve herhangi bir suç teşkil etmez. Vergi mükellefleri vergi yüklerini azaltmak veya kaldırmak için vergi danışmanları, uzmanlar ve muhasebecilerden destek alabilirler. Ayrıca vergi kanunlarında bulunan boşlukları tespit etmek ve bu boşlukları kapatmak için gelir idaresinin çabaları da önemlidir. Bu tür uygulamalar vergi mevzuatının giderek karmaşık hale gelmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Akdoğan, 2019: 174).

Mükellefler, vergi kanunlarındaki boşlukları kullanarak vergi ödemelerini azaltma yoluna gidebilirler. Bu eğilim, özellikle yüksek vergi oranlarına sahip sistemlerde daha belirgin hale gelebilir ve ekonomik kaynakların verimli kullanımını olumsuz etkileyebilir. Bu tip davranışların azaltılması, hem zaman açısından vergi denetim süreçlerinin hızlanmasına hem de maliyet açısından kamu kaynaklarının verimsiz kullanılmasına neden olabilir. Bu durum, bireysel ve toplumsal refahı olumsuz etkileyerek verginin etkinliğini düşürebilir (Akdoğan, 2009: 170).

Mükelleflerin vergiden kaçınma konusundaki temel amaçları üç ana başlık altında toplanabilir. İlk olarak vergi kanunlarının öngördüğü vergi yükünü azaltmak veya tamamen ortadan kaldırmaktır. İkincisi gelir ve kazançlarını düşük vergi oranlarına sahip ülkelere kaydırarak vergi yükünü minimize etmektir. Son olarak yüksek vergi oranlarına tabi olan emek gelirlerini daha düşük vergi oranlarına sahip gelir türlerine dönüştürmektir (Fisher, 2014: 340; Sandmo, 2005: 645).

Vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma kavramları literatürde sıklıkla karıştırılır. Farklı ülkelerde vergiden kaçınma farklı terimlerle ifade edilir. Örneğin, vergiden kaçınma kavramına Avustralya'da 'agresif vergi planlaması' denirken, Güney Afrika'da bu durum 'müsaade edilmeyen ya da kötü niyetli vergi kaçınması' olarak adlandırılmaktadır. Yeni Zelanda ve İngiltere'de ise 'kabul edilemez vergi kaçınması' terimi kullanılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri'nde ise 'kötü niyetli vergi sığınakları' ifadesi yaygın olarak tercih edilmektedir (Çiçek ve Sabbağ, 2016: 45).

Vergiden kaçınma yasal bir eylemdir ancak kapsamı ve yaygınlığı vergi kayıplarına neden olabilir. Bu nedenle otoriteler tarafından dikkatle ele alınması gereken bir konudur (Şen ve Sağbaş, 2017: 299). Vergiden kaçınma vergilendirme sürecinde mükellefler

tarafından benimsenen ve yasalara uygun olan bir strateji olmasına rağmen, aslında vergi kanunlarını ve devleti istismar etme pratiğidir. Dolayısıyla vergiden kaçınma, gelir dağılımında adaleti sağlama ve devletin gelir ihtiyacını karşılama hedefleri açısından hem toplumsal hem de devlet açısından ciddi tehditler içermektedir (Tooma, 2008: 12; Taylor, 2006: 9).

2.5.2. Vergi Kaçakçılığı

Literatürde vergi kaçakçılığına dair birçok tanımlama bulunmaktadır. Genellikle vergi kanunlarına aykırı davranarak verginin kısmen ya da tamamen ödenmemesi olarak tanımlanır (Erginay, 2003: 124). Başka bir tanıma göre ise mükelleflerin vergi planlaması veya vergiden kaçınma gibi kavramların kapsamına dahil olmayan usul ve esaslara aykırı davranarak verginin ödenmemesine neden olmaktadır (Gökbel, 2011: 31).

Bir başka tanımda vergi kaçakçılığı, bireylerin vergi yasalarına aykırı olarak bilerek veya bilmeyerek vergi yükümlülüklerini yerine getirmemeleri ve bu durumun sonucunda haksız kazanç elde etmeleriyle devletin vergi gelirlerinin eksilmesine neden olan bir süreç olarak tanımlanmaktadır (Kapusuzoğlu, 2008: 125). Diğer bir tanımda ise vergi mevzuatına aykırı hareket ederek ödenmesi gereken bir verginin kısmen ya da tamamen, geçici olarak veya sürekli olarak ödenmemesi olarak ifade edilmektedir (Artar, 2013: 111).

Vergi kaçakçılığı vergi kaçınmasından farklıdır çünkü vergiden kaçınma yasal bir uygulama iken vergi kaçakçılığı yasa dışı bir faaliyettir. Vergi kaçakçılığı bir suç teşkil ettiğinden diğer kanunlara ve mevzuata aykırı olarak görülebilir veya bir bakıma meydan okuma olarak algılanabilir. Ayrıca vergi kaçakçılığı; vergi idaresinin zayıf olması, vergi mevzuatının ve yargısının yaptırım gücü, mükelleflerin vergi kaçırma konusundaki yetenekleri ve vergi bilinci gibi faktörlere bağlı olarak değişik şekillerde ortaya çıkabilmektedir (Şen ve Sağbaş, 2017: 301). İfade edildiği gibi vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı terimleri temelde farklı anlamlar taşısa da, zaman zaman birbirlerini tamamlayan veya birbirinin yerine kullanılabilen kavramlar olarak karşımıza çıkabilir (Stiglitz, 2000: 679).

Öte yandan vergi kayıplarının önemli bir nedeni vergi kaçakçılığıdır. Mükellefler, ödenmesi gereken vergiyi azaltmak veya hiç ödememek amacıyla kaçakçılık yöntemlerine başvurabilirler. Vergi kaçakçılığı, ekonomik faktörlerin yanı sıra vergi

oranlarının yüksekliği, sık değişen düzenlemeler, muafiyetler ve istisna uygulamaları gibi hukuki nedenlerden etkilenir. Ayrıca vergi idaresinin teknik yapısı, denetim mekanizmaları ve sosyal dinamikler, tarihsel etkiler, ahlaki değerler, birey psikolojisi ve siyasi baskı gruplarının etkisi de vergi kaçakçılığını şekillendiren faktörler arasındadır (Tosuner, 1995: 65). Ne sebepten kaynaklanırsa kaynaklansın, vergi kaçakçılığının temel nedenlerinden birçoğu sosyal faktörlere dayanmaktadır. Bireyler içinde bulundukları toplumsal ortamdan etkilenir ve bu etki, değer yargılarını belirler. Vergilendirme konusunda yapılan düzenlemeler, toplumun farklı kesimleri arasında farklı algılar yaratabilir. Bazı düzenlemeler belirli bir kesim tarafından yerinde ve adil bulunurken, diğer kesimler tarafından adaletsiz olarak değerlendirilebilir. Ayrıca vergi kaçakçılığının yaygın olduğu toplumlarda, bu eylem bazı kesimler tarafından adil olarak değerlendirilebilir ve hatta suç olarak algılanmayabilir (Saraçoğlu, 2008: 59).

Vergi Usul Kanunu'nun (VUK) 359. maddesine göre, vergi kaçırma genellikle çift muhasebe kaydı tutmak, sahte fatura düzenlemek, defter ve kayıtları tahrip etmek, kayıt dışı üretim yapmak gibi yöntemlerle gerçekleştirilir. Bu tür eylemler Vergi Usul Kanunu'na göre suç teşkil etmektedir. Kısacası vergi kaçakçılığı, yöntemi ve nedeni ne olursa olsun vergi uyumunu olumsuz etkilemekle birlikte vergi adaletinin bozulmasına, mükelleflerin vergi sistemlerine ve hukuk kurallarına olan güvenin azalmasına neden olabilir. Böylece bu durum vergi tabanının daralması ve vergi uyumsuzluğunun artmasıyla sonuçlanabilir.

2.5.3. Vergi Telafisi (Giderilmesi)

Vergi uygulamalarının geniş bir yelpazede etkilere yol açabilmesi, vergi idaresinin yanı sıra verginin sosyal, ekonomik ve mali işlevlerinin bir araya gelmesiyle birlikte, toplumun farklı kesimlerini çeşitli şekillerde etkileyebilir. Bu durum mükelleflerin vergilere karşı farklı tutumlar ve davranışlar geliştirmelerine yol açar. Söz konusu tutumlardan biri de vergi telafisi olarak adlandırılır (Akdoğan, 1999: 98). Dolayısıyla bireyler artan vergi yükü altında eski ekonomik güçlerine dönebilmek için ya daha fazla çalışmak zorunda kalacaklar ya da mevcut harcamalarını kısıtlayarak farklı davranışlar sergileyeceklerdir (Pehlivan, 2015: 165).

Bireylerin vergiye karşı gösterdikleri tepkilerden biri, gelir etkisidir. Yani bireyler elde ettikleri gelirin azalması ve yüksek vergi dilimine girmeleri durumunda, ödeyecekleri

vergiyi telafi etmek için daha fazla çalışmayı tercih edebilirler (Batı ve Yılmaz, 2023: 124). Verginin gelir etkisinin temel amacı, bireylerin artan vergi baskısına rağmen eski yaşam standartlarını koruyabilmek için daha fazla çalışarak gelir düzeylerini artırmalarını sağlamaktır (Siverekli Demircan, 2003: 114). Verginin ikame etkisi ise vergilerin artmasıyla gelirleri azalan bireylerin vergi öncesi yaşam standartlarına kavuşmak için daha fazla çalışmak yerine tüketimlerini kısımlarını ifade etmektedir (Pehlivan, 2018: 165; Balseven, 2003: 220-221).

Özetle, bireyler artan vergi yükü ve baskısı nedeniyle gelir düzeylerini ve yaşam standartlarını korumak için ya daha fazla çalışmayı tercih edecekler ya da harcamalarını kısıtlayarak bu seviyeyi sürdürmeyi amaçlamaktadırlar. Bu durum mükelleflerin vergi politikalarına tepki olarak gösterdiği bir durumu yansıtmaktadır.

2.5.4. Vergi Planlaması

Vergi planlaması bireylerin veya işletmelerin vergi yükünü azaltmak için vergi mevzuatının sunduğu yasal imkânları kullanma stratejilerini içerir. Bu stratejiler, muafiyetler, istisnalar ve indirimler gibi vergi avantajlarını en iyi şekilde değerlendirme amacını taşır (Yıldırım ve Demiraslan, 2006: 95). Başka bir deyişle vergi planlaması, mükelleflerin mevcut vergi mevzuatını kullanarak gelecekteki vergi yükümlülüklerini en aza indirmek için yaptıkları süreçleri ifade eder. Bu süreçte mükellefler vergi mevzuatının sınırları içinde kalarak vergi ödemelerini minimize etmek için atacakları adımları, ne zaman ve nasıl hareket edeceklerini planlarlar. Vergi planlaması muafiyetlerden, istisnalardan ve vergi indirimlerinden faydalanma stratejileri geliştirerek vergi yükünü azaltmayı amaçlar (Peker ve Kılıçer, 2017: 901).

1920'li yılların sonlarına uzanan bir geçmişi olan vergi planlaması, Almanya'daki maliyeciler ve vergi hukukçuları tarafından "İşletme Vergiciliği" adı altında kullanılmış ve bu dönemde geliştirilmiş ve günümüze kadar etkisini sürdürmektedir (Tuncer, 2008: 10). Vergi planlamasının en önemli özelliği mevzuata aykırı olmadığı için suç teşkil etmemesi; yani bir bakıma vergi kaçırma işlemi olmamasıdır. Dolayısıyla vergi usul kanunu ve ceza kanunu açısından suç unsuru taşımaz. Ancak vergi planlaması çerçevesinde mükelleflerin faaliyetlerini gizlemesi veya kayıt dışı ekonomiye sebep olması suç teşkil eder ve bu durumda mükelleflerin cezalandırılması gerekebilir (Pehlivan, 2018: 166). Ayrıca vergi planlaması, hem bireyler hem de şirketler ve devlet

için önemli bir kavramdır. Mükellefler vergi planlaması yoluyla ödeyecekleri vergi yükünü azaltma eğilimindeyken, devlet ise mükelleflerle herhangi bir şekilde çatışmaya girmeden vergi gelirlerini artırmaya çalışmaktadır (Eroğlu, 2014: 11).

Öte yandan vergi planlaması yalnızca ülke sınırları içindeki faaliyetlerle sınırlı kalmayıp ülke dışındaki faaliyetleri de kapsamaktadır. Bu noktada mükellefler vergi yükünü en aza indirmek amacıyla faaliyetlerini planlarken hem ülke içinde hem de ülke sınırları dışında vergi sistemlerinde yer alan çeşitli yolları, kolaylıkları ve mevzuatta belirtilen boşlukları değerlendirerek hareket ederler. Böylece mükellefler ödeyecekleri vergi yükünü yasal çerçeve içinde minimum düzeye indirme konusunda kararlar alabilirler (Pehlivan, 2018: 166).

2.5.5. Vergi Arbitrajı

Mükelleflerin vergiye karşı göstermiş olduğu tutum ve davranışlardan biri de vergi arbitrajıdır. Arbitraj, döviz, altın veya diğer değerli metaller gibi varlıkların, farklı piyasalarda farklı fiyatlardan işlem görmesi durumunda, düşük fiyatlı piyasadan alınıp, daha yüksek fiyatlı piyasada satılmasıyla risksiz kâr elde edilmesi işlemidir (Akdoğan, 2019: 199). Vergi arbitrajı ise mükelleflerin, vergi yükümlülüklerini azaltmak amacıyla kazançlarını farklı vergi oranlarına sahip ülkelere kaydırmaları ya da vergi sistemlerindeki farklılıklardan faydalanarak vergi avantajı sağlamalarıdır (Pehlivan, 2018: 166). Diğer bir ifadeyle vergi arbitrajı, çeşitli vergi türleri ya da oranlarındaki farklılıkları kullanarak vergi avantajı kazanmayı amaçlamaktadır (Taşkın, 2006: 11). Maliye politikalarının önemli araçlarından biri sayılan vergi politikalarıyla istenilen sonuçlara ulaşmak için vergi arbitrajı bir yöntem olarak yararlanılabilir (Taşkın, 2010: 80). Dolayısıyla, vergi arbitrajı, vergi politikalarının etkinliğini artırmada ve istenilen ekonomik sonuçları elde etmede önemli bir araç kullanılabilir.

2.5.6. Vergi Grevi, Reddi ve İsyanı

Vergi baskısına karşı bireylerin gösterdiği tepkilerden biri, vergi grevidir. Türkçe literatürde "vergi grevi" olarak adlandırılan bu kavram, uluslararası arenada da farklı şekillerde ifade edilmektedir; İngilizce'de "Tax Strike", Fransızca'da "Grève des impôts" ve Almanca'da "Steuerstreik" olarak bilinir. Vergi grevinin kökeni, 1953'te Fransa'da ortaya çıkan Poujade Hareketi'ne dayanmaktadır. Bu hareket Fransız vergi

mükelleflerinin vergi tahsilatını engellemek amacıyla yaptıkları protestolarla tanınmıştır. Türk maliye literatüründe ise vergi grevi terimi ilk kez 1958 yılında Bulutoğlu tarafından kullanılmış ve tanımlanmıştır (Bulutoğlu, 1958: 173-197).

Vergi grevi bir ülkede siyasi, ekonomik ve mali sebeplerle artan vergi baskısına karşı bireylerin toplu olarak vergi ödememeleri veya bu duruma direnç göstermeleri şeklinde tanımlanabilir. Bu eylem vergilendirme sistemine karşı toplu bir tepki olarak ortaya çıkmaktadır. Vergi grevine yol açan tepkiler genellikle devletin vergilendirme yetkisinin kötüye kullanılması veya yanlış uygulanmasından kaynaklanmaktadır (Giray, 2008: 23). Vergi sistemlerindeki adaletsizlikler, vergi yükünün ağırlığı, yüksek vergi oranları ve vergi uygulamalarındaki sorunlar gibi faktörler, vergi sistemine duyulan güvenin zedelenmesine ve toplum genelinde tepkilerin yayılmasına yol açabilir. Ayrıca vergi politikaları ile bireylerin beklentileri arasındaki uyumsuzluklar ve vergi uygulamalarındaki darboğazlar, mükelleflerde vergi grevi gibi toplu tepki ve eylemleri tetikleyebilir. Dolayısıyla bireylerin vergilendirme sürecine yönelik duydukları hoşnutsuzlukların yaygınlaşması, zaman içinde bu memnuniyetsizliklerin toplu bir tepkiye, özellikle de vergi grevi biçiminde dönüşmesine neden olabilir. Bu tür tepkilerin geniş kitlelere yayılması ve etkili bir şekilde gerçekleşmesi, vergi politikalarının ve uygulamalarının toplumsal düzeyde ciddi bir anlam kazanmasına yol açabilir (Akdoğan, 2020: 205; Şen ve Sağbaş, 2017: 302).

Mükelleflerin vergiye karşı göstermiş oldukları tepkilerden biri de 'verginin reddi'dir. Genel olarak mükellefler uygulanan verginin adalete uygun olmadığını düşündüklerinde vergiyi ödemek yerine kanuni yaptırımlara katlanmayı tercih ederek bu durumu protesto etmektedirler. Bu tür durumların toplumsal bir sorun haline gelmesi, devletin yaptırım uygulama yeteneğini zayıflatabilir. Dolayısıyla devlet mükelleflerle uzlaşma yoluna giderek taleplerini karşılamak için çözüm arayışına girebilir. Bu sosyal olguya teorik olarak "verginin reddi" adı verilmektedir (Durdu, 2018: 268). Başka bir deyişle verginin reddi, mükelleflerin, devletin kanunlarla belirlenen vergi yükümlülüklerine karşı protesto veya yasal olmayan eylemlerle vergiyi ödemeyi reddetmeleri ve bu durumun vergi yasasının değiştirilmesi taleplerine yol açmasıdır (Pehlivan, 2018: 176).

Verginin reddi bir ülkede siyasi, mali ve iktisadi sebeplerden kaynaklanan olaylara karşı mükelleflerin toplu ve yasa dışı davranışlarda bulunarak vergi ödemeyi reddetmelerinin en kritik noktasını oluşturmaktadır (Aktan, 2020: 73). Ayrıca verginin reddi toplumsal bir

tepki olarak ortaya çıkması açısından devletin iradesine saygı gösterilmeyerek vergilerin adaletsiz olduğuna dair bir tepkinin başarıya ulaşması anlamına gelmektedir. Bu durum devlet gücüne karşı sivil toplumun kolektif gücünün önemini vurgulamakta ve vergi sistemine karşı duyulan memnuniyetsizliğin etkili bir şekilde ifade edilmesini temsil etmektedir (Durdu, 2018: 269).

Mükelleflerin vergiye karşı göstermiş oldukları tepkilerden biri de vergi isyanlarıdır. İsyan, kelime anlamı olarak otoriteye, düzene veya devlete karşı başkaldırmayı ifade eder. Bu kavram, toplumları, bireyleri ve devletleri çeşitli açılardan etkileyebilir, özellikle vergi alanında önemli bir rol oynayabilir. Mükelleflerin vergi yükümlülükleri ile yaşadıkları memnuniyetsizlik ve zorluklar, çeşitli tepkilere yol açabilir. Bu tepkiler arasında en belirgin olanı vergi isyanlarıdır. Vergi isyanları, siyasal yapıdaki değişimlere, mali sorumlulukların artmasına, sosyal ilişkilerdeki algı değişikliklerine ve yöneticilere karşı gerçekleştirilen çeşitli eylemleri kapsar (Doğan ve Coşkun, 2022: 29). Başka bir ifadeyle vergi isyanı, vergi düzenine veya vergilendirme yetkisinin uygulanmasına karşı topluca gösterilen aktif bir dirençtir (Arıkan ve Özkan, 2021: 546-547).

Tarih boyunca birçok ülkede vergi isyanları yaşanmış ve bu olaylar önemli değişimlere yol açmıştır (Aktan, 2020: 74). Tarihsel olarak çıkan vergi isyanları genellikle iki temel özellik taşımaktadır. İlk olarak, bu isyanlar vergilere karşı açık ve doğrudan tepkiler olarak kendini gösterir. İkincisi, vergi isyanları genellikle toplu ve kolektif hareketler biçiminde ortaya çıkar (Gergerlioğlu, 2012: 96-97).

Literatür incelendiğinde vergi isyanları, verginin reddi ve vergi grevi benzer niteliğe sahip kavramlar olduğu görülmektedir. Ancak bu kavramlar çeşitli yönlerden birbirinden ayrılmaktadır. Vergi isyanı kavramı genel olarak verginin reddi ve vergi grevi kavramlarından daha kapsamlıdır. Vergi reddi ve vergi grevi genellikle itaatsizlik olarak değerlendirilirken, vergi isyanları daha geniş ve kolektif eylemler olarak görülmektedir. Vergi isyanları, hukuka aykırı ve adaletsiz vergi uygulamalarına karşı topluca yapılan tepkilerdir ve bu eylemler sıklıkla şiddet içerebilir, hukuk devleti ilkelerine aykırı olabilir ve siyasi sonuçlar doğurabilir. Başlıca nedenleri arasında ekonomik ve mali faktörler ile vergi yetkisinin kötüye kullanımı ve ağır vergi yükü bulunmaktadır (Uruş, 2017: 75-76).

Özetle, vergi kanunlarının hazırlanması ve uygulanması noktasında mükelleflerin psikolojik özellikleri göz önünde bulundurularak ve ülkenin sosyolojik değerleri esas

alınarak hazırlanması, uygun bir vergi sistemi oluşturulmasını sağlayabilir. Bu tür bir sistemin oluşturulması, mükelleflerin vergiye uyumunu kolaylaştırabilir. Bu yaklaşım, yalnızca yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesini sağlamakla kalmaz, aynı zamanda mükelleflerin vergiye uyumunu da artırarak vergi sisteminin genel etkinliğini ve verimliliğini iyileştirebilir.

2.5.7. Vergi İnzivası

Vergiye karşı gösterilen tepkilerden biri vergi inzivasıdır. Bu, bireylerin veya toplulukların vergi yükünden kaçınmak amacıyla yasalara uygun bir şekilde ikametgâhlarını değiştirdikleri bir eylemi ifade eder (Pürsünerli Çakar, 2013: 1293). Vergi inzivası, mükelleflerin yoğun vergi baskısından kaçınmak için daha avantajlı vergi politikalarına veya düşük vergi oranlarına sahip bölgelere göç etme eğilimini gösterir. Bu, vergi baskısına karşı pasif bir direniş biçimi olarak da değerlendirilebilir, çünkü mükellefler daha az vergi yükü olan bölgelere göç ederek vergi politikalarından kaçınma eğilimindedir (Bouvier, 2003: 185).

Vergi inzivası kavramı, hukuki ve kanuni sınırlar içinde gerçekleşen bir davranışı temsil eder. Mükellefler vergilendirmeye ilişkin mevzuat çerçevesinde herhangi bir kanuni ihlale girmeden, vergi yükünün daha az olduğu yerlere mali ikametgâhlarını taşıyabilirler. Özellikle küreselleşme ile birlikte vergi politikalarının etkisi altında olan mükellefler, daha düşük vergi yükü olan bölgelere yönelerek hareket etme eğilimindedirler (Gülğün, 2015: 33- 34; Sandalcı ve Sandalcı, 2020: 70).

Vergi inzivası gerçekleştirilebilmesi için mükelleflerin mali ikametgâhlarını değiştirmeleri gerekmektedir. Mali ikametgâh, devletin vergi toplama yetkisini kullandığı ve vergilendirme işlemlerinin yürütüldüğü yer olarak tanımlanır. Bu yer, devletle mükellef arasında hukuki ve fiili bağlantı noktası oluşturur (Tuncer, 1990: 61). Kısacası, vergi inzivası, mükelleflerin vergi yükünden kaçınmak için yasal yollarla ikametgâhlarını değiştirerek düşük vergi oranlarına sahip bölgelere göç etmelerini sağlar ve bu, vergi politikalarının etkinliğini azaltabilir, aynı zamanda devletin vergi gelirlerinde düşüşe neden olabilir.

2.5.8. Verginin Yansıtılması

Mükelleflerin vergiye karşı geliştirdikleri tepkilerden biri de verginin yansıtılmasıdır. Yansıtma, bir yükümlülüğün veya borcun başkalarına devredilmesi olarak tanımlanır (Tekin, 2009: 80). Vergi yansıtması, mükellefin ödediği verginin çeşitli ekonomik fırsatlar ve fiyat mekanizmaları kullanılarak kısmen veya tamamen başka bir kişiye veya kişilere aktarılması sürecidir (Şen ve Sağbaş, 2017: 168). Diğer bir deyişle, vergi yansıtması, bireylerin veya kurumların vergi ödemeye karşı direnç gösterme eğilimini, vergi baskısının etkisi altında ortaya çıkan bir tepkidir (Pürsünerli Çakar, 2013: 1296).

Vergi yansıtması vergi kaybına neden olmaksızın ve kamuya zarar vermeden gerçekleşir. Ancak bazı durumlarda mükellefler, kendi vergi borçlarını başkalarının ödemesine neden olarak etki yaratabilirler (Aktan, 2020: 71). Vergi yansıtması genel olarak dört aşamadan oluşan bir süreçtir. Bunlar aşamalar, ödeme, vurgu, aktarma ve yerleşmedir. Bu sürecin gerçekleşebilmesi için önce ödeme aşamasının tamamlanması gerekmektedir. Tüketici, ödeme yaptıktan sonra bu durumdan etkilenmekte ve vergiden kaçınma yolları aramaktadır. Üçüncü aşama, ödenen tutarın tüketiciyi rahatsız etmesi olarak vurgulanmaktadır. Son aşamada ise rahatsızlığı hisseden tüketici, vergi yükü başka birine aktarmak suretiyle yükümlülüğünden kurtulmaktadır (Keskin, 2018: 71).

Vergi yansıtması geriye doğru, ileriye doğru, kanuni ve fiili yansıtma olmak üzere çeşitli şekillerde gerçekleşebilir (Eker, 1997: 163; Pehlivan, 2006: 175-177). Vergiler genellikle mükelleflerde hoşnutsuzluk yaratır. Bu nedenle bazı bireyler vergi ödemekten kaçınmayı, bazıları az ödemeyi tercih ederken, bir kısmı ise vergiyi ödedikten sonra sorumluluklarını başkalarına yansıtmak ister. Mükellefin vergi ödememe durumu genellikle kaçırma veya kaçırma yöntemleriyle meydana gelirken, vergiyi bir kez ödedikten sonra başkalarına yansıtma durumu genellikle aktarma yoluyla gerçekleşir. Dolayısıyla vergi yansıtması adaletli bir vergi dağılımını zorlaştırarak mükellefler arasında adaletsizlik yaratabilir ve gelir dağılımındaki eşitsizliği artırabilir (Şen ve Sağbaş, 2017: 303).

Vergi, vergilendirilmesi düşünülenler tarafından ödendiği gibi, düşünülmeyenlere de yansıtılabilir; bu da vergi yansıtmasının kaçınılmaz olduğunu gösterir. Bu nedenle vergi politikalarının adil olması vergi yansıtmasının önlenmesinde kritik öneme sahiptir. Ayrıca mükelleflerin sosyal, ekonomik ve psikolojik açıdan uyum sağlamaları için etkili bir vergi sistemine ihtiyaç vardır. Başarılı bir vergi sistemi oluşturulurken, mükelleflerin vergi yansıtması konusunda bilgi sahibi olmaları da son derece önemlidir (Erdem vd., 2008:

139-140). Kısacası vergi yansıması, mükelleflerin vergi yüklerini başkalarına devretmelerine olanak tanıyarak vergi yükünü hafifletebilir; ancak bu durum vergi adaletini zedeleyebilir, gelir dağılımında eşitsizliğe yol açabilir ve toplumsal huzursuzluklara neden olabilir.

2.5.9. Vergi Borcunu Geç Ödeme

Mükelleflerin artan vergi baskısı vergi yükü ve benzeri etmenler nedeniyle gösterdiği tutum ve davranışlardan biri de vergi borcunu zamanında ödememe veya geciktirmedir. Mükellefler, yasal olarak kendilerine düşen vergi borcunu kısmen ya da tamamen erteleyebilirler. Bu durumun ortaya çıkmasında çeşitli nedenler bulunabilir; ancak bu nedenlerin önemli bir kısmı, gelecekte bir af çıkacağı beklentisinden kaynaklanabilmektedir (Taşkın, 2010: 79; Mutlu, 2023: 73).

Mükellefler vergi tahakkuk etmiş olmasına rağmen bilinçli bir şekilde veya ödeme güçlüğü içine düşmeleri, ihmalkarlık gibi sebeplerle vergiyi zamanında ödeyemeyebilirler. Verginin gecikme faizinin piyasa faiz oranından düşük olması durumunda, vergiyi zamanında ödememe mükellefe belirli avantajlar sağlayabilir. Benzer şekilde, yüksek ve kronik enflasyon ortamlarında gecikme faizinin enflasyon oranının altında kalması vergisini zamanında ödemeyen mükellef için olumlu bir durum olabilir (Şen ve Sağbaş, 2017: 301).

Öte yandan verginin geç ödenmesi vergi kaçakçılığından daha farklı bir durumdur. Çünkü vergi geç ödendiğinde bile nihayetinde tahsil edilir ve bu durum vergi yasalarına aykırı sayılmaz. Başka bir ifadeyle vergi kaçakçılığı suç unsuru taşırken, geciktirme durumu vergi ödenmediği takdirde ortaya çıkan gecikme zammı veya faizi gerektiren bir durumdur. Ayrıca vergi miktarında bir azalma olmadığı için vergi kaçınmasından da farklıdır (Kaynar, 2010: 35). Diğer bir anlatımla vergi borçları geç ödendiğinde vergi idaresi gecikme faizi veya gecikme zammı uygulamaktadır. Bu uygulamanın temel amacı, kamu alacaklarının ödeme zamanındaki gecikmelerden kaynaklanan zararı telafi etmektir (Öner, 2014: 189).

Özetle, mükellefler çeşitli avantajlar elde etmek amacıyla vergi borçlarını geciktirebilir veya eksik ödeme yapabilir, bu da vergi ziyasına yol açabilir. Vergi borcunun geç ödenmesi, mükelleflerin vergiye karşı sergilediği bir tutumun göstergesidir. Bu nedenle,

vergilendirme ile ilgili yapılan veya yapılacak düzenlemelerde bireylerin tutum ve davranışlarının dikkate alınması önemlidir.

2.6. Vergiye Karşı Tutum Ve Davranışları Etkileyen Faktörler

Vergi genellikle devletin egemenlik yetkisi veya hükümetin gücüne dayanarak topladığı bir gelirdir. Ancak vergi sadece zorunlu bir ödeme olması durumunda değil aynı zamanda karşılıksız olarak yani doğrudan bireysel hizmet veya mal alımına bağlı bir geri dönüş sağlamaksızın alındığı için mükellefler için genellikle bir yük şeklinde algılanmaktadır. Devletin sürdürülebilir bir şekilde faaliyet göstermesi, kamusal hizmetleri sağlaması, altyapıyı geliştirmesi ve diğer önemli amaçlarını gerçekleştirmesi için finansal kaynaklara ihtiyacı vardır. Bu nedenle vergi gelirlerinin zamanında ve eksiksiz olarak toplanması devletin bu finansal ihtiyaçlarını karşılaması ve vatandaşlarına etkin bir şekilde hizmet sunması açısından son derece önemlidir. Son yıllarda vergi toplama ve mükelleflerin uyumu konusundaki çalışmalarda önemli bir soru öne çıkmaktadır: "İnsanlar neden vergi öderler?" Bu sorunun sorulma nedeni geleneksel cezalandırma yaklaşımlarının vergi ödeme uyumunu istenilen seviyede artırmada etkisiz kalmasıdır. Bu bağlamda vergi literatürü, mükelleflerin vergi ödeme davranışlarını etkileyen faktörleri daha derinlemesine anlamaya odaklanmaktadır (Pehlivan, 2018: 161; Tosuner ve Demir, 2007: 2).

Mükellefler üstlendikleri vergi yükünü farklı şekillerde hissedebilirler. Dolayısıyla vergiye karşı sergiledikleri tutum ve davranışlar arasında belirgin farklılıklar ortaya çıkabilmektedir. Vergi mükelleflerinin tutum ve davranışlarını analiz ederken bu tutum ve davranışları genel olarak iki ana kategoriye ayırmak mümkündür. Bunlardan biri mükellefin kendi kişisel faktörlerinden kaynaklanan etmenler iken diğeri ise mükellefin dışındaki çeşitli faktörlerden etkilenen unsurlardır (Çataloluk, 2008: 216).

2.6.1. Kişisel Faktörler

Vergi mükelleflerinin bireysel özelliklerinden kaynaklanan faktörler çeşitli unsurlardan meydana gelmektedir. Bu unsurları sıralarken vergi ödeme gücü, aile yapısı, vergi ahlaki, eğitim durumu, devlete bağlılık, siyasal iktidarı benimseme durumu gibi faktörler önem taşımaktadır. Ayrıca yükümlünün diğer vergi mükellefleri hakkındaki görüşleri, kamu

hizmetlerinin gerekliliğine olan inanışlar, meslek ve şahsi özellikleri ile kültürel geçmiş de vergi uyumu üzerinde etkili olabilir.

2.6.1.1. Bireyin Demografik Özellikleri

Bireylerin davranışları sosyal yapıdan etkilenirken, bu etkiyi sadece pasif bir şekilde deneyimlemekle kalmaz aynı zamanda aktif bir rol oynayarak sosyal yapıyı dönüştürme sürecine de katkıda bulunurlar. Bireylerin davranışları toplumun değerleri, normları ve kurallarıyla etkileşim içindedir. Bu etkileşim hem bireylerin hem de toplumun gelişiminde önemli bir rol oynayabilir. Dolayısıyla etkileşim içinde yer alan bireyin vergi bilinci ve uyumu üzerindeki etkilerini anlamak için cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, medeni durumu, gelir düzeyi gibi demografik özelliklere odaklanmak önemlidir (İpek ve Kaynar, 2009: 119). Tüm bu faktörlerin bütünsel olarak analiz edilmesi gerekmektedir. Örneğin, birey bir ülkenin vatandaşı olarak vergiyi sosyal bir sorumluluk olarak kabul edebilirken, işveren rolüyle hareket ettiğinde vergiden kaçınmanın getirdiği avantajlardan yararlanma eğiliminde olabilir. Bu bağlamda mükellefin cinsiyeti, yaşı, medeni durumu, inanç türü ve boyutu ve mesleki durum vergi uyumunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkilemektedir (Alkan, 2009: 19).

Cinsiyet: Mükelleflerin vergiye yönelik tutum ve davranışlarının etkileri arasında, mükelleflerin cinsiyeti de dikkate alınması gereken önemli bir faktördür. Akademik literatürde bu konuda pek çok çalışma bulunmakta ve erkeklerin kadınlara kıyasla vergi kaçırma konusunda daha fazla eğilim gösterdiği sonucuna varılmıştır (Teyyare ve Kumbaşı, 2016: 8). Vergi kaçırma sosyo-ekonomik bir risk olarak kabul edilirken, kadınların genellikle riskten kaçınma eğilimleri nedeniyle erkeklere kıyasla vergiye daha fazla gönüllü uyum gösterdikleri belirtilmektedir. Ayrıca sosyo-psikologlar tarafından yapılan analizler geleneksel kadın profili içindeki düşük bağımsızlık seviyesinin kadınların vergi ahlakına yönelik daha yüksek bir hassasiyetle ilişkilendirilebileceğini öne sürmektedir (Demir, 2008: 118-119). Ancak elde edilen verilerin yetersizliği nedeniyle genel bir yargıya varmak mümkün değildir (Çiçek, 2006: 67).

Yaş: Yapılan literatür incelemeleri bireylerin vergilere yönelik tutum ve davranışlarını etkileyebilen önemli faktörlerden birinin yaş olduğunu vurgulamaktadır. Yaşın, bireylerin vergi uyumu ve bilinci üzerindeki etkilerini değerlendiren birçok araştırma bulunmaktadır. Literatürdeki çalışmalar genç ve yaşlı bireyler arasında vergi

uyumsuzluğuna dair çeşitli eğilimlerin olduğunu ortaya koymaktadır. Bazı araştırmalar genęlerin vergi uyumsuzluğuna daha fazla eğilim gösterdiğini vurgularken diğerleri ise yaşlıların bu konuda daha fazla risk taşıdığını göstermektedir. Genę nüfusun vergi uyumsuzluğunu artırıcı etkileri üzerine odaklanan bulgular, literatürde sıkça karşılaşılan ve dikkate değer bir araştırma konusunu oluşturmaktadır (Yardımcıoğlu vd., 2014: 102). Yaş itibariyle genę bireyler genellikle kazandıkları gelirin büyük bir kısmını tüketim harcamalarına ayırma eğilimindedirler. Özellikle 25-30 yaş arasındaki bireyler henüz yüksek gelir seviyelerine ve yaşam standartlarına ulaşamadıkları için bu hedeflere ulaşma arzusuyla vergi  demelerine karşı isteksiz davranabilirler. Daha ileri yaşlardaki bireyler ise belirli bir yaşam standardını koruma amacı güderler. Bu nedenle ileri yaş grupları genellikle daha sabit bir yaşam standardı beklediklerinden dolayı vergi mükellefleri arasında genę yaş gruplarına kıyasla vergiye daha uyumlu bir tutum sergileyebilirler (ataloluk, 2008: 221). Araştırmalar yaşın ilerlemesiyle birlikte vergi uyum düzeyinin olumlu yönde etkilendiğini göstermektedir. Yaş ilerledikçe bireyler genellikle mali konularda daha deneyimli ve bilinçli hale gelirler, bu da vergi y k ml l klerine uyumu artırabilir ve vergi ödemelerini düzenli bir şekilde yerine getirme eğilimini destekleyebilir. Ancak bireyler arasında bu konuda farklılıklar olabilir ve yaş faktörü diğer etkenlerle birlikte dikkate alınmalıdır (Doğan, 2020: 13).

Medeni Durum: Mükellefin vergiye karşı tutumu, aynı zamanda medeni durumuyla da ilişkilidir. Evli ve bekar mükellefler arasındaki vergi uyumu üzerine yapılan çalışmalarda çeşitli bulgular elde edilmiştir. Evli bireyler genellikle daha yüksek vergi uyumuna sahip olsalar da bazı durumlarda bekarların vergi kaçırma eğilimlerinin evli bireylere göre daha fazla olabileceği ifade edilmektedir. Bu durum bekarların genellikle daha yüksek risk alma eğiliminde olmaları henüz belirli hayat beklentilerine ulaşmamış olmaları ve gelir durumlarının yetersiz olması gibi faktörlerden kaynaklanabilir (oban, 2004: 48-49; Yardımcıoğlu vd., 2014: 102).

Eğitim Durumu: Eğitim, genellikle bireylerin davranışlarını değiştirmeyi amaçlayan bir temel süreçtir (Akbulut, 2013:10). Eğitim, pek çok açıdan hayati bir kavram olmanın yanı sıra vergilendirme bağlamında da büyük bir öneme sahiptir ve sürekli olarak tartışılan ve gündeme gelen bir konudur. Bu bağlamda mükelleflerin eğitim seviyesi gerek yerine getirilmesi gereken yükümlülükler gerekse vergilerin toplum ve bireyler tarafından kabullenmesi açısından önemlidir. Dolayısıyla mükelleflere zamanında ve doğru verilen

eğitim elbette mükelleflerin vergi okuryazarlığının artmasına ve böylece vergi bilincinin gelişmede katkı sunabilmektedir. Eğitim düzeyinin yüksek olmaması yani düşük olması mükelleflerin vergiden kaçınmasına, kaçırmasına ya da daha farklı davranışlara neden olabilmektedir. Eğitim seviyesinin artması, mükelleflerin vergi konularındaki değişimleri takip etme ve okuduklarını anlama yeteneklerini geliştirdiğinden, vergi uyumunu artırabilir ve devletin vergi gelirlerini yükseltebilir. Ancak yüksek eğitim seviyesi aynı zamanda mükelleflerin vergi yasalarındaki boşluklar, istisnalar ve muafiyetleri daha iyi anlamalarına da yol açabilir. Bu bilgi, vergi kaçırma riskini artırabilir ve bu da vergi gelirlerinde azalmaya neden olabilir (Çiçek vd., 2008: 36; Demir, 2009: 4).

Özetle, çeşitli araştırmalara göre eğitim düzeyinin genel olarak vergi uyumu üzerinde olumlu bir etkisi olduğu gözlemlenmektedir. Yükseköğrenim düzeyine sahip bireylerin vergi yasalarını daha iyi anladıkları ve bu nedenle meydana gelen değişikliklere daha hızlı uyum sağladıkları düşünülmektedir. Eğitim seviyesi yüksek bireylerin vergi konusundaki bilinç düzeyi, vergi kaçırma eğilimlerini belirgin şekilde azaltmaktadır. Araştırmalar eğitilmiş bireylerin vergi ödemelerini daha sorumlu bir şekilde yerine getirdiklerini ve vergi kaçırma pratiklerinden kaçındıklarını göstermektedir (İpek ve Kaynar, 2009: 120; Yeniçeri, 2004: 919; Aşan, 2014: 71). Bireylerin eğitim seviyeleri, vatandaşlık bilinci ve devlete olan sorumluluk duygularını güçlendirerek vergi ödemelerinin kabul edilmesini kolaylaştırmaktadır. Ek olarak eğitim düzeyi, vatandaşlık bilincine etki ederek mükelleflerin vergiye uyumunu artırmada etkili bir rol oynamaktadır (Demirtaş Aydoğan, 2017: 18).

Gelir Durumu: Vergiye yönelik tutum ve davranışların belirlenmesinde mükelleflerin elde ettiği gelirlerin önemli bir rol oynadığı kaçınılmaz bir gerçektir. Gelir düzeyi ile vergiye karşı sergilenen tutum ve davranışlar arasında doğrudan bir ilişki bulunmaktadır. Mükellefler elde ettikleri gelirin bir kısmını vergi olarak ödemek zorundadırlar ve bu durum vergiye yönelik tutumlarını etkileyebilir. Literatürdeki analizler mükelleflerin gelirleri ile vergi uyumu konusunda yürütülen bir dizi çalışmanın varlığını göstermektedir. Bu araştırmalar mükelleflerin gelir düzeyinin vergi uyumunu etkileyen kilit faktörlerden biri olduğunu belirtmektedir. Genel eğilim gelir seviyesinin yükselmesiyle birlikte vergi kaçakçılığının artma eğiliminde olduğunu göstermektedir (Çelikkaya, 2002; Kumluca, 2003: 93).

Mesleki Çevre: Mükelleflerin sahip oldukları mesleklerin çeşitliliği hissedilen vergi yükünü belirleyen ve vergi algısını şekillendiren önemli bir faktördür. Mükelleflerin mesleklerindeki çeşitliliği etkileyen faktörler arasında gelir yaratma esnekliği, gelir kaynağının koşullarına bağlı değişkenlikler ve net gelirin hesaplanma yöntemleri yer almaktadır (Şenyüz, 1995: 43). Örneğin, bir öğretmen veya memur ile serbest meslek sahibi ya da tüccarın ödediği vergi miktarları arasında farklılıklar bulunmaktadır. Mesleklerine bağlı olarak farklı zorluklarla karşılaşan ve aynı gelire sahip olmalarına rağmen vergi yükünü farklı algılayan mükellefler bulunmaktadır. Bu durum mükelleflerin subjektif olarak vergi yükünü değerlendirmelerini etkileyebilir (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012: 123). Çünkü bu sektörde çalışma koşulları daha zorlayıcıdır. Vergiye tabi gelir hesaplamalarında dikkate alınan indirimler vergilendirme sürecinde mükelleflerin gayri safi hasılatından düşebilecek geniş ve esnek gider kalemlerine sahip olmaları avantajını, bu meslek gruplarındaki bireyler lehine bir üstünlük oluşturur. Dolayısıyla bu avantajlı meslek grupları ile diğer meslek grupları arasında vergiye karşı tutum ve davranışlarda belirgin farklılıklar yaratabilir (Pekkaya vd., 2017: 1071).

İnanç: Dinî inançlar, bireylerin vergilere karşı bakış açısını, tutum ve davranışlarını belirleyen önemli bir faktördür. Bu inançlar, mükelleflerin vergilere karşı sergileyeceği tutum ve davranışları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir. Ayrıca dinî inançlar birçok toplumda toplumsal düzeni ve normlara uyumu şekillendiren temel kavramlar olarak görülür ve bireylerin toplumsal normları güçlendirmede önemli bir rol oynayabilir. Ayrıca dindarlık, suç işlememe ve kabul edilemez davranışlardan kaçınma konusunda bir koruyucu faktör olabilir; bu da vergi tutumlarına doğrudan ya da dolaylı olarak etki edebilir (Çevik, 2012: 271). Başka bir deyişle bireyler, dinî inançları doğrultusunda olumsuz davranışlardan kaçınarak vergi uyumunu daha olası hale getirebilirler. Vergi kaçırmanın günah olduğuna inanan mükellefler vergi ödemeye daha istekli olabilirler, çünkü bu durumu dinî açıdan cezalandırılabilir olarak değerlendirirler. Bu düşünceyle mükellefler hem bu dünyada hem de ahirette mutlu olmak amacıyla vergilerini düzenli ve tam olarak ödeme eğilimindedirler. Ayrıca dinî inançlar bireylerin otokontrol davranışlarını belirlemede etkili olabilir; bu da mükelleflerin vergi bilincinin gelişmesine ve gönüllü uyumlarının artmasına katkıda bulunabilir (Pekkaya vd., 2017: 1070).

2.6.1.2. Vergi Ödeme Gücü ve Kişisel Vergi Yüğü

En basit haliyle ödeme gücü bireylerin hem kendi hem de ailesinin geçimini sağladıktan sonra elde kalan gelir ve servetini ifade etmektedir. Başka bir deyişle bireylerin temel yaşamsal ihtiyaçlarını karşılamak için gereken en düşük gelir düzeyini aştıktan sonraki mali kaynaklarını belirtmektedir (Gökçay, 2017: 114; Turhan, 1993: 329). Vergi ödeme gücü bireylerin maddi varlıkları, gelir seviyeleri ve harcamaları üzerinden belirlenen bir kavramdır. Bu terim vergi mükelleflerinin vergi yükümlölüklerini karşılama kabiliyetlerini değerlendirmek için kullanılan önemli bir ölçüttür. Gelir varlık durumu ve harcamalar, vergi ödeme gücünü belirlemede kilit faktörler olarak kabul edilir (Pehlivan, 2018: 155).

Gelir, vergisi diğer iki temel unsurdan önde gelir, çünkü bireylerin sahip oldukları servet ve harcamalar üzerinde kişisel gelirleri belirleyici bir faktör olarak büyük ölçüde etkili olmaktadır. Bu göstergeler istenilen politikaları uygulamak için etkili araçlar olarak değerlendirilebilir ve bu araçlarla toplumsal maliyetler geniş bir perspektifte dengeli bir şekilde dağıtılabilir (Şenyüz, 1995: 27-28).

Bireylerin vergiye karşı tutum ve davranışlarını şekillendiren temel etkenlerden biri, özellikle mükelleflerin ödeme güçleridir. Vergi, bireylerin gelirleri, servetleri ve harcamaları üzerinde etkili olduğundan, mükelleflerin ödeme güçleri azaldıkça vergi uyumu da doğrudan etkilenebilir. Bireylerin gelirlerine, servetlerine veya harcamalarına yönelik vergi artışları veya değişiklikleri ödeme güçleriyle ilişkilidir ve bu durumu doğrudan etkiyelebilmektedir. Dolayısıyla mükelleflerin ödeme güçleri azaldıkça vergiye karşı gösterdikleri uyumda bir azalma gözlemlenebilir. Başka bir bakış açısıyla ifade etmek gerekirse vergiye karşı sergilenen tutum ve davranışlar, mükelleflerin gelirlerinde meydana gelen azalmayla birlikte tasarruflarını kısma ya da tüketim harcamalarını azaltma eğilimindedir. Ancak tasarrufların kısılmak zorunda kalınması veya tüketim harcamalarının azaltılması özellikle düşük gelir grupları arasında vergilere karşı tepkilere neden olabilir. Bu durum düşük gelirli bireyler için ağır vergi yükü getirilmesi sonucu hem ekonomik zorlukların artmasına hem de ülke içinde gelir dağılımında adaletsizliklere yol açabilir. Böylece vergi mükelleflerinin vergiye olan tepkilerini azaltmak için vergi ödeme güçlerinin bireylerin harcama, gelir ve varlık düzeylerine daha adil şekilde göre düzenlenmesi gereklidir (Çataloluk, 2008: 2017).

Mükelleflerin vergi ödeme noktasındaki tutum ve davranışlarını etkileyen önemli faktörlerden biri, kişisel vergi yüküdür. Kişisel vergi yükü, bir kişinin belirli bir dönemde ödediği toplam vergilerin, aynı dönemde elde ettiği toplam gelire oranını ifade etmektedir. Bireyin bir yılda ödediği toplam vergi miktarının, elde ettiği toplam gelir içindeki oransal payıdır. Bu oran, bireyin vergi yükünü gelirine göre değerlendirerek, kişisel mali durumunu yansıtan bir ölçüdür (Pehlivan, 2006: 172). Anayasa'nın 73. maddesinde belirtilen "*herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür*" ve "*vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır*" ifadelerinden hareketle, gelir dağılımının adil bir şekilde sağlanması ve vergi ödemeye yönelik tutumların olumlu bir şekilde şekillenmesi için kişisel vergi yükünün ve mükelleflerin ödeme gücünün adil ve makul bir düzeyde olması büyük önem taşımaktadır.

2.6.1.3. Mükelleflerin Kamu Hizmetlerine ve Kamu Harcamalarına Yönelik Bakış Açısı

Vergi algısı, mükelleflerin vergiye karşı geliştirdikleri tutum ve davranış biçimlerinden biri olarak önemli bir kavramdır. Eğer bireyler vergileri kamunun sağladığı hizmetlerin bir bedeli olarak kabul ederse, vergi ödemeyi daha olumlu bir gözle değerlendirirler. Vergilerin topluma hizmet olarak geri döndüğü farkındalığı vergilere olumlu bir yaklaşımı teşvik edebilir. Ancak bireyler vergileri devletin zorlaması veya ceza olarak algılasa, vergilere karşı olumsuz bir tavır geliştirebilirler ve kayıt dışı ekonomi ortaya çıkabilir. Negatif vergi algısı hem devletin gelirlerine hem de sunulan hizmetlerin finansmanına zarar verebilir. Bu durumda devlet gelirlerinde azalma görülebilir ve uzun vadede ekonomik sorunlar ortaya çıkabilir. Dolayısıyla verginin doğru anlaşılması kayıt dışı ekonomiyi azaltma ve vergi gelirlerini artırma açısından kritik öneme sahiptir. Artan vergi gelirleri toplumun kamusal hizmetlerden daha fazla yararlanmasını sağlayabilir, bu da genel refahı ve ekonomik istikrarı artırabilir (Sağbaş ve Başoğlu, 2005: 126).

Öte yandan vergilerin karşılıksız bir ödeme olarak algılanması, vergi uyumu açısından önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Vergilerin doğrudan belirli bir mal veya hizmet karşılığında ödenmemesi, vergi mükelleflerini vergi ödemeye karşı isteksiz hale getirebilir. Bu durum vergi mükelleflerinin kamu hizmetlerini ve harcamalarını vergileriyle doğrudan deneyimleme konusunda daha az teşvik edebilir. Dolayısıyla

mükelleflerin vergilere yönelik algıları ve oluşturdıkları bilinç düzeyleri, vergi uyumlarını etkileyebilir. Diğer bir ifadeyle mükelleflerin vergi bilinci ve buna bağlı olarak vergi uyumu, vergilerin nasıl algılandığı ile doğrudan ilişkilidir. Vergi algısı ve bilinci neden olabilir; uyum ise bir sonuçtur (Korlu vd., 2016: 712-713). Mükelleflerin vergi bilinci ve uyumu üzerinde etkili olan önemli faktörlerden biri, toplanan vergilerin ne zaman, nasıl ve nereye harcandığının bilinmesidir. Vergi ödemelerinin devletin kalkınması ve katma değer yaratan projelere yönlendirilmesi mükelleflerin vergi bilincini olumlu yönde geliştirebilir. Bunun aksine, mükellefler siyasi iradelere ve devlete olan güvenlerini kaybettiğinde, bu durum vergi kaçırma veya kaçınma eğilimlerini artırabilir ve sonuç olarak vergi bilincini ve uyumunu olumsuz etkileyebilir (Aybay, 2021: 55-56). Diğer yandan mükelleflerin kamu harcamalarının doğru yerlere ve toplumun gelişimini destekleyecek şekilde yapılmadığı yargısı, vergilerin gereksiz biçimde toplandığı algısını oluşturabilir. Mükelleflerin vergi ödemelerinin niçin, ne zaman, nereye ve ne şekilde harcandığını bilmeleri yani hizmetlerin vergi veya ekonomik açıdan şeffaf ve hesap verebilir bir yaklaşımla yönetildiğini görmeleri, devlete duydukları güveni artırabilir. Bu artan güven vergiye uyum düzeyini ve vergi tabanını daha da güçlendirebilir (Yeşilyurt, 2015: 39; Akkara ve Gencel, 2016: 44-45).

Kısacası, bireylerin kamu harcamalarına yönelik algısı ve bakış açıları, vergi bilinci ile vergi uyumunu doğrudan veya dolaylı bir biçimde etkileyebilir. Yapılan kamu harcamalarının ve toplanan vergilerin gerçekten kamusal ihtiyaçları karşılamaya yönelik olduğuna dair hedeflerin bireylere inandırıcı bir biçimde iletilmesi ve bu kaynakların etkin ve verimli bir şekilde kullanılması durumunda, bireylerin vergi bilinci artabilir ve aynı zamanda vergi uyumu olumlu bir yönde etkilenebilir.

2.6.1.4. Mükelleflerin Diğer Mükelleflere Yönelik Bakış Açısı

Vergi mükelleflerinin birbirlerine yönelik bakış açısı ve sergiledikleri tutumlar, vergi uyumu ve vergi bilinci üzerinde önemli bir rol oynamaktadır. O yüzden vergi uyumu ve bilincini doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir. Bu çerçevede devletin ana finansman kaynağı olan verginin toplumsal ve bireysel boyutlarıyla birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir. Vergi, mükellefler tarafından algılanma şekilleri ve vergi bilinci açısından önemli bir değişkenlik gösterebilir. Dolayısıyla mükelleflerin bir kısmı vergiyi benimserken, diğer bir kısmı ise benimsemeyebilir. Düzenli, zamanında ve eksiksiz vergi

ödeyen dürüst mükelleflerle karşılaştıkça vergisini ödemeyen veya vergiden kaçınan mükelleflerin varlığı, vergi bilincini olumsuz etkileyebilir. Bu durum zaman zaman mükelleflerin devlete olan güvenini zedeleyebilir ve vergiye uyum göstermelerini azaltabilir. O nedenle vergi bilincinin artırılması için dürüst mükelleflerin memnuniyetinin korunması ve etkin vergi denetiminin sağlanması gerekmektedir. Bu yaklaşım, vergi kayıplarının azaltılmasında kritik bir rol oynar ve etkin vergi sistemlerinin oluşturulmasına katkı sağlar (Kumluca, 2003: 94; Taşkın, 2010: 72-73).

Öte yandan vergi alan toplumları incelediğimizde genellikle vergiler, ya kaynaktan kesintiyle ya da beyan usulüyle toplanmaktadır. Ancak beyan usulüyle vergisini ödeyen mükellefler kaynaktan kesinti yapılan mükelleflere göre daha esnek davranabilirler. Bu nedenle vergilerini geciktirme veya gerçeğinden daha düşük düzeyde beyan etme eğiliminde olabilirler. Dolayısıyla yasalara uygun hareket eden mükellefler ceza almayanları gözlemledikçe ve aykırı davranışlara rağmen ceza almayanları fark ettikçe ödedikleri vergilerin yükünü daha fazla hissederler. Bu durum mükelleflerin eylemleri ile diğer vergi mükelleflerinin tutumlarına dair algılarını şekillendirirken, bu algılar vergiye karşı tutum ve davranışları etkileyebilir (Şenyüz; 1995: 40).

Özetle, vergi bilinci ve uyumunu şekillendiren önemli faktörlerden biri diğer vergi mükelleflerinin vergiye yönelik tutumlarıdır. Bir vergi mükellefi vergisini öderken diğer mükelleflerin düşük vergi bilinci veya uyumunu gözlemleyerek kendi vergi uyumunun da etkilenebileceğini ve bu durumun vergi kaybına neden olabileceğini düşünebilir.

2.6.1.5. Devlete Duyulan Güven ve Bağlılık

Güven, ekonomi ve diğer disiplinlerle sıkı bir bağ içinde olmasının yanı sıra, sürdürülebilir büyüme ve kalkınmanın teminatıdır. Bu nedenle sosyal, siyasal ve ekonomik ilişkilerin temelini oluşturan kritik bir kavram olarak ön plana çıkmaktadır (Kitabcı, 2017: 43-45). Güven genel anlamıyla bir kişinin ya da bir grup insanın başka bir kişiye, kuruma ya da bir duruma karşı korku, çekinme veya kuşku duymadan inanmalarını, kendilerini güvende ve emniyette hissetmelerini ifade etmektedir. Vergi uyumu açısından güven ise mükelleflerin devlete ve diğer mükelleflere karşı endişe, çekince ve şüphe duymadan inanmalarını ve bu ilişkiye sağlıklı bir bağlılık göstermelerini ifade etmektedir (Arıman, 2019: 81).

Devlete duyulan bağıllık ve güven, bir ülkedeki sosyal sermayenin işleyişi için kritik bir faktördür; bu, toplumsal ilişkilerde ve devlet ile vatandaş arasındaki bağlarda önemli bir rol oynar (Hammar, 2008: 239). Bu bağlamda bireylerin karşılaştıkları toplumsal ve ekonomik değişimler mükellefler ile devlet arasındaki ilişkiyi doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir. Mükelleflerin sosyo-ekonomik durumu, vergi ahlakı, devlete olan güven düzeyi, bakış açısı, inanç sistemleri, kamu harcamalarının yönetim biçimi ve usulleri, vergilerin harcandığı alanlar ve harcama miktarı gibi değişkenler, devlete duyulan güven ve bağıllığı etkileyebilir (Özdemir, 2015: 178).

Vergilendirme süreci devlet ile birey arasındaki güvene dayandığından mükelleflerin gönüllü vergi uyumu bu bağlamda değişkenlik gösterebilir (Tosuner ve Demir, 2009: 2). Bu bağlamda devlete duyulan güven ve bağıllığın artması, vergi bilincinin gelişimine olumlu katkı sağlar; bu durumda vergi uyumunun artmasıyla birlikte vergi tabanı genişler ve vergi gelirleri artış gösterir. Aksine bireylerin devlete güvenmemesi veya vergi adaletine inanmaması durumunda vergi uyumu azalabilir ve devlet gelirleri bu durumdan olumsuz etkilenebilir (Öztürk, 2019: 793-794). Ayrıca vergilendirme devletin ekonomik ilişkilerini düzenlediği bir araç olduğundan, vergi sisteminin meşruiyeti büyük ölçüde vatandaşların devlete olan bağıllığı, güveni ve nihayetinde vatandaşlık bilincine dayanmaktadır. Başka bir deyişle bireylerin vergilere gönüllü uyumu, devlete duydukları samimi bağıllık ile doğrudan ilişkilidir (Torgler, 2004: 3).

2.6.2. Kişisel Olmayan Faktörler

Mükelleflerin vergiye yönelik bakış açıları ve davranışları, kişisel özelliklerinin yanı sıra dışsal etkenlerden de etkilenebilmektedir. Dolayısıyla yapılan araştırmalar bu etkenleri genellikle kişisel olmayan faktörler olarak sınıflandırmaktadır. Bu sınıflandırma vergiye karşı tutumların belirlenmesinde bireyin kontrolü dışındaki etkilerin önemini ortaya koymaktadır (Yardımcıoğlu vd., 2014: 104; Çataloluk, 2008: 222).

2.6.2.1. Ekonomik ve Mali Faktörler

Mükelleflerin vergilere karşı tutumları, davranışları ve vergi konularındaki uyumları ile farkındalıkları ekonominin mevcut durumundan doğrudan veya dolaylı olarak etkilenebilmektedir. Ekonomik durum, bu tutum ve davranışların şekillenmesinde önemli bir faktör olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda bir ülkenin vergi sistemi; enflasyon,

milli gelir ve kaynakların adil bir şekilde dağıtılması gibi unsurlar aracılığıyla vergilere yönelik bakış açısını ve yaklaşımlarını etkileyip değiştirebilir (Çiçek vd., 2008: 47).

Enflasyon: Enflasyon şişkinlik anlamına gelen Latince kökenli bir terimdir. Ekonomi literatüründe enflasyon genellikle fiyatların sürekli ve belirgin bir şekilde arttığı genel bir durumu ifade etmektedir (Pehlivan, 2006: 278). Enflasyon birçok ekonomik değişkeni etkilerken mükelleflerin tutum ve davranışlarını doğrudan veya dolaylı olarak şekillendirebilmektedir. Vergilerin asıl amacı kamu ihtiyaçlarını finanse etmek olsa da değişen koşullarda vergiler yalnızca mali hedefleri değil aynı zamanda toplumsal ve ekonomik amaçları da gerçekleştirmek için önemli bir araç olarak kullanılmaktadır. Bu bağlamda devletin önemli hedeflerinden biri, finansal istikrarı sağlamak ve bu istikrarı korumaktır. Bu hedeflere ulaşmada en etkili kaynak şüphesiz vergilerdir. Ekonomik açıdan yaşanan enflasyon, deflasyon veya stagflasyon gibi durumlarda bireyler gelir kayıpları veya vergi yükleri nedeniyle vergilere karşı farklı tutumlar sergileyebilirler. Ekonominin geçirdiği dönemlere bağlı olarak enflasyon, deflasyon veya stagflasyon gibi durumlar, bireylerin reel gelirlerinde ve vergi yüklerinde meydana gelen değişimleri farklı derecelerde hissetmelerine neden olmaktadır (Çetin Gerger, 2011: 70-71; Demirtaş Aydoğan, 2017: 21).

Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, enflasyon yüksek olduğunda mükelleflerin kazançlarının bir kısmı devlete aktarılırken, diğer taraftan vergiye karşı dirençleri artabilir. Enflasyonun etkisiyle bireylerin elde ettiği gelirlerin önemli bir kısmı daha yüksek vergilendirme sonucunda doğrudan etkilenmektedir. Bu dönemlerde devletin uyguladığı vergi politikaları, mükelleflerin vergi yüklerinin artmasına ve vergiye karşı tutumlarının değişmesine neden olabilir (Öner, 1994: 995). Kamu maliyesi perspektifinden bakıldığında enflasyon bir tür vergilendirme olarak kabul edilmektedir. Enflasyon mükellefler için gelir kaybına neden olarak alım güçlerini azaltmaktadır. Devlet tarafından elde edilen gelir enflasyon sonucunda artan fiyatlarla dolaylı olarak artmaktadır ve bu durum enflasyon vergisi olarak adlandırılmaktadır. Enflasyon vergisi nakit bulunduran ve nakit alacağı olan herkesin genel olarak etkilendiği bir dolaylı vergi türüdür. Bu yapı, ödeme gücünü doğrudan hedef almadığı için vergilere karşı direncin oluşma olasılığını azaltmaktadır (Şenyüz, 1995: 76-77; Çataloluk, 2008: 225).

Öte yandan enflasyon bireylerin tutum ve davranışlarını olumsuz etkileyerek gelirlerinde ve ödeyecekleri vergi miktarlarında aşınmaya neden olabilir bu durum vergi konusunda

belirsizliklere yol açabilir. Bu belirsizlikler mükelleflerin gelecekteki plan ve davranışlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir. Bununla birlikte artan enflasyon nedeniyle mükelleflerin vergi yüklerinin artması ve vergi oranlarının yükselmesi durumunda elde ettikleri gelirlerin daha da azalabileceği düşünülmektedir. Bu durum mükelleflerin vergiden kaçınma veya farklı davranma eğilimine girmelerine neden olabilir (Şenel, 2014: 48-49). Enflasyonun beyan esasına dayalı vergilendirme sistemine tabi ülkelerdeki etkileri üzerine yapılan çalışmalar, gelirin elde edildiği dönem ile verginin ödendiği dönem arasında uzun süreçlerin varlığını ortaya koymaktadır. Ekonomik değişimlerle birlikte yaşanan enflasyon vergi ödemelerinde bir tür kayba neden olabilir. Mükellefler ödedikleri verginin gerçek değerinin azaldığını fark ederlerse vergi yükünü daha hafif algılayabilirler. Deflasyon ortamında, yükümlüler genellikle daha büyük bir subjektif yükü karşılaşırlar, çünkü vergi ödemelerindeki gecikmeler ve para aldanımına uğramama gibi durumlar onları daha da zor durumda bırakabilir. Ancak para aldanımına uğranması durumunda bu yük değişmeyecektir (Çataloluk, 2008: 225).

Milli Gelir Düzeyi: Mükelleflerin vergilere karşı sergiledikleri ve sergileyecekleri tutum ve davranışlar bir ülkedeki milli gelir düzeyi gibi faktörler tarafından etkilenir ve şekillenebilmektedir. Milli gelir düzeyi bireylerin vergilere olan yaklaşımlarını belirlemede önemli bir rol oynamaktadır. Daha yüksek milli gelir düzeyine sahip ülkelerde mükellefler genellikle vergi ödemeye daha olumlu bir tutum sergilerken, düşük milli gelir düzeyine sahip ülkelerde vergiye karşı direnç veya çekingenlik görülebilir. Düşük gelir seviyesine sahip mükellefler vergi yükünün ağırlığı nedeniyle daha fazla fedakarlık yapmak zorunda kaldıkları için bu yükü daha belirgin bir şekilde hissederler. Ağır vergi yükü düşük gelire sahip bireyleri ekonomik açıdan daha fazla zorlayabilir, temel ihtiyaçlarına yönelik harcamaları kısıtlayabilir ve genel yaşam kalitesini olumsuz etkileyebilir. Bu nedenle düşük gelir grubundaki bireylerin vergiye karşı direnç göstermeleri daha olasıdır. Vergi ödemeleri zaten kısıtlı olan gelirlerini daha da azaltabilir ve maddi sıkıntılara neden olabilir (Demir, 1999: 31).

Akademik literatürdeki araştırmalar, kişi başına düşen milli gelirin yüksek olduğu toplumlarda bireylerin vergiye uyum gösterme olasılıklarının da daha yüksek olduğunu belirtmektedir. Bu olgu genellikle yüksek gelir seviyelerinin bireyleri vergi ödemeye daha istekli hale getirmesiyle açıklanmaktadır. Buna karşılık düşük gelir seviyelerine sahip bireylerin temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlandıkları için vergi ödemeye daha az

istekli oldukları ve bu sebeple vergiden kaçınma veya direnç gösterme eğiliminde oldukları sıklıkla vurgulanmaktadır. Dolayısıyla, ülkenin ekonomik durumu bireylerin vergi uyumu üzerinde belirleyici bir faktör olarak öne çıkmaktadır; çünkü gelir düzeyi, vergiye karşı sergilenen tutumu şekillendiren kritik bir unsur olarak değerlendirilmektedir (Aşkın, 2019: 18).

Vergi Oranları: Vergi mükelleflerinin vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen önemli faktörlerden biri de vergi oranlarıdır. Dolayısıyla vergi oranları vergi bilincinin oluşmasında ve yerleşmesinde önem arz etmektedir (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012: 214).

Vergi mükelleflerinin vergiyi algılama biçimleri ve vergiye karşı sergiledikleri tepkiler çeşitlilik gösterebilir. Bu sebeple vergi oranlarının belirlenmesi sürecinde vergi mükelleflerinin psikolojik yapıları da göz önünde bulundurularak ayarlamalar yapılmalıdır. Bu durum, hem vergi bilincinin hem de vergi ahlakının oluşumunda kritik bir rol oynamakta ve dolayısıyla vergi uyumunu olumlu yönde etkilemektedir. Bu bağlamda Arthur Laffer'ın teorisi doğrultusunda, devletin vergi oranlarını belirli bir noktadan sonra artırmanın ek gelir getirmeyeceği vurgulanmaktadır. Bu durum vergi oranlarının aşırı yükseltilmesi halinde mükelleflerin vergi ödemelerinden kaçınma eğilimine girmelerine veya vergi kaçırma davranışlarına yol açabileceğini işaret etmektedir. Sonuç olarak bu durum vergi mükelleflerinin vergi uyumunu olumsuz yönde etkileyebilmektedir (Tuay ve Güvenç, 2007: 31).

Kısaca ifade etmek gerekirse, vergi oranlarının bireylerin satın alma gücünü doğrudan etkilemesi sebebiyle, mükelleflerin vergi politikalarına tepkileri ile vergi oranları arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Dolayısıyla vergi oranları aynı zamanda vergi uyumunu olumlu ya da olumsuz bir şekilde etkileyebilir (Gök, 2007: 147). Diğer bir anlatımla vergi oranları ile mükelleflerin vergiye karşı gösterdikleri tutum ve davranışlar arasında doğrusal bir ilişki bulunmaktadır. Çünkü vergi oranları artarken mükelleflerin vergiye uyumu azalabilir. Bu durum, vergi oranlarının yükselmesinin doğrudan mükelleflerin vergi ödeme isteğini azaltabileceği anlamına gelir, çünkü yüksek vergi oranları mükellefleri vergi uyumu konusunda daha az istekli hale getirebilir (Alm, 2019: 355; Yoruldu, 2020: 58).

Akademik araştırmalar vergi oranları ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi derinlemesine incelemekte ve çeşitli bulgular ortaya koymaktadır. Literatür yüksek vergi oranlarının vergi uyumunu olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir. Bu durum mükellefleri vergi

ödemekten kaçınmaya teşvik edebilir veya vergi kaçırma eğilimini artırabilir. Öte yandan düşük vergi oranlarının vergi uyumunu ve vergi toplama verimliliğini artırabileceği belirtilmektedir. Ancak her ülke için optimal vergi oranının belirlenmesi gerektiği vurgulanmakta ve bu optimal oranın vergi uyumu üzerinde olumlu etkiler sağlayabileceği ifade edilmektedir (Arıman, 2019: 48). Ayrıca vergi oranlarının seviyesinin bireylerin vergiye ilişkin algılarını negatif yönde etkileyebileceği ve bu durumun vergi bilincinin oluşmasını engelleyebileceği literatürde dile getirilmektedir (Demir, 2023: 35).

Vergi Yükü: Verginin insanlar için bir yük olmasının nedeni, karşılıksız bir ödeme olarak algılanmasıdır. Bireyler gelirlerinden ödedikleri verginin kişisel harcamalarını azalttığını düşünürler. Aynı şekilde vergi toplum genelinde de bir yük olarak kabul edilir çünkü devlet, vergi gelirlerini kamu hizmetlerini finanse etmek ve sosyal harcamalar yapmak için kullanır. Bu durum verginin genel olarak toplum üzerinde bir yük oluşturduğu düşüncesini güçlendirir (Nadaroğlu, 1985, 312- 313). Bu bağlamda bireylerin kişisel vergi yükünü hissetmeleri, vergi konusundaki önemli bir faktördür. Kişisel vergi yükü genel anlamda bir mükellefin ödeme gücünün, yani gelir, harcama ve servetinin ne kadarının vergi olarak tahsil edildiğini ifade etmektedir. Başka bir deyişle kişisel vergi yükü, gelirin vergiye giden oranını gösteren bir durumdur (Edizdoğan, 2000: 93).

Vergi yükü vergi bilinci ve vergi uyumuyla doğrudan veya dolaylı olarak ilişkilendirilen bir kavramdır. Vergi bilincini etkileyen çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler arasında vergi yükümlülerinin gelirleri içindeki payın önemi büyük bir rol oynamaktadır. Gelirin tasarruf ve harcama dağılımında belirli bir seviyeye ulaşan vergi yükü vergi bilincini olumsuz yönde etkileyebilir. Örneğin, vergi mükelleflerinin gelirlerinin önemli bir kısmı vergi olarak tahsil ediliyorsa ve bu durum mükellefi olumsuz etkiliyorsa, vergi bilinci de bu olumsuz etkiden nasibini alacaktır. Dolayısıyla yüksek vergi yükü mükelleflerin mali durumlarını olumsuz etkileyebilir ve bu durum vergi bilincine dair yapılan çabaları zayıflatabilir (Dura, 2019).

Vergi yükü mükelleflerin vergi uyumu üzerinde önemli bir etkiye sahip kritik bir faktördür. Literatürde vergi yükünün artmasıyla birlikte mükelleflerin vergilere yönelik tutum ve davranışlarında belirgin değişiklikler olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum vergi yükünün artmasıyla birlikte mükelleflerin vergilere uyum gösterme eğilimlerinin azaldığını ve kayıt dışılık oranlarının artabileceğini işaret etmektedir (Geyik ve Turna, 2021: 189-201). Ayrıca vergi yükünü belirleyen temel unsurlardan biri vergi oranlarıdır.

Vergi oranlarının artması veya ek vergi uygulamaları gibi durumlar mükellefleri psikolojik olarak olumsuz etkileyerek vergi ödeme isteksizliği veya vergi kaçırma davranışlarına yönlendirebilir. Bu durum da genel olarak vergiye olan uyumu azaltabilir (Işık ve Kılınç, 2009: 150).

Vergi Adaleti: Adalet, kelime anlamıyla kanunlar tarafından belirlenen hakların kişi ayırımı yapılmaksızın herkes tarafından kullanılmasını sağlamaktadır (TDK, Güncel Türkçe Sözlük). Bu kavram soyut bir yapıya sahip olup bireyden bireye ve toplumdan topluma değişen, öznel bir anlam taşımaktadır. Bireylerin ve toplumların benimsediği değer yapıları hukuk sistemlerine yansyarak toplumların adalet anlayışlarını şekillendirir. Dolayısıyla adaletin hangi unsurlarının adil olduğu zaman zaman bireyden bireye ve toplumdan topluma farklılık gösterebilir. Bu perspektiften bakıldığında vergi hukuku ve vergilendirme süreçleri de adalet kavramının öznel bir değerlendirmeye tabi olduğu alanlardan biridir. Vergilendirme adaleti bireysel ve toplumsal düzeyde yapılan tanımlamalarda çeşitlilik gösterebilir (Güran, 2004: 244-245).

Vergi adaleti bireyler arasında vergi yükünün adil ve dengeli bir şekilde paylaşılmasını temsil eder ve toplumun genel kabul görmüş bir anlayışına dayanmaktadır. Vergi yükünün adil bir biçimde paylaşılması toplumun vergilere ve vergi ödemeye yönelik tutumunu da etkileyebilmektedir. Vergi adaletine ulaşmak için iki önemli kavram bulunmaktadır. Bunlardan biri, Ödeme Gücü Yaklaşımı diğeri ise Fayda İlkesi'dir. Günümüzde genel kabul gören görüş vergi adaletini sağlamak amacıyla yüksek gelire sahip bireylerden daha fazla vergi alınması gerektiğidir. Bu yaklaşım gelir ve servet eşitsizliğini azaltmayı ve vergi yoluyla gelir dağılımını daha adil hale getirmeyi amaçlamaktadır (Yereli ve Ata, 2011: 21).

Ödeme gücü yaklaşımı vergilerin bireylerin ekonomik durumlarına göre tahsil edilmesini sağlar. Vergi yükü bireylerin gelir, servet ve harcamaları dikkate alınarak adil bir şekilde dağıtılır. Fayda yaklaşımı ise bireylerin kamu hizmetlerinden elde ettikleri faydalara göre vergi ödemesini ifade eder. Bu yaklaşım, serbest piyasa ekonomisinin değişim prensiplerine dayanmaktadır ve serbest piyasa ekonomisinin temelini oluşturan ilkelere dayanmaktadır (Eker, 1997: 147-148).

Bireylerin vergiye aktif katılımını teşvik etmek ve vergi bilincini artırmak adil vergi toplama sürecinin önemli bir parçasıdır. Vergi her bireyin yaşamının her döneminde karşılaştığı bir konudur ve bu durum vergi sisteminin genel toplum için temel bir unsuru

olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla bireylerin devletin genel yapısına yönelik bakış açısı büyük önem taşımaktadır (Demir ve Gülten, 2013: 271). Anayasa'nın 73. maddesinde ifade edildiği üzere “*Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı, maliye politikasının sosyal amacıdır' ilkesine dayanarak devlet, vergi adaletini sağlamak ve uygulamakla yükümlüdür*”. Bu bağlamda vergi anayasa tarafından özellikle adalet ilkesine vurgu yapılarak belirtilen en önemli mali araçlardan biri olarak görülmektedir (Demircan, 2015: 260). O yüzden ödeme gücüne uygun olmayan vergi uygulamaları mükelleflerin vergi yükünü ağırlatarak vergiye olan uyumlarını zayıflatabilir ve vergi kayıp/kaçaklarını artırabilir. Adaletli bir vergi sistemi ve vergi yükünün adil şekilde paylaşılması, vergi uyumunu artırmak için kritik öneme sahiptir. Belirli gruplara yönelik vergi ayrıcalıkları ise toplumsal eşitsizlik hissiyatına yol açabilir ve istenmeyen sonuçlara neden olabilir. Vergilerin ödeme gücüne uygun olarak tahsil edilmesi bireylerin vergi sistemine ve hükümete olan güvenini artırarak vergi bilincinin olumlu yönde gelişmesine katkı sağlayabilir (Buyrukoğlu ve Erasa, 2012: 123).

Kısacası, vergi mükellefleri vergi kanunlarının ve uygulamalarının adil olmadığına inandıklarında vergi kaçırma eğiliminde olabilirler. Bu nedenle mükelleflerin devlete olan güveni, inançları ve hizmetlerden memnuniyet dereceleri vergi uyumunu doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir. Güven ve memnuniyetin sağlanmasıyla birlikte vergi adaletinin artırılması, hem vergi uyumunu güçlendirecek hem de vergi gelirlerinin artmasında önemli bir rol oynayacaktır. Dolayısıyla vergi sistemlerinin adil bir yapı içinde tasarlanması ve uygulanması, hem mükellefler açısından hem de idare açısından önem arz etmektedir.

Vergi Afları: Af kelimesi, genellikle bir suç, kusuru veya yapılan bir hatayı bağışlama anlamında kullanılmaktadır (TDK, Güncel Türkçe Sözlük). Başka bir ifade ile af, bir suç işleyen bireyin takip edilip cezalandırılması süreciyle, toplumsal düzenle ilişkilendirilen hakların kullanımı, adalet ve genel fayda düşünceleri gözetilerek verilen cezalardan kısmen veya tamamen feragat edilmesini ifade etmektedir (Dursun, 2009: 373). Af kavramı genel olarak ceza hukuku ve anayasa hukukunda düzenlenmesine rağmen, doğurduğu etkiler itibarıyla özel hukuku da ilgilendiren geniş bir kavramdır (Keyman, 1965: 1). Dolayısıyla af kavramı, geniş bir etki alanına sahip olduğundan dolayı toplumsal, siyasal ve ekonomik hayat üzerinde çeşitli yönlerden etkili olmakta ve bu sebeple farklı hukuk disiplinlerinde tanımlanmakta ve sürekli olarak önemsenmektedir.

Bu bağlamda vergilendirme konularında da af kavramı ve uygulamaları geniş bir şekilde ele alınmaktadır.

Vergi affı, devletin egemenlik gücünü kullanarak vergi, resim, harç vb. mali yükümlülüklerin gecikmeli veya eksik yerine getirilmesi durumunda uygulanan yaptırımlardan kendi rızası ve isteği ile vazgeçmesidir (Edizdoğan ve Gümüş, 2013: 99). Diğer bir ifadeyle vergi affı, af kanununun çıkarılmadan önceki döneme ilişkin vergi borcunun reel anlamda azalmasına neden olan her türlü hukuki düzenlemelerdir (Şenyüz, 2021: 1598).

Vergi bilinci ve uyumunu önemli ölçüde etkileyen unsurlardan biri vergi aflarıdır. Vergi aflarına sıkça başvurulması vergi bilincini olumsuz yönde etkileyerek vergi adaletini zedeler. Dolayısıyla vergi afları adil olmayan uygulamalar olarak değerlendirilirken aynı zamanda mükelleflerin devlete olan güvenini ve saygınlığını da azaltabilir. Bu durum, mükelleflerde vergi bilincini ve uyumunu olumsuz etkileyerek kayıt dışı ekonomik faaliyetleri teşvik edebilir (Karakoç, 2004, 98-99; Saraçoğlu ve Çaşkurlu, 2011: 95).

Öte yandan vergi aflarının sık sık tekrarlanması, vergi sistemi üzerinde önemli etkilere sahip olabilir. Bu tür aflar, mükelleflerde sürekli bir vergi affı beklentisi yaratır ve vergi ödeme disiplinini zayıflatabilir. Özellikle vergi aflarının sürekli olarak uygulanması, vergi otoritelerinin gelir tahsilatında istikrarı sağlama çabalarını olumsuz yönde etkileyebilir. Araştırmalar vergi aflarının kısa vadede belirli bir gelir artışı sağlayabileceğini ancak uzun vadede vergi uyumunu sürdürülebilir bir şekilde zayıflatabileceğini göstermektedir. Bu nedenle vergi aflarının dikkatli bir şekilde ve ölçülü olarak uygulanması gereklidir (Tekin vd; 2013:2; Arıman, 2019: 95).

2.6.2.2. Vergi İdaresi ve Vergi Mevzuatından Kaynaklanan Faktörler

Mükelleflerin vergiye bakış açısını değiştiren ve tutumlarını etkileyen unsurlar arasında vergi idaresi ve mevzuatının rolü büyük bir öneme sahiptir. Vergi idaresi ve mevzuatı bir ülkenin ekonomik sistemini düzenlemek, kamu harcamalarını finanse etmek ve gelir dağılımını düzenlemek amacıyla kullanılan önemli araçlardır. Dolayısıyla vergi idaresinin mükelleflere yönelik davranışları ve uygulamaları ile vergi mevzuatından kaynaklanan faktörler, mükelleflerin vergi sistemine karşı tutumlarını şekillendirebilir ve vergi uyumunu etkileyebilir (Çataloluk, 2008: 216). Bu bağlamda vergiye karşı tutum ve

davranışları etkileyen vergi idaresi ve vergi mevzuatından kaynaklanan faktörleri aşağıda ifade edildiği gibi belirtmek mümkündür.

Vergi Denetimi ve Cezaların Etkinliği: Vergi denetimi, hem idare hem de mükellef açısından vergi mevzuatına uygunluğun incelenmesini içeren bir süreçtir. Bu sürecin temel hedefleri arasında vergi kaybının ve kaçığının önlenmesi, idare ve mükelleflerin mevzuata uygun şekilde hareket etmelerinin sağlanması yer almaktadır. Ayrıca mükelleflere vergi bilinci kazandırılması ve yerleştirilmesi ile vergiye gönüllü uyumun artırılması da bu hedefler arasında bulunmaktadır (Çavdar, 2019: 128).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 73. maddesi gereğince “*Herkes kamu giderlerini karşılamak üzere, mali gücüne göre, vergi ödemekle yükümlüdür*” hükmüne dayanarak Türkiye Cumhuriyeti sınırları içinde yaşayan her birey mali gücüne uygun olarak vergi ödemekle yükümlüdür. Bu yükümlülük Türkiye sınırları içinde yaşayan herkes için geçerlidir ve benzer şekilde diğer toplumlar için de geçerlidir. Anayasa'nın 73. maddesinde belirtilen vergi ödeme yükümlülüğünün yerine getirilip getirilmediği, vergi denetim mekanizmaları aracılığıyla değerlendirilebilir (Arıman, 2019: 48).

Vergi denetimi çağdaş vergi sistemlerinde devletin vergi uygulamalarını etkin bir şekilde denetleme mekanizması olarak öne çıkar. Bu denetim vergi kaçakçılığını engelleyen ve yasal düzenlemelerin sıkı bir şekilde uygulanmasını sağlayan önemli bir araçtır (Erol, 2011: 45-46). Dolayısıyla vergi sistemlerinde sıkça gerçekleştirilen denetimler vergiden kaçınmayı ya da vergi kaçırmayı önleyebilir. Ancak aksine denetimlerin yetersiz ve az yapılması vergi mükelleflerinin vergi kaçırmasına ya da vergiden kaçınmasına engel olamamaktadır (Buyrukoğlu, 2016: 169).

Vergi denetimi, mükelleflerin vergi bilincini artırmakla kalmayıp aynı zamanda vergi yasalarına uyumlarını sağlamayı hedefleyen bir süreçtir. Bu denetimler adalet ve eşitlik ilkelerine dayanarak vergiye uyum sağlamayanları belirler ve düzeltici tedbirler alınmasını sağlamaktadır. Etkili bir vergi denetim sistemi mükelleflerde vergiye uyumu teşvik ederken toplumda vergi adaleti algısını güçlendirir. Buna karşın yetersiz veya etkisiz bir denetim sistemi toplumda vergi kaçakçılığı gibi sorunların artmasına ve vergi otoritesine güvenin sarsılmasına yol açabilir. Bu durumda vergiye uyum gösteren dürüst mükellefler, adaletsizliğe tepki olarak siyasi etkileşimlerde artış gösterebilir ve ahlaki bütünlükleri zarar görebilir. Dahası mali suçlara olan eğilimleri artırabileceği gibi, genel suçlara olan eğilimleri de etkileyebilir; çünkü toplumsal normlar ve rol modelleri,

bireylerin ahlaki davranışlarını büyük ölçüde şekillendirir. Bu nedenle etkili yaptırımların olmadığı bir ortamda yanlış davranışların ödüllendirilmesi, toplumda suça teşvik edici etki oluşturabilmektedir (Candan, 2004: 257-273; User, 1994: 82).

Kısacası, vergi cezalarının caydırıcı etkisi ve zamanında yapılan eksiksiz vergi denetimleri kayıt dışı ekonomiyi azaltarak mükelleflerin davranışlarını olumlu yönde etkiler. Bu durum aynı zamanda vergi bilincinin gelişmesine ve vergi uyumunun artmasına katkı sağlar. Literatürdeki araştırmalar vergi denetimi ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi test eden birçok çalışmanın varlığını ortaya koymaktadır. Bu çalışmalar genellikle vergi denetiminin vergi uyumunu artırmada kritik bir rol oynadığını göstermektedir (Arıman, 2019: 52).

Vergi İdaresinin Etkinliği: Vergi ödeme davranışı esasen sonradan kazanılan bir davranış biçimidir. Dolayısıyla vergi idaresinin mükelleflere vergi yükleri ve yükümlülükleri hakkında yeterli bilgi sağlama konusundaki başarısı büyük bir önem taşımaktadır (Saygın, 2013: 95). Bu bağlamda vergi bilinci ve uyumunu etkileyen önemli faktörlerden biri vergi idaresinin etkinliği olarak öne çıkmaktadır. Vergi mevzuatının düzenlenmesi yanında vergi idaresinin etkin ve verimli işleyişi de büyük önem taşımaktadır. Verginin doğuşundan tahsilatına kadar sürenin her aşamasında vergi idaresi önemli bir rol oynamaktadır. O yüzden vergi dairesinin etkinliği ve verimliliği sadece doğru vergi kanunları oluşturulmasıyla değil aynı zamanda sağlaması gereken bütünlükle de yakından ilişkilidir (Yeniçeri, 2004: 912).

Diğer taraftan vergi idaresinin etkinliği sadece adil ve anlaşılır vergi yasalarına bağlı kalmakla kalmaz aynı zamanda yeterli ve yetkin bir personel kadrosuna sahip olmasına da dayanır. Dolayısıyla vergi idaresi çalışanlarının nitelikleri ve sayısı mükelleflerle sağlıklı ilişkiler kurulmasını ve vergi yükümlülüklerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesini sağlar. Bu unsurlar mükelleflerin vergiye yönelik tutumlarını doğrudan etkileyebilir (Yüce ve Gerçek, 1998: 21). Ayrıca mükellefle vergi idaresi arasındaki ilişki, vergi bilincinin oluşumunda önemli bir faktördür. Bu bağlamda mükelleflerin vergi ödemelerini rahat bir şekilde gerçekleştirebilmeleri vergi idaresinin mükelleflere karşı zorlayıcı bir tavır sergilememesi ve vergi ödemelerinin ardından mükelleflerin memnuniyetinin sağlanması vergi bilincini olumlu yönde etkilemektedir (Nadaroğlu, 1996: 281).

Vergi idaresinin etkinliği ile vergi uyumu arasındaki ilişkiyi anlamak için yapılan araştırmalar vergi dairesi ile mükellefler arasındaki etkileşimin önemini vurgulamaktadır. alışmalar vergi idaresinin mükelleflere karşı dürüst, şeffaf ve işbirlikçi bir yaklaşımının vergi uyumunu artırdığını göstermektedir. Özellikle bu araştırmalar mükelleflerin vergi ödevlerini yerine getirme konusunda güven duydukları bir ortamın, vergi idaresinin etkinliği için kritik olduğunu ortaya koymaktadır (Arıman, 2019: 89).

Vergi Sistemlerinin Karmaşıklığı: Vergi bilinci ve uyumunu etkileyebilecek temel unsurlardan biri vergi sistemlerinin karmaşıklığıdır. Bu karmaşıklık bireylerin ve işletmelerin vergi konularını anlamalarını ve takip etmelerini zorlaştırabilir. Dolayısıyla vergi sistemlerinin karmaşıklığının, vergi bilinci ve uyumu üzerinde potansiyel etkileri olabilir.

Vergi kanunları, vergilendirmeye ilişkin usul ve esasları düzenleyen hukuki düzenlemelerdir. Anayasa'nın 73. maddesinde belirtilen “*vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır*” hükmüne dayanarak oluşturulan kanunlar ve diğer düzenlemeler devletin ve bireylerin perspektifinden hem uygulanabilir hem de anlaşılabilir olmalıdır (şenyüz, 1995: 62). Ancak vergi kanunlarının karmaşıklığı veya anlaşılabilir olmaması bireylerin doğru vergi beyanında bulunamamalarına ve bu durumun devlet için vergi kaybına yol amasına sebep olabilir. Ayrıca vergi mevzuatının karmaşıklığı istemeden de olsa mükelleflerin vergi ödevlerinin yerine getirmelerini zorlaştırabilir ve bu da vergi kayıplarına yol açabilir (Karacan, 2019: 35).

Ülkelerin vergi mevzuatını güncel ekonomik koşullara uygun hale getirmek ve uluslararası mali standartlarla uyumlu olmasını sağlamak amacıyla yapılan değişiklikler, doğal bir süreç olarak kabul edilmektedir. Ancak, vergi yasalarının yetersiz uygulanması veya vergi tahsilatında yaşanan aksaklıklar, bireylerin vergi sistemine olan güvenini zedeleyebilir. Bu durum, vergi ödevlerine duyulan saygının azalmasına ve vergi kaçakçılığı eğilimlerinin artmasına neden olabileceği için endişe vericidir (Güner, 2008: 62).

Vergi sistemlerinin yapısı mükelleflerin vergilere karşı sergiledikleri tutumları doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilmektedir. Bu bağlamda vergi mevzuatının basit ve anlaşılır olması durumunda mükelleflerin vergi uyumlarının artması beklenmektedir. Literatürde yapılan birçok çalışma vergi mevzuatının anlaşılır ve şeffaf olmasının, genel olarak vergi

uyumunu artırdığına dair bulgular içermektedir (Arıman, 2019: 89-91). Dolayısıyla vergi sistemlerindeki etkinlik idare ve mükellef açısından da önemlidir. Bunun gerçekleştirilebilmesi için de ancak vergilendirmede adalet, verimlilik prensipleri ve vergi uyumu sağlanarak elde edilebilir. O yüzden vergilendirmede basitlik ilkesinin benimsenmesi iki taraf içinde kritik rol oynamaktadır. Vergi sistemindeki karmaşıklık mükelleflerin vergi ödemelerini zorlaştırır ve etkin bir vergi idaresini engelleyebilir. Basit ve anlaşılabilir bir vergi yapısı ise vergi uyumunu artırabilir ve adaletli bir vergilendirme sağlayabilir (Uğurlu, 2019: 178).

Vergi Mevzuatının Sık Değişmesi: Vergi yasaları ve mevzuatının sık sık değişmesi vergi mükelleflerinin zihinsel durumunu olumsuz etkileyerek yeni vergilere karşı direnç göstermelerine neden olabilir. Vergi düzenlemeleri genellikle karmaşık ve ayrıntılı olduğundan, yeni bir vergi yasasına uyum sağlamak zor olabilir; bu durum mükellefler ve uygulayıcılar için önemli bir zorluk oluşturur. Belirli bir vergi türü ve yöntemiyle uzun süre çalışıldıkça bireyler bu sisteme alışabilir ve değişikliklere karşı direnç gösterebilirler. Vergi politikalarının sürekliliği, vergi sisteminin toplum psikolojisi üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir. Vergi düzenlemelerinin sürekli değişen doğasıyla ilgili bir algı yaratmak önemlidir. Vergi değişiklikleri kaçınılmaz olduğunda adaptasyonu kolaylaştırmak için otomatik olarak uyarlanabilen, örneğin malın değerine göre hesaplanan esnek bir vergi sistemi benimsenmelidir. Bu nedenle sık yapılan değişiklikler mükelleflerin sürekli belirsizlik duygusu yaşamalarına neden olabilir ve vergi sistemindeki istikrarsızlık hissini artırabilir (Şenyüz, 1995: 60-61).

Vergi mevzuatının sürekli değişmesi nedeniyle yeni kanun hükümleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan mükellefler istemeden vergiye uyumsuz davranışlar sergileyebilir veya vergi suçları işleyebilirler (Yurdakul, 2013: 69-70). Bunun yanı sıra vergi kanunlarının belirlilik ilkesi doğrultusunda istikrarlı olması gerekliliği vergi mevzuatının sıkça değişmemesiyle bağlantılıdır. Özellikle keyfi gerekçelerle sıkça yapılan vergi kanunu değişiklikleri vergi hukukundaki gerekli istikrarı bozma potansiyeline sahiptir (Öz, 2004: 60). Ek olarak mevzuatın sık olarak değişmesi geriye dönük düzenlemelerin yapılması, vergi suçu yaptırımlarının değiştirilmesi, mükellefin vergi idaresine olan güvenini zedeleyebilmektedir. Ayrıca mevzuatın karmaşık bir hale gelmesi, kanun boşluklarının ortaya çıkmasına ve bunun mükellefler tarafından kötüye kullanılmasına yol açmaktadır (Batur, 2018: 188).

Kıscası, vergi kanunlarının sık sık değışmesi mükelleflerin vergiye olan tutum ve davranışlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyebilir; bu durum bazen isteyerek bazen de istemeyerek gerçekleşebilir. O yüzden vergi mevzuatının istikrar sağlayabilmesi için mükelleflerin hukuki güvenceye sahip olmaları ve önlerini görebilmeleri noktasında gerekli haller dışında keyfi değışikliklerden kaçınılmalıdır. Vergi mevzuatında gereksiz değışiklikler yapıldığında mükellefler arasında belirsizlik ve güvensizlik oluşabilir, bu da vergi sisteminin etkinliğini ve adil işleyişini olumsuz yönde etkileyebilir. Bu durumun sonucunda, vergi idaresine ve devlete olan güven azalabilir.

2.6.2.3. Siyasi Yapılanma

Bir ülkenin vergi yapısı sadece ekonomik boyutları değil aynı zamanda devlet ile toplum arasındaki ilişkilerin düzenlendiği siyasi alanı ve siyasi istikrarı yansıtan önemli bir bilgi kaynağıdır. Dolayısıyla vergiler bir ülkenin siyasi yapısını doğrudan ya da dolaylı olarak etkileyebilir (Ertekin, 2015: 212; Tabar ve Kabaş; 2021: 257). Bu bağlamda vergilere yönelik davranışları etkileyen kişisel olmayan faktörlerden biri siyasal yapıdır denilebilir (Torgler; 2004: 4).

Vergilendirmeye dair alınan kararlar ile ülkenin yönetim sistemi arasında oldukça yakın bir bağlantı bulunmaktadır. Farklı rejimlerin hakim olduğu ülkelerde örneğin, mutlak ya da demokratik rejimlerde vergi mükelleflerinin tavırları önemli ölçüde değışebilir. Otoriter rejimlerde halk genellikle vergilendirme konusundaki düşüncelerini ifade etme, yetki sahibi olma veya tercih yapma hakkına sahip olmayabilir. Bu nedenle vergiye karşı tutumları genellikle belirsizdir ve bu durum, halkın vergi yükümlölüklerine karşı olumlu bir yaklaşım sergilemesini zorlaştırabilir. Diğer yandan demokratik rejimlerin hakim olduğu ülkelerde vergi mükellefleri uygulanacak vergi politikalarını etkileme potansiyeline sahiptir. Demokratik ülkelerde mükellefler vergi yüklerini minimize edecek yapılanmaları desteklemek amacıyla kendilerine yakın siyasi partilere destek verebilirler. Mükellefler ayrıca verdikleri vergilerin etkin ve verimli bir şekilde kullanılıp kullanılmadığı konusunda siyasi iktidarlardan yanıt alabilirler (Uyanık, 2011b: 61). Başka bir ifade ile vergilendirme kararları ülkelerin yönetim biçimiyle sıkı bir ilişki içindedir. Farklı rejimlerin egemen olduğu demokratik veya mutlak yönetimlere sahip ülkelerde vergilere karşı mükelleflerin tutumları da farklılık gösterir. Örneğin, demokratik yönetim anlayışının hakim olduğu ülkelerde, mükellefler vergi

harcamalarının nasıl yapıldığını ve hangi alanlara gittiğini istedikleri zaman sorgulama özgürlüğüne sahiptirler. Bu bağlamda mükellefler için demokratik bir yönetim modelinin daha avantajlı olduğu söylenebilir (Doğan, 2021: 32).

Genellikle vergilerin artırılması normal şartlarda yükümlülerin tepkisine neden olurken olağanüstü durumlarda beklenen tepkiler ortaya çıkmayabilir. Bu tür olağanüstü durumlar vergilendirme sürecinde kabul edilen psikolojik sınırların aşılabileceği anlamına gelmektedir. Örneğin, Peacock-Wiseman tarafından öne sürülen Sıçrama Tezi'ne göre, olağanüstü dönemlerde vergi türleri ve oranlarında artış görülmesi beklenir. Bu durum, kamu harcamalarının hızlı bir şekilde artmasına yol açabilir. Ancak, olağanüstü dönemler sona erdiğinde bile kamu harcamaları hızla düşmez, dolayısıyla uygulanan vergilerin büyük bir kısmı devam eder. Böylece vergilendirme konularında psikolojik sınırlar aşılsa bile, mükelleflerin tepkisi sınırlı kalabilmektedir (Alaşahin; 2008: 94).

Türkiye'de 1999 Marmara depremi sonrasında yürürlüğe konulan ve halk arasında “deprem vergisi” olarak bilinen Özel İletişim Vergisi, başlangıçta geçici bir önlem olarak kabul edilmiş olmasına rağmen günümüzde hala uygulanmaktadır. Bu durum Peacock-Wiseman Sıçrama Tezi'ni destekleyen ve olağanüstü dönemlerde alınan vergilerin kalıcı hale gelebileceğini gösteren bir örnektir.

Genel olarak bir ülkenin siyasi yapısı uygulanan vergi politikalarını ve vergi yapısını doğrudan veya dolaylı olarak etkiler. Bu nedenle vergi sistemlerinin siyasi olarak sağlam bir temele dayandırılması, hem idare açısından hem de mükellefler açısından büyük önem taşır. Ayrıca bu durum vergi uyumu ve farkındalığı için hayati bir role sahiptir. Ülkelerde vergi politikalarının oluşturulması ve uygulanması sürecinde siyasi istikrar, vergi sisteminin etkinliği ve adaleti üzerinde doğrudan etkilidir. Dolayısıyla sağlam bir siyasi temel, vergi sisteminin güvenilirliğini artırır ve vergi mükelleflerinin vergilendirme sürecine olan güvenini sağlar.

2.7. Vergi Bilinci ve Uyumunun Vergi Okuryazarlığı İle İlişkisi

Literatürde yapılan araştırmalar, vergi okuryazarlığının sadece vergi bilgisini değil aynı zamanda vergi bilincinin, vergi kültürünün oluşmasını, vergi ahlakını ve vergi psikolojisini etkileyen hatta bunlarla etkileşim içinde olan geniş bir kavram olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda vergi okuryazarlığı, tek başına bir kavram olmanın ötesinde, verginin ortaya çıkmasıyla başlayan tahsil edilme sürecine kadar aktif bir rol

oynayan dinamik bir süreç olarak görülmektedir. Dolayısıyla vergi okuryazarlığı vergi bilgisini aşan geniş bir perspektife sahiptir ve vergi ile ilgili konularda bilinçli, etkili ve sorumlu bir tutum geliştirmeyi hedefler. Bireylerin vergi okuryazarlığını geliştirmesi sadece kendi mali durumlarına değil aynı zamanda toplumun vergi sistemine ve ekonomik yapıya olan katkılarına olumlu bir etki yapabilir (Cvrlje, 2015: 164; Chardon vd., 2016c: 683; Eriksen ve Fallan, 1996: 399, Niemirowsaki vd., 2003: 162-163; De Clercq, 2021: 519).

Çalışmanın bu kısmında vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve uyumu üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde başlıklar halinde ele alınmaktadır.

2.7.1. Vergi Bilinci ve Vergi Okuryazarlığı İlişkisi

Vergi bilinci, temel olarak mükelleflerin sadece vergilendirme konularındaki yasal yükümlülüklerinin farkında olmakla kalmayıp aynı zamanda kendilerine yüklenen bu yükümlülükleri mevzuata uygun bir biçimde yerine getirme anlayışını ifade etmektedir. Diğer bir anlatımla vergi bilinci, mükelleflerin vergilendirme konularında mevzuat tarafından belirlenen sorumluluklarını anlamaları ve kabul etmelerinin yanı sıra, geçerli yasal düzenlemelere tam anlamıyla saygı göstererek bu sorumlulukları isteyerek ve dürüstçe yerine getirmelerini içermektedir (Nurkhin vd., 2018: 251). Vergi bilinci sadece mükellefler, toplum ve devlet arasındaki vergilendirme ilişkilerini değil aynı zamanda bu ilişkilerin içinde yer alan insanî unsurları da içeren önemli bir kavramdır. Bu unsurlar, mükelleflerin gerçekliği ve bu gerçekliğe nasıl tepki verileceğini anlama konusunda önemli bir rol oynamaktadır. Vergi bilinci sadece teknik ve yasal yönlerle değil aynı zamanda etik, duygusal ve toplumsal bağlamda da zenginleşmiş bir kavramdır. Çünkü bu kavram, bireylerin vergi sistemine olan katılımlarını ve vergi yükümlülüklerini değerlendirirken insan faktörünü göz önünde bulundurur (Kamil, 2015: 107).

Vergi okuryazarlığı vergi kararlarını etkileyen faktörleri tanımak ve bu kararların sonuçlarını anlamak için beceri geliştirmeye ve güven kazanmaya yönelik dinamik bir süreçtir. Dolayısıyla vergi okuryazarlığı sadece bir kavramdan ziyade bir süreç olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda düşünüldüğünde bireyin vergi bilinci, vergi okuryazarlığı sürecinde yer aldığı elde etmek istediği sonuçları anlamlandırabilir. Diğer bir anlatımla birey, vergiye uygun hareket edip etmeme konusunda bilinçli bir karar verebilir. Bu süreçte bireysel ve toplumsal normlar, algılar, tutumlar ve vergi ahlakı gibi

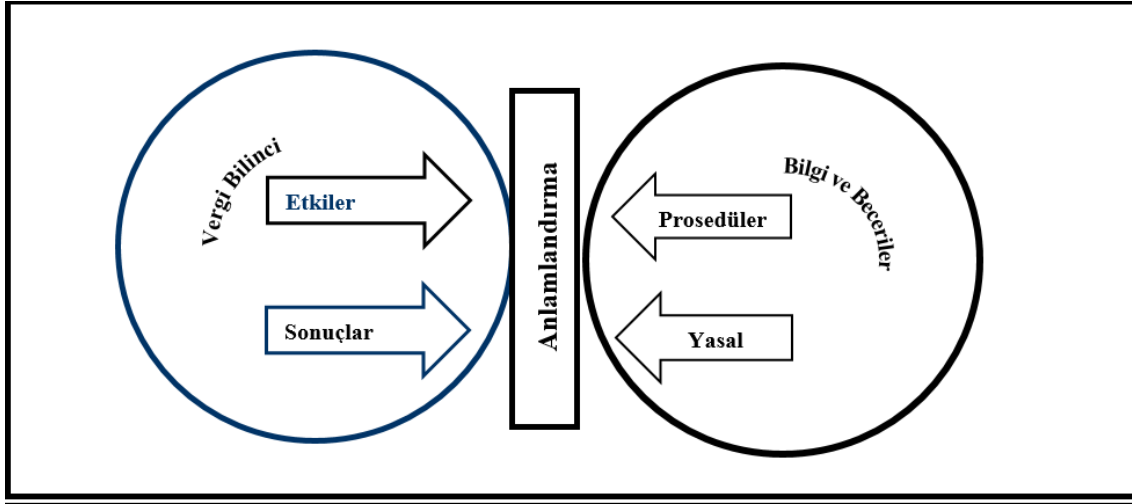
diğer faktörlerin birey üzerinde etkili olduğu kabul edilmektedir. Dolayısıyla vergi okuryazarlığı, bilinçli kararların alındığı bir süreçtir ve vergi bilinci ile birlikte bireyin vergi konularında bilgi ve anlayışını geliştirmesini içermektedir (Bornman ve Wassermann, 2018: 9).

Bornman ve Wassermann (2018)'a göre vergi okuryazarlığı üç temel unsurlardan oluşmaktadır. Bunlar; "bilinçli davranış", bağlamsal bilgi" ve "karar verme" dir. Wilson vd., (2014), vergi kararları verme sürecinde okuryazarlık ve bilinçli davranışın rolüne vurgu yaparak, vergi kararları alabilmek için farkındalığın temel bir unsur olduğunu belirtirler. Çünkü bilinçli davranışların temeli, bireylerin çevreleri ve durumlar hakkındaki farkındalıklarıyla doğrudan ilişkilidir. Bu yaklaşımlar bireylerin vergi konularında okuryazarlık seviyesinin ne kadar kritik olduğunu göstermektedir (Herawati, 2022: 115). Öte yandan vergi okuryazarlığı toplumda vergi bilinci oluşturanın alternatiflerinden biridir ve bunun gerçekleşmesi için tüm tarafların (hükümet ve toplum) ortak çabalarına ihtiyaç vardır. Ayrıca vergi bilincinin gelişimi, vergi okuryazarlığı için önemli bir unsurdur. Bu nedenle insanların vergiler hakkındaki merakını artırarak, vergiye itaat eden bilgili bireyler olmalarını sağlamak amacıyla farkındalık oluşturulmalıdır (Ghina Athay ve Ferdynand Valentino, 2021: 44).

Mükelleflerin edindiği bilgiler farkındalık düzeyini etkilediği gibi bilinç düzeylerini de olumlu etkilemektedir. Ayrıca mükelleflerin vergi okuryazarlığı ile bilinç düzeyleri arasında pozitif ilişki vardır. Çünkü bireylerin edindiği bilgiler aynı zamanda karar düzeylerini de etkilemektedir. Yani başka bir ifadeyle vergi okuryazarlığının artması mükelleflerin daha bilinçli karar vermesine katkı sunmaktadır. Dolayısıyla vergi bilincini güçlendiren yaklaşımlardan biri de vergi okuryazarlığıdır (Cvrlje, 2015). Bu bağlamda vergi okuryazarlığına sahip mükellefler, finansal karar verme yeteneğine, etkili bütçeleme becerilerine sahip olmalı ve böylece vergilerini ödeyebilmelidir (Koretskaya Garmash, 2017: 141).

Bornman ve Wassermann (2018) yaptıkları çalışmada bir mükellefin sahip olduğu vergi bilgisi ile vergi bilincinin birleştiğinde bu bilgileri kullanarak istenilen sonuçlara ulaşmak için yorumlayabileceği vurgulanmıştır. Başka bir deyişle bu durumda bireyler, vergiye uygun bir şekilde hareket etme konusunda bilinçli kararlar verebilirler (Bornman ve Wassermann, 2018: 14; Herawati vd., 2022: 118). Ayrıca Bornman ve Wassermann

(2018), vergi okuryazarlığı ile bilinci arasındaki çerçeveyi aşağıdaki şemada olduğu gibi tasvir etmektedir.

Şekil 4: Vergi Okuryazarlığı İle Bilinci Arasındaki İlişki

Kaynak: Bornman ve Wasserman, 2018: 8.

Vergi okuryazarlığı ile vergi bilinci arasındaki ilişki literatürde incelendiğinde bu iki kavram arasında doğrudan ya da dolaylı bir etkileşim olduğunu gösteren bir dizi çalışma bulunmaktadır. Bu çalışmalar, bireylerin ve işletmelerin vergi konularındaki bilgi düzeyinin, vergi bilincini şekillendirdiğini ve vergi konularına karşı duyarlılıklarını belirlediğini ortaya koymaktadır.

Vergi okuryazarlığı ile vergi bilinci arasında anlamlı bir ilişki olduğunu destekleyen çeşitli çalışmalar literatürde yer almaktadır. Bu bağlamda yürütülen ampirik araştırmalar bireylerin vergi okuryazarlık düzeylerinin artmasıyla birlikte vergi bilinci arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca bireylerin vergi okuryazarlık düzeyleri yükseldikçe vergi bilincinin de arttığına dair ifadelerle sıkça rastlanmaktadır. Bu bulgular vergi konularında bilinçli bir toplum oluşturmak amacıyla vergi okuryazarlığına yönelik eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerinin önemini vurgulamaktadır. Vergi sisteminin karmaşıklığı ve sürekli değişen yapısı göz önüne alındığında, bireylerin vergi konularında bilgi sahibi olmalarının, finansal kararlarını daha bilinçli bir şekilde alabilmelerine, vergi yükümlülüklerini etkin bir şekilde yerine getirebilmelerine ve genel olarak mali konularda daha bilinçli bir tutum sergilemelerine katkı sağlayabileceği ön plana çıkmaktadır (Bornman ve Wassermann, 2018: 9; Herawati vd., 2022: 126; Alexander vd., 2023: 215-216; Riyando vd., 2023: 431). Öte yandan Bhushan ve Medury (2013), Valantiejus (2016), Koretskaya-Garmash vd. (2017), Stratilova (2019), Kumar ve Tanwar

(2020), Ahmad vd. (2020), Herawati vd. (2022), Mahajan (2022), Uribe-Hernández vd. (2023), Öğdügüm ve Arslaner (2021) ve Mutlu (2024) yaptıkları çalışmalarda da vergi okuryazarlığı ile vergi bilinci arasında pozitif ve güçlü bir ilişki olduklarını ortaya koymaktadırlar.

2.7.2. Vergi Uyum ve Vergi Okuryazarlığı İlişkisi

Günümüzde bilginin her iki yılda bir ikiye katlandığı ve küresel piyasaların birbirine bağlı olduğu bir dönemde vergi okuryazarlığı hem vergi idareleri hem de mükellefler açısından kritik bir öneme sahiptir. Vergi mükelleflerinin faaliyetlerini sürdürebilmeleri için en güncel vergi konularında gelişmeleri takip etmeleri gerekmektedir. Ayrıca mükelleflerin vergilere karşı gösterecekleri tutum ve davranışların devlet bütçeleri üzerindeki etkilerinin farkında olmaları da son derece önemlidir. Bu bağlamda vergilerin zamanında ve eksiksiz bir şekilde toplanması önemli bir konu olmakla birlikte, bu hedefin gerçekleştirilmesi için mükelleflerin vergi uyumu ve vergiye yönelik davranış biçimleri belirleyici bir rol oynamaktadır (Nichita, 2015: 34-35).

Vergiye uyum, genel olarak gönüllü uyum, zorunlu uyum ve vergi uyumsuzluğu şeklinde üç farklı duruma ayrılmaktadır. Gönüllü uyum, mükelleflerin vergi mevzuatında belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde yükümlülüklerini zamanında ve eksiksiz bir şekilde kendi isteğiyle yerine getirmelerini ifade etmektedir (Tantriangela ve Setyowati, 2023: 31; Manhire, 2015: 12). Zorunlu uyum ise mükelleflerin vergi ödemeye istekli olup olmadıklarına bakılmaksızın, yaptırımlardan kaçınma amacıyla vergi yükümlülüklerini yerine getirmeleridir (Çakır, 2022: 599). Başka bir deyişle gönüllü uyumda, mükellefler vergilerini içsel bir motivasyonla öderler. Ancak zorunlu uyumda bu içsel motivasyon bulunmaz ve vergiler ceza korkusuyla ödenir. Yani zorunlu uyum, devletin mükelleflerin vergiye uyumunu sağlamak amacıyla uyguladığı cezalandırma ve yaptırımları içermektedir. Gönüllü uyum ise mükellefin kendi isteği ve rızası aranmaktadır (Kirchler ve Wahl, 2010: 331). Bir diğer durum da vergi uyumsuzluğudur. Vergi uyumsuzluğu ise vergi mükelleflerinin yürürlükte olan vergi konularına göre sorumluluklarını tam ve süresinde yerine getirmemesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kavram, yalnızca vergi mükellefinin sorumluluklarını eksik bildirmesini değil, aynı zamanda gereğinden fazla beyan etmesini de kapsamaktadır (Tunçer, 2002: 109).

Vergi okuryazarlığına odaklanan çalışmalar, vergi okuryazarlığının gönüllü vergi uyumu üzerinde önemli bir rol oynadığını vurgulamakta ve bu alandaki araştırmalar, vergi uyumunun mükellefler tarafından sağlanmasında vergi okuryazarlığının kritik bir faktör olduğunu göstermektedir. Ayrıca vergi okuryazarlığının bireylerin davranış biçimlerini ve tutumlarını etkileyen önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda vergi okuryazarlığı bireylerin toplum içindeki rol ve sorumluluklarını, vergi ödeme konusundaki tutumlarını ve genel sosyal davranışlarını şekillendirmektedir (Djawadi ve Fahr, 2013: 30; Cvrlje, 2015: 168-171; Bornman ve Wassermann, 2018: 1).

Vergi okuryazarlığı bireyin bilgi ve anlayışının kişisel kontrolü altında gerçekleşen bir kavramdır. Vergi konusundaki bilgiye sahip olan mükellefler vergilerin ülkenin sürdürülebilirliği için ne kadar önemli olduğunu anlama eğilimindedirler; bu da mükellefin vergi yükümlülüklerini yerine getirme konusundaki uyum duygusunu teşvik eder. Dolayısıyla vergi okuryazarlığının varlığı vergi mükelleflerinin yükümlülüklerini daha uyumlu bir şekilde yerine getirmelerini etkileyebilir (Risa vd., 2023). Ayrıca literatüre göz atıldığında mükelleflerin vergi ve vergilendirme konularındaki bilgi düzeylerinin gelişmesi ve artması mükelleflerin vergi uyumunu göstermeleri noktasında önemli bir husus olarak öne çıkmaktadır (Cechovsky, 2018). Dolayısıyla mükelleflerin vergi okuryazarlık düzeyleri arttıkça, vergiye uyum göstermeleri de benzer şekilde artış gösterebilir (Yohana ve Masdupi, 2023, Ahmad vd., 2020: 225). Bu çerçevede akademik literatür incelendiğinde vergi okuryazarlığının gelişime ilişkin çalışmalarda belirtildiği gibi birçok çalışmada vergi okuryazarlığı ile vergi uyumu arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Palil ve Mustapha (2011), Cvrlje (2015), Cechovsky (2018), Çetin Gerger vd. (2019), Nichita vd. (2019), Santos (2019), Intansari ve Supramono (2022), Naitili vd. (2022), Kusumadewi ve Dyarini (2022), Kuhuparuw vd. (2022), Kaur ve Sekhon (2022), Agusti ve Rahman (2023), Risa vd. (2023), Ma'rufah ve Sari (2023), Tantriangela ve Setyowati (2023), Md Radzi ve Ariffin (2023), Conklin ve Weatherford (2023), Appiah vd. (2024), Bernard vd. (2018), Mkenda vd. (2023), Ningsih (2024), Jurácková (2024), Subekti ve Yuliana (2024) tarafından yapılan çalışmalarda ortak bulgularla bu ilişkiyi doğrulamaktadır. Ancak Lin ve Carrol (2000), Umali (2024) ve Hidayat (2024) gibi bazı çalışmalar, vergi okuryazarlığının vergi uyumu üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığını öne sürmektedir.

Öte yandan vergi okuryazarlığı vergi uyumunu artırmada önemli bir rol oynamaktadır. Vergi mükellefleri, vergi konularına dair bilgiye sahip olduklarında ve mevcut vergi tasarrufu yöntemlerini anladıklarında vergiye uyum davranışlarını önemli ölçüde iyileştirebilirler. Bu bağlamda vergi okuryazarı bireyler vergi konularında bilinçli kararlar alabilir ve vergi planlama araçlarını etkin bir şekilde kullanabilirler (Kaur ve Sekhon, 2022: 110, Zulaikhah ve Ady, 2023: 16).

Bir ülkede vergilendirme sürecindeki en önemli konulardan biri vergi kaçakçılığı sorunudur. Mükelleflerin vergi kaçırmalarına neden olan etmenlerden biri, yetersiz vergi bilgisi ve pratiği ile sürekli olarak değişen vergi mevzuatının yarattığı karmaşıklıklardır. Ayrıca düşük vergi ahlakına sahip mükellefler de vergi uyumunu olumsuz etkileyen bir diğer faktördür. Kamu hizmetlerinin kalitesine duyulan memnuniyetsizlik de vergi uyumunu etkileyebilir. Temel olarak vergi mükelleflerinin uyumu, devletle mükellefler arasındaki psikolojik bir sözleşmeyi ifade etmektedir. Ancak vergi uyumu karmaşık bir konudur ve birçok faktörden etkilenir; bu faktörler toplumdan topluma ve kişiden kişiye değişiklik gösterebilir. Son dönemdeki literatürde, vergi uyumunu etkileyen temel noktalardan biri vergi okuryazarlığı olarak belirtilmiştir (Cvrlje, 2015: 165; Ahmed, 2019: 39; Agusti ve Rahman, 2023). Vergi okuryazarlığı, bireylere vergi kanunları, vergi denetim olasılıkları, ihlaller için uygulanabilecek yaptırımlar ve para cezaları hakkında bilgi sağlar. Dolayısıyla birey ne kadar iyi vergi uyumsuzluk riskini anlarsa, algılanan vergi kaçakçılığı da o kadar azalır (Agusti ve Rahman, 2023). Düşük bilgi ise vergi düzenlemelerinin gereklilikleri hakkında belirsizlik yaratır ve yüksek derecede uyumsuzluğa yol açabilir (Abdul Latif vd., 2005: 1).

Diğer taraftan vergi sisteminin karmaşıklığının aşılması ve vergi kaçakçılığının önlenmesinde vergi okuryazarlığı, son derece önemli bir araç olarak kabul edilmektedir. Bu bağlamda vergi okuryazarlığı, özellikle gönüllü uyumu teşvik ederek vergiye uyum eylemlerini motive etmektedir (Brackin, 2007; Kirchler vd., 2008; Brackin, 2014; Freudenberg vd., 2017; Nichita vd., 2019; Pham vd., 2021).

Kısacası, vergi uyumu ile vergi okuryazarlığı arasında güçlü bir ilişki bulunmaktadır; bu iki kavram geçmişte birbirini etkilemiş gibi görünmektedir. Vergi okuryazarlığı, vergi uyumunu destekleyen önemli bir faktör olarak rol oynayabilir. Dolayısıyla vergi uyumunu artırmak için vergi okuryazarlığının sürekli olarak geliştirilmesi gerekmektedir. Yani bireylerin vergi konularında daha bilgili olmaları, vergiye uyum sağlama konusunda

olumlu bir etki yapabilir (De Clercq, 2021; Intansari ve Supramono, 2022: 467-468; Cechovsky, 2018: 113). Ancak zorunlu vergi uyumu, birçok ülkede vergi kaçakçılığıyla mücadelede etkili bir çözüm olmayabilir. Bu durum, vergi uyumunun sağlanmasında sadece cezaların uygulanmasının yeterli olmadığını göstermektedir. Bu bağlamda vergi kaçakçılığına karşı sert cezalar yerine vergi uyumsuzluğunu azaltmak için "havuç mantığı" olarak bilinen ödüllendirme ve teşvik sistemlerinin kullanılması gerektiği ifade edilmektedir. Bu yaklaşım, ağır para cezaları veya diğer yaptırımlar yerine vergi uyumunu artırmayı amaçlar ve mükelleflerin vergi ödemeye daha istekli olmalarını sağlayarak vergiye uyumu artırabilir. Dolayısıyla devletin mükelleflerle ilişkilerinde bir değişiklik yapması gerekmektedir. Ayrıca vergi okuryazarlığının bireylerin topluma daha fazla katkıda bulunmalarını ve devlet politikalarına daha iyi uyum sağlamalarını sağlamak açısından önemli bir faktör olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte zaman içinde bireylerin vergi konularındaki bilgi düzeylerini artırarak aktif birer paydaş haline gelmeleri, vergi uyumunu olumlu yönde etkileyebilir ve toplumun genel refahına katkıda bulunabilir (Cvrilje, 2015: 171). O yüzden vergilerin zamanında ve eksiksiz bir şekilde toplanması önemli bir konu olmakla birlikte, bu hedefin gerçekleştirilmesi için mükelleflerin vergi uyumu ve vergiye yönelik davranış biçimleri belirleyici bir rol oynamaktadır (Nichita, 2015: 34-35).

3. BÖLÜM: YÖNTEM VE SAHA ARAŞTIRMASI

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın metodolojisi ve elde edilen bulgular detaylı bir şekilde sunulmaktadır. İlk kısımda, araştırmanın amacı ve ele alınan problemin tanıtımı yapılmakta, bu problemin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca çalışmada kullanılan yöntem ve model açıklanmaktadır. Ardından araştırma soruları ve hipotezler detaylı bir şekilde ele alınırken, çalışmanın varsayımları, kapsamı ve sınırlılıkları da kapsamlı bir şekilde tartışılmaktadır. Bu bölümde veri toplama araçları ve analiz yöntemleri ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır. İkinci bölümde ise demografik ve akademik değişkenlerin, vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu ile olan ilişkisi detaylı olarak sunulmaktadır. Bunla birlikte çalışmanın bu kısmında çalışma kapsamında elde edilen analiz bulgularına da yer verilmektedir.

3.1. Araştırmanın Metodolojisi

Bu kısımda araştırmanın metodolojisi ayrıntılı olarak ele alınmaktadır. Öncelikle, araştırmanın amacı ve problemi net bir şekilde tanımlanmakta, çalışmanın neden önemli olduğu vurgulanmaktadır. Araştırmanın yöntemi ve modeli açıklanarak, hangi bilimsel yaklaşımların benimsendiği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca araştırma soruları ve hipotezleri belirlenmekte, çalışmanın kapsamı ve sınırlılıkları ortaya konulmaktadır. Veri toplama araçları, kullanılan yöntemlerin geçerlik ve güvenirlik analizleri ile birlikte incelenmektedir.

3.1.1. Araştırmanın Amacı ve Problemi

Günümüzde vergi sistemlerinin sürekli değişen düzenlemeleri ve karmaşık yapıları, vergi okuryazarlığının önemini artırmaktadır. Vergi okuryazarlığı, bireylerin ve işletmelerin vergi yükümlülüklerini anlaması, vergi sistemlerinin işleyişine dair bilgi sahibi olması ve bu bilgiyi günlük yaşamlarında kullanabilmesi anlamına gelir. Ancak karmaşık vergi yapıları ve hızlı değişimler, mükelleflerin doğru bilgilere ulaşmasını zorlaştırmakta ve yükümlülüklerini zamanında yerine getirmelerini engellemektedir. Özellikle küçük işletmeler ve bireyler için vergi mevzuatını anlamak ve uygulamak, zaman alıcı ve maliyetli bir süreç haline gelebilir. Bu durum, bireylerin vergi sistemini doğru yorumlama yetilerini zayıflatmakta ve yükümlülüklerini yerine getirmelerini zorlaştırmaktadır. Sonuç olarak, bu zorluklar vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonomi gibi olumsuz

durumların ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Bu bağlamda vergi sistemlerinin daha anlaşılır ve erişilebilir hale getirilmesi, vergi uyumunu artırabilir ve vergi mükelleflerinin daha bilinçli ve sorumlu bir şekilde hareket etmelerini sağlayabilir. Bu durum ise bireylerin vergi okuryazarlık düzeylerinin artışına bağlı olarak değişebilmektedir.

Öte yandan vergi okuryazarlığı düzeyi, yaş, eğitim seviyesi ve gelir düzeyi gibi demografik ve diğer faktörlerden büyük ölçüde etkilenebilmektedir. Örneğin, yüksek eğitim seviyesine sahip bireyler, genellikle vergi sistemini daha iyi anlama ve vergi yükümlülüklerini daha doğru bir şekilde yerine getirme eğiliminde olabilirler. Dolayısıyla vergi politikalarının tasarımında ve uygulanmasında demografik faktörlerin göz önünde bulundurulması, vergi sisteminin etkinliğini artırmak ve vergi uyumunu güçlendirmek açısından kritik bir öneme sahiptir.

Vergi okuryazarlığının artırılması toplumsal faydalar sağlayabilir. Bireylerin ve işletmelerin vergi sistemine olan güveni artabilir ve vergi uyumu güçlenebilir. Bu durum, vergi gelirlerinin artmasına ve kamu hizmetlerinin kalitesinin yükselmesine katkıda bulunabilir. Toplumun vergi sistemi ve vergi politikaları konusundaki okuryazarlık düzeyi arttıkça vergi sistemi daha adil ve etkin çalışabilir. Dolayısıyla vergi eğitim programlarının yaygınlaştırılması, vergi mükelleflerinin bilgi düzeylerini artırmak için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Politika yapıcılar, vergi politikalarının etkinliğini artırmak ve vergi sistemlerinin daha sürdürülebilir hale gelmesini sağlamak için bu yönde adımlar atabilirler.

Hem bireysel hem de toplumsal açıdan önemli bir kavram olan vergi okuryazarlığı konusunda yapılan literatür incelemesinde vergi okuryazarlığının vergi sistemleri ve mükellefler üzerindeki net etkisini anlamaya yönelik çalışmalar oldukça sınırlıdır. Bu çalışmanın temel amacı, bireylerin demografik ve akademik değişkenlerle vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi incelemektir. Bu doğrultuda, araştırma vergi okuryazarlık düzeylerinin yaş, cinsiyet, okunan fakülte, bölüm, eğitim türü, sınıf ve akademik başarı gibi demografik ve akademik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterip göstermediğini araştırmayı hedeflemektedir. Ayrıca vergi dersi alan katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olup olmadığını belirlemek de bu araştırmanın amaçları arasında yer almaktadır. Çalışmanın diğer bir amacı ise vergi okuryazarlığının temel kavramlarını ve teorik altyapısını

belirlemektir. Bununla birlikte vergi bilinci ve vergi uyumu kavramlarının vergi okuryazarlığı ile olan ilişkisi de değerlendirilmektedir. Son olarak, elde edilen bulgularla vergi bilincini ve vergi uyumunu artıracak vergi politikaları ve eğitim programlarının geliştirilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

3.1.2. Araştırmanın Önemi

Vergiler, devletlerin gelir elde etme ve kamu hizmetlerini finanse etme açısından en temel araçlardan biridir. Vergi sistemlerinin etkinliği ve adil bir şekilde işlemesi, vergi ödemelerine yönelik bilinçli ve doğru kararlar alınmasını ve bu kararların uygulanmasını zorunlu kılar. Devletlerin çeşitli hizmetleri ve altyapı projelerini sürdürebilmeleri için gerekli olan finansman, büyük ölçüde vergi gelirlerinden sağlanmaktadır. Bu bağlamda bireylerin vergi yasalarını ve sistemlerini anlaması, vergi ödemeleri ve uyumu konusundaki sorumluluklarını yerine getirmeleri büyük önem taşır. Vergi sistemlerinin başarılı bir şekilde işlemesi bireylerin vergi konularında bilinç, uyum ve okuryazarlık düzeylerine bağlı olarak değişebilmektedir.

Vergi okuryazarlığı kavramı, son yıllarda giderek daha fazla önem kazanmış ve çeşitli disiplinlerden araştırmacıların ilgisini çekmiştir. Artan ilgi, vergi okuryazarlığının bireylerin ve işletmelerin vergi sistemini anlama becerilerini, vergi yükümlülüklerini yerine getirme eğilimlerini ve vergi bilincini nasıl etkilediğini belirlemek amacıyla yapılmaktadır. Ekonomi, işletme, hukuk ve maliye gibi disiplinler, vergi okuryazarlığının çeşitli yönlerini ve bu alandaki bilgi eksikliklerinin toplumsal ve ekonomik sonuçlarını analiz eden çalışmalar yürütmektedir. Ancak mevcut araştırmalar genellikle belirli bir alana odaklanmakta ve çeşitli disiplinler arası bakış açılarını içermemektedir. Ayrıca akademik literatürde vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve uyumu ilişkilerini aynı anda ele alan çalışmaların sayısının sınırlı olması, bu alanda bir boşluk bulunduğunu göstermektedir. Bu nedenle vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve uyumu arasındaki ilişkisinin daha kapsamlı bir şekilde araştırılması gerektiği düşünülmektedir.

Söz konusu akademik boşlukların ve ihtiyaçların doldurulması ve giderilmesi hedeflenen bu çalışmanın temel amacı, vergi okuryazarlığının farklı akademik disiplinlerdeki lisans öğrencilerine yönelik olarak incelenmesidir. Bu bağlamda demografik ve akademik değişkenler ile vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkiler farklı açılardan değerlendirilmektedir. Çalışma, vergi okuryazarlığının gelişimine katkıda

bulunmayı ve vergi okuryazarlığı skorunun belirlenmesine yönelik önemli veriler sunmaktadır. Ayrıca vergi okuryazarlığının kavramsal çerçevesini oluşturmakta, kapsam ve unsurlarını belirlemekte ve boyutlarını analiz etmekte sağlam bir temel sunmaktadır. Diğer taraftan bu çalışma, vergi okuryazarlığının gelişimine katkıda bulunurken, aynı zamanda bu alanda yapılan araştırmalar için önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Dolayısıyla çalışma, araştırmamanın vergi politikaları açısından sağladığı bilgiler, vergi uyumu ve bilincinin geliştirilmesi amacıyla yapılacak reformların temel taşlarını oluşturabilir.

Özetle, bu çalışma vergi okuryazarlığının teorik temellerinden başlayarak vergi bilinci ve uyum kavramlarıyla ilişkisini kapsamlı bir şekilde değerlendirmekte ve bu alandaki literatüre önemli bir katkı sağladığı düşünülmektedir. Kullanılan çeşitli yöntemler ve yaklaşımlar, çalışmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini artırdığı söylenebilir. Ayrıca çalışmanın bulguları vergi sistemlerinin etkinliğini değerlendirmek ve vergi bilincini artırmak için politika yapıcılara yol gösterici olabilir. Demografik ve akademik değişkenlere göre vergi okuryazarlık düzeylerinin nasıl değiştiğini analiz ederek vergi politikalarının tasarımına da katkı sağladığı düşünülmektedir. Bir diğer ifadeyle bu çalışma vergi okuryazarlığı alanında geniş bir perspektif sunarak, demografik ve akademik değişkenlerin, disiplinler arası farklılıkların ve vergi politikalarının vergi bilinci ve uyumu üzerindeki etkilerini detaylı bir şekilde incelemekte ve bu alanda önemli bir katkı sağladığı söylenebilir.

3.1.3. Araştırmanın Yöntemi ve Modeli

Araştırma yöntemi, bir araştırmada veri toplama, veri oluşturma ve bu verileri analiz etme süreçlerinde kullanılan teknikler, araçlar ve izlenen yöntemlerin bütünüdür (Gürbüz ve Şahin, 2018: 28). Araştırma konusuna uygun doğru yöntemlerin ve tekniklerin seçimi, araştırmanın kalitesini doğrudan etkiler ve bu seçim, araştırmanın güvenilirliği ve geçerliliği açısından büyük önem taşımaktadır. Uygun yöntemlerin belirlenmesi, araştırmanın amacına ulaşmasını, verilerin doğru bir şekilde toplanmasını ve analiz edilmesini sağlar. Dolayısıyla araştırmacının konuya en uygun yöntem ve teknikleri dikkatlice seçmesi, araştırma sürecinin başarısı ile yakından ilişkilidir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012: 293).

Sosyal bilimlerde bilimsel araştırmalarda genellikle nicel ve nitel analiz yöntemleri kullanılmaktadır. Çalışmada sosyal bilimlerde yaygın olarak tercih edilen yöntemlerden biri olan nicel analiz yöntemi benimsenmiştir. Nicel analiz yöntemi en genel haliyle araştırmalarda sayısal verilerin toplanması, analiz edilmesi ve yorumlanması süreci olarak tanımlanmaktadır (Türkdoğan, 2014: 33). Başka bir ifadeyle nicel araştırmalar, sayısal veriler aracılığıyla kesin ve genellenebilir sonuçlar elde etmeyi amaçlayan araştırma türleridir (Gürbüz ve Şahin, 2016: 104). Nicel araştırmaların temel amacı, bir teoriyi test etmek veya bir sosyal olguyu betimlemektir. Sosyal bilimlerde yaygın olarak kullanılan nicel yöntemler arasında anketler, deneysel araştırmalar ve yarı deneysel araştırmalar yer almaktadır (Güçlü, 2020: 2).

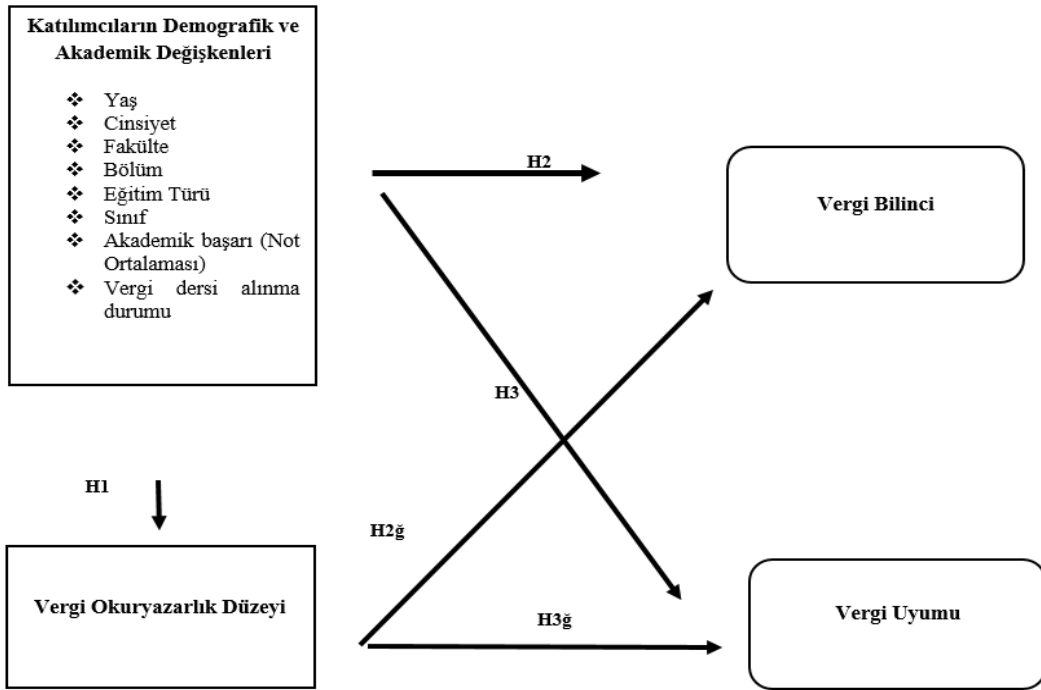
Anketler belirli bir konu hakkında bilgi toplamak veya insanların görüşlerini, tutumlarını, davranışlarını, tutum veya demografik özelliklerini belirlemek amacıyla yaygın olarak kullanılan bir araştırma yöntemidir (Akalin, 2018: 15). Başka bir ifadeyle anketler, önceden belirlenmiş bir düzen içinde sunulan sorulara verilen cevaplarla bilgi toplama sürecidir (Altunışık vd., 2005: 68). Literatürde yapılan incelemeler anketlerin eğitim, pazarlama, siyaset, ekonomi, finans, sağlık gibi çeşitli alanlarda sıkça kullanıldığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle anketler, geniş bir yelpazede konuların incelenmesinde ve derinlemesine veri toplamada önemli bir rol oynamaktadır. Ayrıca teknolojik gelişmeler anketlerin veri toplama süreçlerini kolaylaştırmakla kalmayıp, aynı zamanda veri analizi ve yorumlama süreçlerini de daha etkin hale getirmektedir. Bu sayede araştırmacılar daha kapsamlı, derinlemesine ve genellenebilir sonuçlara ulaşma imkânına sahip olmaktadır. Anketlerin bilimsel keşiflerde ve toplumsal sorunların çözümünde daha etkili stratejiler geliştirilmesine olanak tanıdığı düşünülmektedir. Dolayısıyla anketlerin sosyal bilimlerde ve diğer disiplinlerde daha fazla etkin kullanılması önem arz etmektedir. Araştırmada sosyal bilimler alanında sıkça başvuru alan anket yöntemi tercih edilmiştir. Bu çerçevede, katılımcıların vergi okuryazarlık seviyesini belirlemek amacıyla, demografik ve akademik değişkenlerle vergi bilinci ve uyumu arasındaki ilişkiyi incelemek ve değerlendirmek için detaylı bir anket formu oluşturulmuştur. Bu anket, katılımcıların vergiye ilişkin bilgi, tutum ve davranışlarıyla ilgili derinlemesine bilgi sağlamayı amaçlamaktadır. Böylece vergi politikalarının etkinliği ve vergi sistemlerinin sürdürülebilirliği gibi önemli konuların anlaşılmasına ve analizine katkıda bulunması hedeflenmektedir.

Anket formu üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, katılımcıların demografik ve akademik değişkenlere ilişkin bilgilerini içermekte olup, literatürdeki çalışmalardan uyarlanarak oluşturulmuştur. İkinci bölüm, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır ve bu bölüm Dilek vd. (2019) ile Bakar Türegün vd.'nin (2022) çalışmalarında kullanılan ölçekler üzerinden geliştirilmiştir. Anketin son bölümündeki sorular, Yardımcıoğlu vd. (2014) ile Bakar Türegün vd. (2021) araştırmalarından alınmıştır. Bu şekilde oluşturulan anket formu, anketin çeşitli yönlerden kapsamlı bir şekilde vergi okuryazarlığını değerlendirmesine olanak sağlamaktadır. İlk bölüm, demografik ve akademik bilgileri toplayarak katılımcıların genel profiline dair bilgi edinmeyi amaçlamaktadır. İkinci bölüm, katılımcıların vergi okuryazarlığının düzeyini belirlemeye yönelik veriler sunmaktadır. Son bölüm ise, önceki araştırmalardan alınan sorularla vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve uyumu arasındaki ilişkileri incelemek ve katılımcıların vergi bilinci ve uyumu düzeylerini belirlemeye yönelik veriler sağlamaktadır. Araştırmanın evrenini, Düzce Üniversitesi İşletme Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi ile Sakarya Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesinde öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Örneklem ise gönüllü katılımcılar arasından basit rastgele örnekleme yöntemiyle seçilen 521 öğrenciden meydana gelmektedir. Veriler hem yüz yüze hem de çevrimiçi olarak toplanmıştır. Bu kapsamlı veri toplama süreci farklı disiplinlerden öğrencilerin görüşlerini ve deneyimlerini kapsayan geniş bir katılımcı kitlesini temsil etmeyi hedeflemiştir. Çevrimiçi ve yüz yüze anket uygulamalarıyla elde edilen verilerin karşılaştırılması araştırmanın kapsamını ve derinliğini artırmış, araştırmanın güvenilirliğini ve geçerliliğini pekiştirmiştir. Bu yöntemlerin bir arada kullanılması veri toplama sürecinin çeşitliliğini ve kapsamını genişleterek daha kapsamlı ve dengeli sonuçlar elde edilmesini sağlamıştır.

Araştırmanın temel amacına yönelik olarak demografik ve akademik değişkenler ile vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkisini belirlemeye yönelik bir model geliştirilmiştir. Bu model, araştırmanın amaçları ve hipotezleri doğrultusunda oluşturulmuş olup, verileri analiz etmek için kullanılmaktadır. Geliştirilen model, Şekil 7'de detaylı olarak görselleştirilmiştir.

Şekil 7'de görüldüğü üzere demografik ve akademik değişkenler ile vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkiler detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Bu modelde, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyi ile demografik ve akademik

değişkenler bağımsız değişkenler olarak ele alınmış; vergi bilinci ve vergi uyumu ise bağımlı değişkenler olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca çalışmanın amaçları doğrultusunda bu değişkenler arasındaki ilişkiler literatür ışığında kapsamlı bir şekilde incelenmiştir. Geliştirilen model, öncelikle katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyini belirlemeyi hedeflemektedir. Ardından katılımcıların demografik ve akademik değişkenleri ile vergi bilinci ve uyumu arasındaki ilişkileri incelemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda model, vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve uyumu arasındaki ilişkiyi belirlerken, aynı zamanda demografik ve akademik değişkenlerin bu süreçteki rolünü de incelemektedir. Bu analiz, vergi bilincini ve uyumunu artırmaya yönelik stratejilerin geliştirilmesine katkı sağlamayı hedeflemektedir.

Şekil 7: Araştırmanın Modeli

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

3.1.4. Araştırma Soruları ve Hipotezleri

Çalışmanın amaçları ve hedefleri doğrultusunda belirlenen araştırma soruları aşağıda ayrıntılı olarak sunulmuştur. Bu sorular, araştırmanın temel odak noktalarını ve hedeflerini netleştirmekte, çalışmanın yönünü belirlemekte ve elde edilecek bulguların kapsamını tanımlamaktadır. Ayrıca araştırma soruları, belirlenen hipotezleri test etmeyi ve araştırmanın genel hedeflerine ulaşmayı amaçlamaktadır.

1. Katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyleri nedir?
2. Katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyleri arasında aşağıdaki değişkenlere göre anlamlı farklılıklar bulunmakta mıdır?
 - a) Yaş
 - b) Cinsiyet
 - c) Fakülte
 - d) Bölüm
 - e) Eğitim Türü
 - f) Sınıf
 - g) Akademik başarı (Not Ortalaması)
 - i) Vergi dersi alınma durumu
3. Vergi okuryazarlığı ile vergi bilinci arasında pozitif bir ilişki var mıdır?
4. Vergi okuryazarlığı ile vergi uyumu arasında pozitif bir ilişki var mıdır?
5. Katılımcıların vergi bilinci, demografik ve akademik değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?
6. Katılımcıların vergi uyumu, demografik ve akademik değişkenlere göre farklılık göstermekte midir?

Araştırma soruları, vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve uyumu ile olan ilişkilerini kapsamlı bir şekilde incelemeyi ve bu ilişkilerin çeşitli demografik ve akademik değişkenler açısından nasıl farklılıklar gösterdiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın sonuçları, hipotezlerin doğruluğunu test ederek, vergi okuryazarlığının sosyal bilimler bağlamında daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunacaktır.

Araştırmanın temel modeli ve soruları göz önünde bulundurularak üç ana hipotez geliştirilmiştir. Bunlar H1, H2 ve H3. H1'in altında 8 alt hipotez, H2'nin altında 9 alt hipotez ve H3'ün altında 9 alt hipotez bulunmaktadır. Bu hipotezler araştırmanın odaklandığı ilişkilerin farklı yönlerini ve boyutlarını sınamayı amaçlamaktadır. Bu

şekilde, araştırmanın sonuçları belirlenen amaçlara ulaşmayı ve literatüre değerli katkılar sağlamayı hedeflemektedir. Çalışma kapsamında belirlenen hipotezler aşağıda detaylı şekilde sıralanmıştır;

H1: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

H1a: Yaşa göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

H1b: Cinsiyete göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

H1c: Katılımcıların okudukları fakülteye göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

H1ç: Katılımcıların okudukları bölüme göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

H1d: Katılımcıların eğitim türüne göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

H1e: Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

H1f: Katılımcıların akademik başarısına göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

H1g: Vergi dersi alan katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyi daha yüksektir.

H2: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi bilinci arasında farklılıklar bulunmaktadır.

H2a: Yaşa göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H2b: Cinsiyete göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H2c: Katılımcıların okudukları fakülteye göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H2ç: Katılımcıların okudukları bölümlere göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H2d: Katılımcıların okudukları eğitim türüne göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H2e: Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H2f: Katılımcıların akademik başarısına göre vergi bilinci düzeyleri farklılık göstermektedir.

H2g: Vergi dersi alan katılımcıların vergi bilinci daha yüksektir.

H2ğ: Vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi bilinci arasında pozitif bir ilişki vardır.

H3: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi uyumu arasında farklılıklar bulunmaktadır.

H3a: Yaşa göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H3b: Cinsiyete göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H3c: Katılımcıların okudukları fakülteye göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H3ç: Katılımcıların okudukları bölümlere göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H3d: Katılımcıların okudukları eğitim türüne göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H3e: Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H3f: Katılımcıların akademik başarısına göre vergi uyum düzeyleri farklılık göstermektedir.

H3g: Vergi dersi alan katılımcıların vergi uyumu daha yüksektir.

H3ğ: Vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi uyumu arasında pozitif bir ilişki vardır.

3.1.5. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmanın evreni Düzce Üniversitesi'nin İşletme ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri ile Sakarya Üniversitesi'nin Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri'nde öğrenim gören öğrencilerden oluşmaktadır. 2023-2024 Eğitim Öğretim yılı itibarıyla Düzce Üniversitesi'nde İşletme ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri'ne kayıtlı öğrenci sayısı 2.944'tür. Aynı dönemde Sakarya Üniversitesi'nin Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri'ne kayıtlı öğrenci sayısı ise 6.778 olarak belirlenmiştir. Bu bağlamda araştırmamızın evreni toplam 9.722 kişiden oluşmaktadır.

Örneklem büyüklüğünü belirlemek amacıyla örneklem kitapları, makaleler ve yabancı literatürde yer alan tablolar referans alınmıştır. Bu doğrultuda 369 anketin örneklem büyüklüğü için yeterli olduğu tespit edilmiştir. Ancak cevapların %10'unda yanlış veya eksik olma ihtimali göz önünde bulundurularak ve örneklem büyüklüğünün artmasının ana kütleyi daha iyi temsil edeceği düşüncesiyle anket sayısı 521'e çıkarılmıştır. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesine ilişkin tablo aşağıda sunulmuştur.

N	S	N	S	N	S	N	S
10	10	190	127	1100	285	5000	357
20	19	200	132	1200	291	6000	361
30	28	250	152	1300	297	7000	364
40	36	300	169	1400	302	8000	367
50	44	350	185	1500	306	9000	368
60	52	400	196	1600	310	10000	370

70	59	450	212	1700	313	15000	375
80	66	500	217	1800	317	20000	377
90	73	550	226	1900	320	30000	379
100	80	600	234	2000	322	40000	380
110	86	650	242	2200	327	50000	381
120	92	700	248	2400	331	75000	382
130	97	750	254	2600	335	100000	384
140	103	800	260	2800	338	1000000	384
150	108	850	265	3000	341	10000000	384
160	113	900	269	3500	346		
170	118	950	274	4000	351		
180	123	1000	278	4500	354		

Tablo 4: Belli Evrenler İçin Kabul Edilebilir Örneklem Büyüklükleri

Kaynak: Altunışık, 2005:127, (N =Evren Büyüklüğü; S=Gerekli Örnek Büyüklüğü)

Araştırmada katılımcılar gönüllü öğrenciler arasından basit rastgele örnekleme yöntemiyle belirlenmiştir. Düzce Üniversitesi İşletme ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri ile Sakarya Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri'nde öğrenim gören öğrenciler, toplumsal ve ekonomik dinamikler açısından önemli bir kesimi temsil ederler ve bu nedenle araştırmacılar için değerli bir kaynak oluşturmaktadırlar. Bu öğrencilerin seçilme temel amacı, gelecekte vergi politikalarını şekillendirme ve uygulama süreçlerinde etkin rol oynama potansiyeline sahip olmalarıdır. Bununla birlikte bu katılımcıların mevcut durumda vergi mükellefi olmalarının yanı sıra ileride daha etkin bir şekilde ve farklı alanlarda bir vergi mükellefi olarak faaliyet göstermeleri beklenmektedir. Öte yandan vergiye ilişkin derslerin bu fakültelerde zorunlu veya seçmeli olarak sunulması, bu öğrencilerin seçiminde belirleyici bir faktördür. Ayrıca geniş sosyoekonomik çeşitlilikleriyle bu fakülteler, çeşitli sosyal arka planlardan gelen öğrencileri bir araya getirerek toplumsal ve ekonomik dinamiklerin derinlemesine incelenmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum, vergi politikaları ve toplumsal ekonomik yapılar üzerine kapsamlı araştırmalar yapılmasını teşvik edebilmektedir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda toplam 521 kişiye ulaşılmıştır. Araştırma kapsamında hem çevrimiçi hem de yüz yüze anketler yapılmıştır. Bu çeşitlilik farklı öğrenme profillerinden geniş bir bilgi yelpazesi elde etmek amacıyla tercih edilmiştir. Düzce ve Sakarya Üniversiteleri'nin tercih edilmesindeki temel neden, bu üniversitelerdeki çeşitli akademik disiplinlerin geniş dağılımına kolayca ulaşılabilmesi ve bu sayede araştırmacıların geniş bir öğrenci kitlesinden veri toplayabilmesidir.

3.1.6. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada nicel yöntem benimsenmiştir. Veri toplama sürecinde, nicel teknikler arasında yer alan anket yöntemi tercih edilmiştir. Anket, Düzce Üniversitesi İşletme ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri ile Sakarya Üniversitesi Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri'nde öğrenim gören öğrencilere uygulanmıştır. Anketin soruları katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerini belirlemeyi ve demografik ve akademik değişkenler ile vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede veriler, hem çevrimiçi hem de yüz yüze toplanmıştır. Böylece farklı veri toplama yöntemleri kullanılarak katılımcılardan daha geniş ve çeşitli bilgiler elde edilmesi amaçlanmıştır.

Hazırlanan anket formu üç ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde katılımcıların demografik ve akademik bilgilerine yer verilmiştir ve bu veriler, literatürdeki çalışmalardan esinlenerek oluşturulmuştur. Bu bölümde katılımcılara, yaş, cinsiyet, okudukları üniversite, fakülte ve bölüm, eğitim türü, sınıf, not ortalaması gibi bilgilerin yanı sıra, "Vergi ile ilgili haberleri ne sıklıkla takip edersiniz?", "Vergi ile ilgili bir ders aldınız mı?" ve "Vergi ile ilgili haberleri nereden takip edersiniz?" gibi sorular yöneltilmiştir.

İkinci bölümde yer alan sorular, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerini ölçmeyi amaçlamaktadır. Bu bölüm, Dilek vd. (2019) ile Bakar Türegün vd.'nin (2022) çalışmalarından derlenerek tasarlanmıştır. Bu bölümde, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerini değerlendirmek amacıyla detaylı bir anket uygulanmıştır. Anket kapsamında katılımcılara, çoktan seçmeli formatta hazırlanmış toplam 20 soru sorulmuştur. Her soru, vergi okuryazarlığını kapsamlı bir şekilde değerlendirmek için özenle seçilmiş ve yapılandırılmıştır.

Anketin son bölümündeki sorular ise Yardımcıoğlu vd. (2014) ile Bakar Türegün ve vd.'nin (2021) araştırmalarında kullanılan ölçek esas alınmıştır. Bu bölümde vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla sorular yöneltilmiştir. Katılımcılara vergi bilinci ile ilgili 20 ve vergi uyumu ile ilgili 10 olmak üzere toplam 30 soru sorulmuştur. Sorular, beşli Likert ölçeği kullanılarak hazırlanmış olup, katılımcılar bu sorulara "Kesinlikle Katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Ne Katılıyorum Ne Katılmıyorum", "Katılıyorum" ve "Kesinlikle Katılıyorum" seçenekleriyle yanıt vermiştir. Bu yaklaşım, katılımcıların vergi konusundaki tutum ve davranışlarını ayrıntılı bir şekilde değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Araştırma sonucunda elde edilen verilerin analizi, SPSS Statistics 27 paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Ölçeğin geçerliliğini değerlendirmek için faktör analizi yapılmış, güvenilirliği ise Cronbach's Alpha testleri ile sağlanmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğunu kontrol etmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov Testi uygulanmış ve gruplar arasındaki varyansların eşitliği Levene testi ile değerlendirilmiştir. Üç veya daha fazla grubun ortalamalarının anlamlı farklılıklarını incelemek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmış, varyansların eşit olmadığı durumlarda Welch Testi uygulanmıştır. Ayrıca bağımsız grupların medyanlarını karşılaştırmak için Kruskal-Wallis Testi, ANOVA'da anlamlı fark bulunduğunda hangi gruplar arasında fark olduğunu belirlemek için Games-Howell Post-Hoc Testi ve LSD Post-Hoc Testi kullanılmıştır. Verilerin dağılımının simetrik olup olmadığını ve uç değerlerin etkisini değerlendirmek için Skewness ve Kurtosis Testleri, iki grubun ortalamaları arasındaki farkı test etmek için ise T-testi yapılmıştır. Ardından vergi okuryazarlığının vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkileri incelemek için korelasyon analizi uygulanmıştır.

3.1.7. Araştırmanın Geçerliliği ve Güvenirliği

Bir araştırmanın başarısında temel nitelikler arasında en önde gelenlerden ikisi geçerlik ve güvenilirliktir. Geçerlik, bir ölçüm aracının gerçekten ölçmek istediği özellik veya kavramı, diğer herhangi bir etkenle karıştırmadan ne kadar doğru bir şekilde ölçebildiğini ifade etmektedir (Çilingirtürk, 2011: 42). Başka bir ifadeyle ölçüm aracının istenen amaca ne kadar uygun olduğunu değerlendiren ölçüdür (Karaca, 2021b: 155). Doğru ve güvenilir bir ölçüm, elde edilen verilerin gerçekliği en iyi şekilde yansıtmasını sağlar ve bu da araştırma sonuçlarının geçerliliğini artırır (Karasar, 2014: 151).

Daha öncede ifade edildiği üzere anket formu üç kısımdan oluşmaktadır. Birinci kısımda, katılımcıların demografik ve akademik özellikleri literatürdeki çalışmalardan uyarlanarak hazırlanmıştır. İkinci kısımda ise katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyini belirlemeye yönelik sorular, literatürdeki benzer nitelikteki sorulardan esinlenerek oluşturulmuştur. Anketin son kısmında yer alan vergi bilinci ve uyum düzeyini belirlemeye yönelik sorular ise Yardımcıoğlu vd. (2014) ve Bakar Türegün vd. (2021) araştırmalarından izin alınarak aynı şekilde kullanılmıştır. Bazı soruların doğrudan alınmasının temel nedeni, geçerlilik ve güvenilirlik açısından önceden test edilmiş olmalarıdır. Güvenilir bir test veya ölçek, benzer koşullar altında tekrarlanabilirlik gösterir ve aynı test veya ölçekten elde edilen sonuçlar arasında tutarlılık sağlar. Dolayısıyla bir ölçüm aracının güvenilirliği arttıkça, elde edilen verilerin güvenilirliği de artar ve araştırmanın sonuçları daha sağlam ve güvenilir hale gelir. Bu nedenle güvenilirlik, bir ölçme aracının güvenilir sonuçlar sağlayabilme kabiliyetini belirleyen kritik bir özelliktir ve araştırmanın bilimsel geçerliliği açısından önemlidir (Altunışık vd., 2005: 114).

Araştırmaya ait veri setinin faktör analizi için uygunluğunu değerlendirmek amacıyla örneklem büyüklüğü ve örnekleme yeterliliği gibi kriterler göz önünde bulundurulmuştur. Bu bağlamda Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi ve Bartlett's Küresellik testi uygulanmıştır. Örneklem büyüklüğünün yeterliliğini belirlemek için yapılan KMO testinde elde edilen değer 0,938 olarak bulunmuştur. KMO değeri, faktör analizi için veri setinin uygunluğunu ölçen bir göstergedir ve 0 ile 1 arasında değişir. Genel olarak 0,70'in üzerindeki KMO değerleri veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu gösterir. Bu bağlamda 0,938'lik yüksek KMO değeri, örneklem büyüklüğünün faktör analizi için oldukça yeterli olduğunu ortaya koymaktadır. Bartlett's Küresellik testi sonuçları ise ki-kare değeri 6626,609 ve p-değeri 0,00 ($p < 0,05$) olarak elde edilmiştir. Bu test, veri setindeki değişkenler arasında yeterli düzeyde ilişkilerin olup olmadığını test eder. p-değerinin 0,05'ten küçük olması, veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu ve değişkenler arasında anlamlı bir ilişki olduğunu yansıtmaktadır.

Elde edilen sonuçlar, veri setinin faktör analizi için uygun olduğunu ve yapısal özelliklerinin analiz yapmaya elverişli olduğunu göstermektedir. Bu durum, veri setinin faktör analizi yöntemiyle yapılacak detaylı incelemeler için yeterli bir temele sahip olduğunu ve bu analizlerin geçerli ve güvenilir sonuçlar vereceğini göstermektedir. Yani veri setinin yapısal özellikleri, faktör analizi sürecinin doğru bir şekilde yürütülmesi için

gerekli şartları sağlamaktadır. Bu da, analizlerin sonuçlarının genel geçerlilik ve güvenilirlik açısından güvenilir olduğunu ifade etmektedir.

3.2. Araştırma Bulguları

Çalışmanın bu kısmında bireylerin demografik ve akademik değişkenlerle vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan analizlerin sonuçları detaylı bir şekilde sunulmuştur. Ayrıca araştırma kapsamında elde edilen bulgular, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerini belirlemek açısından son derece değerli veriler sunmaktadır. Bu veriler, katılımcıların vergiye dair bilgi seviyelerini, vergilere ilişkin farkındalıklarını ve yükümlülüklerini ne ölçüde anladıklarını genel bir bakış açısıyla ortaya koymaktadır. Ayrıca hem bireylerin hem de toplumun vergiye yönelik tutum ve davranışlarının daha iyi anlaşılmasına olanak tanıyarak, vergi sistemlerinin etkinliğini artırmaya yönelik çalışmalar ve vergi politikalarının oluşturulmasında rehberlik edici bir rol oynayabilir.

Çalışmanın bulgularına geçmeden önce vergi okuryazarlığı skorunu belirlemeye yönelik akademik literatürde yapılmış kapsamlı araştırmaların özetlenmesi önemli bir aşamadır. Bu özet, mevcut bilgilerin bağlamını sağlayarak vergi okuryazarlığının nasıl değerlendirildiğini anlamak açısından önem arz eder. Ayrıca araştırmamız kapsamında katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyini ölçmek için kullanılan okuryazarlık kategorilerinin ayrıntılı bir şekilde açıklanması ve bu düzeylerin hesaplanma yöntemlerinin açıkça ifade edilmesi, yöntemsel çerçevenin netleşmesini sağlar ve sonuçların değerlendirilmesini kolaylaştırır.

Vergi okuryazarlığı konusundaki akademik çalışmaların güncellenmesiyle birlikte, vergi okuryazarlığının ölçülmesine yönelik birçok farklı araştırma gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmalar vergi okuryazarlığını değerlendirmek için kullanılan çeşitli yöntem ve yaklaşımları inceleyerek bu alandaki literatürü zenginleştirmiş ve vergi okuryazarlığı skorlarının belirlenmesi konusunda önemli katkılarda bulunmuştur. Bu bağlamda farklı araştırmaların sunduğu veriler ve yöntemler, vergi okuryazarlığının kapsamını ve ölçülme biçimlerini daha iyi anlamaya olanak tanımaktadır. Dolayısıyla çalışmanın bu kısmında, vergi okuryazarlığı düzeyini ölçme konusundaki literatür özeti sunulmakta ve vergi okuryazarlığı düzeyine ilişkin yüzdelik ve puan bazındaki değerlendirmeler yer

almaktadır. Bu çerçevede vergi okuryazarlık düzeyini değerlendirmeye yönelik yapılan araştırmaların kapsamlı özeti Tablo 5’te sunulmuştur.

Yazar/ Yazarlar	Yıl	Ülke	Hedef Kitle	Örneklem Sayısı	Vergi Okuryazarlık Puanı /Düzeyi	Ölçek Türü	Okur Yazarlık Durumu
Abdul Latiff vd.,	2005	Malezya	Karma	143	%60	-	Orta Düzey
Yardımcıoğlu vd.,	2014	Türkiye	Karma	153	65,36 / %65,36	Likert	Yüksek Düzey
Blechova ve Sobotovicova	2016	Çek Cumhuriyeti	Lisans Öğrencileri	847	2,96 (%59)	Kendi Geliştirdikleri	Orta Düzey
Chardon vd.,	2016a	Avustralya	Karma	604	16,21 / %52	Kendi Geliştirdikleri	Düşük Düzey
Chardon vd.,	2016b	Avustralya	Lisans Öğrencileri	220	1,4 / %35	-	Düşük Düzey
Teyyare	2018	Türkiye	Lisans Öğrencileri	218	3,90	Likert	Orta Düzey
Cechovsky	2018	Avusturya	Lisans Öğrencileri	688	15.36 / %64	Likert	Yüksek Düzey
Mouckova ve Vitek	2018	Çek Cumhuriyeti	Lisans Öğrencileri	150	15,7 (%65)	-	Orta Düzey
Nichita vd.	2019	Romanya	Karma	358	%57	-	Orta Düzey
Gašparič	2019	Slovenya	Karma	105	2,23 / %2,23	Likert	Düşük Düzey
Bakırtaş ve Atılğan Yaşa	2020	Türkiye	Kamu Personeli	145	2,20	Likert	Orta Düzey
Lyon ve Catlin	2020	ABD	Karma	1131	4,27 / %55,1	-	Düşük ve Orta Düzey
Pham vd.,	2020	Kanada	Karma	100	%50	-	Yüksek Düzey
Kumar ve Tanwar	2020	Hindistan	Karma	121	4,71	Likert	Yüksek Düzey
Strauss	2020	Slovenya	Karma	290	%49	Likert	Orta Düzey

Formanová vd.,	2021	Çek Cumhuriyeti	Lisans Öğrencileri	327	%59	-	Orta Düzey
Stanley	2021	Hindistan	Ücret Karşılığı Çalışanlar	516	%57,08	-	Düşük Düzey
Öğdüm ve Arslaner	2019	Türkiye	Karma	409	3,471	Likert	Orta Düzey
Sandalcı	2022	Türkiye	Lisans Öğrencileri	285	2,6123 / %52.25	Likert	Düşük Düzey
Bakar Türegün vd.,	2022	Türkiye	Lisans Öğrencileri	716	7,59/ %63	Test Sorusu	Yüksek Düzey
Gencel vd.,	2022	Türkiye	Lisans Öğrencileri	429	49,64	Likert	Orta Düzey
Wiquar vd.,	2022	Hindistan	Karma	215	4,040795	Kendi Geliştirdiği Ölçek	Yüksek Düzey
Herawati	2022	Endonezya	Lisans Öğrencileri	233	61,62 / %61,62	Likert	Düşük Düzey
Intansari ve Supramono	2022	Endonezya	KOBİ Sahibi Bireysel Mükellefler	102	4,51	Likert	Yüksek Düzey
Vodopija	2022	Slovenya	Karma	233	%48,41	Likert	Düşük Düzey
Bakar Türegün vd.,	2023	Türkiye	Karma	706	11,39 / %59,9	Test Sorusu	Orta Düzey
Tokat	2023	Türkiye	Karma	438	3,07	Likert	Orta Düzey
Žibert	2024	Slovenya	Lisans Öğrencileri	73	%25	-	Düşük Düzey

Tablo 5: Vergi Okuryazarlığı Düzeyini Ölçme Konusunda Literatür Özeti

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 5'ten anlaşılabileceği üzere vergi okuryazarlık düzeyini değerlendirmek amacıyla çeşitli araştırmacılar tarafından farklı ülkelerde ve farklı yıllarda birçok sayıda çalışma gerçekleştirilmiştir. Bu tablo, vergi okuryazarlığının çeşitli ülkelerde ve farklı katılımcı grupları üzerinde nasıl ölçüldüğünü ve hangi yöntemlerin kullanıldığını kapsamlı bir şekilde göstermektedir. İncelenen çalışmalar genellikle karma ve lisans öğrencilerine yönelik yürütülmüş olup, vergi okuryazarlığını ölçme amacıyla farklı yöntemler

uygulanmıştır. Ölçüm yöntemleri arasında Likert tipi derecelendirme ölçekleri, araştırmacılar tarafından özel olarak geliştirilmiş ölçekler veya çeşitli test soruları bulunmaktadır.

Yapılan çalışmaların çoğunda katılımcıların genel olarak vergi okuryazarlık düzeylerinin orta seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Bu gözlem, farklı ülkelerde ve çeşitli katılımcı grupları arasında vergi okuryazarlığı seviyelerinin genel eğilimlerini anlamak açısından önemli bir bilgi sunmaktadır. Böylece Tablo 5'te yer alan veriler, vergi okuryazarlığı konusundaki mevcut araştırma trendlerini ve bu alandaki ölçüm yöntemlerinin çeşitliliğini yansıtmaktadır. Bu durum, vergi okuryazarlığına ilişkin mevcut bilgi birikiminin genişletilmesi ve daha kapsamlı analizler yapılabilmesi için temel bir zemin oluşturmaktadır.

Öte yandan araştırma kapsamında katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla çeşitli çalışmalardan yararlanılmaktadır. Bu bağlamda katılımcıların vergi okuryazarlığı düzeyini ölçmek için kullanılan kategoriler aşağıda Tablo 6'da detaylı bir şekilde sunulmuştur.

Soru Yüzdesi	Soru Sayısı	Puan Aralığı	Okuryazar Düzeyi
0 – 19.99	0 – 4 Soru	0-20 Puan	Zayıf Bilgi Düzeyi
%20 – 39.99	5 – 7 Soru	25-35 Puan	Az Bilgi Düzeyi
%40 – 59.99	8 – 12 Soru	40-60 Puan	Orta Bilgi Düzeyi
%60 – 79.99	13 – 15 Soru	65-75 Puan	Okuryazar
%80 – 100	16 – 20 Soru	80-100 Puan	İleri Bilgi Düzeyi

Tablo 6: Vergi Okuryazarlığı Düzeyi Kategorileri

Kaynak: Chardon vd., 2016a: 342; Blechová ve Sobotovičová, 2016: 115; Bakar Türegün vd., 2022: 230; Bakar Türegün vd., 2023: 151 kaynaklarından yararlanarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 6'da, vergi mükelleflerinin vergi konularındaki bilgi düzeylerini belirlemek ve bu düzeylere göre sınıflandırmak amacıyla kullanılan bir ölçüm aracı sunulmaktadır. Bu ölçüm aracı, katılımcıların test veya diğer ölçüm araçlarıyla elde ettikleri doğru cevap yüzdesine veya toplam soru sayısına göre, vergi okuryazarlık düzeylerini çeşitli kategorilerde gruplandırmaktadır. Bu kategoriler şunlardır: "Zayıf Bilgi Düzeyi", "Az Bilgi Düzeyi", "Orta Bilgi Düzeyi", "Okuryazar" ve "İleri Bilgi Düzeyi." Bu

sınıflandırma, katılımcıların vergi konusundaki bilgi seviyelerini daha net bir şekilde belirlemeye ve analiz etmeye olanak tanımaktadır.

Tablo 6'da yer alan veriler incelendiğinde bir vergi mükellefinin bu ölçüm aracında %30 doğru cevap alarak "Az Bilgi Düzeyi" kategorisine girdiği görülmektedir. Bu sonuç, mükellefin vergi konularında temel bilgilere sahip olduğunu ancak daha kapsamlı bir eğitim veya bilgi edinme ihtiyacı duyduğunu göstermektedir. Diğer taraftan aynı testte %45 doğru cevap veren bir mükellef "Orta Bilgi Düzeyi" olarak sınıflandırılmaktadır. Bu bilgi düzeyindeki mükellefler, vergi mevzuatı ve beyan süreçleri hakkında orta düzeyde bilgiye sahip olup, genellikle daha karmaşık vergi sorunlarını çözme yeteneğine sahip olabilirler. Bu değerlendirme, mükelleflerin vergi okuryazarlık düzeylerinin, ihtiyaç duydukları eğitim ve destek türlerini belirlemede yardımcı olmaktadır.

Tablo 6'da belirtilen önemli bir diğer bilgi ise her bir sorunun eşit ağırlıkta kabul edildiği ve her sorunun yaklaşık olarak 5 puan değerinde olduğudur. Örneğin, 0-4 doğru cevap veren katılımcılar 0-20 puan aralığında değerlendirilirken, 16-20 doğru cevap veren katılımcılar ise 80-100 puan aralığında yer almaktadır. Her bir sorunun değeri, bu puan aralıklarına göre belirlenmiştir ve toplamda en fazla 100 puan üzerinden değerlendirme yapılmaktadır. Yani, her bir sorunun puan değeri belirlenen aralıklara göre hesaplanarak toplam puan hesaplamasına katkıda bulunmaktadır. Bu yöntem, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerinin objektif ve sistematik bir şekilde değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Diğer taraftan alternatif bir yöntem olarak, soruların yüzdelerle ifade edilerek de katılımcılar kategorilere ayrılabilir. Bu bağlamda, her bir yüzdeler aralık, katılımcıların testte aldıkları doğru cevap yüzdesini yansıtmaktadır. Örneğin, soruların %0-19,99 aralığında doğru cevaplayanlar zayıf bilgi düzeyine, %20-39,99 aralığında doğru cevaplayanlar az bilgi düzeyine, %40-59,99 aralığında doğru cevaplayanlar orta bilgi düzeyine, %60-79,99 aralığında doğru cevaplayanlar okuryazar bilgi düzeyine, ve %80-100 aralığında doğru cevaplayanlar ise ileri bilgi düzeyine sahip olarak değerlendirilmektedir. Bu yüzdeler dilimleri, katılımcıların vergi okuryazarlık seviyelerini detaylı bir şekilde analiz etmeye imkan tanımaktadır.

3.2.1. Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmanın bu kısmında, katılımcıların demografik ve akademik değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler, vergi okuryazarlığını ölçen sorulara verdikleri yanıtların dağılımı ve vergi bilinci ile uyum konusundaki sorulara dair tanımlayıcı istatistikler kapsamlı bir şekilde sunulmaktadır.

3.2.1.1. Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Tanımlayıcı İstatistikler

Çalışmanın bu kısmında ise katılımcıların demografik ve akademik bilgilerini toplamak amacıyla yapılan anket sorularına yer verilmektedir. Katılımcılara yaşları, cinsiyetleri, mezun oldukları üniversite, fakülte ve bölümleri, eğitim türleri, sınıfları, genel not ortalamaları, vergi ile ilgili haberleri ne sıklıkla takip ettikleri, vergi konusunda aldıkları bir ders olup olmadığı ve vergi haberlerini hangi kaynaklardan takip ettikleri sorulmaktadır. Katılımcıların özellikleri Tablo 7’de verilmektedir.

Katılımcıların Özelliklerine İlişkin Sorular	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yaş		
18-19	109	20,9
20-21	226	43,4
22-23	158	30,3
24+	28	5,4
Cinsiyet		
Erkek	211	40,5
Kadın	310	59,5
Üniversite		
Düzce Üniversitesi	214	41,1
Sakarya Üniversitesi	307	58,9
Fakülte		
Hukuk Fakültesi	89	17,1
İşletme Fakültesi	123	23,6
Siyasal Bilgiler Fakültesi	309	59,3
Bölüm		
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	40	7,7
Ekonometri	7	1,3
Hukuk	89	17,1
İktisat	41	7,9
İşletme	25	4,8
Maliye	79	15,2
Sağlık Yönetimi	36	6,9
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	10	1,9
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	72	13,8
Uluslararası İlişkiler	68	13,1
Uluslararası Ticaret ve Finansman	28	5,4
Yönetim Bilişim Sistemleri	26	5,0
Eğitim Türü		
Normal öğretim	442	84,8

İkinci öğretim	79	15,2
Sınıf		
1.sınıf	83	15,9
2.sınıf	165	31,7
3.sınıf	100	19,2
4.sınıf	167	32,1
Uzatmalı	6	1,2
Not Ortalaması (Akademik Başarı)		
<2.00	76	17,0
2.00-2.49	141	31,5
2.50-2.99	136	30,4
3.00-3.49	90	20,1
3.50-4.00	4	0,9
Cevap Yok	74	-
Vergi Konularındaki Güncel Gelişmeleri Ne Sıklıkla Takip Ettiklerine İlişkin Verdikleri Yanıtlara Göre Dağılım		
Çok sık	27	5,3
Sık	134	26,4
Nadiren	274	53,9
Hiç	73	14,4
Cevap Yok	13	-
“Vergi ile ilgili bir ders aldınız mı?” sorusuna ilişkin verdikleri cevapların dağılımı		
Evet	253	52,8
Hayır	226	47,2
Cevap Yok	42	-
“Vergi ile ilgili haberleri nereden takip edersiniz?” sorusuna ilişkin verdikleri cevapların dağılımı		
Takip etmiyorum	90	17,3
Gazete	1	0,2
Televizyon	96	18,4
İnternet	316	60,7
Resmi gazete	10	1,9
Gelir İdaresi Başkanlığı	4	0,8
Diğer	4	0,8
Toplam	521	100

Tablo 7: Katılımcıların Özellikleri

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 7’de yer alan verilerin incelenmesiyle araştırmanın kapsamında yer alan 521 öğrencinin katılımıyla yapılan analizlerden elde edilen veriler, katılımcıların demografik ve akademik özellikleri açısından geniş bir perspektif sunmaktadır. Bu bağlamda elde edilen bulgular, katılımcıların vergi okuryazarlığını etkileyen çeşitli faktörleri anlamak ve analiz etmek, ayrıca demografik ve akademik değişkenler ile vergi bilinci ve uyumu arasındaki ilişkiyi incelemek için önemli bir temel sunmaktadır.

Yaş Dağılımı: Katılımcıların yaş gruplarına göre dağılımı detaylı olarak incelendiğinde yaş aralıklarına göre dağılım şu şekildedir: Katılımcıların %43,4’ü 20-21 yaş aralığında

yer almakta, %30,3'ü 22-23 yaş grubunda bulunmaktadır. %20,9'u 18-19 yaş aralığındayken, %5,4'lük bir oran 24 yaş ve üzeri yaş grubundadır. Araştırmamızın içeriği ve kapsamı gereği katılımcı grubunun büyük bir kısmının gençler arasında yoğunlaştığı görülmektedir. Ayrıca ankete katılan bireylerin genel yaş ortalaması 21 olup, bu da yaş dağılımının ortalama olarak 20'li yaşların başında yoğunlaştığını göstermektedir.

Cinsiyet Dağılımı: Katılımcıların cinsiyet dağılımında %59,5'inin kadın, %40,5'inin ise erkek olduğu belirlenmiştir. Bu durum, araştırmanın kadınları daha fazla temsil ettiğini ortaya koymaktadır. Cinsiyet dağılımı, çalışmanın demografik çeşitliliği hakkında bilgi verirken, kadın ve erkek katılımcıların vergi okuryazarlığına yönelik bilgi ve tutumlarını karşılaştırmak için temel bir veri sunmaktadır.

Üniversite Tercihleri: Araştırmaya katılanların üniversite dağılımına göre, %58,9'u Sakarya Üniversitesi'nden, %41,1'i ise Düzce Üniversitesi'nden olmaktadır. Sakarya Üniversitesi öğrencilerinin araştırmaya daha fazla katkıda bulunduğu görülmektedir. Bu durumun, Sakarya Üniversitesi'nde okuyan öğrenci sayısının daha fazla olmasından kaynaklandığı söylenebilir.

Fakülte Dağılımı: Katılımcıların eğitim aldıkları fakültelere göre dağılımı şu şekildedir: %59,3'ü Siyasal Bilgiler Fakültesi'nde, %23,6'sı İşletme Fakültesi'nde ve %17,1'i Hukuk Fakültesi'nde eğitim görmektedir. Bu dağılım, araştırma örneklemindeki katılımcıların büyük çoğunluğunun Siyasal Bilgiler Fakültesi'nden geldiğini, bunun yanında İşletme ve Hukuk Fakülteleri'nden gelen katılımcıların daha az olduğunu göstermektedir.

Bölüm Dağılımı: Çalışmaya katılanların bölüm dağılımı aşağıdaki gibidir: Katılımcıların %17,1'i Hukuk bölümünde eğitim görmektedir. Hukuk bölümünü %15,2 ile Maliye bölümü takip etmektedir. Ayrıca Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümü ile Uluslararası İlişkiler bölümlerinden gelen katılımcılar sırasıyla %13,8 ve %13,1 oranlarında katkıda bulunmaktadır.

Öğretim Programı: Katılımcıların eğitim programlarına göre dağılımında %84,8'inin normal öğretim programlarına katıldığı, %15,2'sinin ise ikinci öğretim programlarında eğitim aldığı görülmektedir.

Not Ortalamaları (Akademik Başarı): Genel not ortalamalarına dayalı yapılan analizde, katılımcıların not ortalamaları aşağıdaki gibidir: %17,0'inin genel not ortalaması 2.00'nin altında; %31,5'inin not ortalaması ise 2.00 ile 2.49 arasında yer almaktadır. Ayrıca %30,4'ü 2.50 ile 2.99 arasında bir not ortalamasına sahiptir.

Vergi Konularına İlgileri ve Eğitim Durumu: Katılımcıların vergi konularındaki bilgi edinme alışkanlıkları şu şekilde dağılım göstermektedir: %53,9'u vergi konularındaki güncel gelişmeleri nadiren takip ettiğini belirtmektedir. %26,4'ü bu bilgileri sık olarak takip ettiğini ifade ederken, %14,4'ü vergi konularını hiç takip etmediğini belirtmiştir. %5,3'lük bir kesim ise bu konuları çok sık takip ettiğini ifade etmektedir. Ayrıca katılımcıların %52,8'i vergi ile ilgili bir ders aldığını belirtirken, %47,2'si ise bu tür bir ders almamıştır.

Vergi Haberlerini Takip Etme Yöntemleri: Katılımcıların vergi ile ilgili haberleri takip etme yöntemlerine göre dağılımı şu şekildedir: %60,7'si bu haberleri internet üzerinden takip etmektedir. %18,4'ü televizyon aracılığıyla bilgi edinmektedir. Vergi haberlerini hiç takip etmeyenlerin oranı ise %17,3'tür.

Özetle, Tablo 7'de yer alan veriler, katılımcıların demografik ve akademik özellikleri, bilgileri hakkında geniş kapsamlı analizler için önemli bulgular sunmaktadır. Yaş gruplarına göre yapılan incelemeler, araştırma katılımcıları arasındaki yaş dağılımını ve cinsiyet temelli dengeyi detaylı bir şekilde ortaya koymaktadır. Ayrıca katılımcıların üniversite tercihleri ve eğitim aldıkları fakülteler üzerinden yapılan analizler, araştırmanın akademik çeşitliliğini ve disiplinler arası doğasını vurgulamaktadır. Farklı akademik alanlardaki dağılımlar, katılımcıların çeşitli ilgi alanlarını ve eğitim seviyelerini yansıtmakta, böylece araştırmanın geniş kapsamını göstermektedir.

Bununla birlikte katılımcıların genel not ortalamaları, vergi konularına olan ilgi ve vergi eğitimi düzeyleri gibi akademik değişkenler üzerinden yapılan analizler, araştırmanın katılımcı profiline yönelik daha derinlemesine bir anlayış sunmaktadır. Bu sonuçlar, vergi konularına yönelik kamuoyu farkındalığının çeşitliliğini ve katılımcıların bilgi düzeylerindeki farkları ortaya koymakta ve vergi eğitimine dair ihtiyaçları anlamamıza yardımcı olmaktadır.

3.2.1.2. Katılımcıların Vergi Okuryazarlık Puanını Ölçen Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımı

Araştırma kapsamında daha önce belirtildiği gibi katılımcılara toplamda 20 soru yöneltilmiştir. Bu sorular, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyini titizlikle belirlemek amacıyla hazırlanmıştır. Katılımcıların bu sorulara verdikleri yanıtların dağılımı, vergi okuryazarlığı seviyelerini değerlendirmek ve analiz etmek için önemli veriler

sunmaktadır. Aşağıdaki tablo 8’de, bu sorulara verilen yanıtların detaylı dağılımı yer almaktadır. Bu detaylı dağılım, katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerinin daha iyi anlaşılmasını ve çeşitli vergi konularındaki bilgi seviyelerinin değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Katılımcıların Vergi Okuryazarlık Düzeyini ve Puanını Ölçen Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımı				
1-) Vergilendirme süreci sırasıyla aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisinde doğru verilmiştir?				
a) Tebliğ-Tarh-Tahsil-Tahakkuk b) Tahakkuk-Tahsil-Tarh-Tebliğ c) Tarh-Tebliğ-Tahakkuk-Tahsil d) Tarh-Tahakkuk-Tebliğ-Tahsil e) Bilmiyorum				
A	B	*C	D	E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
44	19	230	56	172
8,4	3,6	44,1	10,7	33
2-) Türk Vergi Sisteminde vergi alınırken hangi unsurlar göz önünde bulundurulmaktadır?				
a) Gelir ve servet b) Gelir ve harcama c) Gelir, servet ve harcama d) Sadece gelir e) Bilmiyorum				
A	B	*C	D	E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
82	83	256	43	57
15,7	15,9	49,1	8,3	10,9
3-) Devletin vergi alınmasındaki temel neden aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisinde verilmiştir?				
a) Ekonomik büyümeyi sağlamak b) Yatırımları teşvik etmek c) Kamu harcamalarını finanse etmek d) Sunulan hizmetin bedelini tahsil etmek e) Bilmiyorum				
A	B	*C	D	E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
47	16	285	115	58
9,0	3,1	54,7	22,1	11,1
4-) Emlak Vergisi kim tarafından tahsil edilir.				
a) Hazine ve Maliye Bakanlığı b) Defterdarlık c) Bilmiyorum d) İl Özel idaresi e) Belediyeler				
A	B	C	D	*E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
122	20	121	36	222
23,4	3,8	23,2	6,9	42,6
5-) Türk Vergi Sisteminde mali tatil zamanı aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisinde doğru olarak belirtilmiştir?				
a) Bilmiyorum b) 1 Haziran - 20 Haziran c) 1 Temmuz- 20 Temmuz d) 21 Haziran - 31 Temmuz e) 1 Ağustos - 20 Ağustos				
A	B	*C	D	E

<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>
321	24	128	22	26
61,6	4,6	24,6	4,2	5,0
6- Gelir Vergisi'nin tarife yapısı aşağıdakilerden hangisidir?				
a) Sabit Oranlı b) Azalan Oranlı c) Artan Oranlı d) Bilmiyorum e) Spesifik tarifiedir				
A	B	*C	D	E
<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>
60	9	241	176	35
11,5	1,7	46,3	33,8	6,7
7-) Türkiye'de vergi denetim yollarından hangisinin yapılabilmesi için mahkeme kararı bir zorunlalıktır?				
a) Yakalama b) Vergi incelemesi c) Bilgi toplama d) Bilmiyorum e) Arama				
A	B	C	D	*E
<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>
88	183	17	158	75
16,9	35,1	3,3	30,3	14,4
8-) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi Motorlu Taşıtlar Vergisi kapsamında değerlendirilmez?				
a) Otomobil b) Bilmiyorum c) Kamyon d) Otobüs e) Traktör				
A	B	C	D	*E
<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>
17	100	25	42	337
3,3	19,2	4,8	8,1	64,7
9-) Vergi kanunlarına göre vergilendirilmesi gereken bir konunun çeşitli nedenlerden ötürü yine aynı kanunlarla vergi dışında bırakılmasına denir. Boş bırakılan yere aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisi gelmelidir?				
a) Bilmiyorum b) Vergilendirmede hata c) Verginin terkini d) Muafiyet e) İstisna				
A	B	C	D	*E
<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>
153	27	60	182	99
29,4	5,2	11,5	34,9	19,0
10-) Ahmet Bey X Anonim Şirketinin ortağıdır. Buna göre Ahmet Bey'in bu şirketten elde etmiş olduğu kar payı Gelir Vergisi Kanununa göre hangi gelir unsuru içerisinde değerlendirilmektedir?				
a) Menkul sermaye iradı b) Ücret c) Serbest meslek kazancı d) Ticari kazanç e) Bilmiyorum				
*A	B	C	D	E
<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>	<i>Sayı /Yüzde (%)</i>
86	24	49	187	175
16,5	4,6	9,4	35,9	33,6
11-) Vergi Usul Kanununa göre bir mal ya da hizmet yapıldığı veya satıldığı andan itibaren en geç kaç gün içerisinde fatura düzenlenmesi gerekir?				

a) 3 b) Bilmiyorum c) 7 d) 10 e) 30				
A	B	*C	D	E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
25	182	206	11,1	50
4,8	34,9	39,5	58	9,6
12-) Katma Değer Vergisi Kanununa göre kanunen KDV oranı yüzde kaçtır?				
a)18 b) 1 c) 8 d) Bilmiyorum e) 10				
A	B	C	D	*E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
264	13	73	86	85
50,7	2,5	14	16,5	16,3
13)- Vergi kanunlarınca kendisine vergi borcu düşen gerçek ya da tüzel kişilere..... denir. Boş bırakılan yere aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisi gelmelidir?				
a) Alacaklı b) Sorumlu c) Bilmiyorum d) Mükellef e) Yasal sorumlu				
A	B	C	*D	E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
18	28	95	339	41
3,5	5,4	18,2	65,1	7,9
14-) Aşağıdakilerden hangisi harcama üzerinden alınan vergilerden biri değildir?				
a) Katma Değer Vergisi b) Özel Tüketim Vergisi c) Bilmiyorum d) Konaklama Vergisi e) Değerli Konut Vergisi				
A	B	C	D	*E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
59	48	136	119	159
11,3	9,2	26,1	22,8	30,5
15-) Devletin vergi borcunu kısmen ya da tamamen silmesi aşağıdaki seçeneklerden hangisi ile ifade edilir?				
a) Takas b) Ödeme c) Terkin d) Vergi Affı e) Bilmiyorum				
A	B	*C	D	E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
12	10	34	377	88
2,3	1,9	6,5	72,4	16,9
16-) Aşağıdakilerden hangisi deprem vergisi olarak da adlandırılan bir vergidir?				
a) Katma Değer Vergisi b) Özel Tüketim Vergisi c) Özel İletişim Vergisi d) Damga Vergisi e) Bilmiyorum				
A	B	*C	D	E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
37	99	129	75	181
7,1	19,0	24,8	14,4	34,7

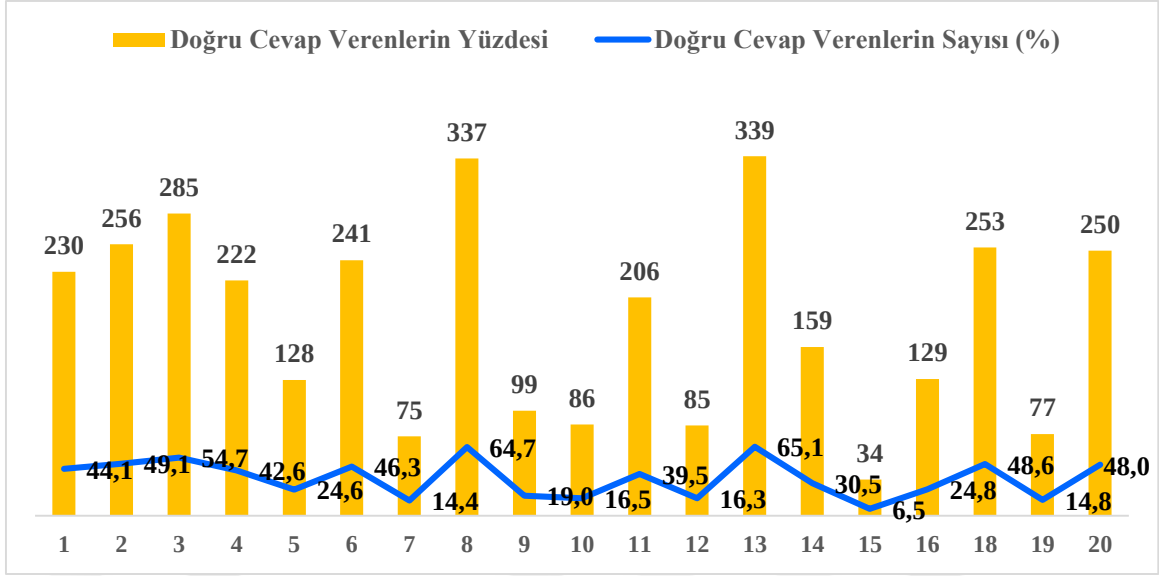
17-) İptal edilmiştir.				
18-) Ziraî faaliyetin yapılmış olduğu işletmeyi işleten gerçek kişiye.....denir. Boş bırakılan yere aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisi gelmelidir?				
a) İşletme b) Bilmiyorum c) Esnaf d) Çiftçi e) Serbest Meslek Erbabı				
A	B	C	*D	E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
34	104	77	253	53
6,5	20,0	14,8	48,6	10,2
19-) Bir mükellefin muhasebe defterleri ve kayıtlarını ya da ilgili belgeleri yok etmesi halinde kendisine verilecek ceza aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru verilmiştir?				
a) Özel usulsüzlük b) Genel usulsüzlük c) Bilmiyorum d) Kaçakçılık e) Vergi ziyat				
A	B	C	*D	E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
87	118	187	77	52
16,7	22,6	35,9	14,8	10,0
20-) Aşağıdakilerden hangisi 2020 yılında uygulamaya konulan vergilerden biridir?				
a) Bilmiyorum b) Dijital Hizmet Vergisi c) Katma Değer Vergisi d) Özel Tüketim Vergisi e) Veraset ve İntikal Vergisi				
A	*B	C	D	E
Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)	Sayı /Yüzde (%)
181	250	33	31	26
34,7	48,0	6,3	6,0	5,0

Tablo 8: Katılımcıların Vergi Okuryazarlık Düzeyini ve Puanını Ölçen Sorulara Verdikleri Yanıtların Dağılımı

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur. * Doğru cevapları göstermektedir.

Tablo 8'e göre çalışmada katılımcıların çoğunluğunun (1, 2, 3, 4, 6, 8, 11, 13, 18, 20. sorulara) doğru cevap verdiği gözlemlenmiştir. Ancak genel olarak yanlış cevap verenlerin yanı sıra "bilmiyorum" seçeneğini tercih edenlerin sayısının da önemli olduğu görülmüştür. Vergilendirme konularındaki bilgi eksikliklerinin bu cevapları etkilediği göz önünde bulundurulmalıdır. Araştırmaya katılanların %47,2'sinin daha önce herhangi bir vergi dersi almadığı belirtilmiş olup, bu durumun doğru ve 'bilmiyorum' cevaplarının arka planında önemli bir etken olduğu düşünülebilir.

Öte yandan bu dağılımları farklı bir bakış açısıyla incelemek ve bu tür bir incelemenin nasıl yapıldığını göstermek mümkündür. Bu bağlamda katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyini ve puanını ölçen sorulara verdikleri yanıtların dağılımı Grafik 3'te verilmiştir.

Grafik 3: Katılımcıların Demografik ve Akademik Değişkenlere Göre VOP Puanlarının Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 3'te yer alan verilere göre doğru cevap verenlerin sayısında önemli dalgalanmalar gözlemlenmektedir. En yüksek doğru cevap sayısı 339 (13. soru) ile kaydedilirken, en düşük doğru cevap sayısı ise 34 (15. soru) olarak belirlenmiştir. Diğer dikkat çekici veriler arasında, 8. soruda 337, 3. soruda 285 doğru cevap yer alırken, 7. soruda 75 ve 9. soruda 99 doğru cevap bulunmaktadır. Ortalama doğru cevap sayısının 200-250 aralığında olduğu görülmektedir. Bu analiz, vergi konularındaki bilgi seviyelerinin farklılıklarını anlamak ve hangi alanlarda daha fazla eğitim veya bilgilendirme gerektiğini belirlemek için önemli bir temel sunmaktadır.

3.2.1.3. Vergi Bilinci ve Uyumu İle İlgili Soruların Tanımlayıcı İstatistikleri

Çalışmanın bu kısmında katılımcılara yöneltilen vergi bilinci ve vergi uyumu ile ilgili soruların sonuçları verilmiştir. Anketin üçüncü kısmında, katılımcılara vergilerle ilgili çeşitli ifadeler sunulmuş ve katılımcıların bu ifadelerle katılıp katılmadıklarını veya ne derecede katıldıklarını belirtmeleri istenmiştir. Tablo 9, bu ifadelerin her biri için katılımcıların cevaplarını ve ortalamalarını göstermektedir. Bu veriler, katılımcıların vergi konusundaki tutumlarını, davranışlarını ve farkındalıklarını ölçmeyi amaçlamaktadır.

Aşağıda tablo 9’da, vergi ile ilgili soruların tanımlayıcı istatistikleri verilmiştir. Bu bağlamda verilen ifadelerin her biri için katılımcıların verdikleri yanıtlar ve yanıtların ortalamaları gösterilmektedir. Bu veriler katılımcıların vergi konusundaki tutumlarını, davranışlarını ve farkındalıklarını ölçmeyi amaçlamaktadır. Böylece genel vergi okuryazarlık düzeyini değerlendirmek için önemli bir temel sağlamaktadır.

		Kesinlikle katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne katılmıyorum /ne katılıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum	Toplam	Ortalama	Standart Sapma
c1 Vergi, devletin egemenlik gücüne göre aldığı karşılıksız bir ödemedir.	Sayı	66	84	105	161	105	521	3,3	1,30
	%	12,7	16,1	20,2	30,9	20,2	100,0		
c2 Vergi, vatandaşlar üzerinde kamusal bir yükür.	Sayı	36	70	97	217	101	521	3,5	1,15
	%	6,9	13,4	18,6	41,7	19,4	100,0		
c3 Vergi, devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının karşılığı olarak alınmaktadır.	Sayı	44	42	74	233	128	521	3,7	1,17
	%	8,4	8,1	14,2	44,7	24,6	100,0		
c4 Vergi kanunlarına uygun hareket etmek mükellefin ödevidir.	Sayı	24	36	74	238	149	521	3,9	1,05
	%	4,6	6,9	14,2	45,7	28,6	100,0		
c5 Bugün ödenmeyen vergiler, gelecek nesillerin refahını olumsuz etkiler.	Sayı	40	36	121	173	151	521	3,7	1,18
	%	7,7	6,9	23,2	33,2	29,0	100,0		
c6 Vergilerimizi tam ve doğru olarak ödemediğimiz takdirde kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünüyorum.	Sayı	46	67	135	180	93	521	3,4	1,18
	%	8,8	12,9	25,9	34,5	17,9	100,0		
c7 Türkiye’de uygulanmakta olan başlıca vergi adlarının biliyorum.	Sayı	47	85	162	167	60	521	3,2	1,12
	%	9,0	16,3	31,1	32,1	11,5	100,0		
c8 Vergi mevzuatımızda yer alan vergi usul, esas ve oranları hakkında bilgi sahibiyim.	Sayı	62	128	194	99	38	521	2,9	1,09
	%	11,9	24,6	37,2	19,0	7,3	100,0		
c9 Hükümetlerin toplanan vergilerin kullanım alanlarına (eğitim, sağlık,) yönelik izlediği politikalar vergi verme davranışını etkilemektedir.	Sayı	31	49	123	217	101	521	3,6	1,08
	%	6,0	9,4	23,6	41,7	19,4	100,0		
c10 Ödemek zorunda olduğum vergilerin yükünü çok ağır buluyorum.	Sayı	30	50	158	145	138	521	3,6	1,14
	%	5,8	9,6	30,3	27,8	26,5	100,0		
c11 Alış-verişlerde fiş/fatura alınmalıdır.	Sayı	37	27	56	175	226	521	4,0	1,18
	%	7,1	5,2	10,7	33,6	43,4	100,0		

c12 Yaptığım her alışverişte, aldığım faturayı inceler, ödediğim vergi oranını kontrol ederim.	Sayı	37	77	162	143	102	521	3,4	1,16
	%	7,1	14,8	31,1	27,4	19,6	100,0		
c13 Vergi ödemeyi ahlaki bir sorumluluk olarak görüyorum.	Sayı	41	48	132	194	106	521	3,5	1,15
	%	7,9	9,2	25,3	37,2	20,3	100,0		
c14 Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini tam olarak ödemelidir.	Sayı	34	30	100	216	141	521	3,8	1,11
	%	6,5	5,8	19,2	41,5	27,1	100,0		
c15 Ödediğim verginin nereye nasıl harcadığımı oy sandığımda sorgularım."	Sayı	37	53	106	156	169	521	3,7	1,22
	%	7,1	10,2	20,3	29,9	32,4	100,0		
c16 Yanlış vergi politikaları yüzünden insanlar vergi kaçırıyor ya da vergiyi ödemek istemiyor.	Sayı	45	51	135	143	147	521	3,6	1,24
	%	8,6	9,8	25,9	27,4	28,2	100,0		
c17 Vergi oranlarının yüksek olmasının vergi kaçakçılığına etkisi olduğunu düşünüyorum.	Sayı	46	45	107	174	149	521	3,6	1,23
	%	8,8	8,6	20,5	33,4	28,6	100,0		
c18 Vergi afları, vergi ödevlerinin yerine getirilmesini olumsuz etkilemektedir.	Sayı	29	72	158	152	110	521	3,5	1,13
	%	5,6	13,8	30,3	29,2	21,1	100,0		
c19 Vergi ödevlerimi yerine getirmesem ne kadar vergi cezası ödeyeceğimi hesaplayabilirim.	Sayı	71	144	165	97	44	521	2,8	1,14
	%	13,6	27,6	31,7	18,6	8,4	100,0		
c20 "Herkes vergi kaçırıyor, o halde ben de kaçıracağım" mantığı yanlıştır.	Sayı	35	38	78	148	222	521	3,9	1,21
	%	6,7	7,3	15,0	28,4	42,6	100,0		
c21 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü "vergiye gönüllü uyuma" inanırım.	Sayı	27	49	156	190	99	521	3,5	1,06
	%	5,2	9,4	29,9	36,5	19,0	100,0		
c22 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü nasıl daha az vergi ödeyeceğimi düşünmem.	Sayı	29	62	166	177	87	521	3,4	1,07
	%	5,6	11,9	31,9	34,0	16,7	100,0		
c23 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bunun yapılması gereken şey olduğunu biliyorum.	Sayı	23	45	94	220	139	521	3,8	1,07
	%	4,4	8,6	18,0	42,2	26,7	100,0		
c24 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, bunun vergi denetimi olmasa bile yapılması gerektiğini düşünüyorum.	Sayı	38	47	97	216	123	521	3,7	1,15
	%	7,3	9,0	18,6	41,5	23,6	100,0		
c25 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bununla devleti desteklemek isterim.	Sayı	33	37	131	215	105	521	3,6	1,08
	%	6,3	7,1	25,1	41,3	20,2	100,0		
c26 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, böylelikle diğer bireylere katkıda bulunmuş olurum.	Sayı	31	53	146	191	100	521	3,5	1,09
	%	6,0	10,2	28,0	36,7	19,2	100,0		

c27 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bu benim için normal bir durumdur.	Sayı	23	31	122	220	125	521	3,8	1,03
	%	4,4	6,0	23,4	42,2	24,0	100,0		
c28 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü başkalarının bunu yapmaması beni ilgilendirmez.	Sayı	51	60	136	166	108	521	3,4	1,22
	%	9,8	11,5	26,1	31,9	20,7	100,0		
c29 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bunu bir vatandaşlık görevi olarak görüyorum.	Sayı	18	44	87	220	152	521	3,9	1,04
	%	3,5	8,4	16,7	42,2	29,2	100,0		
c30 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü doğru olanı yaptığımdan eminim.	Sayı	24	31	101	204	161	521	3,9	1,07
	%	4,6	6,0	19,4	39,2	30,9	100,0		

Tablo 9: Vergi Bilinci ve Uyumu Anket Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 9’da anketin üçüncü kısmında vergi bilinci ve vergi uyumu ile ilgili toplam 30 maddeye katılımcıların verdiği cevaplar değerlendirilmiştir. Ortalama değerler incelendiğinde katılımcıların vergi bilinciyle ilgili genel tutumlarının 3,6 olduğu görülmektedir. Bu veri, literatürde yapılan bazı çalışmalar esas alınarak bulunmuştur. Bu bağlamda vergi bilinci skorları aşağıda Tablo 10’da belirtildiği şekilde hesaplanmıştır.

Vergi Bilinç Skoru	n	Minimum	Maksimum	Ortalama	Ortalama Standart Sapma
	521	1,00	5,00	3,6	1,16

Tablo 10: Vergi Bilinci Skoru

Kaynak: Tabakan ve Avcı, 2018: 41; Teyyare, E. ve Kumbaşı, 2018: 12-13; Karacan, 2019: 59.

Tablo 10’da sunulan ölçek, 1’in “Kesinlikle Katılmıyorum”, 2’nin “Katılmıyorum”, 3’ün “Ne Katılıyorum/Ne Katılmıyorum”, 4’ün “Katılıyorum” ve 5’in “Kesinlikle Katılıyorum” anlamına geldiği bir değerlendirme sistemini kullanmaktadır. Bu sistemde 3 orta düzeyde bir görüşü belirtirken, 5’e yakın değerler yüksek vergi bilincini, 1’e yakın değerler ise düşük vergi bilincini ifade etmektedir. Bu bağlamda 3,6’lık puan, katılımcıların vergi bilincinin ortalamanın biraz üzerinde olduğunu göstermektedir. Hesaplanan bu değer, genel olarak katılımcıların vergilendirme konusundaki farkındalık, tutum ve davranışlarının ortalama seviyede olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu,

vergi sistemine yönelik toplumsal bilinçlendirme çalışmalarının önemini vurgularken, vergi politikalarının daha şeffaf bir şekilde iletilmesi gerekliliğini de öne çıkarmaktadır. Ayrıca bu değerlendirme, katılımcıların vergi konusundaki tutumlarına dair önemli bir perspektif sunmakta ve vergi bilincinin toplumsal düzeyde nasıl algılandığını anlamamıza yardımcı olmaktadır.

Yukarıda ifade edildiği üzere Tablo 9’da yer alan verilere göre katılımcıların vergi bilinciyle ilgili genel tutumları ortalama olarak 3,6 düzeyindedir. İfadelerin değerlendirilmesi sonucunda ortalamadan yüksek, ortalamaya denk ve ortalamadan düşük olan maddeler şu şekildedir;

Soru Cevap No	Ortalamanın Üzerinde Olan Maddeler ve Açıklamaları	Puan
C11	"Alışverişlerde fiş/fatura alınmalıdır" maddesi, katılımcıların ortalama değerlendirmesinde yüksek bir puan elde etmiştir. Bu bulgu, katılımcıların alışveriş sırasında fiş veya fatura almanın gerekliliği konusunda güçlü bir bilinç taşıdığını göstermektedir. Ayrıca bu durum, katılımcıların vergi bilincinin alışverişlerde belgelendirme zorunluluğunu anladığını ve vergi kaçakçılığına karşı olumlu bir tutum sergilediklerini de ortaya koymaktadır.	4
C4	"Vergi kanunlarına uygun hareket etmek, mükellefin ödevidir" ifadesi yüksek bir ortalama puan almıştır. Bu sonuç, katılımcıların vergi yasalarına uygun davranmanın bir vatandaşlık görevi olduğunu ve vergi ödemelerinin toplumsal sorumluluk olduğu konusunda güçlü bir farkındalığa sahip olduklarını göstermektedir. Bu değerlendirme, vergi ödemelerinin yalnızca bir yasal gereklilik olmanın ötesinde, aynı zamanda toplumsal bir sorumluluk ve etik bir davranış olarak algılandığını yansıtmaktadır. Bu tutum, vergi uyumluluğunun ve vergi kaçakçılığının önlenmesinde önemli bir rol oynayabilir.	3,9
C20	"Herkes vergi kaçırıyor, o halde ben de kaçıracağım' mantığı yanlıştır" ifadesi, yüksek bir ortalama puan almıştır. Bu sonuç, katılımcıların genellikle vergi kaçakçılığını teşvik eden bu tür bir mantığın yanlış olduğu konusunda güçlü bir farkındalığa sahip olduğunu göstermektedir. Katılımcıların vergi ödemelerini yasal ve etik bir sorumluluk olarak gördükleri ve vergi kaçakçılığının toplumsal olarak kabul edilemez olduğu konusunda güçlü bir tutum sergiledikleri anlaşılmaktadır.	3,9
C29	"Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bunu bir vatandaşlık görevi olarak görüyorum" ifadesi, yüksek bir ortalama puan almıştır. Bu değerlendirme, katılımcıların vergi ödemelerini bir vatandaşlık görevi olarak gördükleri ve topluma karşı sorumlulukları olduğu bilincine sahip olduklarını göstermektedir.	3,9
C30	"Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü doğru olanı yaptığımdan eminim" ifadesi de yüksek bir ortalama puan almıştır. Bu durum, katılımcıların vergi ödemelerini yasal çerçevede gerçekleştirmenin hem doğru hem de etik bir davranış olduğuna inandığını ortaya koymaktadır.	3,9

C14	“Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini tam olarak ödemelidir” ifadesi, katılımcıların vergi ödemelerini topluma karşı bir sorumluluk olarak gördüklerini yansıtmaktadır. Bu değerlendirme, katılımcıların vergi ödemelerini sadece yasal bir zorunluluk olmaktan öte, topluma karşı bir görev olarak algıladıklarını göstermektedir.	3,8
C23	“Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bunun yapılması gereken şey olduğunu biliyorum” ifadesi, katılımcıların vergi ödemelerini yasalara uygun bir şekilde yapmanın bir zorunluluk olduğunu kabul ettiklerini göstermektedir. Bu bulgu, katılımcıların vergi ödemelerini sadece yasal bir yükümlülük olarak değil, aynı zamanda doğru ve etik bir davranış olarak kabul ettiklerini yansıtmaktadır.	3,8
C27	“Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bu benim için normal bir durumdur” ifadesi, katılımcıların vergi ödemelerini yasalara uygun bir şekilde yapmanın sıradan ve beklenen bir davranış olarak kabul ettiklerini ortaya koymaktadır. Bu görüş, vergi ödemelerinin yasalara uygun olarak gerçekleştirilmesinin, katılımcılar için günlük yaşamın bir parçası olduğunu ve toplumda yaygın bir norm olarak algılandığını ifade etmektedir.	3,8
C3	"C3 Vergi, devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının karşılığı olarak alınmaktadır" ifadesi, verginin bir karşılık olduğunu vurgulamaktadır. Bu değerlendirme, vergi ödemelerinin toplumun genel refahına katkı sağladığına ve kamu hizmetlerinin finansmanına destek olduğuna işaret etmektedir.	3,7
C5	“Bugün ödenmeyen vergiler, gelecek nesillerin refahını olumsuz etkiler” ifadesi, vergi ödemelerinin sadece mevcut nesiller için değil, gelecek nesillerin refahı için de önemli olduğunu göstermektedir. Bu değerlendirme, vergi kaçakçılığının ve vergi ödemelerinin ihmal edilmesinin gelecek kuşaklara ekonomik zararlar verebileceğine işaret etmektedir. Katılımcılar, vergi ödemelerinin sürdürülebilir bir ekonomi ve toplum için kritik olduğunu düşünmektedir.	3,7
C15	“Ödediğim verginin nereye nasıl harcadığını oy sandığımda sorgularım” ifadesi, katılımcının vergi harcamalarının şeffaflığını ve hesap verebilirliğini önemsendiğini göstermektedir. Bu değerlendirme, vergi mükelleflerinin vergi gelirlerinin nasıl kullanıldığını bilme hakkını vurgulamaktadır. Katılımcılar, vergi ödemelerinin kamu kaynaklarının etkili ve adil bir şekilde yönetilmesini sağlamak için denetlenmesi gerektiğine inanmaktadır.	3,7
C24	“Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü vergi denetimi olmasa bile bu yapılmalıdır” ifadesi, katılımcının vergi ödemelerini yasalara uygun bir şekilde yerine getirmenin önemini vurgulamaktadır. Bu değerlendirme, vergi ödemelerinin kişisel sorumluluk ve toplumsal düzen için gereklilik olduğunu yansıtmaktadır.	3,7

Tablo 11: Ortalamanın Üzerinde Olan Maddeler ve Açıklamaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 11’de yer alan ifadelerin ortalamadan daha yüksek puan alması katılımcıların bu konularda güçlü bir farkındalığa ve tutuma sahip olduklarını göstermektedir. İfadelerin

ortalamadan yüksek puan alması, katılımcıların vergi bilinci, vergi uyumu ve vergi ödemelerinin toplumsal sorumluluk olduğu konusundaki inançlarını göstermektedir. Ayrıca bu ifadelerin yüksek puan alması, katılımcıların vergi bilinci ve toplumsal sorumluluk konularında olumlu bir tutum sergilediklerini ve vergi sisteminin güvenilirliği ve etkinliği için önemli bir potansiyel taşıdıklarını göstermektedir.

Diğer taraftan Tablo 9’da yer alan verilere göre, katılımcıların vergi bilinciyle ilgili genel tutumları ortalama olarak 3,6 düzeyinde olduğu belirtilmişti. Bu bağlamda ifadelerin değerlendirilmesi sonucunda ortalamaya sahip maddeler ve açıklamaları şu şekildedir;

Soru Cevap No	Ortalamaya Sahip Maddeler ve Açıklamaları	Puan
C9	“Hükümetlerin toplanan vergilerin kullanım alanlarına (eğitim, sağlık vb.) yönelik izlediği politikalar, vergi ödeme davranışlarını etkiler” ifadesi, katılımcının vergi politikalarının toplumsal hizmetlerin finansmanında ve dağıtımında oynadığı rolü anladığını göstermektedir. Bu değerlendirme, vergi politikalarının vatandaşların vergi ödeme davranışlarını şekillendirebileceğini ve vergi verme konusundaki tutumlarını etkileyebileceğini göstermektedir. Katılımcılar, vergi politikalarının adil ve etkili olması gerektiğine inanmaktadır.	3,6
C10	“Ödemek zorunda olduğum vergilerin yükünü aşırı ağır buluyorum” ifadesi, katılımcının vergi yükünü aşırı bulduğunu ve bunun üzerinde baskı hissettiğini belirtmektedir. Bu değerlendirme, katılımcının vergi yükünün kişisel veya ekonomik kaygılara neden olduğunu ve vergi ödemelerini zorlayıcı bulduğunu yansıtmaktadır. Katılımcılar, vergi yüklerinin adil bir şekilde dağıtılması ve makul düzeyde tutulması gerektiğini düşünmektedir.	3,6
C16	“Yanlış vergi politikaları nedeniyle insanlar vergi kaçırıyor veya vergi ödemek istemiyor” ifadesi, katılımcının vergi politikalarının doğru şekilde belirlenmesinin önemini vurguladığını göstermektedir. Bu değerlendirme, vergi politikalarının adaletli, etkili ve vatandaşların güvenini sağlayacak şekilde oluşturulması gerektiğini belirtmektedir. Katılımcılar, yanlış veya adaletsiz vergi politikalarının vergi kaçakçılığına ve vergi ödememe eğilimine yol açabileceğine inanmaktadır.	3,6
C17	“Vergi oranlarının yüksek olmasının vergi kaçakçılığı üzerinde etkili olduğunu düşünüyorum” ifadesi, katılımcının vergi politikalarının vergi kaçakçılığı üzerindeki etkisini anladığını göstermektedir. Bu değerlendirme, vergi oranlarının yüksek olmasının vergi kaçakçılığını teşvik edebileceği görüşünü yansıtmaktadır. Katılımcılar, vergi oranlarının makul ve adil bir seviyede tutulması gerektiğini düşünmektedir.	3,6
C25	“Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü devleti desteklemek istiyorum” ifadesi, katılımcının vergi ödemelerini bir vatandaşlık görevi olarak gördüğünü ve devletin faaliyetlerine destek olmak istediğini ortaya koymaktadır. Bu değerlendirme, katılımcının vergi ödemelerinin toplumsal bir sorumluluk olduğuna inandığını göstermektedir.	3,6

Tablo 12: Ortalamaya Sahip Maddeler ve Açıklamaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların vergi bilinci ve vergi politikalarıyla ilgili tutumları, Tablo 12’de yer alan verilere göre ortalama olarak 3,6 düzeyindedir. Bu değerlendirme, katılımcıların vergi politikalarının toplumsal hizmetlerin finansmanında ve dağıtımında rol oynadığını anladıklarını ve vergi politikalarının adil ve etkili olması gerektiğine inandıklarını göstermektedir. Öte yandan katılımcılar vergi yüklerinin adil bir şekilde dağıtılması gerektiğini düşünmekte ve ayrıca vergi politikalarının doğru belirlenmesinin vergi kaçakçılığı gibi sorunları önleyebileceğine inanmaktadırlar. Sonuç olarak, vergi ödemelerini bir vatandaşlık görevi olarak gören katılımcılar, vergi ödemelerinin devletin faaliyetlerine destek sağlamak amacıyla yapılması gereken bir sorumluluk olduğuna inanmaktadırlar.

Bununla birlikte Tablo 9’da yer alan verilere göre, katılımcıların vergi bilinciyle ilgili genel tutumları ortalama olarak 3,6 düzeyde olduğu daha öncede belirtilmiştir. Bu çerçevede ifadelerin değerlendirilmesi sonucunda ortalamanın altında olan maddeler ve açıklamaları Tablo 13’de verilmiştir.

Soru Cevap No	Ortalamanın Altında Puana Sahip Maddeler ve Açıklamaları	Puan
C2	“Vergi, vatandaşlar üzerinde kamusal bir sorumluluktur” ifadesi, verginin bireylerin kamu hizmetlerine katkıda bulunma yükümlülüğü olduğunu vurulamaktadır. Bu değerlendirme, verginin toplumun ortak ihtiyaçlarını finanse etmek için gerekli olduğunu ve vatandaşların bu sorumluluğu yerine getirmesi gerektiğini belirtmektedir. Verginin, kamu hizmetlerinin finansmanında ve toplumun genel refahının artırılmasında önemli bir rol oynadığını yansıtmaktadır.	3,5
C13	“Vergi ödemeyi ahlaki bir görev olarak görüyorum” ifadesi, vergi ödemenin sadece yasal bir zorunluluk değil, aynı zamanda bireylerin ahlaki bir sorumluluğu olduğuna işaret etmektedir. Bu değerlendirme, vergi ödemelerinin toplumun genel refahına katkıda bulunma ve toplumsal adaleti destekleme amacıyla gerçekleştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır.	3,5
C18	“Vergi afları, vergi ödemelerinin yerine getirilmesini olumsuz etkiler” ifadesi, vergi aflarının vergi ödemelerinin yerine getirilmesi üzerinde olumsuz bir etkisi olduğunu belirtmektedir. Bu değerlendirme, vergi aflarının vergi sistemi üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurur ve vergi ödemelerinin gönüllü olarak yapılmasını teşvik etmek için doğru bir yol olmadığını göstermektedir. Vergi aflarının, vergi mükelleflerini yanlış bir davranışa teşvik edebileceği ve vergi adaletini zayıflatılabileceği düşünülmektedir.	3,5
C21	“Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü vergiye gönüllü uyumu desteklerim” ifadesi, vergi ödemelerinin kanunlara uygun bir şekilde yapılmasının önemini vurgularken, aynı zamanda vergiye gönüllü uyumun da önemli olduğunu göstermektedir. Bu değerlendirme, vergi mükelleflerinin vergi ödemelerini istekli	3,5

	bir şekilde yerine getirmesi gerektiğini ve vergiye gönüllü uyumun vergi sisteminin etkinliğini artırabileceğini yansıtmaktadır.	
C26	“Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, bu şekilde diğer bireylere katkıda bulunmuş olurum” ifadesi, vergi ödemelerinin kanunlara uygun bir şekilde yapılmasının önemini vurgularken, aynı zamanda vergi ödemelerinin topluma katkı sağladığını belirtmektedir. Bu değerlendirme, vergi ödemelerinin toplumun genel refahına ve kamu hizmetlerinin finansmanına katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır.	3,5
C6	“Vergilerimizi tam ve doğru olarak ödemediğimiz takdirde kamu hizmetlerinin aksayacağına inanıyorum” ifadesi, vergilerin eksik veya yanlış ödenmesinin kamu hizmetlerini etkileyebileceği düşüncesini vurgulamaktadır. Bu değerlendirme, vergi ödemelerinin toplumun genel refahını desteklemek için önemli olduğunu ve eksik ödemelerin kamu hizmetlerinin finansmanında boşluklar yaratabileceğini yansıtmaktadır.	3,4
C12	“Yaptığım her alışverişimde, satın aldığım ürünlerin faturalarını dikkatlice kontrol ederim” ifadesi vergi oranlarını kontrol etme alışkanlığını yansıtmaktadır. Bu alışkanlık, kişisel finansal bilinci artırmaya ve vergi ödemelerinin doğruluğunu sağlamaya yönelik bir rol üstelendiğini göstermektedir.	3,4
C22	“Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü nasıl daha az vergi ödeyeceğimi düşünmem”. Bu ifade, bireyin vergi ödemelerini düşürmek için yasal yollar arayarak vergi yasalarına uyumlu olduğunu göstermektedir. Ancak sadece vergi yükünü azaltmak için yasal düzenlemelere odaklanarak vergi ödeme sorumluluğunu yerine getirmenin ötesine geçmez.	3,4
C28	“Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü vergi ödeme davranışımın başkalarının ödeme davranışından bağımsız olduğunu düşünüyorum”. Başkalarının vergi ödeme alışkanlığı veya kaçınma eğilimi beni doğrudan etkilemese de, kendi sorumluluklarımı yerine getirmek ve topluma karşı adil bir şekilde vergi ödemek benim için önemlidir.	3,4
C1	“Vergi, devletin yetki ve otoritesi altında, vatandaşlarından toplumsal ihtiyaçların finansmanı için talep ettiği zorunlu bir ödemedir”. Devletin egemenlik gücüne dayanarak, vergi yükümlülükleri belirlenir ve bu vergilerin ödenmesi, vatandaşların toplumsal sorumluluklarını yerine getirmelerinin bir gereğidir. Vergiler, kamu hizmetlerinin finansmanını sağlamak, altyapıyı geliştirmek, sosyal hizmetleri desteklemek ve diğer kamu faaliyetlerini yürütmek için kullanılır. Bu nedenle vergi, devletin vatandaşlarından talep ettiği, karşılığında doğrudan bireysel bir mal veya hizmet alınmayan, ancak toplumun genel refahını ve kamu hizmetlerini finanse etmek için kullanılan bir kaynaktır.	3,3
C7	“Türkiye’de uygulanmakta olan başlıca vergi adlarının biliyorum”. Bu ifade Türkiye’de yaygın olarak kullanılan vergi türlerini tanıdığını ve bu vergi türlerinin ne anlama geldiğini anladığını gösterir. Vergi bilgisinin olması, bireyin vergi sisteminin işleyişini anlaması ve vergi yükümlülüklerini yerine getirirken daha bilinçli bir şekilde hareket etmesine yardımcı olabilir.	3,2
C8	“Vergi mevzuatında bulunan vergi usulü, esasları ve vergi oranları hakkında bilgi sahibiyim”. Bu durum katılımcının vergi sistemine ilişkin teknik detayları	2,9

	anladığını ve vergilendirme süreçlerini kavradığını gösterir. Vergi mevzuatına dair bilgi sahibi olmak, vergi ödemelerini doğru şekilde yapmayı ve vergi yükümlülüklerini yerine getirmeyi kolaylaştırabilir.	
C19	“Vergi ödevlerimi yerine getirmezsem ne kadar vergi cezası ödeyeceğimi hesaplayabilirim” ifadesi bireyin vergi yükümlülüklerinin farkında olduğunu ve bu yükümlülükleri yerine getirmemenin doğuracağı mali sonuçları hesaplayabilme yetisine sahip olduğunu yansıtmaktadır.	2,8

Tablo 13: Ortalamanın Altında Puana Sahip Maddeler ve Açıklamaları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 13’de yer alan ifadeler, vergi ödemelerinin toplumsal sorumluluk ve etik bir yükümlülük olarak algılandığını göstermektedir. Ancak vergi mevzuatının teknik detayları ve cezalar hakkında bilgi eksiklikleri olduğu da görülmektedir. Bu durum, katılımcıların vergi sisteminin bazı yönlerini yeterince anlamadığını ve vergi ödemelerini eksiksiz yerine getirme konusunda bilgi düzeylerinin artırılması gerektiğini ortaya koymaktadır.

3.2.2. Katılımcıların Vergi Okuryazarlık Puanları (VOP)

Araştırma çerçevesinde 521 kişiye ulaşılarak kapsamlı bir analiz gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerine dair elde edilen veriler, Tablo 6’da yer alan vergi okuryazarlığı düzeyi kategorileri kapsamında değerlendirilmiş ve sonuçlar Tablo 14’de ayrıntılı olarak verilmektedir.

Okuryazarlık Düzeyi	Kişi Sayısı	Yüzde (%)	Ortalama Puan
Zayıf Bilgi Düzeyi	144	27,6	9.995
Az Bilgi Düzeyi	164	31,5	29.995
Orta Bilgi Düzeyi	194	37,2	49.995
Okuryazar	19	3,6	69.995
İleri Bilgi Düzeyi	0	0	90
Toplam	521	100	33,12

Tablo 14: Katılımcıların Vergi Okuryazarlık Düzeyi Yüzde ve Puanları (VOP)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyleri çeşitli kategorilere göre incelenmiştir. Tablo 14'deki verilere göre, %27,6 oranında katılımcı Zayıf Bilgi Düzeyinde yer almakta ve ortalama puanları 9.995 olarak hesaplanmıştır. Az Bilgi Düzeyi'nde ise %31,5 oranında katılımcı bulunmakta ve bu grup için ortalama puan 29.995 olarak belirlenmiştir. En büyük oran %37,2 ile Orta Bilgi Düzeyi'nde görülmekte olup, bu katılımcıların ortalama puanı 49.995'tir. Okuryazar düzeyindeki katılımcılar ise %3,6 oranında bulunmakta ve ortalama 69.995 puan elde etmişlerdir. İleri Bilgi Düzeyi'nde ise hiç katılımcı bulunmamaktadır. Bu bulgular, katılımcıların vergi konularındaki bilgi seviyelerinin çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Ayrıca araştırma bulgularına göre katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerinin genel ortalaması 33,12 puan olarak belirlenmiştir. Bu ortalama, genel vergi okuryazarlığının orta seviyenin altında olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyleri "Az Bilgi Düzeyi" olarak sınıflandırılmaktadır. Katılımcıların yaklaşık %59,1'inin zayıf veya sınırlı bilgiye sahip olduğu gözlemlenmektedir; bu durum, vergi konularında geniş bir bilgi eksikliğinin mevcut olduğunu ve vergi okuryazarlığının geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Öte yandan çalışma kapsamında toplamda 20 soru katılımcılara yöneltilmiştir. Bu sorulardan 17. soru Tablo 8'de belirtildiği üzere iptal edilmiştir. Geriye kalan soruların içeriği incelendiğinde 8 tanesi Vergi Hukuku ile ilgili konuları kapsarken diğer 11 soru Türk Vergi Sistemi'ne yönelik konuları içermektedir. Katılımcıların bu sorulara verdikleri cevaplar vergi okuryazarlığı puanlarının belirlenmesinde kullanılmış ve elde edilen sonuçlar Tablo 15'de detaylı bir şekilde sunulmuştur.

İçerik	Soru Sayısı	Soru Dağılımı	Ortalama Vergi Okuryazarlığı Puanı (OVOP)
Vergi Hukuku	8	1,3,7,9,11,13,15,19	10.19
Türk Vergi Sistemi	11	2,4,5,6,8,10,12,14,16,18, 20	20.60

Tablo15: Vergi Okuryazarlık Puanlarının Soru İçeriklerine Göre Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 15'de yer alan veriler incelendiğinde katılımcıların vergi hukuku ve Türk Vergi Sistemi konularındaki ortalama vergi okuryazarlığı puanları detaylı olarak hesaplanmıştır. Vergi hukuku konusunda 8 soruya verilen doğru cevapların ortalamasıyla

katılımcıların ortalama puanı 10.19 olarak belirlenmiştir. Türk Vergi Sistemi konusunda ise 11 soruya verilen doğru cevapların ortalamasıyla katılımcıların ortalama puanı 20.60 olarak hesaplanmıştır. Bu veriler, katılımcıların her iki vergi konularındaki bilgi seviyelerini ölçmek için kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar genel olarak katılımcıların vergi hukuku konusunda daha az bilgi sahibi oldukları göstermekte veya bu konuda daha fazla eğitim ihtiyacı duyabilecekleri söylenebilir. Dolayısıyla yapılan bu analiz sonuçları vergi hukuku ve Türk Vergi Sistemi konularında katılımcıların genel bilgi düzeyini ve olası eksikliklerini anlamak açısından önemli veriler sunmaktadır.

Katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerinin demografik ve akademik değişkenlere göre analiz edilmesi halinde ise elde edilen bulgular Tablo 16’da verilmiştir.

Katılımcıların Demografik ve Akademik Değişkenlere Göre VOP Puanları	Sayı (n)	Vergi Okuryazarlık Puanı (VOP)
Yaş		
18-19	109	26,93
20-21	226	34,07
22-23	158	35,25
24+	28	37,50
Cinsiyet		
Erkek	211	32,39
Kadın	310	34,19
Fakülte		
Hukuk Fakültesi	89	35,06
İşletme Fakültesi	123	25,89
Siyasal Bilgiler Fakültesi	309	35,44
Bölüm		
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	40	34,00
Ekonometri	7	27,14
Hukuk	89	35,06
İktisat	41	32,44
İşletme	25	25,40
Maliye	79	46,65
Sağlık Yönetimi	36	25,00
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	10	25,50
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	72	27,08
Uluslararası İlişkiler	68	35,51
Uluslararası Ticaret ve Finansman	28	28,04
Yönetim Bilişim Sistemleri	26	24,23
Eğitim Türü		
Normal öğretim	442	31,15
İkinci öğretim	79	44,11
Sınıf		
1.sınıf	83	25,36
2.sınıf	165	32,09
3.sınıf	100	39,10
4.sınıf	167	34,73

Uzatmalı	6	24,17
Not Ortalaması (Akademik Başarı)		
<2.00	76	34,08
2.00-2.49	141	38,37
2.50-2.99	136	29,56
3.00-3.49	90	35,17
3.50-4.00	4	42,50
“Vergi ile ilgili bir ders aldınız mı?” sorusuna ilişkin verdikleri cevapların dağılımı		
Evet	253	40,60
Hayır	226	24,20
Toplam	521	100

Tablo 16: Katılımcıların Demografik ve Akademik Değişkenlere Göre VOP Puanlarının Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 16'daki veriler, aşağıda belirtilen kategoriler doğrultusunda yorumlanmıştır.

Yaş Göre Vergi Okuryazarlık Puanları: Yaş grubuna göre vergi okuryazarlık puanlarına bakıldığında yaş arttıkça okuryazarlık seviyesinde bir artış gözlemlenmektedir. 18-19 yaş grubundaki bireylerin ortalama vergi okuryazarlık puanı 26,93 ile en düşük seviyede olup, bu yaş grubundaki kişilerin vergi bilgisi konusunda daha düşük bir yetkinlik seviyesine sahip olduğunu göstermektedir. 20-21 yaş grubunda ortalama puan 34,07'ye yükselirken, 22-23 yaş grubunda bu puan 35,25'e çıkmaktadır. En yüksek puanı ise 24 yaş ve üzerindeki bireyler almış olup, ortalama puanları 37,50'dir. Bu sonuçlar, yaş ilerledikçe vergi okuryazarlığının arttığını ve daha yaşlı bireylerin vergi bilgisi konusunda daha yüksek bir yeterlilik gösterdiğini ortaya koymaktadır.

Cinsiyete Göre Vergi Okuryazarlık Puanları: Cinsiyet açısından değerlendirildiğinde ise kadın katılımcıların ortalama vergi okuryazarlık puanı 34,19 olarak belirlenmişken, erkek katılımcıların ortalama puanı 32,39'dur. Bu sonuç, kadınların vergi okuryazarlık konusunda erkeklere kıyasla daha yüksek bir bilgi seviyesine sahip olduğunu göstermektedir. Yani kadın katılımcılar, vergi bilgisi ve uygulamaları hakkında erkeklere göre daha iyi bir anlayışa ve bilgiye sahip olarak değerlendirilmektedir.

Fakülteye Göre Vergi Okuryazarlık Puanları: Fakülte bazında değerlendirildiğinde de vergi okuryazarlık puanları Hukuk Fakültesi öğrencileri için ortalama 35,06, İşletme Fakültesi öğrencileri için 25,89 ve Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileri için 35,44 olarak belirlenmiştir. Bu sonuçlar, Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri öğrencilerinin vergi okuryazarlığı konusunda benzer yüksek bilgi seviyelerine sahip olduklarını gösterirken,

İşletme Fakültesi öğrencilerinin puanlarının daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri öğrencilerinin vergi mevzuatı ve uygulamaları hakkında daha kapsamlı bilgiye sahip olabileceğini, İşletme Fakültesi öğrencilerinin ise bu alandaki bilgi seviyelerinin daha düşük olduğunu göstermektedir.

Bölüme Göre Vergi Okuryazarlık Puanları: Bölüm bazında değerlendirildiğinde vergi okuryazarlık puanları (VOP) çeşitli bölümler arasında değişkenlik göstermektedir. Maliye bölümü öğrencileri ortalama 46,65 puan ile en yüksek vergi okuryazarlık seviyesine sahipken, İşletme bölümü öğrencileri ortalama 25,40 puan ile en düşük puanı almıştır. Hukuk, Uluslararası İlişkiler ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümlerinin puanları sırasıyla 35,06, 35,51 ve 34,00 ile oldukça yüksekken, Ekonometri, Sağlık Yönetimi ve Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümlerinin puanları daha düşük seviyelerde kalmıştır. Bu veriler, vergi okuryazarlığının bölüme göre önemli ölçüde değiştiğini ve bazı bölümlerin vergi mevzuatı konusundaki bilgi seviyelerinin diğerlerinden belirgin şekilde daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Maliye bölümü öğrencilerinin yüksek vergi okuryazarlık puanları, vergi mevzuatı ve uygulamalarına dair kapsamlı eğitim almalarından kaynaklanmaktadır. Hukuk, Uluslararası İlişkiler ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri bölümlerindeki yüksek puanlar ise, bu alanlarda verilen teorik eğitim ve vergi konularına dair aldıkları özel derslerle ilişkilendirilebilir.

Kısacası bu veriler, farklı bölümlerdeki öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyleri arasında önemli farklılıklar olduğunu göstermektedir. Bu durum, çeşitli bölümlerden gelen öğrencilerin vergi bilgisi ve anlayış seviyelerinin bölümler arasında önemli ölçüde değiştiğini ortaya koymaktadır.

Eğitim Türüne Göre Vergi Okuryazarlık Puanları: Katılımcılar arasında, ikinci öğretim öğrencileri, normal öğretim öğrencilerine kıyasla daha yüksek bir vergi okuryazarlık puanı (VOP) ortalamasına sahiptir. Normal öğretim öğrencilerinin VOP puanı ortalaması 31,15 iken, ikinci öğretim öğrencilerinin ortalaması 44,11 olarak belirlenmiştir.

Sınıfa Göre Vergi Okuryazarlık Puanları: Katılımcılar arasında vergi okuryazarlık puanı (VOP) ortalaması, sınıf seviyesine göre değişiklik göstermektedir. 1. sınıf öğrencileri ortalama 25,36 puan ile en düşük VOP puanını elde ederken, 2. sınıf öğrencileri ortalama 32,09 puan, 3. sınıf öğrencileri ise ortalama 39,10 puan ile en yüksek VOP puanını göstermiştir. 4. sınıf öğrencileri ortalama 34,73 puanla üçüncü sırada yer

alırken, uzatmalı öğrencilerin puanı ortalama 24,17 ile en düşük seviyede kalmıştır. Bu dağılım, sınıf seviyesinin artışıyla birlikte vergi okuryazarlığının genellikle yükseldiğini, ancak uzatmalı öğrencilerin bu konuda daha düşük bir puan ortalamasına sahip olduğunu göstermektedir.

Not Ortalamasına (Akademik Başarıya) Göre Vergi Okuryazarlık Puanları:

Katılımcıların vergi okuryazarlık puanları, not ortalamasına göre değişiklik göstermektedir. Not ortalaması 2.00-2.49 aralığında olan öğrenciler ortalama 38,37 puanla en yüksek VOP skorunu elde ederken, 3.50-4.00 aralığındaki öğrenciler ortalama 42,50 puanla en yüksek puanı göstermiştir. Diğer gruplarda ise not ortalaması ile vergi okuryazarlık puanı arasında genellikle pozitif bir ilişki gözlemlenmektedir. Örneğin, 2.50-2.99 aralığındaki öğrenciler ortalama 29,56 puan, 3.00-3.49 aralığındaki öğrenciler ise ortalama 35,17 puanla daha düşük VOP puanları göstermiştir. Bu bulgular, daha yüksek not ortalamalarının genellikle daha yüksek vergi okuryazarlık puanları ile ilişkilendirildiğini ve akademik başarı ile vergi okuryazarlığı arasında olumlu bir bağlantı bulunduğunu işaret etmektedir.

Vergi Dersi Alma Durumuna Göre Vergi Okuryazarlık Puanları: Katılımcıların vergi okuryazarlık puanları, "Vergi ile ilgili bir ders aldınız mı?" sorusuna verdikleri yanıtı göre değişiklik göstermektedir. Vergi ile ilgili bir ders alan katılımcıların ortalama VOP puanı, 40,60 ile diğer gruplara kıyasla daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, vergiyle ilgili eğitim almanın, vergi okuryazarlığı üzerinde olumlu bir etki yarattığını ve bilgi düzeyini artırdığını göstermektedir.

Özetle, Tablo 16'daki veriler incelendiğinde katılımcıların vergi okuryazarlık puanlarının demografik ve akademik değişkenlere göre değişiklik gösterdiği görülmektedir. Yaş grupları arasında, yaş arttıkça vergi okuryazarlık puanlarının yükseldiği gözlemlenmiştir; en genç grup olan 18-19 yaş grubu en düşük puanı alırken, 24 yaş ve üzerindeki bireyler en yüksek puanı elde etmiştir. Cinsiyet açısından, kadın katılımcılar erkeklere kıyasla daha yüksek vergi okuryazarlık puanlarına sahiptir. Fakültelere göre değerlendirildiğinde, Hukuk ve Siyasal Bilgiler Fakülteleri öğrencileri yüksek puanlar alırken, İşletme Fakültesi öğrencilerinin puanları daha düşüktür. Bölüm bazında ise Maliye bölümü öğrencileri en yüksek puanları elde ederken, İşletme bölümü öğrencileri en düşük puanı almıştır. Eğitim türüne göre, ikinci öğretim öğrencileri normal öğretim öğrencilerine göre daha yüksek puanlar almıştır. Sınıf seviyesine göre vergi okuryazarlığı genellikle sınıf

düzeyinin artışıyla yükselirken, uzatmalı öğrenciler düşük puanlar elde etmiştir. Not ortalamasına göre, yüksek akademik başarı genellikle yüksek vergi okuryazarlık puanları ile ilişkilidir. Ayrıca vergi ile ilgili bir ders alan katılımcıların puanları, bu dersi almayanlara kıyasla daha yüksektir; bu da vergi eğitiminin okuryazarlığı artırıcı etkisini göstermektedir.

3.2.3. Güvenirlilik ve Faktör Analizi Sonuçları

Sosyal bilimlerde ölçümün kalitesini ve geçerliliğini belirlemek için temel analizlerden biri olarak kabul edilen faktör analizi, birbirine bağlı çok sayıda değişkenin yerine daha az ve anlamlı değişkenler elde etmek amacıyla kullanılan bir istatistiksel tekniktir (Büyüköztürk, 2002: 470). Diğer bir ifadeyle bu yöntem, bir araştırmada yer alan çok sayıdaki değişkeni daha az ve anlamlı faktörlere dönüştürerek daha anlaşılır ve birbirinden bağımsız yapılar ortaya koymaktadır (Turanlı vd., 2012: 47). Faktör analizi, ölçek geliştirme, ilişki örüntülerini keşfetme ve ölçüm araçlarının doğruluğunu belirleme gibi amaçlarla kullanılmakta olup, çok sayıda değişkeni daha az sayıda ve tutarlı faktörlere indirgeyerek analiz etmektedir (Gürbüz ve Şahin, 2018: 317). İki ana kategoriye ayrılan bu yöntem, açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizlerinden oluşmaktadır. Açıklayıcı faktör analizi, değişkenler arasındaki gizli yapıları ortaya çıkarırken, doğrulayıcı faktör analizi mevcut bir yapısal modelin istatistiksel doğruluğunu test etmektedir (Büyüköztürk, 2020: 117).

Faktör analizi için gerekli örneklem büyüklüğü ve verilerin homojenliğini değerlendiren KMO testi veri setinde değerlendirilmiştir. Yani başka ifadeyle faktör analizi için veri setinin uygunluğunu değerlendirmek için KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) testi uygulanmıştır. Çünkü örneklemin uygunluğunu ve verilerin faktör analizi için uygunluğunu değerlendirmek için KMO ve Bartlett's testi kullanılmaktadır. Bu bağlamda, verilerin analizinde kullanılan Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi sonucunda elde edilen KMO değeri 0,938 olarak bulunmuştur. KMO değeri ile 0,00-0,49 arasındaki değerleri kabul edilemez, 0,50-0,70 arasında orta; 0,70-0,80 arasında iyi, 0,80-0,90 arasında harika ve 0,90'dan büyük değerlerde ise mükemmel düzeyde olduğu belirtilmektedir. Araştırmada elde edilen KMO değerinin 0,90'dan yüksek bir değere sahip olması veri setinin faktör analizi için mükemmel bir zemin sunduğunu göstermektedir (Hadi vd., 2016: 2016). Ayrıca elde edilen verilere Bartlett'in küresellik testi uygulanmış

ve sonuçlara göre faktör analizinin uygulanabilirliğini belirlerken aynı zamanda değişkenler arasındaki ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. Bu bağlamda Bartlett testleri (ki-kare=6626,609, $p=0,00<0,05$) kabul edilebilir seviyelerdedir.

Faktör Bileşenleri	Soru Sayısı	Cronbach Alpha Güvenilirlik Katsayısı	Faktör Yükleri		
			Toplam	Varyans %	Birikimli (Kümülatif) %
Vergi Uyum	12 Soru	0,933	6,766	26,023	26,023
Vergi Adaleti	6 Soru	0,807	3,298	12,683	38,706
Vergi Bilinci	3 Soru	0,702	2,157	8,297	47,003
Vergi Bilgisi	3 Soru	60,4	1,768	6,800	53,803
Vergi Farkındalığı	2 Soru	0,524	1,666	6,409	60,212

Tablo 17: Güvenilirlik Analizi ve Faktörlerin Toplam Varyansı Açıklama Durumu

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur. * Birden fazla faktöre yakın miktarda yüklenen C12, C3, C13 ve C4 maddeleri analizlerden çıkartılmıştır.

Tablo 17’de yer alan verilere göre faktör analizinin beş farklı faktörün veri setindeki toplam varyansın %60,2’sini gösterdiği görülmektedir. Bu durum, analizdeki faktörlerin genel veri yapısını etkili bir şekilde açıkladığını ve veri setindeki değişkenliğin büyük bir kısmının bu faktörler aracılığıyla açıklandığını göstermektedir. Örneğin, "Vergi Uyum" faktörü %26,023'lük bir varyansı açıklamaktadır ve bu faktör altındaki değişkenlerin toplam varyansın %26,023'ünü oluşturduğunu göstermektedir. Diğer faktörler de farklı varyans yüzdeleri ile toplam varyansın %60,2'sini açıklamaktadır. Bu bulgular, faktör analizinin veri yapısını anlamak ve araştırmacılara verinin temel özelliklerini kavrama konusunda güvenilir bir araç sağladığını göstermektedir.

Çalışma kapsamında elde edilen faktörleri oluşturan maddeler ve güvenilirlik analizi sonuçları ise aşağıda Tablo 18’de verilmiştir.

Faktör İsimleri	Faktör Soruları	Faktör Yükleri
Faktör 1:	c27 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bu benim için normal bir durumdur.	,790
Vergi Uyum	c29 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bunu bir vatandaşlık görevi olarak görüyorum.	,786

	c23 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bunun yapılması gereken şey olduğunu biliyorum.	,766
	c25 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bununla devleti desteklemek isterim.	,749
	c21 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü "vergiye gönüllü uyum"a inanırım.	,731
	c26 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, böylelikle diğer bireylere katkıda bulunmuş olurum.	,730
	c24 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, bunun vergi denetimi olmasa bile yapılması gerektiğini düşünüyorum.	,724
	c30 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü doğru olanı yaptığımdan eminim.	,716
	c22 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü nasıl daha az vergi ödeyeceğimi düşünmem.	,704
	c28 Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü başkalarının bunu yapmaması beni ilgilendirmez.	,622
	c20 "Herkes vergi kaçırıyor, o halde ben de kaçıracağım" mantığı yanlıştır.	,605
	c14 Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini tam olarak ödemelidir.	,586
Faktör 2: Vergi Adaleti	c16 Yanlış vergi politikaları yüzünden insanlar vergi kaçırıyor ya da vergiyi ödemek istemiyor."	,780
	c17 Vergi oranlarının yüksek olmasının vergi kaçakçılığına etkisi olduğunu düşünüyorum."	,737
	c10 Ödemek zorunda olduğum vergilerin yükünü çok ağır buluyorum.	,703
	c15 Ödediğim verginin nereye nasıl harcandığını oy sandığımda sorgularım."	,678
	c18 Vergi afları, vergi ödevlerinin yerine getirilmesini olumsuz etkilemektedir.	,512
	c11 Alış-verişlerde fiş/fatura alınmalıdır.	,413
Faktör 3: Vergi Bilinci	c5 Bugün ödenmeyen vergiler, gelecek nesillerin refahını olumsuz etkiler.	,676
	c6 Vergilerimizi tam ve doğru olarak ödemediğimiz takdirde kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünüyorum.	,659

	c9 Hükümetlerin toplanan vergilerin kullanım alanlarına (eğitim, sağlık,) yönelik izlediği politikalar vergi verme davranışını etkilemektedir.	,472
Faktör 4: Vergi Bilgisi	c8 Vergi mevzuatımızda yer alan vergi usul, esas ve oranları hakkında bilgi sahibiyim.	,814
	c19 Vergi ödevlerimi yerine getirmezsem ne kadar vergi cezası ödeyeceğimi hesaplayabilirim.	,699
	c7 Türkiye’de uygulanmakta olan başlıca vergi adlarının biliyorum.	,650
Faktör 5: Vergi Farkındalığı	c1 Vergi, devletin egemenlik gücüne göre aldığı karşılıksız bir ödemedir.	,754
	c2 Vergi, vatandaşlar üzerinde kamusal bir yükür.	,689
KMO =0,938 Bartlett Testleri (Ki-kare=6626,609 , p=0,00<0,05)		

Tablo 18: Faktörleri Oluşturan Maddeler ve Güvenilirlik Analizi Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 18’den anlaşılacağı üzere, elde edilen açıklayıcı faktör analizi sonucunda vergi okuryazarlığını açıklayan beş farklı alt faktör tespit edilmiştir. Belirlenen alt faktörler şunlardır: vergi uyumu, vergi adaleti, vergi bilinci, vergi bilgisi ve vergi farkındalığı. Ayrıca Tablo 18’den elde edilen sonuçlara göre, açıklayıcı faktör analizi sonucunda belirlenen beş faktör, veri setindeki toplam varyansın %60,21’ini açıklamaktadır. Başka bir ifadeyle, bu oran bu beş temel faktörün vergi davranışlarını ve tutumlarını anlamada önemli bir kısmı kapsadığını göstermektedir. Ancak vergi okuryazarlığının tüm yönlerini tam olarak anlamak için başka faktörlerin ve değişkenlerin de incelenmesi gerekebilir. Diğer taraftan her bir faktördeki ölçeklerin büyük çoğunluğunun faktör yükleri 0,5’in üzerinde olması, analiz sonuçlarının oldukça güvenilir olduğunu göstermektedir.

3.2.4. Normallik ve Farklılık Analizleri

Çalışmanın bu aşamasında hipotezlerin test edilmesi için verilerin normallik ve farklılık analizleri yapılmıştır. Bu çerçevede veriler hipotezlere göre ayrı ayrı test edilerek normal dağılımlarının ve farklılıklarının analizleri gerçekleştirilmiştir. Analizlere ilişkin veriler aşağıdaki tablolarda sunulmaktadır. Ancak bu tablolara geçmeden önce, testlerin ne anlama geldiği, neden yapıldıkları ve hangi aralıklarda olmaları gerektiği hakkında

açıklamalar yapılması faydalı olacaktır. Dolayısıyla araştırma kapsamında elde edilen bulguların analizinde kullanılan testler ve açıklamaları Tablo 19’da verilmiştir.

Yapılan Testin Adı	Açıklama	P değeri
Games-Howell Post-Hoc Testi	Games-Howell Post-Hoc Testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda gruplar arasında anlamlı bir fark tespit edildiğinde, hangi gruplar arasındaki farkların anlamlı olduğunu belirlemek için kullanılan bir yöntemdir (Agbangba, 2024: 1). Bu test, varyansların eşit olmadığı ve grupların farklı boyutlara sahip olduğu durumlarda güvenilir sonuçlar sağlamakta ve bu nedenle özellikle bu koşullarda tercih edilmektedir. Başka bir ifadeyle hangi spesifik grup ortalamalarının farklılık gösterdiğini ve hangi çiftlerin göstermediğini belirlemek için bu testten yararlanılır (Kim, 2015: 91). Ayrıca Games-Howell post-hoc testi için 0.05 anlamlılık düzeyinin her zaman geçerli olmadığı söylenebilir.	-
Kolmogorov-Smirnov Testi	Kolmogorov-Smirnov testi, bir veri setinin belirli bir olasılık dağılımına (genellikle normal dağılım) uyup uymadığını veya gruplar arasındaki dağılım farklılıklarını değerlendirmek için kullanılan bir istatistiksel testtir (Olea ve Pawlowsky-Glahn, 2009; Sönmez Çakır, 2019). Bu testin p değeri yorumlanırken, $p > 0.05$ olduğunda verilerin normal dağılıma uyduğu, $p \leq 0.05$ olduğunda ise verilerin normal dağılıma uymadığı kabul edilir (Ersöz ve Ersöz, 2019).	$p > 0.05$: Uyumlu $p \leq 0.05$: Uyumlu değil
Kruskal-Wallis Testi	Parametrik olmayan veriye sahip iki veya daha fazla bağımsız grubun medyanlarını karşılaştırmak için kullanılan bir yöntem, gruplar arasındaki dağılımların anlamlı bir şekilde farklı olup olmadığını değerlendirir. Bu test, verinin normal dağılım göstermediği veya varyansların eşit olmadığı durumlarda uygulanabilir ve parametrik testlerin varsayımlarını sağlamadığı durumlarda tercih edilir (Gürbüz ve Şahin, 2018: 244). Test sonucunda elde edilen p-değeri, gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını gösterir; genellikle p-değeri 0.05'ten küçükse, gruplar arasındaki medyanların anlamlı derecede farklı olduğu kabul edilir (Büyüköztürk, 2020: 170).	$p < 0.05$: Medyanlar farklı
Levene Testi	Levene testi, gruplar arasındaki varyans farklılıklarını değerlendiren ve varyans analizi gerektiren istatistiksel testlerin (t-testleri ve ANOVA) ön koşulu olan varyans eşitliğini kontrol etmek için kullanılan bir yöntemdir (Mendeş, 2003: 144; Altunışık vd., 2005: 157). Bu test, normal dağılım varsayımı gerektirmediğinden, normal dağılım göstermeyen verilerde de uygulanabilir. Testin sonucunda elde edilen p-değeri 0.05'ten küçükse, varyansların eşit olmadığı kabul edilir ve bu durumun ek analizlerde dikkate alınması gerektiği belirtilir (Altunışık vd., 2005: 157; Güçlü, 2020: 129-299).	$p > 0.05$: Homojen $p \leq 0.05$: Heterojen
LSD (Least Significant)	Karşılaştırılan grup sayısı 3 ve daha az olduğunda ve tekerrürler eşit olduğunda uygulanan bir testtir (Gündoğdu, 2014: 312). Tek yönlü varyans analizinde (ANOVA) anlamlı bir fark tespit	$p < 0.05$: Anlamlı fark

Difference) post-hoc Testi	edildiğinde, hangi gruplar arasında bu farkın bulunduğunu belirlemek için kullanılır (Williams and Abdi, 2010: 840). LSD testi, gruplar arasındaki ortalama farkları karşılaştırarak anlamlı farklılıkları ortaya koyar. Bu test, yalnızca F testinin anlamlı çıktığı durumlarda uygulanır ve genellikle p-değeri 0.05'ten küçükse, gruplar arasında anlamlı bir farkın var olduğu kabul edilir (Efe vd., 2000).	
Skewness ve Kurtosis Testleri	Skewness ve kurtosis, veri dağılımının normal dağılımdan sapmalarını anlamada önemli iki ölçüttür. Skewness, dağılımın asimetrisini tanımlar; sağa uzanan asimetrik kuyruk "pozitif çarpık", sola uzanan kuyruk ise "negatif çarpık" olarak adlandırılır. Kurtosis, dağılımın tepesinin düzlüğünü veya sivrilğini ölçer ve dağılımın merkezindeki ile kuyruktaki değerlerden etkilenir (Ankaralı vd., 2009: 298). Skewness ve kurtosis katsayıları sıfıra yaklaştıkça, dağılımın normalite derecesi artmaktadır. Skewness katsayısının sıfır olması, dağılımın simetrik olduğunu ve ortalama, mod ile medyan değerlerinin eşit olduğunu göstermektedir. Kurtosis ise dağılımın tepe düzlüğünü ölçmektedir. Bu bağlamda, skewness ve kurtosis katsayılarının (-1, +1) aralığında olması, normallik için kabul edilebilir bir durum olarak değerlendirilir (Haşiloğlu ve Haşiloğlu Çiftçiler, 2023: 54).	Genel olarak p: -+1 ise dağılım normal
Tek Yönlü Varyans Analizi (One-way ANOVA) Testi	Tek Yönlü Varyans Analizi (One-way ANOVA), üç veya daha fazla grubun ortalamalarının birbirinden anlamlı şekilde farklı olup olmadığını test eden bir yöntemdir. Bu test, bir bağımsız değişkenin (faktör) etkisini bir bağımlı değişken üzerindeki ortalama farkları değerlendirmek için kullanılır ve gruplar arasında varyansın homojen olduğunu varsayar (Sönmez Çakır, 2019: 204). Testin sonucunda elde edilen p-değeri 0.05'ten küçükse, gruplar arasındaki ortalamaların anlamlı derecede farklı olduğu kabul edilir (Gürbüz ve Şahin, 2014: 243).	p < 0.05: Anlamlı farklılık
T-testi	İki bağımsız grubun ortalamalarını karşılaştırmak için kullanılan istatistiksel bir yöntem olan t-testi, gruplar arasındaki ortalama farklarının anlamlı olup olmadığını belirlemek amacıyla uygulanmaktadır. Test sonucunda elde edilen p-değeri, bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını göstermektedir; p-değeri genellikle 0.05'in altında ise, ortalamalar arasındaki farkın anlamlı olduğu kabul edilmektedir (Altunışık vd., 2005: 172-174).	p < 0.05: Ortalamalar farklı
Welch Testi	İki bağımsız grubun ortalamalarını karşılaştıran bir istatistiksel yöntemdir ve genellikle varyansların eşitliğinin sağlanmadığı durumlarda kullanılır. Yani homojen varyansa sahip olmadığı ortaya çıkan gruplar arasındaki farkları incelemek için kullanılmaktadır (Yiğit ve Gamgam, 2011: 59). Yani varyansların homojen olmadığı durumda kullanılmaktadır ve genel olarak (Yıldız ve Olgaç, 2023: 142-145). p < 0.05 olması durumunda anlamlı farklılıklar oluşmaktadır.	p < 0.05: Anlamlı farklılık

Tablo 19: Araştırma Kapsamında Elde Edilen Bulgular İçin Yapılan Testler

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Araştırma sürecinde, hipotezlerin test edilmesinden önce normallik ve farklılık analizlerinin ayrıntılı bir şekilde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu değerlendirmeler, elde edilen sonuçlara dayanarak yapılacak istatistiksel hesaplamaların belirlenmesini sağlar. Yapılan analizler, aşağıdaki tablolarda sunulmaktadır.

Yaş grubuna göre yapılan normallik ve farklılık analizlerine ilişkin detaylı bilgiler, aşağıda sunulan Tablo 20'de yer almaktadır. Bu tablo, yaş gruplarının verilerinin normal dağılım gösterip göstermediğini ve gruplar arasındaki farklılıkların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını gösteren analiz sonuçlarını içermektedir.

Normallik									
	Yaşlar	N	Ortalama	Standart Sapma	Kolmogorov-Smirnov ^a	Sig.	Skewness	Kurtosis	Fark
H1a: Yaşa göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.	18-19	109	26,93	14,797	0,1	0,01	-0,184	-0,833	
	20-21	226	34,07	16,48	0,078	0,002	-0,032	-0,637	18-19
	22-23	158	35,25	17,419	0,076	0,025	0,099	-0,814	18-19
	24+	28	37,5	18,484	0,103	,200*	0,083	-0,685	18-19
Levene test: F=1,534; p=0,205>0,05 gruplar homojendir. Tek yönlü varyans analizi: F=6,865; p=0,000<0,05 gruplar farklıdır. Gruplar arası farklılıklar LSD post-hoc testi ile araştırılmıştır.									
H2b: Yaşa göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.	18-19	109	3,4648	0,91289	0,103	0,006	-0,377	-0,307	
	20-21	226	3,5369	0,86001	0,122	0	-0,595	0,214	
	22-23	158	3,6688	0,89703	0,112	0	-0,65	0,423	
	24+	28	3,4881	1,19492	0,166	0,047	-0,617	-0,385	
Levene test: F=2,669; p=0,047<0,05 gruplar homojen değil. Tek yönlü varyans analizi: Welch=1,243; p=0,298>0,05 gruplar arasında bir fark yok.									
H3b: Yaşa göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.	18-19	109	3,6697	0,96997	0,23	0	-0,725	0,521	
	20-21	226	3,75	0,94074	0,246	0	-0,667	0,331	
	22-23	158	3,8165	0,87854	0,26	0	-0,766	0,994	
	24+	28	3,8036	1,19675	0,208	0,003	-0,98	0,359	
Levene test: F=1,940; p=0,122>0,05 gruplar homojendir. Tek yönlü varyans analizi: F=0,546; p=0,651>0,05 ortalamalar arasında fark yoktur.									

Tablo 20: Yaş Grubuna Göre Normallik ve Farklılık Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tabloda 20’de yer alan veriler H1a: hipotezi için incelendiğinde Kolmogorov-Smirnov testinin p-değerleri, tüm yaş grupları için 0,05’ten büyük olup, bu durum vergi okuryazarlık düzeyinin normal dağılıma uygun olduğunu ve normallik varsayımının sağlandığını ortaya koymaktadır. Bu bulgu, verilerin normal dağılım varsayımını karşıladığını ve istatistiksel analizlerin bu varsayım altında geçerliliğini koruduğunu ifade etmektedir. Ayrıca Levene testinin p-değeri 0,205 olarak bulunmuş olup, bu sonuç yaş grupları arasındaki varyansların homojen olduğunu ve dolayısıyla varyansların eşit olduğunu göstermektedir. Öte yandan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) p-değeri 0,000 ile gruplar arasında vergi okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymaktadır. Bu anlamlı farklılık, LSD post-hoc testi kullanılarak hangi yaş grupları arasında bu farkların bulunduğu detaylandırılmıştır.

Veriler H2b için incelendiğinde yaş grupları arasındaki vergi bilinci normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) p-değerlerinin 0,05’ten büyük olması nedeniyle normal dağılıma uygundur. Ancak Levene testi p-değeri 0,047, varyansların homojen olmadığını ve gruplar arasındaki varyansların eşit olmadığını göstermektedir. Welch testi, varyansların homojen olmadığı durumlarda gruplar arasındaki farkları değerlendirmek için kullanılır. Bu bağlamda Welch testi p-değeri 0,298, yaş grupları arasında vergi bilincinde anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir.

Diğer taraftan veriler H3b için incelendiğinde yaş grupları arasındaki vergi uyumu normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) p-değerlerinin 0,05’ten büyük olması nedeniyle normal dağılıma uygundur. Levene testinin p-değeri 0,122, varyansların homojen olduğunu ve dolayısıyla gruplar arasındaki varyansların eşit olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak ek yönlü varyans analizi (ANOVA) p-değeri 0,651 p-değeri 0,651 ise gruplar arasında vergi uyumunda anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir.

Öte yandan yaş grupları arasındaki vergi okuryazarlık düzeyi farklılıkları LSD (Least Significant Difference) testi kullanılarak incelenmiştir. Bu bağlamda elde edilen veriler Tablo 21’de sunulmuştur.

H1a: Yaş'a Göre Vergi Okuryazarlık Düzeyi						
Multiple Comparisons						
Dependent Variable: puan Okuryazarlık Düzeyi (puan)						
LSD						
(I) yas Yaşınız	(J) yas Yaşınız	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
18-19	20-21	-7,144*	1,930	,000	-10,94	-3,35
	22-23	-8,327*	2,061	,000	-12,38	-4,28
	24+	-10,573*	3,507	,003	-17,46	-3,68
20-21	8-19	7,144*	1,930	,000	3,35	10,94
	22-23	-1,182	1,716	,491	-4,55	2,19
	24+	-3,429	3,316	,302	-9,94	3,08
22-23	8-19	8,327*	2,061	,000	4,28	12,38
	20-21	1,182	1,716	,491	-2,19	4,55
	24+	-2,247	3,394	,508	-8,91	4,42
24+	8-19	10,573*	3,507	,003	3,68	17,46
	20-21	3,429	3,316	,302	-3,08	9,94
	22-23	2,247	3,394	,508	-4,42	8,91
*Ortalama farkı 0.05 seviyesinde anlamlıdır.						

Tablo 21: Yaş Grupları Arasındaki Vergi Okuryazarlık Düzeyi Farklılıkları LSD (Least Significant Difference) Testi Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 21’de yer alan test sonuçlarına göre 18-19 yaş grubunun ortalama puanı, 20-21 yaş grubundan $M=-7,144$ $M=-7,144$, 22-23 yaş grubundan $M=-8,327$ $M=-8,327$, ve 24+ yaş grubundan $M=-10,573$ $M=-10,573$ ile anlamlı şekilde daha düşüktür ($p < 0,05$). Bu gruplar arasındaki farklar 95% güven aralığında sırasıyla $[-10,94,-3,35]$ $[-10,94,-3,35]$, $[-12,38,-4,28]$ $[-12,38,-4,28]$, ve $[-17,46,-3,68]$ $[-17,46,-3,68]$ olarak belirlenmiştir. Ayrıca 20-21 yaş grubunun ortalama puanı, 18-19 yaş grubundan $M=7,144$ $M=7,144$ ile anlamlı şekilde daha yüksektir ($p < 0,05$), ancak diğer yaş gruplarıyla (22-23 ve 24+) arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

22-23 yaş grubunun ortalama puanı, 18-19 yaş grubundan $M=8,327$ $M=8,327$ ile anlamlı şekilde daha yüksektir ($p < 0,05$). Ancak, 20-21 yaş ve 24+ yaş gruplarıyla anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Bununla birlikte 24+ yaş grubunun ortalama puanı, 18-19 yaş

grubundan $M=10,573$ ile anlamlı şekilde daha yüksektir ($p < 0,05$). Diğer yaş gruplarıyla (20-21 ve 22-23) arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır.

Bu sonuçlar yaş grupları arasında vergi okuryazarlık düzeyinde belirgin farklılıklar olduğunu ortaya koymaktadır. Analizler yaşa bağlı olarak vergi okuryazarlık düzeylerinde önemli değişikliklerin ve farklılıkların bulunduğunu göstermektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların cinsiyete göre normallik ve farklılık analizleri Tablo 22’de verilmiştir.

Normallik								
Hipotez	Cinsiyet	N	Ortalama	Standart sapma	Kolmogorov-Smirnov ^a	Sig.	Skewness	Kurtosis
H1b: Cinsiyete göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.	Erkek	211	3,5419	1,01456	,111	,000	-0,605	-0,192
	Kadın	310	3,5710	,82077	,114	,000	-0,483	0,221
* Levene test: $F=5,649$; $p=0,018<0,05$ gruplar homojen değildir. t-test: $t=1,230$; $p=0,219>0,05$ grup ortalamaları farklı değildir.								
H2b: Cinsiyete göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.	Erkek	211	3,5419	1,01456	,111	,000	-0,605	-0,192
	Kadın	310	3,5710	,82077	,114	,000	-0,483	0,221
*Levene test: $F=11,627$; $p=0,00<0,05$ gruplar homojen değildir. t-test: $t=0,347$; $p=0,729>0,05$ ortalamalar farklı değildir.								
H3b: Cinsiyete göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.	Erkek	211	3,6588	1,07666	,203	,000	-0,629	-0,109
	Kadın	310	3,8226	,83461	,271	,000	-0,715	0,972
Levene test: $F=23,049$; $p=0,00<0,05$ gruplar homojen değildir. t-test: $t=1,862$; $p=0,063>0,05$ ortalamalar arası fark yoktur.								

Tablo 22: Cinsiyete Göre Normallik Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 22’de yer alan veriler incelendiğinde H1b: cinsiyete göre vergi okuryazarlık düzeyi normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) p-değerlerinin (Erkek: 0,111; Kadın: 0,114) 0,05’ten büyük olması nedeniyle normal dağılım sergilemektedir. Levene testi p-değeri 0,018, varyansların homojen olmadığını ve gruplar arasındaki varyansların eşit olmadığını göstermektedir. Son olarak, t-testinin p-değeri 0,219, cinsiyetler arasında vergi okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir fark bulunmadığını belirtmektedir. Ayrıca aynı tablodaki verilere göre H2b: için cinsiyete göre vergi bilinci normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) p-değerlerinin (Erkek: 0,111; Kadın: 0,114) 0,05’ten büyük olması nedeniyle normal dağılıma uygundur. Levene testi p-değeri 0,00, varyansların homojen olmadığını ve gruplar arasındaki varyansların eşit olmadığını göstermektedir. T-testinin p-değeri 0,729, cinsiyetler arasında vergi bilinci düzeyinde anlamlı bir fark bulunmadığını belirtmektedir.

Diğer taraftan verilere göre H3b için cinsiyete göre vergi uyumu normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) p-değerlerinin (Erkek: 0,203; Kadın: 0,271) 0,05’ten büyük olması nedeniyle normal dağılıma uygun olarak kabul edilmektedir. Levene testi p-değeri 0,00, varyansların homojen olmadığını ve gruplar arasındaki varyansların eşit olmadığını göstermektedir. T-testinin p-değeri 0,063, cinsiyetler arasında vergi uyumu düzeyinde anlamlı bir fark bulunmadığını belirtmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların okudukları fakülteye göre normallik ve farklılık analizleri aşağıda Tablo 23’de verilmiştir. Bu analizler, fakülte gruplarının veri dağılımlarının normalliğini ve gruplar arasındaki anlamlı farklılıkları incelemektedir. İlgili tablo, farklı fakültelere dayalı olarak verilerin eğilimlerini ve farklılıklarını detaylı bir şekilde sunmaktadır.

	N	Ortalama	Standart sapma	Kolmogorov-Smirnov ^a	Sig.	Skewness	Kurtosis	Fark
H1c: Katılımcıların Okudukları fakülteye göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.	89	35,06	18,957	,131	,001	-0,269	-1,075	İşletme
	123	25,89	14,627	,146	,000	0,639	0,709	
	309	35,44	16,228	,080	,000	-0,064	-0,455	İşletme
*Levene test: F=7,589; p=0,00<0,05 gruplar homojen değildir. * Tek yönlü varyans analizi: Welch=18,331; p=0,00<0,05 grup ortalamaları farklıdır. * Gruplar arası farklılıklar Games-Howell post-hoc testi ile araştırılmıştır.								
H2c: Katılımcıların okudukları fakülteye göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.	89	3,5431	1,00174	,105	,017	-0,371	-0,441	
	123	3,5420	,81135	,114	,000	-0,632	0,815	
	309	3,5707	,91116	,118	,000	-0,626	0,113	
*Levene test: F=3,716; p=0,025<0,05 gruplar homojen değildir. *Tek yönlü varyans analizi: Welch=0,063; p=0,939>0,05 ortalamalar farklı değildir.								
H3c: Katılımcıların okudukları fakülteye göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.	89	3,5618	,99664	,174	,000	-0,210	-0,548	
	123	3,7642	,84282	,269	,000	-0,645	0,788	
	309	3,8091	,95980	,258	,000	-0,926	0,967	
*Levene test: F=2,366; p=0,095>0,05 gruplar homojendir. * Tek yönlü varyans analizi: F=2,396; p=0,092>0,05 ortalamalar arasında fark yoktur.								

Tablo 23: Katılımcıların Okudukları Fakülteye Göre Normallik Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 23’de yer alan veriler incelendiğinde H1c için Katılımcıların okudukları fakülteye göre vergi okuryazarlık düzeyi normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) p-değerlerinin (İşletme: 0,131; Diğer Fakülteler: 0,146; 0,080) 0,05’ten büyük olması nedeniyle normal dağılıma uygundur. Levene testi p-değeri 0,00, varyansların homojen olmadığını ve gruplar arasındaki varyansların eşit olmadığını göstermektedir. Bu nedenle varyansların eşit olmadığı durumlarda kullanılan Welch testi uygulanmıştır. Welch testi p-değeri 0,00, grup ortalamaları arasında anlamlı bir fark olduğunu belirtmektedir. Gruplar arası farklılıklar Games-Howell post-hoc testi ile detaylandırılmıştır.

H2c için, fakültelere göre vergi bilinci normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) p-değerleri (Fakülte 1: 0,105; Fakülte 2: 0,114; Fakülte 3: 0,118) 0,05’ten büyük olduğu için normal dağılıma uygundur. Levene testi p-değeri 0,025, varyansların homojen olmadığını ve gruplar arasındaki varyansların eşit olmadığını göstermektedir. Bu nedenle varyansların

eşit olmadığı durumlarda kullanılan Welch testi uygulanmıştır. Welch testi p-değeri 0,939, fakülteler arasında vergi bilincinde anlamlı bir fark bulunmadığını belirtmektedir. H3c için, fakültelere göre vergi uyumu normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) p-değerleri (Fakülte 1: 0,174; Fakülte 2: 0,269; Fakülte 3: 0,258) 0,05'ten büyük olduğu için normal dağılıma uygundur. Levene testi p-değeri 0,095, varyansların homojen olduğunu ve gruplar arasındaki varyansların eşit olduğunu göstermektedir. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) p-değeri 0,092, fakülteler arasında vergi uyumunda anlamlı bir fark bulunmadığını belirtmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların okudukları bölüme göre normallik ve farklılık analizleri aşağıda Tablo 24'de verilmiştir. Bu analizler, bölümlere göre veri dağılımlarının normalliğini ve gruplar arasındaki anlamlı farklılıkları incelemektedir. Tablo 24 farklı bölümler temelinde verilerin eğilimlerini ve farklılıklarını detaylı bir şekilde sunmaktadır.

		N	Ortalama	Standart sapma	Kolmogorov-Smirnov ^a	Sig.	Skewness	Kurtosis	Fark
H1ç: Katılımcıların okudukları bölüme göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	40	34,00	11,106	,136	,061	-0,813	1,021	
	Ekonometri	7	27,14	11,852	,175	,200*	-0,296	-1,460	
	Hukuk	89	35,06	18,957	,131	,001	-0,269	-1,075	
	İktisat	41	32,44	20,221	,156	,014	0,312	-1,103	Maliye
	İşletme	25	25,40	17,436	,236	,001	1,324	2,355	Maliye
	Maliye	79	46,65	14,136	,090	,180	-0,146	-0,582	
	Sağlık Yönetimi	36	25,00	16,562	,159	,022	0,654	-0,087	Maliye
	Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	10	25,50	9,560	,181	,200*	-0,296	-0,795	Maliye
	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	72	27,08	15,331	,117	,016	-0,117	-1,065	Maliye
	Uluslararası İlişkiler	68	35,51	12,006	,145	,001	-0,258	-0,498	
	Uluslararası Ticaret ve Finansman	28	28,04	12,790	,128	,200*	0,388	-0,762	Maliye
	Yönetim Bilişim Sistemleri	26	24,23	13,015	,133	,200*	-0,186	-0,321	Maliye
*Normallik varsayımı gerçekleşmemektedir. *Kruskal-Wallis testi=89,808; p=0,000<0,05									
H2ç: Katılımcıların okudukları bölümlere göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	40	3,3000	1,09597	,094	,200*	-0,290	-0,615	
	Ekonometri	7	3,0476	,91142	,376	,003	1,298	0,198	
	Hukuk	89	3,5431	1,00174	,105	,017	-0,371	-0,441	
	İktisat	41	3,4553	,92423	,155	,015	-0,851	0,882	
	İşletme	25	3,3733	1,06423	,117	,200*	-0,244	-0,382	
	Maliye	79	3,6962	,93399	,146	,000	-0,743	0,171	
	Sağlık Yönetimi	36	3,6667	,62234	,167	,013	0,195	-0,422	
	Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	10	3,9000	,41722	,195	,200*	-0,994	1,215	
	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	72	3,5833	,85899	,186	,000	-0,832	0,752	
	Uluslararası İlişkiler	68	3,6618	,75638	,150	,001	-0,337	-0,136	
	Uluslararası Ticaret ve Finansman	28	3,4524	,86645	,124	,200*	-0,288	0,173	
	Yönetim Bilişim Sistemleri	24	3,7639	,58549	,144	,200*	0,405	0,092	
Normalliğin sağlanabilmesi için 323,315 nolu veriler ihmal edilmiştir. Levene test: F=2,909; p=0,00<0,05 gruplar homojen değildir. Tek yönlü varyans analizi: Welch=1,483; p=0,150>0,05 ortalamalar arası fark yoktur.									

H3ç: Katılımcıların okudukları bölümlere göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	40	3,8000	1,07894	,224	,000	-0,966	0,713	
	Ekonometri	7	2,3571	,94491	,219	,200*	0,571	0,979	
	Hukuk	89	3,5618	,99664	,174	,000	-0,210	-0,548	
	İktisat	41	3,6585	,92493	,181	,002	-0,442	0,396	
	İşletme	25	3,8000	,91287	,250	,000	0,071	-1,171	
	Maliye	79	3,8924	,98603	,278	,000	-1,194	1,809	Ekonometri
	Sağlık Yönetimi	36	3,5972	,90884	,310	,000	-0,880	0,747	
	Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	10	4,0000	,66667	,300	,011	0,000	0,080	
	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	72	3,7847	,90704	,274	,000	-0,741	0,603	
	Uluslararası İlişkiler	68	3,9338	,81910	,282	,000	-1,208	3,232	Ekonometri
	Uluslararası Ticaret ve Finansman	28	3,9107	,66741	,268	,000	0,150	-0,593	
	Yönetim Bilişim Sistemleri	26	3,8462	,93562	,296	,000	-1,259	2,468	
Normallik varsayımı gerçekleşmemektedir. Kruskal-Wallis testi=24,346; p=0,011<0,05 gruplar arası düzeyler farklıdır.									

Tablo 24: Katılımcıların Okudukları Bölüme Göre Normallik Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 24'te yer alan veriler incelendiğinde, katılımcıların okudukları bölüme göre vergi okuryazarlık düzeyinin Kolmogorov-Smirnov testinin p-değerleri (Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri: 0,136; Ekonometri: 0,175; Hukuk: 0,131; İktisat: 0,156; İşletme: 0,236; Maliye: 0,090; Sağlık Yönetimi: 0,159; Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik: 0,181; Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi: 0,117; Uluslararası İlişkiler: 0,145; Uluslararası Ticaret ve Finansman: 0,128; Yönetim Bilişim Sistemleri: 0,133) çoğunlukla 0,05'ten büyük olduğu için normal dağılıma uygun olduğu görülmektedir. Bu nedenle, normallik varsayımı sağlanmaktadır. Kruskal-Wallis testi p-değeri 0,000, gruplar arasında vergi okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir fark bulunduğunu belirtmektedir.

Bölümlere göre vergi bilinci, Kolmogorov-Smirnov testinin p-değerlerinin (Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri: 0,094; Ekonometri: 0,376; Hukuk: 0,105; İktisat: 0,155; İşletme: 0,117; Maliye: 0,146; Sağlık Yönetimi: 0,167; Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik: 0,195; Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi: 0,186; Uluslararası İlişkiler: 0,150; Uluslararası Ticaret ve Finansman: 0,124; Yönetim Bilişim Sistemleri: 0,144) çoğunlukla 0,05'ten küçük olması nedeniyle normal dağılıma uygun değildir. Bu nedenle normallik varsayımı sağlanamamaktadır. Levene testi p-değeri 0,00, varyansların homojen olmadığını ve

gruplar arasındaki varyansların eşit olmadığını göstermektedir. Bu nedenle varyansların eşit olmadığı durumlarda kullanılan Welch testi uygulanmıştır. Welch testi p-değeri 0,150 olarak bulunmuş ve bu, bölümler arasında vergi bilincinde anlamlı bir fark bulunmadığını göstermektedir.

Bölümlere göre vergi uyumu, Kolmogorov-Smirnov testinin p-değerlerinin (Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri: 0,000; Ekonometri: 0,200; Hukuk: 0,000; İktisat: 0,002; İşletme: 0,000; Maliye: 0,000; Sağlık Yönetimi: 0,000; Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik: 0,011; Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi: 0,000; Uluslararası İlişkiler: 0,000; Uluslararası Ticaret ve Finansman: 0,000; Yönetim Bilişim Sistemleri: 0,000) çoğunlukla 0,05'ten küçük olması nedeniyle normal dağılıma uygun değildir. Bu nedenle normallik varsayımı sağlanamamaktadır. Kruskal-Wallis testi p-değeri 0,011, gruplar arasında vergi uyumu düzeylerinde anlamlı bir fark bulunduğunu göstermektedir.

Öte yandan bölümlere göre bu farklılıkları daha derinlemesine analiz etmek amacıyla çift yönlü karşılaştırmalar gerçekleştirilmiştir. Bu karşılaştırmalar, bölümler arasındaki vergi okuryazarlık düzeylerinde mevcut olan ayrımları ve bu ayrımların istatistiksel olarak anlamlı olup olmadığını ortaya koymak için yapılmıştır. İlgili veriler, detaylı bir şekilde incelenmiş olup, sonuçlar aşağıda sunulan Tablo 25'te yer almaktadır.

Pairwise Comparisons of B Okuduğunuz Bölüm					
Sample 1-Sample 2	Test Statistic	Std. Error	Std. Test Statistic	Sig.	Adj. Sig. ^a
İşletme-Yönetim Bilişim Sistemleri	-,448	42,014	-,011	,991	1,000
İşletme-Sağlık Yönetimi	-4,862	39,049	-,125	,901	1,000
İşletme-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	-5,790	56,122	-,103	,918	1,000
İşletme-Ekonometri	23,283	64,139	,363	,717	1,000
İşletme-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	-30,008	34,819	-,862	,389	1,000
İşletme-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-31,015	41,272	-,751	,452	1,000
İşletme-İktisat	67,994	38,061	1,786	,074	1,000
İşletme-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	92,053	38,241	2,407	,016	1,000
İşletme-Hukuk	100,247	33,951	2,953	,003	,208
İşletme-Uluslararası İlişkiler	-104,603	35,082	-2,982	,003	,189
İşletme-Maliye	-196,849	34,419	-5,719	,000	,000

Yönetim Bilişim Sistemleri-Sağlık Yönetimi	4,415	38,603	,114	,909	1,000
Yönetim Bilişim Sistemleri-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	5,342	55,813	,096	,924	1,000
Yönetim Bilişim Sistemleri-Ekonometri	22,835	63,869	,358	,721	1,000
Yönetim Bilişim Sistemleri-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	29,560	34,318	,861	,389	1,000
Yönetim Bilişim Sistemleri-Uluslararası Ticaret ve Finansman	30,567	40,851	,748	,454	1,000
Yönetim Bilişim Sistemleri-İktisat	67,546	37,603	1,796	,072	1,000
Yönetim Bilişim Sistemleri-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	91,605	37,785	2,424	,015	1,000
Yönetim Bilişim Sistemleri-Hukuk	99,799	33,438	2,985	,003	,187
Yönetim Bilişim Sistemleri-Uluslararası İlişkiler	104,156	34,585	3,012	,003	,172
Yönetim Bilişim Sistemleri-Maliye	196,401	33,913	5,791	,000	,000
Sağlık Yönetimi-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	-,928	53,616	-,017	,986	1,000
Sağlık Yönetimi-Ekonometri	18,421	61,958	,297	,766	1,000
Sağlık Yönetimi-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	-25,146	30,617	-,821	,411	1,000
Sağlık Yönetimi-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-26,153	37,794	-,692	,489	1,000
Sağlık Yönetimi-İktisat	63,131	34,259	1,843	,065	1,000
Sağlık Yönetimi-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	87,190	34,458	2,530	,011	,752
Sağlık Yönetimi-Hukuk	95,385	29,626	3,220	,001	,085
Sağlık Yönetimi-Uluslararası İlişkiler	-99,741	30,916	-3,226	,001	,083
Sağlık Yönetimi-Maliye	191,987	30,161	6,365	,000	,000
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü-Ekonometri	17,493	73,917	,237	,813	1,000
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	-24,218	50,618	-,478	,632	1,000

Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-25,225	55,256	-,457	,648	1,000
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü-İktisat	62,204	52,901	1,176	,240	1,000
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	86,263	53,030	1,627	,104	1,000
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü-Hukuk	94,457	50,025	1,888	,059	1,000
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü-Uluslararası İlişkiler	-98,813	50,800	-1,945	,052	1,000
Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü-Maliye	191,059	50,344	3,795	,000	,010
Ekonometri-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	-6,725	59,383	-,113	,910	1,000
Ekonometri-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-7,732	63,383	-,122	,903	1,000
Ekonometri-İktisat	-44,711	61,340	-,729	,466	1,000
Ekonometri-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	68,770	61,452	1,119	,263	1,000
Ekonometri-Hukuk	-76,964	58,879	-1,307	,191	1,000
Ekonometri-Uluslararası İlişkiler	-81,320	59,538	-1,366	,172	1,000
Ekonometri-Maliye	-173,566	59,150	-2,934	,003	,221
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-1,007	33,406	-,030	,976	1,000
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-İktisat	37,986	29,346	1,294	,196	1,000
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	62,044	29,579	2,098	,036	1,000
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-Hukuk	70,239	23,775	2,954	,003	,207
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-Uluslararası İlişkiler	-74,595	25,364	-2,941	,003	,216
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-Maliye	166,841	24,439	6,827	,000	,000
Uluslararası Ticaret ve Finansman-İktisat	36,979	36,772	1,006	,315	1,000

Uluslararası Ticaret ve Finansman-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	61,038	36,958	1,652	,099	1,000
Uluslararası Ticaret ve Finansman-Hukuk	69,232	32,500	2,130	,033	1,000
Uluslararası Ticaret ve Finansman-Uluslararası İlişkiler	73,588	33,680	2,185	,029	1,000
Uluslararası Ticaret ve Finansman-Maliye	165,834	32,989	5,027	,000	,000
İktisat-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	24,059	33,334	,722	,470	1,000
İktisat-Hukuk	32,253	28,311	1,139	,255	1,000
İktisat-Uluslararası İlişkiler	-36,610	29,657	-1,234	,217	1,000
İktisat-Maliye	-128,855	28,870	-4,463	,000	,001
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri-Hukuk	-8,194	28,552	-,287	,774	1,000
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri-Uluslararası İlişkiler	-12,551	29,888	-,420	,675	1,000
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri-Maliye	-104,796	29,107	-3,600	,000	,021
Hukuk-Uluslararası İlişkiler	-4,356	24,158	-,180	,857	1,000
Hukuk-Maliye	-96,602	23,185	-4,167	,000	,002
Uluslararası İlişkiler-Maliye	92,246	24,812	3,718	,000	,013
Her satır, Örnek 1 ve Örnek 2 dağılımlarının aynı olduğu sıfır hipotezini test eder. Asimptotik anlamlılıklar (iki yönlü testler) gösterilmiştir. Anlamlılık seviyesi 0,050'dir.					
a. Anlamlılık değerleri, çoklu testler için Bonferroni düzeltmesi ile ayarlanmıştır.					

Tablo 25: Bölüm Bazında Yapılan Çift Yönlü Karşılaştırmalar

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 25'te yer alan verilere göre, İşletme ile Maliye bölümleri arasında $M = -196,849$, $p = 0,000$; İşletme ile Uluslararası İlişkiler bölümleri arasında $M = -104,603$, $p = 0,001$; ve İşletme ile Hukuk bölümleri arasında $M = -100,247$, $p = 0,003$ anlamlı farklar bulunmuştur. Diğer bölümler arasında anlamlı farklılıklar tespit edilmemiştir. Ayrıca Yönetim Bilişim Sistemleri ile Maliye bölümleri arasında $M = 196,401$, $p = 0,000$; Yönetim Bilişim Sistemleri ile Uluslararası İlişkiler bölümleri arasında $M = 104,156$, $p = 0,003$; ve Yönetim Bilişim Sistemleri ile Hukuk bölümleri arasında $M = 99,799$, $p = 0,003$ anlamlı farklar gözlemlenmiştir.

Sağlık Yönetimi ile Maliye bölümleri arasında $M = 191,987$, $p = 0,000$; Sağlık Yönetimi ile Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik bölümleri arasında $M = -99,741$, $p = 0,001$; ve Sağlık Yönetimi ile Hukuk bölümleri arasında $M = 95,385$, $p = 0,001$ anlamlı farklar bulunmuştur. Ayrıca Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik bölümleri ile Maliye bölümleri arasında $M = 191,059$, $p = 0,010$ anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Diğer bölüm çiftleri arasında ise anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Ekonometri ile Maliye bölümleri arasında $M=-173,566$, $p=0,003$ anlamlı bir fark belirlenmiştir. İktisat ile Maliye bölümleri arasında $M=-128,855$, $p=0,001$ ve Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ile Maliye bölümleri arasında $M=-104,796$, $p=0,021$ anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir.

Katılımcıların okudukları bölümlere göre bölümler arasında vergi uyumu farklılıkları Sample 1 ve Sample 2 testleri kullanılarak yapılan çoklu karşılaştırmaların sonuçları Tablo 26'da sunulmuştur.

Pairwise Comparisons of bolum Okuduğunuz Bölüm					
Sample 1-Sample 2	Test Statistic	Std. Error	Std. Test Statistic	Sig.	Adj. Sig. ^a
Ekonometri-Hukuk	-149,691	56,215	-2,663	,008	,511
Ekonometri-Sağlık Yönetimi	-159,486	59,156	-2,696	,007	,463
Ekonometri-İktisat	-162,744	58,566	-2,779	,005	,360
Ekonometri-İşletme	-180,180	61,238	-2,942	,003	,215
Ekonometri-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	-186,674	56,697	-3,292	,001	,066
Ekonometri-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	195,313	58,672	3,329	,001	,058
Ekonometri-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-197,196	60,516	-3,259	,001	,074
Ekonometri-Yönetim Bilişim Sistemleri	-200,365	60,980	-3,286	,001	,067
Ekonometri-Maliye	-208,367	56,474	-3,690	,000	,015

Ekonometri-Uluslararası İlişkiler	-209,581	56,845	-3,687	,000	,015
Ekonometri-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	-214,500	70,573	-3,039	,002	,156
Hukuk-Sağlık Yönetimi	-9,795	28,286	-,346	,729	1,000
Hukuk-İktisat	-13,053	27,030	-,483	,629	1,000
Hukuk-İşletme	-30,489	32,415	-,941	,347	1,000
Hukuk-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	-36,983	22,699	-1,629	,103	1,000
Hukuk-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	45,621	27,260	1,674	,094	1,000
Hukuk-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-47,505	31,030	-1,531	,126	1,000
Hukuk-Yönetim Bilişim Sistemleri	-50,674	31,925	-1,587	,112	1,000
Hukuk-Maliye	-58,676	22,137	-2,651	,008	,530
Hukuk-Uluslararası İlişkiler	-59,890	23,066	-2,597	,009	,622
Hukuk-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	-64,809	47,762	-1,357	,175	1,000
Sağlık Yönetimi-İktisat	3,258	32,709	,100	,921	1,000
Sağlık Yönetimi-İşletme	20,694	37,283	,555	,579	1,000
Sağlık Yönetimi-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	-27,187	29,232	-,930	,352	1,000
Sağlık Yönetimi-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	35,826	32,899	1,089	,276	1,000
Sağlık Yönetimi-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-37,710	36,085	-1,045	,296	1,000
Sağlık Yönetimi-Yönetim Bilişim Sistemleri	-40,879	36,857	-1,109	,267	1,000

Sağlık Yönetimi-Maliye	48,881	28,797	1,697	,090	1,000
Sağlık Yönetimi-Uluslararası İlişkiler	-50,095	29,517	-1,697	,090	1,000
Sağlık Yönetimi-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	-55,014	51,191	-1,075	,283	1,000
İktisat-İşletme	-17,436	36,339	-,480	,631	1,000
İktisat-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	-23,930	28,018	-,854	,393	1,000
İktisat-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	32,569	31,826	1,023	,306	1,000
İktisat-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-34,453	35,109	-,981	,326	1,000
İktisat-Yönetim Bilişim Sistemleri	-37,621	35,902	-1,048	,295	1,000
İktisat-Maliye	-45,623	27,564	-1,655	,098	1,000
İktisat-Uluslararası İlişkiler	-46,837	28,316	-1,654	,098	1,000
İktisat-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	-51,756	50,508	-1,025	,305	1,000
İşletme-Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi	-6,494	33,244	-,195	,845	1,000
İşletme-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	15,133	36,511	,414	,679	1,000
İşletme-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-17,016	39,405	-,432	,666	1,000
İşletme-Yönetim Bilişim Sistemleri	-20,185	40,114	-,503	,615	1,000
İşletme-Maliye	-28,187	32,862	-,858	,391	1,000
İşletme-Uluslararası İlişkiler	-29,401	33,495	-,878	,380	1,000

İşletme-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	-34,320	53,583	-,641	,522	1,000
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri	8,639	28,241	,306	,760	1,000
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-10,523	31,895	-,330	,741	1,000
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-Yönetim Bilişim Sistemleri	-13,692	32,766	-,418	,676	1,000
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-Maliye	21,693	23,333	,930	,353	1,000
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-Uluslararası İlişkiler	-22,907	24,216	-,946	,344	1,000
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	27,826	48,329	,576	,565	1,000
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri-Uluslararası Ticaret ve Finansman	-1,884	35,287	-,053	,957	1,000
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri-Yönetim Bilişim Sistemleri	-5,053	36,076	-,140	,889	1,000
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri-Maliye	-13,055	27,790	-,470	,639	1,000
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri-Uluslararası İlişkiler	-14,268	28,536	-,500	,617	1,000
Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	-19,187	50,631	-,379	,705	1,000

Uluslararası Ticaret ve Finansman-Yönetim Bilişim Sistemleri	-3,169	39,003	-,081	,935	1,000
Uluslararası Ticaret ve Finansman-Maliye	11,171	31,497	,355	,723	1,000
Uluslararası Ticaret ve Finansman-Uluslararası İlişkiler	12,384	32,156	,385	,700	1,000
Uluslararası Ticaret ve Finansman-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	17,304	52,757	,328	,743	1,000
Yönetim Bilişim Sistemleri-Maliye	8,002	32,379	,247	,805	1,000
Yönetim Bilişim istemleri-Uluslararası İlişkiler	9,215	33,021	,279	,780	1,000
Yönetim Bilişim Sistemleri-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	14,135	53,288	,265	,791	1,000
Maliye-Uluslararası İlişkiler	-1,214	23,689	-,051	,959	1,000
Maliye-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	-6,133	48,067	-,128	,898	1,000
Uluslararası İlişkiler-Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü	4,919	48,502	,101	,919	1,000
Her satır, Örnek 1 ve Örnek 2 dağılımlarının aynı olduğu sıfır hipotezini test eder. Asimptotik anlamlılıklar (iki yönlü testler) gösterilmiştir. Anlamlılık seviyesi 0,050'dir.					
a: Anlamlılık değerleri, çoklu testler için Bonferroni düzeltmesi ile ayarlanmıştır.					

Tablo 26: Katılımcıların Okudukları Bölümlere Göre Bölümler Arasında Vergi Uyumu Farklılıkları Çoklu Karşılaştırma

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 26'daki verilere göre Bonferroni düzeltmesi uygulanarak yapılan çoklu karşılaştırmalarda Ekonometri ile Maliye (Test Statistic = -208,367, p=0,015) ve Ekonometri ile Uluslararası İlişkiler (Test Statistic = -209,581, p=0,015) arasında anlamlı

farklar bulunmuştur. Diğer karşılaştırmalarda ise anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Özellikle Ekonometri ile Hukuk (Test Statistic = -149,691, $p=0,511$), Sağlık Yönetimi (Test Statistic = -159,486, $p=0,463$), İktisat (Test Statistic = -162,744, $p=0,360$), İşletme (Test Statistic = -180,180, $p=0,215$), Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Test Statistic = -186,674, $p=0,066$), Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (Test Statistic = -195,313, $p=0,058$), Uluslararası Ticaret ve Finansman (Test Statistic = -197,196, $p=0,074$), Yönetim Bilişim Sistemleri (Test Statistic = -200,365, $p=0,067$), ve Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü (Test Statistic = -214,500, $p=0,156$) arasındaki karşılaştırmalar anlamlı bulunmamıştır. Ayrıca Hukuk ile Sağlık Yönetimi (Test Statistic = -9,795, $p=1,000$), İktisat (Test Statistic = -13,053, $p=1,000$), İşletme (Test Statistic = -30,489, $p=1,000$), Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Test Statistic = -36,983, $p=1,000$), Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri (Test Statistic = 45,621, $p=1,000$), Uluslararası Ticaret ve Finansman (Test Statistic = -47,505, $p=1,000$), Yönetim Bilişim Sistemleri (Test Statistic = -50,674, $p=1,000$), Maliye (Test Statistic = -58,676, $p=0,530$), Uluslararası İlişkiler (Test Statistic = -59,890, $p=0,622$) ve Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü (Test Statistic = -64,809, $p=1,000$) arasındaki karşılaştırmalar da anlamlı bulunmamıştır.

Araştırmaya katılan katılımcıların eğitim türüne göre normallik ve farklılık analizleri aşağıda Tablo 27’de verilmiştir. Bu analizler, eğitim türlerine göre veri dağılımlarının normalliğini ve gruplar arasındaki anlamlı farklılıkları incelemektedir. Tablo 27 çeşitli eğitim türlerine dayalı olarak verilerin eğilimlerini ve farklılıklarını ayrıntılı bir şekilde sunmaktadır.

Normallik								
Hipotez	Öğretim Türü	N	Ortalama	Standart sapma	Kolmogorov-Smirnov ^a	Sig.	Skewness	Kurtosis
H1d: Katılımcıların Eğitim türüne göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.	Normal öğretim	442	31,15	16,156	,072	,000	0,052	-0,67
	İkinci öğretim	79	44,11	16,364	,081	,200*	-0,208	-0,484
*Levene test: F=0,001; p=0,971>0,05 * t-test: t=6,554; p=0,00<0,05								
H2d: Katılımcıların okudukları eğitim türüne göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.	Normal öğretim	442	3,5686	,87370	,106	,000	-0,514	0,040
	İkinci öğretim	79	3,5063	1,05930	,119	,008	-0,690	0,007
H3d: Katılımcıların okudukları eğitim türüne göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.	442	3,7523	,92229	,246	,000	-0,681	0,469	442
	79	3,7785	1,05535	,241	,000	-0,963	0,759	79
*Levene test: F=0,935; p=0,334>0,00 gruplar homojendir. t-test: t=0,227; p=0,820>0,05 grup ortalamaları arasında fark yoktur.								

Tablo 27: Eğitim Türüne Göre Normallik Testi ve Farklılık Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 27'yi incelediğimizde, öğrenim türlerine göre vergi okuryazarlık düzeylerinin normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) sonuçlarına göre normal öğretim grubunun p-değeri 0,000 olarak bulunmuştur. Bu sonuç, normal öğretim grubundaki verilerin normal dağılım göstermediğini göstermektedir. Ancak ikinci öğretim grubunun p-değeri 0,200 olup, bu grubun verilerinin normal dağıldığını ifade etmektedir. Levene testi p-değeri ise 0,971 olarak bulunmuştur, bu da varyansların homojen olduğunu ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, t-testinde p-değeri 0,00 olarak hesaplanmış olup, bu eğitim türleri arasında vergi okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir fark bulunduğunu belirtmektedir.

Diğer taraftan aynı tabloda eğitim türüne göre yapılan analizlerde normal öğretim grubunun vergi bilinci ortalaması 3,5686 ve standart sapması 0,87370 olarak bulunmakta;

Kolmogorov-Smirnov testinin p-değeri 0,000 olup, bu grubun normal dağılımdan anlamlı şekilde farklı olduğu saptanmaktadır. İkinci öğretim grubunun ortalaması 3,5063 ve standart sapması 1,05930'dur. Kolmogorov-Smirnov testinin p-değeri 0,008 olarak belirlenmiş ve bu grubun da normal dağılımdan anlamlı şekilde saptığı anlaşılmaktadır. Levene testinin sonuçları, varyansların gruplar arasında eşit olmadığını ve p-değerinin 0,040 olduğu için varyansların homojen bulunmadığını ortaya koymaktadır. Buna rağmen, t-testinin t-değeri 0,494 ve p-değeri 0,623 olarak hesaplanmakta; bu sonuçlar, grup ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını ve eğitim türünün vergi bilinci düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığı sonucunu vermektedir.

Öte yandan Tablo 27'de yer alan veriler incelendiğinde eğitim türlerine göre vergi uyumu normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) sonuçlarına göre hem normal öğretim grubunda (p-değeri 0,000) hem de ikinci öğretim grubunda (p-değeri 0,000) normallik varsayımı sağlanamamaktadır. Levene testinin p-değeri 0,334 olarak bulunmakta, bu da varyansların homojen olduğunu göstermektedir. T-testinin sonucunda p-değeri 0,820 olarak hesaplanmakta; bu sonuç, eğitim türleri arasında vergi uyumu düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmadığını ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcıların okudukları sınıfa göre normallik ve farklılık analizleri aşağıda Tabloda 28'de verilmiştir. Bu analizler, sınıflara göre veri dağılımlarının normallliğini ve gruplar arasındaki anlamlı farklılıkları incelemektedir. Tablo 28, farklı sınıflara dayalı olarak verilerin eğilimlerini ve farklılıklarını ayrıntılı bir şekilde sunmaktadır.

	Sınıf	N	Ortalama	Standart sapma	Kolmogorov-Smirnov ^a	Sig.	Skewness	Kurtosis	Fark
H1e: Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.	1.sınıf	83	25,36	15,652	,093	,072	-0,029	-0,849	
	2.sınıf	165	32,09	14,744	,086	,005	-0,065	-0,547	1.sınıf
	3.sınıf	100	39,10	15,331	,090	,045	-0,168	-0,757	1.sınıf, 2.sınıf
	4.sınıf	167	34,73	18,638	,097	,001	0,162	-0,853	1.sınıf

	Uzatmalı	6	24,17	13,571	,333	,036	-0,639	- 1,265	
Levene test: $F=3,934$; $p=0,004<0,05$ gruplar homojen değildir. Tek yönlü varyans analizi: Welch= $9,538$; $p=0,00<0,05$ grup ortalamaları farklıdır. Gruplar arası farklılıklar Games-Howell post-hoc testi ile araştırılmıştır.									
H2e: Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.	1.sınıf	83	3,4337	,92208	,119	,005	-0,505	- 0,079	
	2.sınıf	165	3,6384	,81683	,138	,000	-0,535	0,385	
	3.sınıf	100	3,3933	,97024	,104	,009	-0,380	- 0,376	
	4.sınıf	167	3,6307	,91399	,124	,000	-0,711	0,471	
	Uzatmalı	6	3,8889	1,16746	,247	,200*	-0,967	- 0,368	
Levene test: $F=1,971$; $p=0,098>0,05$ gruplar homojendir. Tek yönlü varyans analizi: $F=2,037$; $p=0,088>0,05$ gruplar arası fark yoktur.									
H3e: Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.	1.sınıf	83	3,6807	,99259	,192	,000	-0,595	0,329	
	2.sınıf	165	3,8061	,95411	,265	,000	-0,897	0,866	
	3.sınıf	100	3,5900	,89154	,217	,000	-0,463	0,343	
	4.sınıf	167	3,8443	,93284	,267	,000	-0,878	0,844	
	Uzatmalı	6	3,7500	,88034	,278	,161	-0,165	- 0,177	
Levene test: $F=0,404$; $p=0,806>0,00$ gruplar homojendir. Tek yönlü varyans analizi: $F=1,395$; $p=0,235>0,05$ ortalamalar arasında fark yoktur.									

Tablo 28: Sınıflara Göre Veri Dağılımlarının Normallliğini ve Gruplar Arasındaki Anlamlı Farklılıkları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 28 incelendiğinde katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi okuryazarlık düzeyi normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) sonuçları gösterilmektedir. Bu testin p-değerleri 1. sınıf ve 3. sınıf için 0,05'ten küçük olup, bu grupların normal dağılıma uygun olmadığını göstermektedir. Ancak, 2. sınıf ve 4. sınıf için p-değerleri 0,05'ten büyük olduğundan, bu grupların normal dağılıma uygun olduğu anlaşılmaktadır. Levene testinin p-değeri 0,299 olarak bulunmakta ve bu da varyansların homojen olduğunu ortaya koymaktadır. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda p-değeri 0,048 bulunmuş

ve bu, sınıflar arasında vergi okuryazarlık düzeyinde anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Gruplar arası farklılıklar ise Games-Howell post-hoc testi ile incelenmiştir.

Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi bilinci normallik testi incelendiğinde ise (Kolmogorov-Smirnov) p-değerlerinin 1. sınıf, 2. sınıf, 3. sınıf ve 4. sınıf için 0,05'ten küçük olması nedeniyle normal dağılıma uygun değildir. Ancak uzatmalı sınıf için p-değeri 0,200, normal dağılıma uygun olduğunu göstermektedir. Levene testi p-değeri 0,098, varyansların homojen olduğunu gösterir. Son olarak, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) p-değeri 0,088, sınıflar arasında vergi bilincinde anlamlı bir fark bulunmadığını belirtmektedir.

Tablo 28'de yer alan veriler incelendiğinde katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi uyumu normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) sonuçlarına göre, 1. sınıf, 2. sınıf, 3. sınıf ve 4. sınıf gruplarının p-değerleri 0,05'ten küçük bulunmuş; bu durum, bu grupların normal dağılıma uygun olmadığını göstermektedir. Buna karşın, uzatmalı sınıfın p-değeri 0,161 olup, bu grubun normal dağılıma uygun olduğunu ortaya koymaktadır. Levene testinin p-değeri 0,806'dır ve bu, varyansların homojen olduğunu belirtmektedir. Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucunda ise p-değeri 0,235 bulunmuş ve bu sonuç, sınıflar arasında vergi uyumu açısından anlamlı bir fark olmadığını göstermektedir.

Diğer taraftan katılımcıların okudukları sınıflar arasında "Okuryazarlık Düzeyi (puan)" değişkeni açısından yapılan Games-Howell çoklu karşılaştırma testinin sonuçları aşağıda Tablo 29'da verilmektedir.

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: puan Okuryazarlık Düzeyi (puan)						
Games-Howell						
(I) sınıf Sınıfınız	(J) sınıf Sınıfınız	Mean Difference (I-J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
1.sınıf	2.sınıf	-6,729*	2,066	,012	-12,43	-1,03
	3.sınıf	-13,739*	2,303	,000	-20,09	-7,39
	4.sınıf	-9,369*	2,243	,000	-15,55	-3,19
	Uzatmalı	1,195	5,801	,999	-20,56	22,95
2.sınıf	1.sınıf	6,729*	2,066	,012	1,03	12,43
	3.sınıf	-7,009*	1,915	,003	-12,28	-1,74

	4.sınıf	-2,640	1,843	,607	-7,70	2,42
	Uzatmalı	7,924	5,658	,651	-14,04	29,89
3.sınıf	1.sınıf	13,739*	2,303	,000	7,39	20,09
	2.sınıf	7,009*	1,915	,003	1,74	12,28
	4.sınıf	4,369	2,105	,234	-1,42	10,15
	Uzatmalı	14,933	5,748	,190	-6,89	36,75
4.sınıf	1.sınıf	9,369*	2,243	,000	3,19	15,55
	2.sınıf	2,640	1,843	,607	-2,42	7,70
	3.sınıf	-4,369	2,105	,234	-10,15	1,42
	Uzatmalı	10,564	5,725	,433	-11,29	32,42
Uzatmalı	1.sınıf	-1,195	5,801	,999	-22,95	20,56
	2.sınıf	-7,924	5,658	,651	-29,89	14,04
	3.sınıf	-14,933	5,748	,190	-36,75	6,89
	4.sınıf	-10,564	5,725	,433	-32,42	11,29

*Ortalama farkı 0,05 seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 29: Katılımcıların Okudukları Sınıflar Arasında "Okuryazarlık Düzeyi (Puan)" Değişkeni Açısından Yapılan Games-Howell Çoklu Karşılaştırma Testinin Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 29’da yer alan verilere göre Games-Howell testi sonuçlarına göre, 1. sınıf öğrencileri ile 2. sınıf öğrencileri arasında anlamlı bir fark bulunmuş olup, bu fark -6,729 olarak belirlenmiştir ve p-değeri 0,012’dir. Benzer şekilde, 1. sınıf öğrencileri ile 3. sınıf öğrencileri arasında da -13,739 olan anlamlı bir fark gözlemlenmiş ve p-değeri 0,000 olarak belirlenmiştir. Ayrıca 1. sınıf ile 4. sınıf öğrencileri arasında -9,369’luk anlamlı bir fark bulunmuş olup, p-değeri 0,000’tır. Uzatmalı program öğrencileri ile diğer sınıflar arasında ise anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. Öte yandan 2. sınıf öğrencileri ile 3. sınıf öğrencileri arasında -7,009’luk anlamlı bir fark bulunmuş ve p-değeri 0,003 olarak belirlenmiştir. Ancak 2. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencileri arasında -2,640’lık ve Uzatmalı program öğrencileri ile -7,924’lük farklar anlamlı bulunmamış olup, p-değerleri sırasıyla 0,607 ve 0,651’dir. 3. sınıf öğrencileri ile 4. sınıf öğrencileri arasında 4,369’luk bir fark gözlemlenmiş, ancak bu fark anlamlı bulunmamış ve p-değeri 0,234’tür. Uzatmalı program öğrencileri ile diğer sınıflar arasında ise anlamlı farklar gözlemlenmemiştir; özellikle, 1. sınıf ile -1,195, 2. sınıf ile -7,924, 3. sınıf ile -14,933 ve 4. sınıf ile -10,564

olan farklar anlamlı bulunmamış olup, p-değerleri sırasıyla 0,999, 0,651, 0,190 ve 0,433'tır.

Araştırmaya katılan katılımcıların akademik başarısına göre normallik ve farklılık analizleri aşağıda Tablo 30'da yer verilmiştir. Bu analizler, akademik başarı düzeylerine göre veri dağılımlarının normalliğini ve gruplar arasındaki anlamlı farklılıkları incelemektedir. Tablo 30, farklı akademik başarı gruplarına dayalı olarak verilerin eğilimlerini ve farklılıklarını detaylı bir şekilde sunmaktadır.

	Not Ortalaması	N	Ortalama	Standart sapma	Kolmogorov-Smirnov ^a	Sig.	Skewness	Kurtosis	Fark
H1f: Katılımcıların akademik başarısına göre vergi okuryazarlık düzeyleri farklılık göstermektedir.	<2.00	76	34,08	14,088	,110	,023	-0,336	-0,302	
	2.00-2.49	141	38,37	16,642	,078	,035	-0,139	-0,647	2.50-2.99
	2.50-2.99	136	29,56	16,527	,101	,002	0,250	-0,625	
	3.00-3.49	90	35,17	17,537	,116	,005	0,278	-0,688	
	3.50-4.00	4	42,50	2,887	,307	.	0,000	-6,000	
Levene test: F=2,616; p=0,035<0,05 gruplar homojen değildir. Tek yönlü varyans analizi: Welch=10,739; p=0,00<0,05 grup ortalamaları farklıdır. Gruplar arası farklılıklar Games-Howell post-hoc testi ile araştırılmıştır.									
H2f: Katılımcıların akademik başarısına göre vergi bilinci düzeyleri farklılık göstermektedir.	<2.00	76	3,4825	1,00132	,112	,019	-0,357	-0,493	
	2.00-2.49	141	3,5390	1,01235	,118	,000	-0,615	-0,044	
	2.50-2.99	136	3,5882	,86755	,112	,000	-0,602	0,340	
	3.00-3.49	90	3,6259	,78980	,138	,000	-0,675	0,517	
	3.50-4.00	4	3,8333	,43033	,151	.	0,000	-1,200	
Levene test: F=2,812; p=0,025<0,05 gruplar homojen değildir. Tek yönlü varyans analizi: Welch=0,613; p=0,657>0,05 ortalamalar arasında fark yoktur.									
H3f: Katılımcıların akademik başarısına göre vergi uyumu düzeyleri farklılık göstermektedir.	<2.00	76	3,5921	1,10668	,183	,000	-0,626	0,068	
	2.00-2.49	141	3,7128	1,00576	,272	,000	-0,787	0,247	
	2.50-2.99	136	3,8824	,88660	,259	,000	-0,891	1,157	
	3.00-3.49	90	3,8889	,78889	,267	,000	-0,659	1,171	
	3.50-4.00	4	3,7500	1,25831	,329	.	-1,129	2,227	
Normallik varsayımı gerçekleşmemektedir. Kruskal-Wallis testi=4,655; p=0,325>0,05 gruplar arasında fark yoktur.									

Tablo 30: Katılımcıların Akademik Başarısına Göre Normallik Testi ve Farklılık Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 30’da yer alan veriler incelendiğinde katılımcıların akademik başarılarına göre vergi okuryazarlık düzeyleri normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) p-değerlerinin <2.00, 2.00-2.49 ve 2.50-2.99 aralığında 0,05’ten küçük olması nedeniyle normal dağılıma uygun olmadığını gösterirken, 3.00-3.49 aralığında p-değeri 0,005 ve 3.50-4.00 aralığında p-değeri belirsizdir. Ayrıca yapılan Levene testi sonucunda, p-değeri 0,035 olarak bulunmuş ve bu durum, varyansların homojen olmadığını göstermiştir. Bu nedenle varyansların eşit olmadığı durumlarda tercih edilen Welch testi uygulanmıştır. Welch testinin p-değeri 0,00 olup, akademik başarı grupları arasında vergi okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir fark olduğunu ortaya koymaktadır. Gruplar arasındaki farklılıklar ise Games-Howell post-hoc testi ile detaylı olarak incelenmiştir.

Katılımcıların akademik başarılarına göre vergi bilinci düzeylerinin normallik testi ise (Kolmogorov-Smirnov) p-değerlerinin <2.00, 2.00-2.49, 2.50-2.99, 3.00-3.49 aralığında 0,05’ten küçük olması nedeniyle normal dağılıma uygun olmadığını göstermektedir. 3.50-4.00 aralığındaki p-değeri ise belirsizdir. Levene testi sonucunda p-değeri 0,025 olarak bulunmuş, bu da varyansların homojen olmadığını göstermektedir. Varyansların homojen olmaması nedeniyle Welch testi uygulanmış ve p-değeri 0,657 olarak hesaplanmıştır. Bu bulgu, akademik başarı grupları arasında vergi bilinci düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmadığını işaret etmektedir.

Son olarak, Tablo 30’dan anlaşılabacağı üzere, katılımcıların akademik başarılarına göre vergi uyumu düzeylerinin normallik testi (Kolmogorov-Smirnov) p-değerlerinin 0,05’ten küçük olması, bu grupların normal dağılıma uygun olmadığını göstermektedir. Kruskal-Wallis testinin p-değeri ise 0,325 olup, akademik başarı grupları arasında vergi uyumu düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmadığını belirtmektedir.

Diğer taraftan katılımcıların okuryazarlık puanı ile not ortalaması (akademik başarı) arasında Games-Howell testi kullanılarak yapılan çoklu karşılaştırmaların sonuçları aşağıda Tablo 31’de verilmektedir.

Multiple Comparisons						
Dependent Variable: puan Okuryazarlık Düzeyi (puan)						
Games-Howell						
(I) notort Genel not ortalamanız hangi aralıkta bulunmaktadır?	(J) notort Genel not ortalamanız hangi aralıkta bulunmaktadır?	Mean Difference (I- J)	Std. Error	Sig.	95% Confidence Interval	
					Lower Bound	Upper Bound
<2.00	2.00-2.49	-4,290	2,139	,268	-10,19	1,61
	2.50-2.99	4,520	2,149	,223	-1,40	10,44

	3.00-3.49	-1,088	2,455	,992	-7,86	5,69
	3.50-4.00	-8,421*	2,167	,012	-15,15	-1,69
2.00-2.49	<2.00	4,290	2,139	,268	-1,61	10,19
	2.50-2.99	8,810*	1,993	,000	3,34	14,28
	3.00-3.49	3,202	2,320	,641	-3,19	9,59
	3.50-4.00	-4,131	2,012	,304	-10,63	2,36
2.50-2.99	<2.00	-4,520	2,149	,223	-10,44	1,40
	2.00-2.49	-8,810*	1,993	,000	-14,28	-3,34
	3.00-3.49	-5,608	2,329	,118	-12,03	,81
	3.50-4.00	-12,941*	2,023	,000	-19,45	-6,43
3.00-3.49	<2.00	1,088	2,455	,992	-5,69	7,86
	2.00-2.49	-3,202	2,320	,641	-9,59	3,19
	2.50-2.99	5,608	2,329	,118	-,81	12,03
	3.50-4.00	-7,333*	2,345	,039	-14,38	-,29
3.50-4.00	<2.00	8,421*	2,167	,012	1,69	15,15
	2.00-2.49	4,131	2,012	,304	-2,36	10,63
	2.50-2.99	12,941*	2,023	,000	6,43	19,45
	3.00-3.49	7,333*	2,345	,039	,29	14,38

*Ortalama farkı 0,05 seviyesinde anlamlıdır.

Tablo 31: Katılımcıların Okuryazarlık Puanı İle Not Ortalaması (Akademik Başarı) Arasında Games-Howell Testi Kullanılarak Yapılan Çoklu Karşılaştırmaların Sonuçları

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 31'de yer alan veriler incelendiğinde, Games-Howell testi sonuçlarına göre şu karşılaştırmalarda anlamlı farklılıklar bulunmuştur: <2.00 ile 3.50-4.00 (Fark: -8,421, p=0,012), 2.00-2.49 ile 2.50-2.99 (Fark: 8,810, p=0,000), 2.50-2.99 ile 3.50-4.00 (Fark: -12,941, p=0,000) ve 3.00-3.49 ile 3.50-4.00 (Fark: -7,333, p=0,039). Diğer genel not ortalaması aralıkları arasındaki karşılaştırmalar ise istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu karşılaştırmalar şunlardır: <2.00 ile 2.00-2.49 (Fark: -4,290, p=0,268), 2.50-2.99 ile 3.00-3.49 (Fark: -5,608, p=0,118), 2.50-2.99 ile 3.00-3.49 (Fark: 3,202, p=0,641), 2.00-2.49 ile 3.00-3.49 (Fark: -3,202, p=0,641) ve 2.00-2.49 ile 3.50-4.00 (Fark: -4,131, p=0,304).

Araştırmaya katılan katılımcıların vergi dersi alma durumuna göre vergi okuryazarlık düzeyi, vergi bilinci ve vergi uyumu için normallik testi ve farklılık analizleri aşağıda Tablo' 32'de verilmiştir. Bu analizler, vergi dersi alma durumunun bu üç değişken üzerindeki etkilerini değerlendirerek, gruplar arasındaki normallik ve anlamlı farklılıkları

incelemektedir. Tablo 32 vergi dersi alan ve almayan katılımcılar arasındaki vergi okuryazarlık düzeyi, vergi bilinci ve vergi uyumu açısından verilerin eğilimlerini ve farklılıklarını detaylı bir şekilde sunmaktadır.

Normallik								
Hipotez		N	Ortalama	Standart sapma	Kolmogorov-Smirnov ^a	Sig.	Skewness	Kurtosis
H1g: Vergi dersi alan katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyi daha yüksektir.	Evet	253	40,63	14,807	,094	,000	-0,315	-0,045
	Hayır	226	24,16	14,382	,096	,000	0,429	-0,053
*Levene test: F=0,016; p=0,90>0,05 gruplar homojendir. t-test: t=12,321; p=0,00<0,05 grup ortalamaları farklıdır.								
H2g: Vergi dersi alan katılımcıların vergi bilinci daha yüksektir.	Evet	253	3,5731	,97207	,135	,000	-0,692	0,106
	Hayır	226	3,5457	,84217	,121	,000	-0,459	0,086
*Levene test: F=2,992; p=0,084>0,05 gruplar homojendir. t-test: t=0,328; p=0,743>0,05 ortalamalar arasında fark yoktur.								
H3g: Vergi dersi alan katılımcıların vergi uyumu daha yüksektir.	Evet	253	3,7727	,98235	,256	,00	-0,921	0,860
	Hayır	226	3,7279	,89570	,239	,00	-0,571	0,376
*Levene test: F=0,326; p=0,568>0,05 gruplar homojendir. t-test: t=0,520; p=0,603>0,05 grup ortalamaları arasında fark yoktur.								

Tablo 32: Katılımcıların Vergi Dersi Alma Durumuna Göre Vergi Okuryazarlık Düzeyi, Vergi Bilinci ve Vergi Uyumu Normallik Testi ve Farklılık Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 32’de yer alan verilere göre, H1i: Vergi dersi alan ve almayan katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyleri normal dağılıma uymamakta ve varyanslar eşit olmakla birlikte, vergi dersi almanın bu düzeylerde anlamlı bir fark yaratmadığı görülmektedir. Ayrıca H2h: Vergi dersi alan ve almayan katılımcıların vergi bilinci düzeyleri normal dağılımdan sapmakta olup, varyanslar eşit olsa da t-testi sonuçları, vergi dersi almanın vergi bilincinde anlamlı bir fark yaratmadığını göstermektedir. Son olarak, H3h: Vergi dersi alan ve almayan katılımcıların vergi uyumu düzeyleri de normal dağılımdan sapmakta olup, varyanslar eşit olmasına rağmen t-testi sonuçları, vergi dersi almanın vergi uyumunda anlamlı bir fark yaratmadığını ortaya koymaktadır.

Araştırmaya katılan katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi bilinci ve uyumu için normallik ve farklılık analizleri aşağıdaki Tablo 33’de verilmiştir.

Normallik								
		Pearson Correlation	Ortalama	Standart sapma	Kolmogorov- Smirnov ^a	Sig.	Skewness	Kurtosis
H2g: Vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi bilinci arasında pozitif bir ilişki vardır.	Vergi Bilinci	r=0,086	3,5592	0,90344	,106	,000	-0,569	0,105
	Okuryazarlık Düzeyi (puan)	p=0,049<0,05	33,12	16,828	,069	,000	0,056	-0,628
H3g: Vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi uyumu arasında pozitif bir ilişki vardır.	f1 1 Vergi Uyumu	R=0,112	3,7562	0,9426	,245	,000	-0,736	0,537
	Okuryazarlık Düzeyi (puan)	p=0,011<0,05	33,12	16,828	,069	,000	0,056	-0,628

Tablo 33: Vergi Okuryazarlık Düzeyi Vergi Bilinci ve Uyumu Arasındaki İlişkiye Dair Normallik Analizi

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Tablo 33’de yer alan veriler incelendiğinde vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi bilinci arasındaki Pearson korelasyon katsayısı $(r = 0,086)$ olarak hesaplanmıştır. Kolmogorov-Smirnov testine göre her iki değişkenin de normal dağılıma uymadığı görülmüştür. Bu sonuçlar vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi bilinci arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Diğer taraftan Tablo 33’te yer alan vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi uyumu arasındaki Pearson korelasyon katsayısı $(r = 0,112)$ olarak bulunmuştur. Kolmogorov-Smirnov testine göre vergi uyumu verileri normal dağılıma uymazken, vergi okuryazarlık düzeyi verileri normal dağılıma uygunluk göstermektedir. Elde edilen bulgular, vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi bilinci arasında pozitif bir ilişki olduğunu ortaya koymaktadır.

3.2.5. Hipotezlerin Test Edilmesi

Çalışmanın bu bölümünde, araştırmanın amaçları ve hedefleri doğrultusunda belirlenen hipotezlerin ayrıntılı analizleri yapılmıştır. Her hipotez, belirlenen kriterler ve metodolojik yaklaşımlar doğrultusunda tek tek test edilmiş ve elde edilen sonuçlar detaylı bir şekilde tartışılmıştır.

Öncelikle araştırma kapsamında temel olarak üç ana hipotez belirlenmiş ve bu hipotezlere ilişkin alt hipotezler oluşturulmuştur. Çalışmanın amaçları ve hedefleri doğrultusunda bu hipotezlerin her biri detaylı olarak analiz edilmiştir. Bu süreçte, hipotezlerin test edilmesi için gerekli veriler toplanmış ve bu veriler üzerinde kapsamlı analizler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular, araştırmanın amaç ve hedeflerine uygun olarak yorumlanmış ve sonuçlar detaylı bir şekilde sunulmuştur. Bu bağlamda belirlenen hipotezler çeşitli istatistiksel testler kullanılarak test edilmiştir. Aşağıda her bir hipotez ve test sonuçları detaylandırılmaktadır.

Araştırmanın ilk hipotezi, demografik ve akademik değişkenlerle vergi okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunduğunu ifade etmektedir. Bu bağlamda bu hipotezi test etmek amacıyla 8 adet alt hipotez belirlenmiş ve bu çerçevede veriler analiz edilmiştir. Her bir alt hipotez, demografik ve değişkenlerin vergi okuryazarlık düzeyleri üzerindeki etkisini ayrıntılı bir şekilde incelemeyi hedeflemiştir.

H1: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

H1a: Yaşa göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

Yapılan analizlerde, yaş grupları arasında vergi okuryazarlık düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu bağlamda yaş gruplarına göre vergi okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) yapılmıştır. Tablo 16, 20 ve 21’de yer alan veriler incelendiğinde gruplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunduğunu göstermiştir ($F=6,865$; $p=0,000$). LSD post-hoc testi ise 20-21, 22-23 ve 24+ yaş gruplarındaki öğrencilerin vergi okuryazarlık puanlarının, 18-19 yaş grubundakilere göre anlamlı derecede yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Bu bulgular, yaş arttıkça vergi okuryazarlık düzeyinin arttığını göstermektedir. Başka bir deyişle 20 yaş ve üzerindeki bireylerin vergi okuryazarlık düzeyi, 18-19 yaş grubundakilerden anlamlı şekilde daha yüksektir. Bu sonuç, hipotezin doğruluğunu da desteklemektedir.

H1b: Cinsiyete göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

Bu hipotezin test edilmesi noktasında Tablo 16 ve 22’de yer alan veriler incelenmiş ve Cinsiyetler arasındaki vergi okuryazarlık düzeylerinin farklı olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi uygulanmıştır. Bu hipotezin test edilmesi amacıyla tablo 16 ve tablo 22'deki veriler incelenmiş ve cinsiyetler arasındaki vergi okuryazarlık düzeyleri arasındaki farkları tespit etmek için bağımsız gruplar t-testi uygulanmıştır. Tablo 16’daki verilere göre kadın ve erkeklerin vergi okuryazarlık puanı bir birine yakın olarak görülmektedir. Bu bağlamda tablo 22’de yer alan veriler incelendiğinde kadın ve erkeklerin vergi okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle vergi okuryazarlık düzeyleri açısından cinsiyetler arasında kayda değer bir farklılık bulunmadığı sonucuna varılmaktadır.

H1c: Katılımcıların Okudukları fakülteye göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

H1c hipotezinin test edilmesi amacıyla Tablo 16 ve Tablo 23’deki veriler çerçevesinde eğitim görülen fakülteye göre vergi okuryazarlık düzeylerindeki farklılık tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile incelenmiştir. Analiz sonuçları, hukuk ve siyasal bilgiler fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin vergi okuryazarlık puanlarının, işletme fakültesi öğrencilerine kıyasla anlamlı derecede daha yüksek olduğunu göstermiştir. Bu bulgular, hukuk ve siyasal bilgiler fakültelerinde okuyan öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeylerinin, işletme fakültesi öğrencilerinden farklı olduğunu ortaya koymaktadır. Başka bir ifadeyle, hukuk ve siyasal bilgiler fakültelerindeki öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeyleri birbirine yakın olsa da, işletme fakültesi öğrencilerine kıyasla belirgin farklılıklar bulunmaktadır.

H1ç: Katılımcıların Okudukları bölüme göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

H1ç hipotezine göre katılımcıların okudukları bölüme göre vergi okuryazarlık düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu bağlamda Tablo 16 ve 24’te yer alan veriler esas alınmıştır. Analiz sonuçlarına göre bölümler arasında vergi okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir fark bulunmuştur. Özellikle Tablo 24’te yer alan veriler incelendiğinde Maliye bölümünde okuyan öğrencilerin vergi okuryazarlık düzeylerinin diğer bölümlerde (işletme, sağlık yönetimi, yönetim bilişim sistemleri, sigortacılık ve sosyal güvenlik bölümü, siyaset bilimi ve kamu yönetimi, uluslararası

ticaret ve finansman, iktisat, çalışma ekonomisi ve endüstri ilişkileri, hukuk ve uluslararası ilişkiler) okuyan öğrencilere göre anlamlı derecede farklılık gösterdiği görülmektedir. Ayrıca diğer bölümler arasında vergi okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.

H1d: Katılımcıların Eğitim türüne göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

H1d hipotezini test etmek amacıyla, Tablo 16 ve 27'deki veriler esas alınmıştır. Analiz sonucunda ikinci öğretime devam edenlerin vergi okuryazarlık düzeylerinin, normal öğretime devam edenlere göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, eğitim türüne göre katılımcıların vergi okuryazarlık düzeylerinin farklılık gösterdiğini de ortaya koymaktadır.

H1e: Katılımcıların Okudukları sınıfa göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.

H1e hipotezini test etmek amacıyla Tablo 16, 28 ve 29'daki veriler incelenmiştir. Eğitim görülen sınıfa göre vergi okuryazarlık düzeylerindeki farklılık, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile değerlendirilmiştir. Analiz sonuçlarına göre 2. ve 4. sınıf öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeyi, 1. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca 3. sınıf öğrencilerinin vergi okuryazarlık düzeyi, hem 1. hem de 2. sınıf öğrencilerinden daha yüksek bulunmuştur. Başka bir ifadeyle Eğitim görülen sınıf düzeyine göre vergi okuryazarlık düzeyleri anlamlı farklılık göstermektedir.

H1f: Katılımcıların Akademik başarısına göre vergi okuryazarlık düzeyleri farklılık göstermektedir.

Hipotezi test etmek amacıyla Tablo 16, 30 ve 31'deki verilere dayanarak analizler yapılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre akademik başarı düzeyine göre vergi okuryazarlık düzeylerinde anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Özellikle, 2.00-2.49 ortalamasına sahip bireylerin vergi okuryazarlık düzeyleri, 2.50-2.99 ortalamasına sahip bireylerden belirgin şekilde daha yüksek bulunmuştur. Bu durum, akademik başarı düzeyinin vergi okuryazarlığı üzerinde önemli bir etkisi olduğunu ve daha düşük başarıya sahip bireylerin vergi okuryazarlık düzeylerinde anlamlı bir farklılık olduğunu ortaya koymaktadır.

H1g: Vergi dersi alan katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyi daha yüksektir.

H2g hipotezini incelemek ve test etmek amacıyla Tablo 16 ve Tablo 32'deki veriler kullanılmıştır. Vergi dersi alma durumuna göre vergi okuryazarlık düzeylerindeki farklılık, bağımsız gruplar t-testi ile analiz edilmiştir. Sonuçlar, vergi dersi alan bireylerin

vergi okuryazarlık düzeylerinin, vergi dersi almayanlara kıyasla daha yüksek olduğunu göstermiştir. Başka bir deyişle vergi dersi alıp almama durumuna göre katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyleri arasında belirgin bir farklılık bulunmuştur.

Özetle, demografik ve akademik değişkenler arasındaki analizler, yaş, eğitim türü, fakülte, sınıf, akademik başarı ve vergi dersi alma durumu gibi faktörlerin vergi okuryazarlık düzeylerinde anlamlı farklılıklara yol açtığını göstermektedir. Ancak cinsiyetin vergi okuryazarlık düzeyi üzerinde belirgin bir etkisi bulunmamaktadır. Ayrıca analizler, yaş, eğitim türü, sınıf seviyesi, fakülte tercihi, akademik başarı düzeyi ve vergi dersi alma durumu değiştikçe vergi okuryazarlık düzeyinde belirgin farklılıkla oluştuğunu koymaktadır. Bu durum, aynı zamanda “*H1: Demografik faktörler ile vergi okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır*” hipotezini genel olarak doğrulamaktadır.

Araştırmanın ikinci temel hipotezi, “*H2: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi bilinci arasında farklılıklar bulunmaktadır*” şeklinde formüle edilmiştir. Bu bağlamda hipotezi test etmek amacıyla alt hipotez oluşturulmuş ve elde edilen bulgular bu alt hipotezlerle karşılaştırılmıştır. Yapılan analizler sonucunda demografik ve akademik değişkenlerin vergi bilinci üzerindeki etkileri detaylı bir şekilde incelenmiş ve hipotezlerin doğruluğu test edilmiştir. Her bir hipotezin test sonuçları aşağıda verilmektedir.

H2a: Yaşa göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

Yaş gruplarına göre vergi bilinci düzeylerindeki farklılıkları incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir. Tablo 20’deki veriler incelendiğinde farklı yaş grupları arasında vergi bilinci düzeylerinde anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Bu sonuç, yaş gruplarının vergi bilinci düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisinin bulunmadığını ortaya koymaktadır.

H2b: Cinsiyete göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H2b hipotezini test etmek amacıyla, cinsiyete göre vergi bilinci düzeylerindeki farklılıkları incelemek için bağımsız gruplar t-testi uygulanmıştır. Bu bağlamda, Tablo 22’deki verilere göre yapılan analizler, kadın ve erkeklerin vergi bilinci puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını ortaya koymuştur. Başka bir deyişle, cinsiyetin vergi bilinci düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

H2c: Fakültelere göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

Eğitim görülen fakülteye göre vergi bilinci düzeylerindeki farklılıkları incelemek amacıyla tek yönlü varyans analizi yapılmıştır. Tablo 23'deki verilere dayanarak yapılan değerlendirmeler sonucunda eğitim alınan fakülteye göre vergi bilinci puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır. Başka bir deyişle farklı faklterelerde eğitim gören bireylerin vergi bilinci düzeyleri arasında belirgin bir farklılık gözlemlenmemiştir.

H2ç: Bölümlere göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

H2ç hipotezini test etmek ve analiz etmek amacıyla Tablo 24 ve 25' de yer alan veriler kullanılmış ve gerekli istatistiksel analizler yapılmıştır. Bu analizlerin sonucunda, eğitim görülen bölüme göre vergi bilinci düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmadığı gözlemlenmiştir. Başka bir deyişle farklı bölümlerde eğitim gören bireylerin vergi bilinci puanları arasında istatistiksel olarak belirgin bir fark tespit edilmemiştir. Bu durum, eğitim alınan bölümün vergi bilinci düzeyleri üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını göstermektedir.

H2d: Eğitim türüne göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

Eğitim türüne göre vergi bilinci düzeylerinde herhangi bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız gruplar t-testi uygulanmıştır. Bu çerçevede Tablo 27'de sunulan veriler üzerinden gerçekleştirilen analizler, eğitim türü bazında vergi bilinci düzeylerinde anlamlı bir farklılık bulunmadığını ortaya koymuştur. Bu sonuç, eğitim türünün vergi bilinci düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını ve eğitim türüne bağlı olarak vergi bilinci düzeylerinin istatistiksel olarak farklılaşmadığını göstermektedir.

H2e: Sınıfa göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.

Eğitim görülen sınıflara göre vergi bilinci düzeylerinin farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir. Bu analiz sonucunda elde edilen veriler, Tablo 28 ve 29'da detaylı bir şekilde sunulmuştur. Sonuçlara göre farklı eğitim sınıflarında yer alan bireylerin vergi bilinci düzeyleri arasında anlamlı bir fark bulunmamaktadır. Bu bulgu, eğitim seviyesinin vergi bilinci üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu veya sınıflar arasında bu etkiyi değiştiren başka faktörlerin olabileceğini göstermektedir.

H2f: Katılımcıların akademik başarısına göre vergi bilinci düzeyleri farklılık göstermektedir.

H2f hipotezini test etmek ve analiz etmek amacıyla Tablo 30 ve 31'de yer alan veriler incelenmiştir. Bu inceleme sonucunda, akademik başarı grupları arasında vergi bilinci düzeylerinde anlamlı bir fark tespit edilmemiştir. Bu bulgu, akademik başarının vergi bilinci üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını veya vergi bilincini etkileyen başka faktörlerin olabileceğini göstermektedir.

H2g: Vergi dersi alan katılımcıların vergi bilinci daha yüksektir.

Vergi dersi alma durumuna göre vergi bilinci düzeylerinin farklılık gösterip göstermediğini değerlendirmek için bağımsız gruplar t-testi uygulanmıştır. Tablo 32'de yer alan analiz sonuçları, vergi dersi alan ile almayan katılımcıların vergi bilinci puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını ortaya koymuştur.

H2ğ: Vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi bilinci arasında pozitif bir ilişki vardır.

H2ğ hipotezini test etmek için, vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi bilinci arasındaki ilişki, korelasyon analizi kullanılarak ayrıntılı bir şekilde incelenmelidir. Korelasyon analizi, aralık ve oran ölçeğindeki değişkenler arasındaki ilişkinin gücünü değerlendirmek amacıyla kullanılan bir istatistiksel yöntemdir. Bu analizin güvenilir sonuçlar vermesi için verilerin metrik özellikler taşıması gerekmektedir. Yani verilerin aralık ya da oran ölçeğinde olması ve sürekli ölçülebilir nitelikte bulunması önemli olmaktadır (Altunışık vd., 2005: 199). Korelasyon katsayısı genellikle -1 ile +1 arasında değer almakta ve değişkenler arasındaki ilişkinin yönünü ortaya koymaktadır. Eğer iki değişkenin değerleri aynı yönde değişiyorsa, pozitif bir ilişki bulunduğu bahsedilmektedir. Başka bir ifadeyle bir değişkenin değeri arttıkça diğerinin de artması veya birinin azalmasıyla diğerinin de azalması gibi durumlar, pozitif bir korelasyonu işaret etmektedir. Öte yandan bir değişkenin değeri artarken diğerinin azalması veya birinin azalırken diğerinin artması gibi durumlar ise negatif bir ilişki olduğunu göstermektedir (Gülbüz ve Şahin, 2014: 264). Araştırmada vergi okuryazarlık düzeyi ile katılımcıların vergi bilinci arasındaki ilişki korelasyon analizi yöntemiyle incelenmiştir. Tablo 33'de yer alan veriler incelendiğinde vergi bilinci ile vergi okuryazarlığı arasında pozitif yönlü bir ilişki ($r=0,086$) tespit edilmiştir. Bu bulgu, vergi bilinci ve vergi okuryazarlığı arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Kısacası, H2 hipotezine dayanarak yapılan kapsamlı analizlerde, demografik ve akademik değişkenlerin vergi bilinci ilişkileri değerlendirilmiştir. Uygulanan çeşitli testler sonucunda yaş, cinsiyet, fakülte, bölüm, eğitim türü, sınıf, akademik başarı ve vergi dersi alma durumunun vergi bilinci düzeylerinde belirgin bir fark oluşturmadığı bulunmuştur. Ayrıca vergi dersi alma durumunun vergi bilinci düzeylerini etkileyen bir etken olmadığı saptanmıştır. Analizler yalnızca vergi bilinci ile vergi okuryazarlığı arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu göstermiştir. Bu durum, “*H2:Demografik ve akademik değişkenler ile vergi bilinci arasında farklılıklar bulunmaktadır*” hipotezinin genel olarak kabul edilmediği anlamına gelmektedir.

Araştırmanın üçüncü temel hipotezi “*H3:Demografik ve akademik değişkenler ile vergi uyumu arasında farklılıklar bulunmaktadır*” şeklinde belirlenmiştir. Bu hipotezi test etmek amacıyla, 9 alt hipotez geliştirilmiş ve bu alt hipotezlerle ilgili veriler detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, demografik faktörlerin vergi uyumu üzerindeki etkilerini belirlemek için kullanılmış ve her bir alt hipotez, bu etkilerin doğruluğunu test etmek üzere incelenmiştir. Analizler sonucunda demografik faktörlerin vergi uyumu ile olan ilişkisi ayrıntılı olarak değerlendirilmiş ve hipotezlerin geçerliliği analiz edilmiştir.

H3a:Yaşa göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H3a hipotezine göre yapılan analizlerde, yaş gruplarına göre vergi uyumu düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Tablo 20'de yer alan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçları, yaş grupları arasında vergi uyumu düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını göstermiştir. Bu sonuç, yaş faktörünün vergi uyumu üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını ve yaş grupları arasında vergi uyumu düzeylerinin benzer şekilde dağıldığını ortaya koymaktadır.

H3b:Cinsiyete göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

Araştırma kapsamında cinsiyete göre vergi uyumu düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu amaçla bağımsız gruplar t-testi yöntemi kullanılarak erkek ve kadınların vergi uyumu puanları karşılaştırılmıştır. Tablo 22’de sunulan veriler doğrultusunda yapılan analizler, erkekler ile kadınlar arasındaki vergi uyumu puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını ortaya koymuştur. Bu bulgu, cinsiyetin vergi uyumu düzeyleri üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını ve hem erkeklerin hem de kadınların vergi uyumu düzeylerinin benzer şekilde dağıldığını göstermektedir.

H3c: Fakültelere göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H3c hipotezini test etmek amacıyla, fakültelere göre vergi uyumu düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak incelenmiştir. Bu analizde hukuk, işletme ve siyasal bilgiler fakültelerinde öğrenim gören öğrencilerin vergi uyumu puanları karşılaştırılmıştır ve sonuçlar Tablo 23'te sunulmuştur. Tek yönlü varyans analizi sonuçları, bu üç fakültede öğrenim gören öğrencilerin vergi uyumu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını göstermiştir. Elde edilen bu bulgu, katılımcıların vergi uyumu puanlarının fakülteye göre farklılık bulunmadığını belirtmektedir.

H3: Bölümlere göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H3 hipotezini test etmek amacıyla, eğitim görülen bölümlere göre vergi uyumu düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği Kruskal-Wallis testi ile incelenmiş ve elde edilen veriler Tablo 24 ve 26'da verilmiştir. Bu bağlamda analiz sonuçlarına göre farklı bölümlerde eğitim gören bireylerin vergi uyumu düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Bu bulgu, çeşitli bölümler arasında katılımcıların vergi uyumu düzeylerinde belirgin farklılıkların mevcut olduğunu ve bölüm türünün vergi uyumu puanları üzerinde anlamlı bir etkisi olduğunu ortaya koymaktadır.

H3d: Eğitim Türüne göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

H3d hipotezini test etmek amacıyla, eğitim türüne göre vergi uyumu düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği detaylı bir şekilde incelenmiştir. Bu bağlamda normal ğretim ve ikinci ğretim programlarına devam eden öğrencilerin vergi uyumu düzeyleri karşılaştırılmıştır. Tablo 27'de yer alan veriler ışığında gerçekleştirilen bağımsız gruplar t-testi, normal ğretim ve ikinci ğretim gruplarının vergi uyumu ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını ortaya koymuştur.

H3e: Sınıfa göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.

Araştırma kapsamında H3e hipotezini test etmek amacıyla, sınıflara göre vergi uyumu düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Bu kapsamda yapılan analizler sonucunda, Tablo 28ve 29'da sunulan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) verileri, bireylerin vergi uyumu düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmadığını göstermiştir.

H3f: Katılımcıların akademik başarisına göre vergi uyumu düzeyleri farklılık göstermektedir.

H3f hipotezini test etmek amacıyla, akademik başarıya göre vergi uyumu düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği incelenmiş ve analizler Kruskal-Wallis testi ile gerçekleştirilmiştir. Tablo 30 ve 31’de sunulan veriler incelendiğinde, akademik başarı düzeylerine göre vergi uyumu düzeyleri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farkın bulunmadığı tespit edilmiştir. Bu sonuç, akademik başarının vergi uyumu üzerinde belirgin bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır.

H3g: Vergi dersi alan katılımcıların vergi uyumu daha yüksektir.

H3g hipotezini test etmek için, vergi dersi alan ve almayan katılımcıların vergi uyumu düzeylerinin farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Tablo 32’de yer alan veriler incelendiğinde Bağımsız gruplar t-testi sonuçlarına göre, vergi dersi alan ve almayan katılımcıların vergi uyumu puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.

H3ğ: Vergi okuryazarlık düzeyi yüksek olan katılımcıların vergi uyumu daha yüksektir.

Bu hipotezi test etmek amacıyla, vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi uyumu arasındaki ilişki korelasyon analizi ile detaylı bir şekilde incelenmiştir. Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki doğrusal ilişkinin yönünü ve gücünü ölçmeye olanak tanımaktadır. Araştırmada, vergi okuryazarlık düzeyi yüksek olan katılımcıların vergi uyumu düzeyleri incelenmiş ve sonuçlar Tablo 33’de sunulmuştur. Yapılan analizler sonucunda, vergi uyumu ile vergi okuryazarlığı arasında pozitif yönlü bir ilişki ($r=0,112$) tespit edilmiştir. Bu bulgu, vergi uyumu ve vergi okuryazarlığı arasında olumlu bir ilişki olduğunu göstermektedir.

Özetle, yapılan analizler, demografik ve akademik değişkenlerin genel olarak vergi uyumu üzerinde belirgin bir etkisinin olmadığını ortaya koymuştur. Analiz sonuçlarına göre, yaş, cinsiyet, fakülte, sınıf ve vergi dersi alma durumu gibi değişkenler, vergi uyumu düzeylerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık oluşturmamıştır. Bununla birlikte, bölüm ve vergi okuryazarlığı gibi bazı değişkenlerin vergi uyumu üzerinde etkili olduğu ve bu alanlarda belirli farklılıklar gözlemlendiği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, demografik ve akademik değişkenlerin genellikle vergi uyumu üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığını, ancak bazı durumlarda belirli değişkenlerin etkili olabileceğini göstermektedir. Bu durum aynı zamanda “H3: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi uyumu arasında farklılıklar bulunmaktadır” hipotezinin genel olarak kabul edilmediği anlamına gelmektedir.

Öte yandan araştırmanın belirlenen amaçları ve hedefleri doğrultusunda test edilen hipotezlerin gerçekleşip gerçekleşmediğini daha ayrıntılı bir şekilde özetleyen Tablo 34 aşağıda sunulmuştur. Tablo 34, her bir hipotezin test edilmesi sonucunda elde edilen bulguları, yapılan analizlerin detaylarını ve anlamlılık durumlarını kapsamlı bir şekilde göstermektedir.

Hipotez Kodu	Hipotez	Hipotezin Doğruluğu	
H1	: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır.		
H1a	: Yaşa göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul	
H1b	: Cinsiyete göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.		Red
H1c	: Katılımcıların okudukları fakülteye göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul	
H1ç	: Katılımcıların okudukları bölüme göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul	
H1d	: Katılımcıların eğitim türüne göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul	
H1e	: Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul	
H1f	: Katılımcıların akademik başarısına göre vergi okuryazarlık düzeyi farklılık göstermektedir.	Kabul	
H1g	: Vergi dersi alan katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyi daha yüksektir.	Kabul	
H2	: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi bilinci arasında farklılıklar bulunmaktadır.		
H2a	: Yaşa göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.		Red
H2b	: Cinsiyete göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.		Red
H2c	: Katılımcıların okudukları fakülteye göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.		Red
H2ç	: Katılımcıların okudukları bölümlere göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.		Red
H2d	: Katılımcıların okudukları eğitim türüne göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.		Red
H2e	: Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi bilinci farklılık göstermektedir.		Red
H2f	: Katılımcıların akademik başarısına göre vergi bilinci düzeyleri farklılık göstermektedir.		Red

H2g	:	Vergi dersi alan katılımcıların vergi bilinci daha yüksektir.		Red
H2ğ	:	Vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi bilinci arasında pozitif bir ilişki vardır.	Kabul	
H3	:	Demografik ve akademik değişkenler ile vergi uyumu arasında farklılıklar bulunmaktadır.		
H3a	:	Yaşa göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.		Red
H3b	:	Cinsiyete göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.		Red
H3c	:	Katılımcıların okudukları fakülteye göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.		Red
H3ç	:	Katılımcıların okudukları bölümlere göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.	Kabul	
H3d	:	Katılımcıların okudukları eğitim türüne göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.		Red
H3e	:	Katılımcıların okudukları sınıfa göre vergi uyumu farklılık göstermektedir.		Red
H3f	:	Katılımcıların akademik başarısına göre vergi uyum düzeyleri farklılık göstermektedir.		Red
H3g	:	Vergi dersi alan katılımcıların vergi uyumu daha yüksektir.		Red
H3ğ	:	Vergi okuryazarlık düzeyi ile vergi uyumu arasında pozitif bir ilişki vardır.	Kabul	

Tablol 34: Çalışmanın Hipotezlerinin Test Edilmesinin Özeti

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

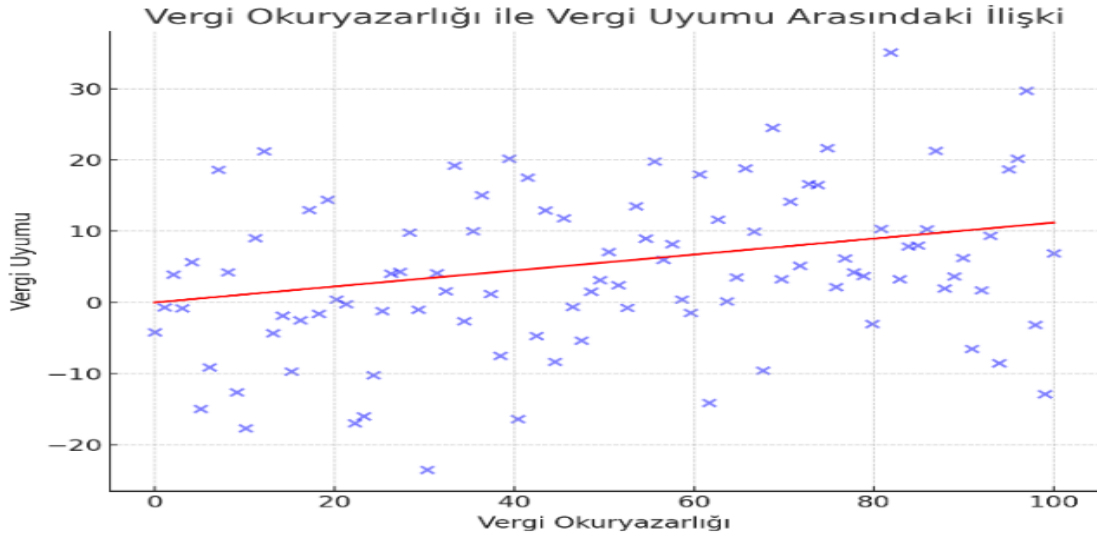
Tablo 34'ten anlaşılacağı üzere;

Araştırma kapsamında belirlenen temel hipotezlerden biri “*H1: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır*”dır. Tablo 34'te gösterilen bulgulara göre H1 ana hipotezi altında yer alan 8 alt hipotezden cinsiyete dayalı olan H1b reddedilirken, yaş, fakülte, bölüm, eğitim türü, sınıf düzeyi, akademik başarı ve vergi dersi alma gibi faktörlerin vergi okuryazarlığını etkilediği tespit edilmiştir. Yaş ilerledikçe ve vergi dersi alındıkça vergi okuryazarlığı artmakta, özellikle ilgili fakültelerde okuyan ve akademik olarak başarılı öğrencilerde bu düzeyin daha yüksek olduğu görülmektedir. Cinsiyetin ise vergi okuryazarlığında anlamlı bir fark oluşturmadığı sonucuna varılmıştır. Kısacası, H1b dışındaki tüm alt hipotezler kabul edilmiş ve bu durum H1 hipotezinin genel olarak desteklendiğini göstermektedir. Çalışma kapsamında belirlenen diğer temel hipotez “*H2: Demografik ve akademik değişkenler ile vergi bilinci arasında farklılıklar bulunmaktadır*” ifadesidir. Bu bağlamda

Tablo 34'e göre H2 hipotezi altında yer alan 9 alt hipotezden yalnızca vergi okuryazarlık düzeyi yüksek olan katılımcıların vergi bilincinin de daha yüksek olduğunu belirten H2ğ hipotezi kabul edilmiştir. Diğer alt hipotezler olan yaş, cinsiyet, fakülte, bölüm, eğitim türü, sınıf düzeyi, akademik başarı ve vergi dersi alma gibi değişkenlerin vergi bilinci üzerinde anlamlı bir fark oluşturmadığı görülmüştür. Başka bir ifadeyle bu değişkenler vergi bilincini etkilememektedir. Sonuç olarak, H2ğ dışındaki tüm hipotezler reddedilmiş ve bu durum, genel olarak H2 hipotezinin desteklenmediğini göstermektedir.

Araştırma kapsamında oluşturulan bir diğer temel hipotez ise “H3: *Demografik ve akademik değişkenler ile vergi uyumu arasında farklılıklar bulunmaktadır*” ifadesidir. Bu çerçevede Tablo 34'e göre H3 hipotezi altında yer alan alt hipotezlerden yalnızca bölüme göre (H3ç) ve vergi okuryazarlık düzeyi yüksek olan katılımcıların vergi uyumunun daha yüksek olduğunu belirten H3ğ hipotezleri kabul edilmiştir. Diğer alt hipotezler olan yaş, cinsiyet, fakülte, eğitim türü, sınıf düzeyi, akademik başarı ve vergi dersi alma gibi değişkenlerin vergi uyumu üzerinde anlamlı bir etkisi olmadığı görülmüştür. Bu durum, bu değişkenlerin vergi uyumunu etkilemediğini göstermektedir. Sonuç olarak, yalnızca H3ç ve H3ğ kabul edilirken, diğer alt hipotezler reddedilmiş ve H3 hipotezi genel olarak desteklenmemiştir.

Kısacası, demografik ve akademik değişkenlerin vergi okuryazarlığı, vergi bilinci ve vergi uyumu üzerindeki etkilerine ilişkin yapılan analizde, vergi okuryazarlığı üzerinde yaş, fakülte, bölüm, eğitim türü, sınıf düzeyi, akademik başarı ve vergi dersi alma gibi faktörlerin anlamlı farklılıklar yarattığı tespit edilmiştir, ancak cinsiyetin bu konuda etkisi olmadığı görülmüştür. Buna karşılık, vergi bilinci ve vergi uyumu üzerinde bu değişkenlerin çoğunun etkili olmadığı, yalnızca vergi okuryazarlığı yüksek olan katılımcıların vergi bilincinin ve uyumunun daha yüksek olduğu ve bölüm değişkeninin vergi uyumu üzerinde farklılık yarattığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, vergi okuryazarlığının demografik ve akademik değişkenlerle anlamlı şekilde farklılaştığını, ancak vergi bilinci ve vergi uyumunun bu değişkenlerden büyük ölçüde etkilenmediğini göstermektedir. Diğer taraftan vergi okuryazarlığı ile vergi uyumu ve vergi bilinci arasındaki ilişkileri daha ayrıntılı bir şekilde grafik 4 ve grafik 5'te incelemek mümkündür.

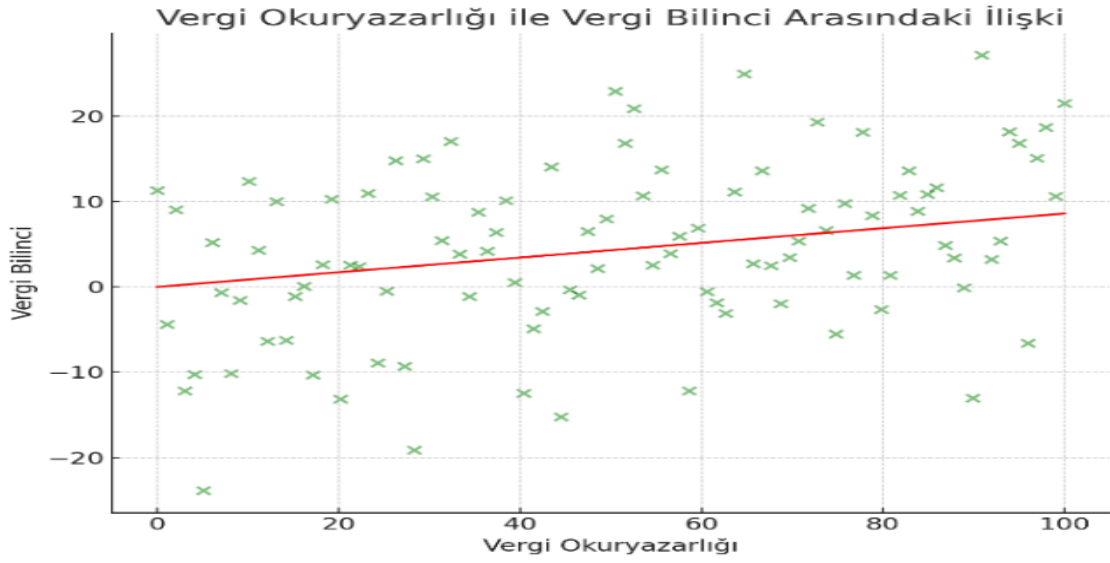

Grafik 4: Vergi Okuryazarlığı İle Vergi Uyumu Arasındaki Uyumu İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

Grafik 4'de göre vergi okuryazarlığının artmasıyla vergi uyumunun da pozitif yönde yükseldiği gözlemlenmektedir. Korelasyon katsayısı $r = 0.112$, bu iki değişken arasındaki ilişkinin pozitif bir yönde olduğunu ortaya koymaktadır. Bu durum, vergi okuryazarlığı arttıkça bireylerin vergi yükümlülüklerini yerine getirme eğilimlerinin de arttığını göstermektedir.

Diğer taraftan Grafik 5, vergi okuryazarlığı ile vergi bilinci arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır ve bu grafikteki korelasyon katsayısı $r = 0.086$ olarak belirlenmiştir. Bu değer, vergi okuryazarlığı ile vergi bilinci arasında pozitif bir ilişki olduğunu göstermektedir. Başka bir deyişle vergi okuryazarlığının artması, bireylerin vergi bilincinin de artma eğiliminde olduğunu işaret etmektedir. Bu bulgu, vergi okuryazarlığının artırılmasının, bireylerin vergi konusundaki farkındalıklarını olumlu yönde etkileyebileceğini ortaya koymaktadır.

Grafik 5: Vergi Okuryazarlığı İle Vergi Bilinci Arasındaki İlişki

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur

Özetle, her iki grafikte de görüldüğü gibi, vergi okuryazarlığı ile vergi uyumu ve vergi bilinci arasındaki ilişkiler pozitif bir düzeydedir. Bu durum, vergi okuryazarlığının artmasının bireylerin vergi uyumunu artırma eğilimini güçlendirdiğini ve aynı zamanda vergi bilincinin de yükselmesine katkıda bulunduğunu göstermektedir. Bu bulgular, vergi eğitiminin ve bilincin artırılmasının önemini vurgulamakta, bireylerin vergi uyumunu ve bilincini geliştirmek için stratejilerin geliştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla vergi okuryazarlığının güçlendirilmesi, hem bireyler hem de toplum için önemli bir fayda sağlayabilir.

SONUÇ

Vergiler, devletin finansman ihtiyacını karşılayarak asli görevlerini yerine getirmesini sağlayan temel gelir kaynaklarıdır. Vergilerin düzenli toplanması büyük önem taşıırken, vergi gelirlerindeki artış, mükelleflerin tutum ve davranışlarına bağlı olarak değişkenlik göstermektedir. Bu tutum ve davranışları etkileyen önemli faktörlerden biri de vergi okuryazarlığıdır. Vergi okuryazarlığı, bireylerin vergi sistemi hakkında doğru bilgiye sahip olmalarını ve bilinçli kararlar verebilmelerini ifade eden önemli bir kavramdır. Son yıllarda bu konu, sosyal bilimler alanında daha fazla ilgi görmeye başlamış ve özellikle ekonomi, kamu maliyesi ve hukuk gibi disiplinlerde araştırma konusu haline gelmiştir.

Bu araştırmanın amacı, lisans öğrencilerinin vergi okuryazarlığı düzeylerini demografik ve akademik faktörler ışığında inceleyerek, vergi bilinci ve vergi uyumu ile olan ilişkilerini ortaya koymaktır. Araştırma, öğrencilerin yaş, cinsiyet, eğitim gördükleri fakülte ve bölüm gibi değişkenlerin yanı sıra aldıkları vergi eğitiminin etkisini değerlendirmeyi hedeflemektedir. Ayrıca elde edilen veriler doğrultusunda vergi bilincini güçlendirecek ve vergi uyumunu artıracak stratejilerin geliştirilmesine katkı sunulması amaçlanmaktadır.

Analizler sonucunda ulaşılan sonuçlar şu şekilde özetlenebilir:

- Katılımcıların ortalama vergi okuryazarlık puanları 33,12 olarak bulunmuş, bu durum katılımcıların az bilgi düzeyine sahip olduğunu göstermektedir. Başka bir ifadeyle sonuçlar, katılımcıların çoğunun az ve düşük bilgi sahip olduğu ortaya koymaktadır.
- Vergi okuryazarlık düzeyleri, katılımcıların fakülte, bölüm, eğitim türü, sınıf düzeyi, akademik başarı ve aldıkları vergi dersine göre anlamlı farklılıklar göstermektedir. Ancak cinsiyet açısından herhangi bir farklılık tespit edilmemiştir.
- Katılımcıların vergi bilinci düzeyleri arasında demografik ve akademik değişkenlere göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.
- Vergi okuryazarlığı ile vergi bilinci ve vergi uyumu arasında pozitif bir ilişki olduğu belirlenmiştir.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular literatürdeki çalışmalarla ile elde edilen sonuçlar karşılaştırıldığında;

- Abdul Latiff vd. (2005), Yardımcıoğlu vd. (2014), Blechova ve Sobotovicova (2016), Chardon vd. (2016a, 2016b), Teyyare (2018), Cechovsky (2018), Mouckova ve Vitek (2018), Nichita vd. (2019), Gašparič (2019), Bakırtaş ve Atılgan Yaşa (2020), Lyon ve

Catlin (2020), Pham vd. (2020), Kumar ve Tanwar (2020), Strauss (2020), Formanová vd. (2021), Stanley (2021), Ögdüm ve Arslaner (2019), Sandalcı (2022), Bakar Türegün vd. (2022, 2023), Gencel vd. (2022), Wiqar vd. (2022), Herawati (2022), Intansari ve Supramono (2022), Vodopija (2022), Tokat (2023) ve Žibert (2024) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda katılımcıların ortalama vergi okuryazarlık düzeyi genel olarak orta düzeyde bulunurken yapılan bu çalışmada katılımcıların vergi okuryazarlık düzeyi ise az bilgi düzeyinde olduğu bulunmuştur. Bu, katılımcıların vergi konusunda bilgi eksikliği yaşadığını ya da vergi eğitiminin daha fazla gerekliliğini ortaya koymaktadır.

- Öte yandan literatürde genel olarak katılımcıların okuryazarlık düzeyi ile demografik ve akademik değişkenler arasında farklılıklar gözlemlenmiştir; örneğin, Blechova ve Sobotovicova (2016), Alexander vd. (2018) ve Teyyare (2018) gibi çalışmalar bu durumu desteklemektedir. Ancak, mevcut çalışmada cinsiyet ile vergi okuryazarlığı arasında herhangi bir farklılık tespit edilmemiştir. Bu bağlamda Fallan (1999), Bhushan ve Medury (2013), Chardon vd. (2016) ve Lyon ve Catlin (2020) gibi araştırmalarda cinsiyet ile vergi okuryazarlığı arasında farklılıklar bulunmasına karşın, Yardımcıoğlu vd. (2014), Bakar Türegün vd. (2022), Teyyare (2018), Bakırtaş ve Atılğan Yaşa (2020), Karakoyun (2023) ve Tokat (2023) gibi çalışmalarda ise cinsiyet açısından herhangi bir fark gözlemlenmemiştir. Mevcut çalışmanın sonuçları literatürdeki diğer bulgularla benzerlik taşımaktadır. Vergi okuryazarlığı araştırmalarında cinsiyet faktörünün her zaman belirleyici olmadığı ve araştırma örneklemeine bağlı olarak farklı sonuçların ortaya çıkabileceği anlaşılmaktadır. Bu durum, vergi okuryazarlığının karmaşık ve çok boyutlu bir olgu olduğunu, tek bir demografik faktörle açıklanamayacağını ortaya koymaktadır.

- Çalışmanın sonuçlarına göre vergi okuryazarlığı düzeyinin artması, bireylerin vergi bilincini ve gönüllü uyumunu artırarak vergi sisteminin etkinliğine ve sürdürülebilirliğine önemli katkılar sağlamaktadır. Bu bağlamda vergi okuryazarlığı ile vergi uyumu arasında pozitif bir ilişki olduğu kanıtlanmıştır. Ayrıca bu bulgu, literatürde Palil ve Mustapha (2011), Cvrlje (2015), Cechovsky (2018), Çetin Gerger vd. (2019), Nichita vd. (2019), Santos (2019), Intansari ve Supramono (2022), Naitili vd. (2022), Kusumadewi ve Dyarini (2022), Kuhuparuw vd. (2022), Kaur ve Sekhon (2022), Agusti ve Rahman (2023), Risa vd. (2023), Ma'rufah ve Sari (2023), Tantriangel ve Setyowati (2023), Md Radzi ve Ariffin (2023), Conklin ve Weatherford (2023), Appiah vd. (2024), Bernard vd.

(2018), Mkenda vd. (2023), Ningsih (2024), Juráčková (2024), Subekti ve Yuliana (2024) tarafından yapılan çalışmalardaki sonuçlarla örtüşmektedir. Diğer taraftan sonuçlar, vergi okuryazarlığı ile vergi bilinci arasında pozitif bir ilişki bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgu, Bhushan ve Medury (2013), Valantiejus (2016), Koretskaya-Garmash vd. (2017), Stratilova (2019), Kumar ve Tanwar (2020), Ahmad vd. (2020), Herawati vd. (2022), Mahajan (2022), Uribe-Hernández vd. (2023), Öğdügüm ve Arslaner (2021) ve Mutlu (2024) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda elde edilen sonuçlarla paralellik göstermektedir.

Çalışmada elde edilen en önemli bulgu, katılımcıların genel olarak düşük vergi okuryazarlığı seviyesine sahip olduğudur. Bu durum, vergilendirme konularında daha fazla eğitim gereksinimini ortaya koymakta ve vergi dersi alan bireylerin okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğunu göstermektedir. Ayrıca vergi okuryazarlığı ile bireylerin vergi bilinci ve gönüllü vergi uyumu arasında doğrudan bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Vergi okuryazarlığı arttıkça, bireylerin vergi sistemine yönelik farkındalığı ve sorumluluk bilinci de yükselmekte; bu durum, gönüllü vergi uyumunu artırmaktadır. Genel olarak, vergi eğitimi, vergi sisteminin etkinliği ve sürdürülebilirliği açısından kritik bir araçtır. Yüksek vergi okuryazarlığına sahip bireyler, vergiye karşı olumlu bir tutum geliştirmekte ve bu nedenle vergi uyum oranları artmaktadır. Araştırma, vergi bilinci yüksek bireylerin vergilerini zamanında ve eksiksiz ödeme eğiliminde olduklarını gösterirken, bu bulgular vergi bilincinin bireylerin toplumsal sorumluluk duygularını pekiştirdiği ve gönüllü uyumu artırdığına dair literatürdeki sonuçlarla örtüşmektedir. Ayrıca vergi okuryazarlığının artırılmasının kayıt dışı ekonomi ile mücadelede önemli katkılar sağlayabileceği de dikkat çekmektedir.

Araştırma kapsamında aşağıdaki öneriler sunulmaktadır:

- *Eğitim Programlarının Geliştirilmesi:* Vergi dersleri, çocuklardan yetişkinlere kadar geniş bir kitleye sunulmalı, üniversitelerde ve diğer eğitim merkezlerinde vergi derslerinin kapsamı genişletilmelidir. Ayrıca eğitim programlarında vergi okuryazarlığı dersleri zorunlu hale getirilmeli ve müfredata entegre edilmelidir. Böylece, öğrencilerin temel vergi bilgisine sahip olmaları sağlanabilir.
- *Farkındalık Kampanyaları:* Bireylerin vergi okuryazarlığını artırmaya yönelik sürekli farkındalık kampanyaları düzenlenmeli, bu kampanyalar yalnızca vergi haftası ile sınırlı kalmamalıdır.

- *Atölye ve Seminerler:* Vergi okuryazarlığını artırmaya yönelik interaktif atölye ve seminerler düzenlenmeli, katılımcıların pratik bilgi edinmeleri sağlanmalıdır.
- *Demografik ve Akademik Verilere Dayalı Yaklaşımlar:* Demografik ve akademik değişkenlerin etkilerini dikkate alarak, belirli hedef gruplara yönelik özel eğitim ve bilgilendirme programları geliştirilmelidir.
- *Oyun ve Simülasyonlar:* Vergi konusunu eğlenceli hale getirmek için oyun tabanlı öğrenme yöntemleri ve simülasyonlar geliştirilebilir.
- *İzleme ve Değerlendirme:* Vergi eğitimi programlarının etkinliğini değerlendirmek amacıyla sürekli bir izleme ve değerlendirme sistemi kurulmalıdır.
- *Kapsayıcı Politika Geliştirme:* Vergi okuryazarlığını artırmaya yönelik stratejilerin, yerel ve ulusal düzeyde politika yapıcılar tarafından desteklenmesi teşvik edilmelidir.

Sonuç olarak, vergi okuryazarlığının artırılması, vergi bilinci yüksek bireylerin yetişmesine katkı sağlayarak, devletin vergi gelirlerinin artmasını, ekonomik sürdürülebilirliğin sağlanmasını ve kayıt dışı ekonomi ile mücadelede başarı elde edilmesini sağlayacaktır. Bu bağlamda vergi okuryazarlığının artırılmasına yönelik çalışmaların sürekliliği ve çeşitliliği sağlanmalı, araştırmacılar ve politika yapıcılar tarafından daha fazla gündeme getirilmelidir. Vergi okuryazarlığı konusu, yalnızca bireylerin vergi sorumluluklarını yerine getirmesiyle sınırlı kalmamalı; aynı zamanda toplumsal refahın artırılması ve ekonomik adaletin sağlanması için temel bir araç olarak ele alınmalıdır.

KAYNAKÇA

Kitap ve Kitap Bölümleri

- Akalın, M. (2018). *Örnek açıklamalarıyla sosyal bilimlerde araştırma tekniği: Anket örnek anket uygulamaları ile*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Akdoğan, A. (2009). *Kamu maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akdoğan, A. (2019). *Kamu maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akdoğan, A. (2020). *Kamu maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Akdoğan, A. (2021). *Kamu Maliyesi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Aksoy, Ş. (1991). *Kamu maliyesi*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Aktan, C. C. (2020). *Vergi cilt – 2: Vergi felsefesi, vergi psikolojisi, vergi ahlakı, vergi sosyolojisi, vergi tarihi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Altay, A. (2019). *Kamu maliyesi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Altun, A. (2005). *Gelişen teknolojiler ve yeni okuryazarlıklar*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Altunışık, R., Coşkun, R., Bayraktaroğlu, S. & Yıldırım, E. (2005). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri (SPSS uygulamalı)*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Bacanlı, H. (1999). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Bakar Türegün, F., Gerçek, A., Çetin Gerger, G., & Küçüksüleymanoğlu, E. R. (2023). Vergi Okuryazarlığı Skoru (VOS) Ölçeğinin Geliştirilmesi: Marmara Bölgesinde Alan Çalışması. M. E. Üyümez & C. Hacıköylü (Eds.), *Maliye Araştırmaları 5* (145-162). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık A. Ş.
- Bakar Türegün, F., Gerçek, A., Çetin Gerger, G., Benk, S., Küçüksüleymanoğlu, E. R., Serbes, H., & Ateş, M. S. (2021). Türkiye'de üniversite öğrencilerinin vergi okuryazarlığını belirleyen etkenlerin faktör analizi ile incelenmesi. B. Bozdoğanoglu (Ed.), *Maliye Araştırmaları – 4* (61-83). Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Batı, M. & Yılmaz, B. F. (2023). *Hukuk fakülteleri, İİBF'ler ve MYO'lar için kamu maliyesi (Mali Hukuk)*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Bingöl, O. (2021). *Kontrolsüz güç (Vergilerimiz nerede)*. İstanbul: Sia Kitap.
- Bloom, B. S., Engelhart, M. D., Furst, E. J., Hill, W. H., & Krathwohl, D. R. (1956). *Taxonomy of educational objectives, Handbook I: The cognitive domain*. New York: David McKay Company.

- Bouvier, M. (2003). *Introduction au droit fiscal général et à la théorie de l'impôt* (5. ed.). Paris: L.G.D.J
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni Spss Uygulamaları ve Yorum*, Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Ciesielska, M., Boström, K. W., & Öhlander, M. (2018). Observation Methods. M. Ciesielska & D. Jemielniak (Eds.), *Qualitative Research in Organization Studies: Methods and Possibilities* (33-52). Palgrave Macmillan.
- Çakır, M. (2022). Vergi denetiminin vergi uyumuna etkisi. Rana Dayıoğlu Erul (Ed.), *Psikolojik ve sosyolojik yönleriyle vergilendirme* (597-616). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Çetin Gerger, G. (2011). *Mükellef hakları ve vergiye gönüllü uyum*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Çiçek, H. (2006). *Psikolojik ve sosyal yönden yükümlülerin vergiye karşı tutum ve tepkileri: İstanbul ili anket çalışması*. İstanbul: İSMMMO Yayınları.
- Çiçek, H., Karakaş, M., & Yıldız, A. (2008). *Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde Vergi Yükümlülerinin Vergiyi Algılama ve Tutum Analizi: Bir Alan Araştırması*. Yayın No: 2008/381. Ankara: Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Yayınları.
- Çilingirtürk, A. M. (2011). *İstatistiksel karar almada veri analizi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Durai, T. & King, R. (2017). Tax literacy of salaried working class in the Indian population median- An empirical study. K.S. Lakshmi, M. Gajalakshmi, & V. Bakiyalakshmi (Eds.), *Proceedings of the National Seminar on Direct and Indirect Tax Laws- An Overview, Department of Commerce, Meenakshi College for Women, Chennai, India* (58-66). Allied Publishers.
- Edizdoğan, N. (2000). *Kamu maliyesi (kamu gelirleri ve vergi teorisi)*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Efe, E., Bek, Y., & Şahin, M. (2000). *SPSS'te çözümleri ile istatistik yöntemler II* (Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi Rektörlüğü Yayın No: 10). Kahramanmaraş Sütçüimam Üniversitesi.
- Eker, A. (1997), *Kamu Maliyesi*, İzmir: Anadolu Matbaacılık.
- Erdem, M., Şenyüz, D., & Tatlıoğlu, İ. (2008). *Kamu maliyesi*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Erginay, A. (2003). *Kamu Maliyesi*, 17. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları.
- Eroğlu, O. (2014). *Kurumlar vergisinde vergi planlaması*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Erol, A. (2010). *Vergi incelemesi & mükellef hakları*. İstanbul: İSMMMO Yayınları.

- Ersöz, F. Ve Ersöz, T. (2019). *Spss İle İstatistiksel Veri Analizi İstatistik – Uygulama – Parametrik Ve Parametrik Olmayan Testler*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Freire, P. (2000). *Pedagogy of the Oppressed: 30th Anniversary Edition*. (M. B. Ramos, Trans.). Continuum. Netezlerw York, NY; London, UK: Continuum.
- Gencel, U. (2015). *Türkiye’de vergiye bakış: Metaforik bir analiz*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Gencel, U. Gök, M., & Aydın, M. (2022). *21. Yüzyılda mali yaşam becerileri: Finansal okuryazarlık ve vergi okuryazarlığı*. Bursa: Ekin Yayınevi.
- Giray, F. (2008). *Vergi teşvik sistemi*. Bursa: Ezgi Kitapevi.
- Gökbel, D. (2011). *Vergiden kaçınmanın önlenmesi*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Güçlü, İ. (2020). *Sosyal bilimlerde nicel veri analizi*. Ankara: Gazikitabevi.
- Gümüşdağ, H. & Yıldırım, M. (2018). *Spor Bilimlerinde Çocuklarda Motor Gelişim*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık Eğitim Danışmanlık Ltd. Şti.
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2014). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe – yöntem – analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2016). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe – yöntem – analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Gürbüz, S. & Şahin, F. (2018). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri: Felsefe – yöntem – analiz*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Hergenhahn, B. R. & Olson, M. H. (1997). *An introduction to theories of learning*. New Jersey, USA: Prentice Hall.
- Hobbs, R. (2016). Literacy. In G. G. F. Gao (Ed.), *The International Encyclopedia of Communication Theory and Philosophy* (1-11). John Wiley & Sons, Inc. New York.
- Karaca, C. (2021a). *Kamu Maliyesi*, Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Karaca, S. (2021b). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Karasar, N. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemi (26. Basım)*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Keyman, S. (1965). *Türk Hukukunda Af (Genel Af-Özel Af)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Kökçü, Y. & Demirel, Ş. (2021). Eğitimde okuma ve yazma becerileri: Okuryazarlığı. E. Koçoğlu (Ed.), *Eğitimde okuryazarlık becerileri I* (117-136). Ankara: Pegem Akademi.

- Masud, H., Pfeil, H., Agarwal, S., & Briseno, G. A. (2017). *International practices to promote budget literacy: Key findings and lessons learned*. International Bank for Reconstruction and Development, The World Bank.
- Miller, S. L. (1988). *Economic education for citizenship*. Bloomington, Indiana: Indiana University Social Studies Development Center.
- Mutlu, E. (2023). *Vergi kültürü ve vergilemeye gönüllü uyum*. İstanbul: Legal Yayıncılık.
- Nadaroğlu, H. (1985). *Kamu maliyesi teorisi* (6. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Nadaroğlu, H. (1996). *Kamu maliyesi teorisi* (9. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Ocak, B., & Gögebakan, T. (2020). Finansal okuryazarlık: Kapsam ve önemi. M. Ural & E. Demireli (Eds.), *Hayatın içinde finansal okuryazarlık: Finansal kavramlar – Harcama ve tasarruf ilişkileri, ödeme ve yatırım araçları* (21-44). Ankara. Seçkin Yayıncılık.
- Öner, E. (2014). *Vergi Hukuku ve Türk Vergi Sistemi*, Ankara. Seçkin Yayıncılık.
- Öz, E. (2004). *Vergilendirmede kanunilik ve Türk vergi sistemi*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Özgün, M. & Tümer, Ö. (2022). Mali okuryazarlık ve vergi bilincinin ihtiyaç dışı tüketim üzerine etkisinin analizi. O. Avcı & S. Ürüt Saygın (Eds.), *Title of the Book* (147-166). Bursa: Ekin Basım Yayın.
- Pehlivan, O. (2006). *Kamu maliyesi*. Trabzon: Derya Kitabevi.
- Pehlivan, O. (2012). *Kamu maliyesi*. Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Pehlivan, O. (2015). *Kamu maliyesi*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Pehlivan, O. (2018). *Kamu maliyesi*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Roth, J. A., Scholz, J. T., & Dry-Witte, J. T. (1989). *Taxpayer compliance: An agenda for research*, Volume 1. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Sandalcı, U. & Sandalcı, İ. (2021). *Küreselleşen dünyada vergileme*. Ankara: İksad Yayınevi.
- Sandalcı, U., & Sandalcı, İ. (2020). *Tarihsel Perspektifte Vergiye Karşı Tepkiler ve Vergi İsyanları*. Kütahya: Legal Yayıncılık.
- Saruç, N. T. (2015). *Vergi uyumu: Teori ve uygulama*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Sönmez Çakır, F. (2019). *Sosyal Bilimler İçin Parametrik Veri Analizi*, Ankara: Gazikitabevi.
- Stiglitz, J. E. (2000). *Economics of the public sector* (3rd ed.). New York, NY/London: W.W. Norton & Company.

- Şen, H. & Sağbaş, İ. (2017). *Vergi teorisi ve politikası*. Ankara: Barış Arıkan Yayınları.
- Şenyüz, D. (1995). *Vergilendirmede Yükümlü Psikolojisi*. Bursa: Ekin Kitabevi.
- Tooma, R. A. (2008). *Legislating against tax avoidance*. Amsterdam: IBFD.
- Tuay, E. & Güvenç, İ. (2007). *Türkiye’de mükelleflerin vergiye bakışı*. GİB Mükellef Hizmetleri Daire Başkanlığı Yayın No: 51.
- Turhan, S. (1993). *Vergi teorisi ve politikası*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Turin, M. & Hanks, R. (2021). Literacy. In F. Stein (Ed.), *The Cambridge Encyclopedia of Anthropology*. <https://www.anthroencyclopedia.com/entry/literacy> (Erişim Tarihi: 01.02.2023).
- Türk, İ. (1992). *Kamu maliyesi*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türk, İ. (2003). *Kamu maliyesi (5. baskı)*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Türkdoğan, A. (2014). Nicel, nitel ve karma araştırma. (Ed. S.B. Demir) *Eğitim Araştırmaları*. (48-49). Ankara: Eğiten Kitap.
- Türkdoğan, O. & Gökçe, O. (2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemi*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Uruş, A.F. (2017). *Optimal Vergileme İlkeleri ile Vergilere Karşı Gösterilen Tepkiler Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi*, Bursa: Ekin Yayınevi.
- Uyanık, A. (2011b). *Vergi bilinci, vergi etiği ve vergiye gönüllü uyum*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Wilson, R. M., Abraham, A., & Mason, C. L. (2014). *The Routledge companion to accounting education*. M. W. Richard (Ed.), New York: Routledge.
- Yılar, M. B. & Akdağ, H. (2017). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Vergi Okuryazarlığı. In R. Turan & H. Akdağ (Eds.), *Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar III* (ss. 355-399). Ankara: Pegem Akademi.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, İ. E. (2017). *İstatistiksel araştırma yöntemleri (araştırma tasarımı – örnekleme – veri toplama teknikleri)*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Makaleler

- Abdul Latiff, A. R., Bany Ariffin, A. N., Omar, M. R. C. & Harjito, D. A. (2005). Tax literacy rate among taxpayers: Evidence from Malaysia. *Jurnal Akuntansi Dan Auditing Indonesia*, 9(1), 1-10.

- Acharya, G. & Siddiq, A. (2015). *Tax literacy among salaried individuals: An empirical study in Dakshina Kannada District of Karnataka*. (https://www.researchgate.net/publication/321973578_Tax_Literacy_among_Salaried_Individuals-An_Empirical_Study_in_Dakshina_Kannada_District_of_Karnataka), (Erişim Tarihi: 01.03.2023).
- Agbangba, C. E., Aide, E. S., Honfo, H., & Kakai, R. G. (2024). On the use of post-hoc tests in environmental and biological sciences: A critical review., *Heliyon* 10, 1-12.
- Agusti, R. R. & Rahman, A. F. (2023). Determinants of tax attitude in small and medium enterprises: Evidence from Indonesia. *Cogent Business & Management*, 10(1), 1-15.
- Ahmed, S. U. (2019). Tax knowledge and tax compliance: Some observations. *The Cost and Management*, 47(6), 39-46.
- Akbulut, E. (2013). Eğitim Fakóltesi Okulöncesi Anabilim Dalı Programında Yer Alan Müzik Eğitimi Dersi Hedeflerinin Gerçekleşme Düzeylerine İlişkin Ölçek Geliştirme Çalışması. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakóltesi Dergisi*, 33(33), 1-10.
- Akdoğan, A. (1999). Vergilendirme politikası, gelir ve ikame etkileri açısından izlenebilecek gelir vergisi politikasının değerdendirilmesi. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakóltesi Dergisi*, 1(2), 97-104.
- Akkara, Ö. & Gencel, U. (2016). Yükseköğretim öğrencilerinin vergiye yönelik algılarının çeşitli değışkenler açısından incelenmesi: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi örneği. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 8(1), 28-48.
- Aksoy, M. (2013). Kavram olarak hayat boyu öğrenme ve hayat boyu öğrenmenin Avrupa Birliği serüveni. *Bilig*, 64, 23-48.
- Aktan, C. C. (2012). Vergi psikolojisinin temelleri ve vergi ahlakı. *Çimento İşveren Dergisi*, 26(1), 14-22.
- Alaşahin, M. K. (2008). Peacock Wiseman sıçrama tezi ve ölkemizden bir örnek: Özel iletişim vergisi. *Vergi Raporu*, 104, 93-97.
- Alexander, P., Balavac-Orlic, M., Lymer, A. & Mukherjee, S. (2023). Further improving our understanding of the tax awareness, tax literacy and tax morale of young adults. *Journal of Tax Administration*, 8(1), 193-220.
- Alm, J. (2019). What motivates tax compliance? *Journal of Economic Surveys*, 33(2), 353-388.
- Alm, J., Kirchler, E., & Stephan, M. (2012). Combining psychology and economics in the analysis of compliance: From enforcement to cooperation. *Economic Analysis & Policy*, 42(2), 133-151.

- Ankaralı, H., Canan, A., & Ankaralı, S. (2009). Normal dağılımdan alınan küçük örneklerde çarpıklık ve basıklık için bootstrap güven aralığı ve t-testinin özellikleri. *Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, 26(4), 297-305.
- Appiah, T., Domeher, D., & Agana, J. A. (2024). Tax Knowledge, Trust in Government, and Voluntary Tax Compliance: Insights From an Emerging Economy. *SAGE Open*, 14(2), 1-13.
- Arifin, S. A. K. & Sriyono, S. (2022). The effect of tax literacy, service quality of tax employees, financial attitudes, and tax understanding on taxpayer compliance. *Indonesian Journal of Innovation Studies*, 20, 6-20.
- Artar, Y. (2013). Vergi kaçakçılığı ile vergiden kaçınmaya ilişkin düzenlemeler, görüş ve öneriler. *Legal Mali Hukuk Dergisi*, 103, 111-118.
- Aşan, S. (2014). Mükellef ve Kamu Otoritesi Açısından Vergi Ahlakının Değerlendirilmesi. *Journal of Life Economics*, 1, 69-79.
- Baby, J., Arun, N., K. P., S. & John, M. B. (2021). An investigation on the direct tax literacy of Indian citizens in the present scenario. *International Journal of Creative Research Thoughts (IJCRT)*, 9(12), 2320-2882.
- Bahovec, V., Barbić, D. & Palić, I. (2015). Testing the effects of financial literacy on debt behavior of financial consumers using multivariate analysis methods. *Croatian Operational Research Review*, 6, 361–371.
- Bahramov, F. (2023). Elimination of tax complexity issues through financial literacy. *Studies and Research (JFS)*, VIII, Special Issue, 13-22.
- Bakırtaş, D. & Atılğan Yaşa, A. (2020). Vergi okuryazarlık düzeyinin belirlenmesine yönelik bir araştırma: Salihli Belediyesi örneği. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(4), 741-757.
- Balseven, H. (2003). Vergilerin emek arzı üzerindeki gelir, ikame ve mali etkileri. *G.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi*, 2, 217-238.
- Bardai, B. (1992). Tax Illiteracy in Malaysia: Problems Solutions, *Journal of Accamadia*, 2 (2), 7-31.
- Barış, S., & Şeker, H. (2017). Ekonomi okuryazarlığı: Amasya Üniversitesi'nde bir araştırma. *Finans Politik ve Ekonomik Yorumlar*, 54(624), 79-93.
- Batur, N. (2018). Vergi suç ve cezalarının etkinliği. *TBB Dergisi*, 142, 181-210.
- Belle Isle, M., Freudenberg, B. & Sarker, T. (2022). The business tax literacy of Australian small businesses. *Australian Tax Forum*, 37(1), 65-103.
- Bernard, O. M., Memba, F. S., & Oluoch, O. (2018). Influence of tax knowledge and awareness on tax compliance among investors in the export processing zones in

- Kenya. *International Journal of Scientific Research and Management (IJSRM)*, 6(10), 728-733.
- Beşel, F. & Gürdal, T. (2017). Taxpayers' tax awareness and tax perception: A case from Kocaeli. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 33, 137-154.
- Bhushan, P. & Medury, Y. (2013). Determining tax literacy of salaried individuals – An empirical analysis. *IOSR Journal of Business and Management*, 10(6), 76-80.
- Bialostok, S., & Whitman, R. (2006). Literacy campaigns and the indigenization of modernity: Rearticulations of capitalism. *Anthropology & Education Quarterly*, 37(4), 381-392.
- Bibay, P. & Kumar, P. (2023). A study on tax literacy among salaried individuals. *Journal of Contemporary Issues in Business and Government*, 29(39), 164-175.
- Blechova, B. & Sobotovicova, S. (2013). Tax education as a part of financial literacy. *Trends Economics and Management*, VII(14), 17-24.
- Blechova, B. & Sobotovicova, S. (2016). Analysis of Tax Education in a Business School: a Case Study, *Periodica Polytechnica Social and Management Sciences*, 24(2), 113-118.
- Bornman, M. & Wassermann, M. (2018). Tax literacy in the digital economy. *EJournal of Tax Research*, xx(xx), 1–16.
- Bozçelik, E. E. (2019). Aile bütçesinin yeni okuması: Finansal okuryazarlık. *Yenifikir*, 10(23), 57-70.
- Brackin, T. (2007). Overcoming tax complexity through tax literacy – An analysis of financial literacy research in the context of the taxation system. *2007 Australasian Taxation Teachers Association Conference*, January 22-24, Brisbane, Australia.
- Brázdová, M., & Zdražilová, I. (2013). Transgramotnost: Nová perspektiva informačního vzdělávání. *ProInflow*, 5(2), 151–167.
- Brown, R. B., Saunders, M. N. K., & Beresford, R. (2006). You owe it to yourself: The financially literate manager. *Accounting Forum*, 30, 179-191.
- Buyrukoğlu, S. & Erasa, İ. (2012). Vergi bilincinin oluşmasında mükellef haklarının yeri ve önemi. *Vergi Dünyası Dergisi*, 375, 116-127.
- Buyrukoğlu, S. (2016). Vergi bilincinin zedelenmesinde devlet faktörü. *Vergi Sorunları Dergisi*, 331, 161-169.
- Büyüköztürk, Ş. (2002). Faktör analizi: Temel kavramlar ve ölçek geliştirmede kullanımı. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 32, 470-483.

- Callaway, Z. (2024). *New National Tax Literacy Poll Highlights Need for Better Tax Education*, <https://taxfoundation.org/blog/national-tax-literacy-poll-education/> (Erişim Tarihi: 07.07.2024).
- Cechovsky, N., & Steininger, R. (2018). Steuerwissen als ein zentraler Bereich von Tax Literacy: Zwei empirische Studien bei Studierenden der Wirtschaftswissenschaften und bei Schüler/inne/n der Handelsakademie. *bwp@Berufs- und Wirtschaftspädagogik - online*, AT 2018, 1-21, http://www.bwpat.de/wipaed-at1/cechovsky_steininger_wipaed-at_2018.pdf.
- Chardon, T. (2011). Weathering the storm: Tax as a component of financial capability. *Australasian Accounting Business and Finance Journal*, 5(2), 53-68.
- Chardon, T., Freudenberg, B., & Brimble, M. (2016a). Tax literacy in Australia: Not knowing your deduction from your offset. *Australian Tax Forum*, 31(2), 321-362.
- Chardon, T., Freudenberg, B., & Brimble, M. (2016c). Are Australians under or over confident when it comes to tax literacy, and why does it matter?. *eJournal of Tax Research*, 14(3), 650-682.
- Chardon, T., Zwaan, L., Palm, C. & Liu, Y. (2016b). University students and tax literacy: Opportunities and lessons for tax teaching. *Journal of the Australasian Tax Teachers Association*, 11(1), 85-102.
- Chen, H. & Volpe, R. P. (1998). An analysis of personal financial literacy among college students. *Financial Services Review*, 7(2), 107-128.
- Çiğerci, İ. & Pehlivan, M. (2022). Bütçe okuryazarlığı: Ege Bölgesi belediye meclis üyeleri üzerine bir çalışma. *Vergi Raporu*, 268, 191-217.
- Conklin, M. (2024). Measuring tax literacy in a politically charged climate. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=4741070 (Erişim Tarihi: 19.07.2024).
- Conklin, M., & Weatherford, J. (2023). Measuring tax literacy in a politically charged. *Texas Law Review Online*, 102, 1-23.
- Cvrlje, D. (2015). Tax literacy as an instrument of combating and overcoming tax system complexity, low tax morale, and tax non-compliance. *The Macrotheme Review*, 4(3), 156-167.
- Çataloluk, C. (2008). Vergi karşısında mükelleflerin tutum ve davranışları. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20, 213-228.
- Çavdar, F. (2019). Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'ndeki vergi denetimi uygulamalarının karşılaştırılması. *Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2, (Ek Sayı), 127-140.

- Çelikkaya, A. (2002). Mükellefin vergiye gönüllü uyumunu etkileyen faktörler. *Akademi Hukuk, Ekonomi ve Siyasi Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, (5), <http://www.e-akademi.org/makaleler/acelikkaya-1.htm> (Erişim Tarihi: 01.01.2024).
- Çevik, S. (2012). Mükellefin devlet ve toplumla etkileşimi, bireysel normlar ve vergi ahlakı. *Maliye Dergisi*, 163, 258-289.
- Çiçek, S. ve Sabbağ, J. (2016). Mükelleflerin Vergiden Kaçınma Algısı ve Demografik Belirleyicileri Üzerine Bir Araştırma: Isparta Örneği, *Sosyoekonomi*, 24(28), 43-64.
- Çiçek, U. & Bitlisli, F. (2017). Vergi eğitiminin üniversite öğrencilerinin vergi bilinci ve farkındalığı üzerindeki etkisi: Bir araştırma. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*, 261-277.
- De Clercq, B. (2021). Tax literacy: What does it mean? *Meditari Accountancy Research*, 31(3), 501–523.
- De Clercq, B., & Aprea, C. (2023). Towards a conceptual framework for tax literacy: A scoping review. *e-Journal of Tax Research*, 21(1), 122-142.
- Demir, İ. C. & Gülten, Y. (2013). Maliye politikasının sosyal amacı: Vergi yükünün adaletli ve dengeli dağılımı üzerine Türkiye geneli anket çalışması. *Manisa, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 269-286.
- Demir, M. (2009). Toplumun vergiye karşı tutum ve davranışlarını etkileyen faktörler. *Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi*, 18, 1-10.
- Demircan, A. S. (2015). Anayasal vergilendirme ilkeleri ışığında ücret gelirlerinin vergilendirilmesi. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 116, 259-274.
- Demirtaş Aydoğan, S. (2017). Vergi Psikolojisinin Temelleri ve Vergiye Karşı Davranışları Etkileyen Faktörlerin Değerlendirilmesi. *Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler Dergisi*, 3, 14-22.
- Dilek, S., Keskingöz, H., & Nergiz, E. (2019). Ekonomi okuryazarlığının girişimcilik niyeti üzerine etkisi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(1), 89-107.
- Doğan, A., & Coşkun, M. E. (2022). Vergilendirmenin tarihsel gelişim sürecinde öne çıkan vergi isyanları. *Nazilli İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(1), 28–41.
- Doğan, B. S. (2020). Demografik faktörlerin vergi uyumu üzerindeki etkisi. *Journal of Politics, Economy and Management (JOPEM)*, 3(2), 11-21.
- Dornstein, M. (1987). Taxes: Attitudes and perceptions and their social bases. *Journal of Economic Psychology*, 8(1), 55–76.
- Durdu, M. (2018). Sivil itaatsizlik kavramı ve "vergi itaatsizliği". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 26(2), 255-290.

- Dursun, H. (2009). Af kavramına genel bir bakış. *Türk Barolar Birliği Dergisi*, 85(373), 373-402.
- Edizdoğan, N. & Gümüş, E. (2013). Vergi afları ve Türkiye’de vergi aflarının değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 164, 99-119.
- Edlund, J. & Rune, A. (2002). Social norms and tax compliance. *Swedish Economic Policy Review*, 9, 201-228.
- Ellawule, A., Maiwada, Y., Bala, B., Dalhat, S., & Suleiman, N. (2024). The moderating effect of tax knowledge on the relationship between tax rates and tax compliance of MSMEs in Nigeria. *FUDMA Journal of Accounting and Finance Research*, 2(1), 118-133.
- Erdi, T. W. & Astuti, R. P. (2023). Tax literacy, tax awareness, and motor vehicle tax compliance with financial technology as a mediator. *E-Jurnal Akuntansi*, 33(10), 2686-2699.
- Ergün, B., Şahin, A. & Ergin, E. (2014). Finansal okuryazarlık: İşletme bölümü öğrencileri üzerine bir çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(34), 847-864.
- Eriksen, K. & Fallan, L. (1996). Tax knowledge and attitudes towards taxation: A report on a quasi-experiment. *Journal of Economic Psychology*, 17(3), 387-402.
- Eroğlu, E. & Kaynar, İ. (2023). Bütçe okuryazarlığı: Türkiye’de belediye meclis üyelerinin bütçe bilgi düzeylerinin analizi. *Amme İdaresi Dergisi*, 56(3), 59-79.
- Ertekin, Ş. (2015). Türkiye’de siyasi parti programlarında vergi. *Vergi Raporu*, 189, 211-228.
- Fallan, L. (1999). Gender, exposure to tax knowledge, and attitudes towards taxation: An experimental approach. *Journal of Business Ethics*, 18(2), 173-184.
- Ferris, T. L. J. (2010). Bloom’s taxonomy of educational objectives: A psychomotor skills extension for engineering and science education. *International Journal of Engineering Education*, 26(3), 699-707.
- Fisher, J. F. (2014). Fairer shores: Tax havens, tax avoidance, and corporate social responsibility. *Boston University Law Review*, 94, 337–365.
- Formanová, L., Mádr, M., Andrlík, B. & Hrabalová, V. (2021). Factors influencing the level of tax literacy of students of bachelor study programmes in economics at faculties of economics. *Danube*, 12(4), 308–323.
- Frankel, K. K., Becker, B. L. C., Rowe, M. W., & Pearson, P. D. (2016). From "What is reading?" to "What is literacy?". *Journal of Education*, 196(3), 7-17.
- Freedman, J. (2004). Defining taxpayer responsibility: In support of a general anti-avoidance principle. *British Tax Review*, (4), 332–357.

- Freudenberg, B., Chardon, T., Brimble, M. & Isle, M. B. (2017). Tax literacy of Australian small businesses. *Journal of Australian Taxation*, 18(2), 21-61.
- Furnham, A. (2005). Understanding the meaning of tax: Young people's knowledge of the principles of taxation. *The Journal of Socio-Economics*, 34(5), 703-713.
- Garg, N. & Singh, S. (2018). Financial literacy among youth. *International Journal of Social Economics*, 45(1), 173-186.
- Gerek, S. & Kurt, A. A. (2011). Ekonomi okuryazarlığı ölçeğinin geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 30(1), 59-73.
- Geyik, O. & Turna, F. (2021). Vergi yükü ve kamu harcamaları ilişkisi: Türkiye üzerine ekonometrik bir analiz (1970-2019). *Vergi Raporu*, 264, 189-203.
- Ghina Athaya, N. & Ferdynand Valentino, S. (2021). Literasi sadar pajak terhadap tax compliance (Studi empiris pada mahasiswa fakultas pendidikan ekonomi dan bisnis di Universitas Pendidikan Indonesia). *Indonesian Journal of Social and Political Sciences*, 2(1), 41-50.
- Gök, A. K. (2007). Vergi direncinin gelişimi. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, XXII(1), 143-163.
- Gökçay, Ş. E. (2017). Türk vergi sisteminde vergi ödeme gücüne ulaşma teknikleri. *Journal of Life Economics*, 4(3), 113-133.
- Grasmick, H. G. & Bursik, R. J. (1990). Conscience, significant others, and rational choice: Extending the deterrence model. *Law & Society Review*, 24(3), 837-862.
- Gündoğdu, S. (2014). Su Ürünlerinde Çoğunlukla Uygulanan Çoklu Karşılaştırma (Post-Hoc) Testleri, *Journal abbreviation: J FisheriesSciences.com*, 8(4), 310-316.
- Güneş, F. (1994). Okur-yazarlık kavramı ve düzeyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 27(2), 499-507.
- Güneş, F. (2019). Okuryazarlık yaklaşımları. *Sınırsız Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 4(3), 224-246.
- Güran, M. C. (2004). Vergilemede adalet ve gelir vergisi uygulaması. *Hacettepe Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(2), 243-265.
- Hadi, Noor Ul, Naziruddin Abdullah, & Ilham Sentosa. (2016). An easy approach to exploratory factor analysis: Marketing perspective. *Journal of Educational and Social Research*, 6, 215-223.
- Hammar, H., Jagers, S. C., & Nordblom, K. (2009). Perceived tax evasion and the importance of trust. *The Journal of Socio-Economics*, 38(2), 238-245.

- Hantono. (2021). The impact of tax knowledge, tax awareness, tax morale toward tax compliance boarding house tax. *International Journal of Research*, 9(1), 49-65.
- Haşıloğlu, S. B., & Haşıloğlu Çiftçiler, M. L. (2023). Likert tipi dijital ve yüz yüze anket verilerinde normal dağılıma uygunluk (normallik) testi ölçüsü ne olmalıdır? *İnternet Uygulamaları ve Yönetimi Dergisi*, 14(2), 54-69.
- Hauptman, L., Žmuk, B. & Pavić, E. (2024). Tax compliance in Slovenia: An empirical assessment of tax knowledge and fairness perception. *Journal of Risk and Financial Management*, 17(89), 1-32.
- Herawati, N. T., Putra Yasa, I. N., Resmi, N. N. & Yastini, N. L. G. (2022). The role of tax literacy on economics undergraduate students' tax awareness. *JIA (Jurnal Ilmiah Akuntansi)*, 7(1), 111-127.
- Hermuningsih, S., Sari, P. P., & Rahmawati, A. D. (2023). The effect of gender on tax literacy. *International Journal of Economics, Business and Accounting Research (IJEBAR)*, 7(3), 1066-1075.
- Hidayat, M. (2024). Tax literacy, tax sanctions, taxpayer awareness and quality of tax services on taxpayer compliance in payment of land and building taxes in Dumai City (Riau). *Accounting Studies and Tax Journal*, 1(1), 38-47.
- Hogarth, J. M. & Hilgert, M. A. (2002). Financial knowledge, experience and learning preferences: Preliminary results from a new survey on financial literacy. *Consumer Interest Annual*, 48, 1-7.
- Husna, N., Zulfahita, M., Mulyani, S., & Rahman, S. (2020). Reading literacy, mathematical literacy, and self-confidence of junior high school students in Singkawang. *Journal of Education, Teaching and Learning*, 5(2), 253-262.
- Intansari, M. R. & Supramono, S. (2022). The effect of tax literacy on tax compliance: The moderating role of patriotism. *Tech Hub Journal*, 34, 455-464.
- Işık, N. & Kılınç, E. C. (2009). OECD ülkelerinde vergi yükü ve vergi türleri: Karşılaştırmalı bir analiz. *KMU İİBF Dergisi*, 17, 147-173.
- İpek, S. & Kaynar, İ. (2009). Vergiye gönüllü uyum konusunda Çanakkale İline yönelik ampirik bir çalışma. *Yönetim ve Ekonomi*, 16(1), 173-190.
- James, S. & Alley, C. (2002). Tax compliance, self-assessment and tax administration. *Journal of Finance and Management in Public Services*, 2(2), 27-72.
- Jimenez, P. & Iyer, G. S. (2016). Tax compliance in a social setting: The influence of social norms, trust in government, and perceived fairness on taxpayer compliance. *Advances in Accounting*, 34, 17-26.
- Kaderli, Y., Gümüş, U. T. & Eskici, Y. (2016). Seçilmiş ülke örnekleriyle finansal okuryazarlığın önemi ve tasarruflar üzerindeki etkileri. *Leges Hukuk Dergisi*, (73-75), 85-122.

- Kamil, N. I. (2015). The effect of taxpayer awareness, knowledge, tax penalties and tax authorities services on tax compliance: Survey on the individual taxpayer at *Jabodetabek & Bandung. Research Journal of Finance and Accounting*, 6(2), 169-222.
- Kapusuzoğlu, A. (2008). Vergi kaçakçılığı ve kayıt dışı ekonominin vergi kaçakçılığının oluşumundaki rolü. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(16), 124-142.
- Karakoyun, F. (2023). Vergi Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesinde Bir Analiz ve Vergi Eğitiminde Metaverse. *Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 100. Yıl Özel Sayısı, 83-105.
- Kaur, G. & Sekhon, S. (2022). Determination of tax literacy: A systematic review and conceptual framework. *Journal of Indian Taxation*, 9(1), 100-112.
- Kefela, G. (2011). Implications of financial literacy in developing countries. *African Journal of Business Management*, 5(9), 3699-3705.
- Keskin, N. (2018). Vergiye yönelik mükellef tutum ve tepkileri. *Meriç Uluslararası Sosyal ve Stratejik Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 60-75.
- Kim, H. Y. (2015). Statistical notes for clinical researchers: post-hoc multiple comparisons. *Restorative Dentistry & Endodontics*, 40(2), 91-95.
- Kirchler, E. & Wahl, I. (2010). Tax compliance inventory TAX-I: Designing an inventory for surveys of tax compliance. *Journal of Economic Psychology*, 31(3), 331–346.
- Kirchler, E., Hoelzl, E., & Wahl, I. (2008). Enforced versus voluntary tax compliance: The “slippery slope” framework. *Journal of Economic Psychology*, 29, 210–225.
- Kitabcı, İ. (2017). Bir sosyal sermaye bileşeni olarak güven kavramı ve vergi etiğine etkisi, *Finans Politik & Ekonomik Yorumlar*, 54(626), 43-58.
- Koretskaya-Garmash, V. A. (2017). Taxation awareness and its impact on financial literacy. *Journal of Tax Reform*, 3(2), 131–142.
- Korlu, K. R., Çetinkaya, Ö. & Gerçek, A. (2016). Yerel vergi bilincinin faktör analizi ile değerlendirilmesi: Bursa örneği. *Yönetim Bilimleri Dergisi*, 14(28), 443-465.
- Kornhauser, M. E. (2009). The Tax Literacy Project. *ABA Section of Taxation News Quarterly*, 29, 9-10. (<https://taxjazz.com/> (Erişim tarihi: 05.05.2024)).
- Kuhuparuw, V. J., Ardiansyah, A., & Nunumete, L. S. (2022). The effect of tax literacy, taxpayer awareness, and tax sanctions on compliance with OP annual SPT submission. *Budapest International Research and Critics Institute-Journal (BIRCI-Journal)*, 5(4), 30534-30547.
- Kumar, M. & Tanwar, N. (2020). Study of factors affecting tax literacy of individual investors. *UGC Care Journal*, 43(8), 85-95.

- Kumluca, İ. (2003). Vergiye Gönüllü Uyumu Etkileyen Faktörler. *Vergi Sorunları Dergisi*, 180, 91-92.
- Kurudayıoğlu, M. & Tüzel, S. (2010). 21. yüzyıl okuryazarlık türleri, değişen metin algısı ve Türkçe eğitimi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 28, 283-298.
- Kusumadewi, D.R. & Dyarini, D. (2022). Pengaruh literasi pajak, modernisasi sistem administrasi, insentif pajak dan moral pajak terhadap kepatuhan wajib pajak UMKM. *Jurnal Akuntansi dan Keuangan (JAK)*, 10(2), 25-38.
- Lin, M. T. & Carrol, C. (2000). The impact of tax knowledge on the perception of tax fairness and attitudes towards compliance. *Asian Review of Accounting*, 8(1), 44-58.
- Lusardi, A. & Mitchell, O. S. (2014). The economic importance of financial literacy: Theory and evidence. *Journal of Economic Literature*, 52(1), 5–44.
- Lyon, E. & Catlin, R. J. (2020). Consumer misconceptions about tax laws: Results from a survey in the United States. *Journal of Consumer Policy*, 43(5), 807-828.
- Machová, M., Šeben, Z., & Kútina, A. (2019). Generation Z and Y versus Tax Literacy in the 21st Century. *Journal of Applied Economic Sciences*, XIV, 2(64), 433-439.
- Maciejovsky, B., Kirchler, E. & Schwarzenberger, H. (2007). Misperception of chance and loss repair: On the dynamics of tax compliance. *Journal of Economic Psychology*, 28, 678–691.
- Madi, N., Amrizah, K., Tamoi, J., Muliati, B. A. I., Aizimah, B. A. S., & Kamaruzaman, J. (2010). Tax literacy among employees: Sabah and Sarawak's perspective. *International Journal of Economics and Finance*, 2(1), 218-223.
- Magomadov, H.U. ve Olesya, A.A. (2022). Improving The Tax Culture And Literacy Of Schoolchildren And Students: Training And Support Based On The Experience Of The Federal Tax Service Of Russia, *State and Municipal Management. Scholar Notes*. (4):92–99
- Mahajan, A. (2022). A study of tax literacy among the people of Punjab. *Foundation for Organisational Research and Education*, 40(2), 1-8.
- Manhire, J. (2015). What does voluntary tax compliance mean?: A government perspective. *University of Pennsylvania Law Review*, 164, 11-17.
- Ma'rufah, K., & Sari, R.P. (2023). Moderation of tax literacy: The influence of education level on taxpayer compliance among university faculty in Surabaya. *Equilibrium*, 12(2), 134-142.
- Mašát, J. (2024). *Daňová gramotnost žáků středních škol v ČR a její determinanty*. Český finanční a účetní časopis, 19(1), 77-89.

- Md Radzi, N. Z., & Ariffin, Z. Z. (2023). Tax literacy and tax non-compliance intention among SME owners in Malaysia: The moderating effect of religiosity. *International Journal of Business and Technology Management*, 5(S5), 252-269.
- Mendes, M. (2003). Levene, Bartlett, Neyman-Pearson ve Bartlett 2 testlerinin 1. tip hata olasılıkları bakımından karşılaştırılması. *Journal of Agricultural Sciences*, 9(2), 143-146.
- Mkenda, G. V., Nchimbi, M. I., & Mahangila, D. N. (2023). Moderating Effect of Financial Condition on the Influence of Tax Knowledge on Tax Compliance Behaviour among SMEs in Tanzania. *Business Management Review*, 26(2), 73-92.
- Moučková, M. & Vitek, L. (2018). Tax literacy. *Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis*, 6(57), 553-559.
- Muravleva, T.B. (2015). Tax Literacy as the Foundation for Shaping Citizens' Tax Culture, *Taxes And Financial Law*, 7, 103-107.
- Muravleva, T.B. (2016). Improving Tax Literacy of the Population as a Vector for the Development of the Tax System, *Innovative Development of the Economy*, 33 (I), 215-218.
- Mutascu, M. & Danuletiu, D. (2013). The literacy impact on tax revenues. *Economics Discussion Papers*, 63, 2-24.
- Naitili, S.L., Hatta Hambali, A.J. & Nurofik, N. (2022). Tax incentives and taxpayer compliance of micro, small and medium enterprises: The moderating role of tax literacy. *Journal of Economics Business and Accountancy Ventura*, 24(3), 420-430.
- Nichita, R. A. (2015). Is tax literacy impacting on tax behavior? *In Collaboration in complex systems: Fusion between arts, theology, engineering, management and social sciences* (33-38). https://seaopenresearch.eu/Conferences/Proceedings/Article/NORD2_4.pdf (Erişim Tarihi: 01.06.2024).
- Nichita, A., Batrancea, L., Pop, C. M., Batrancea, I., Morar, I. D., Masca, E., Roux-Cesar, A. M., Forte, D., Formigoni, H., & Silva, A. A. (2019). “We learn not for school but for life”: Empirical evidence of the impact of tax literacy on tax compliance. *Eastern European Economics*, 57(5), 397-429.
- Niemirowski, P., Baldwin, S. & Wearing, A. J. (2003). Tax related behaviours, beliefs, attitudes and values and taxpayer compliance in Australia, *Journal of Australian Taxation*, 6(1), 132-165.
- Ningsih, T. W. (2024). The influence of tax literacy on tax compliance with tax sanctions as a moderating variable. *R eslaj: Religion Education Social Laa Roiba Journal*, 6(6), 3620-3629.

- Nurkhin, A., Novanty, I., Muhsin, M., & Sumiadji, S. (2018). The influence of tax understanding, tax awareness and tax amnesty toward taxpayer compliance. *Jurnal Keuangan dan Perbankan*, 22(2), 240–255.
- Oanea, D. C. & Dornean, A. (2012). Defining and measuring financial literacy: New evidence from Romanian students of the Master Finance. *Scientific Annals of the Alexandru Ioan Cuza University of Iași. Economic Sciences*, 59(2), 113-129.
- Ogorodnikova, I. I., Pecherkina, I. F., Baksha, N. V. & Tarasova, A. N. (2020). Tax culture and trust. *Comparative Sociology*, 19(3), 363–387.
- Oladipupo, A. O. & Obazee, U. (2016). Tax knowledge, penalties and tax compliance in small and medium scale enterprises in Nigeria. *iBusiness*, 8, 1-9.
- Olea, R. A., & Pawlowsky-Glahn, V. (2009). Kolmogorov-Smirnov test for spatially correlated data. *Stochastic Environmental Research and Risk Assessment*, 23(6), 749–757.
- Öğdügüm, P. & Arslaner, H. (2021). Türkiye’de Vergi Mükelleflerinin Eğitim Düzeyi İle Vergi Bilinci İlişkisi: Aydın İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39, 154-180.
- Öner, E. (1994). Vergi-enflasyon ilişkisi ve enflasyon vergisi (2). *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 10(3-4), 103-116.
- Özdemir, P. (2015). Vergi kültürü ve göstergeleri: Türkiye üzerine bir değerlendirme. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(1), 175–188.
- Öztürk, N. (2019). Vergi bilincini şekillendiren en etkili iç ve dış faktörler. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 792-802.
- Palil, M. R. & Mustapha, A. F. (2011). Factors affecting tax compliance behaviour in self assessment system. *African Journal of Business Management*, 5(33), 12864-12872.
- Paseková, M., Kovarik, M. & Redinova, H. (2013). Tax literacy among students of non-economics faculties at Tomas Bata University. *Journal of Economics, Management and Business*, 23(1), 38-48.
- Peker, İ. & Kılıçer, E. (2017). Vergi planlaması ve işletmeleri vergi planlaması yapmaya yöneltebilecek uygulamalar. *Akademik Bakış Dergisi*, 61, 900-911.
- Pekkaya, M., Cural, M., & Karabulut, E. C. (2017). SMMM’lerin vergi bilinci boyutlarına göre vergiye bakışları: Zonguldak’ta bir uygulama. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı, 1066-1078.
- Pham, A., Genest Grégoire, A., Godbout, L., & Guay, J.-H. (2020). Tax literacy: A Canadian perspective. *Canadian Tax Journal/Revue*, 68(4), 987-1007.

- Pilgrim, J., & Martinez, E. E. (2013). Defining literacy in the 21st century: A guide to terminology and skills. *Texas Journal of Literacy Education*, 1(1), 60-69.
- Pürsünerli Çakar, E. (2013). Vergiye karşı direnme şekilleri ve vergi inzivası. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, XVII, 1293-1313.
- Remund, D. L. (2010). Financial literacy explicated: The case for a clearer definition in an increasingly complex economy. *Journal of Consumer Affairs*, 44(2).
- Risa, N., Bilqis, G. D., & Susanti, N. L. (2023). The effect of applying tax incentives, tax literacy and tax sanctions on MSME taxpayer compliance. *JRAK: Jurnal Riset Akuntansi ve Komputerisasi Akuntansi*, 14(1), 72-81.
- Riyando, M. T., Kusumatuti, R., & Touriano, D. (2023). The influence of tax literacy and taxpayer awareness on community participation in paying land and building taxes. *Journal of Taxation and Accounting Studies*, 1(3), 431-445.
- Rosanti, & Simorangkir, R. T. M. C. (2024). The effect of income, tax literacy, utilization of tax applications on MSME taxpayer compliance (empirical study on MSME taxpayer compliance registered at KPP Pratama Pondok Aren). *Business, Management & Accounting Journal*, 1(19), 1-19.
- Sağbaşı, İ. & Başoğlu, A. (2005). İlköğretim çağındaki öğrencilerin vergileri algılaması: Afyonkarahisar ili örneği. *Afyon Kocatepe Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(2), 123-144.
- Sağlam, M. (2013). Vergi algısı ve vergi bilinci üzerine bir araştırma: İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinde vergi algısı ve bilinci. *Sosyoekonomi*, 19, 315-334.
- Salam, M. O., Kasum, A. S., Bamigbade, D., & Abogun, S. (2018). Assessment of personal income tax knowledge among the University of Ilorin staff. *Osogbo Journal of Management*, 3(1), 10-22.
- Sandalcı, İ. (2022). Vergi okuryazarlığını etkileyen faktörlerin yapısal eşitlik modeli ile analizi. *Mali Çözüm Dergisi*, 32(174), 165-188.
- Sandalcı, U. (2020). Vergi derslerinin vergi okuryazarlığı üzerindeki etkisini belirlemeye yönelik ikili lojistik regresyon analizi. *Vergi Raporu*, 255, 125-142.
- Sandmo, A. (2005). The theory of tax evasion: A retrospective view. *National Tax Journal*, 58(4), 643-663.
- Saraçoğlu, F. (2008). Çevre, adalet algısı, suçun algılanış biçimi ile vergi kaçakçılığına ilişkin tutumlar arasındaki ilişkiler. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, 3(1), 59-74.
- Saraçoğlu, O. F. & Çaşkurlu, E. (2011). Tax amnesty with effects and effecting aspects: Tax compliance, tax audits and enforcements around; The Turkish case. *International Journal of Business and Social Science*, 2 (7), 95-103.

- Sezer, H. & Orgun, F. (2017). Hemşirelik eğitiminde simülasyon kullanımı ve simülasyon modeli. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 33(2), 140-152.
- Shivam Dube, V. & Asthana, P. K. (2022). Determining the factors influencing the tax literacy: An empirical evidence from the residents of Uttar Pradesh. *Indian Journal of Accounting*, 54(1), 73-88.
- Silavwe, A., Mwewa, T., & Mkandawire, S. B. (2019). Understanding the concept of functional literacy by selected residents of Lusaka District of Zambia. *Journal of Lexicography and Terminology*, 3(2), 1-30.
- Singhal, M. & Verma, A. (2021). An analytical study of taxation literacy among individuals. *EPRA International Journal of Economic and Business Review (JEBR)*, 9(12), 7-11.
- Siverekli Demircan, E. (2003). Vergilendirmenin ekonomik büyüme ve kalkınma yetkisi. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (21), 97–116.
- Stanley, L. (2021). Determining tax literacy of salaried individuals - An empirical analysis. *International Journal of Advances in Engineering and Management (IJAEM)*, 3(10), 467-473.
- Street, B. V. (1997). The implications of the 'New Literacy Studies' for literacy education. *English in Education*, 31(3), 45-59.
- Subekti, K.V. & Yuliana, Y. (2024). Tax knowledge, taxpayer awareness and tax service quality on taxpayer compliance moderated by tax sanctions, Owner: Accounting Research & Journal, 8(1), 470-482.
- Sur, E. (2022). Okuryazarlık kavramı ve Türkiye'deki okuryazarlık araştırmaları üzerine bir inceleme. *Necmettin Erbakan Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi (AKEF) Dergisi*, 4(2), 445-467.
- Şenyüz, D. (2021). Vergi aflarında vergi borcunu sona erdiren bir sebep olarak "yenileme". *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 29, 1591-1621.
- Şimşek, T., Hithit, M., & Şimşek, N. (2021). Finansal okuryazarlık ve para yönetimine ilişkin tutum ve davranışların belirlenmesi. *Enderun*, 5(2), 117-143.
- Tabakan, G.ve Avcı, O. (2018). Vergi Bilinci ve Vergi Tutumunu Etkileyen Faktörler: Aksaray Üniversitesi İİBF Öğrencileri Üzerine Bir Analiz, Mali Çözüm Dergisi, 28, 29-59.
- Tabar, Ç. & Karaş, G. (2021). Vergilerin demokrasi üzerindeki etkisi: OECD ülkeleri örneği. *International Journal of Social Inquiry*, 14(1), 255-275.
- Tantriangela, J. & Setyowati, M. S. (2023). Sharpening the concept of tax literacy as an effort to improve tax compliance. *JURNAL AKUNTANSI DAN BISNIS: Jurnal Program Studi Akuntansi*, 9(1), 30–42.

- Taşkın, Y. (2010). Vergi psikolojisi ve vergiye karşı mükellef tepkileri. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 54. Seri, 68-90.İstanbul. Turkey.
- Taytak, M. (2010). İlköğretim II. kademe öğrencilerinde vergi bilincinin tespiti: Ampirik bir araştırma. *Maliye Dergisi*, 158, 496-512.
- Tekin, A. (2023). Mükelleflerin vergi uyum düzeyleri: Ege Bölgesi örneği. *Iğdır Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9, 15-28.
- Tekin, A., Tuncer, G. & Sağdıç, E. N. (2013). Vergi afları sonrasında vergi uyum süreci. *Sakarya İktisat Dergisi*, 2(2), 1-26.
- Tekin, İ. (2009). Vergilerin yansıtılması: Vergi ve muhasebe uygulamaları açısından. *Mali Çözüm Dergisi*, 92, 77-87.
- Temizel, F. & Bayram, F. (2011). Finansal okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) öğrencilerine yönelik bir araştırma. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 73-86.
- Teyyare, E. & Kumbaşı, E. (2016). Vergi bilinci ve vergi ahlakının gelişmesinde maliye bölümü eğitiminin rolü. *Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16(4), 1-29.
- Teyyare, E. (2018). Maliye Eğitiminin Vergi Okuryazarlığı Düzeyine Etkisi: Abant İzzet Baysal Üniversitesi Örneği. *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 16(4), 315-333.
- Tilahun, M. (2019). Determinants of tax compliance: A systematic review. *Economics*, 8(1), 1-7.
- Torgler, B. (2004). Cross-culture comparison of tax morale and tax compliance: Evidence from Costa Rica and Switzerland. *International Journal of Comparative Sociology*, 45, 17-43.
- Torgler, B., Schneider, F. & Schaltegger, A. C. (2008). Local autonomy, tax morale and the shadow economy. *Working/Discussion Paper*, 243, 2-40.
- Tosuner, M. (1995). Vergi kayıp ve kaçakları sorununa ilişkin görüş ve öneriler. *Vergi Sorunları Dergisi*, 85, 65-72.
- Tosuner, M., & Demir, İ. C. (2007). Toplumsal bir olgu olarak vergi ahlakı. *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 1-20.
- Tosuner, M., & Demir, İ. C. (2009). Vergi ahlakının sosyal ve kültürel belirleyenleri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(1), 1-15.
- Tuncer, S. (2008). İşletme vergiciliğinde vergi planlaması. *Yaklaşım Dergisi*, 181, 9-15.

- Tunçer, M. (2002), Hükümet-Birey İlişkilerinin Vergi Uyumuna Etkisi ve Türkiye, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 5(3), 107-128.
- Tunçer, M. (2003). Vergi ahlakı - vergi uyumu ilişkisi ve Türkiye. *Vergi Sorunları*, 181, 92-114.
- Turanlı, M., Taşpınar Cengiz, D., ve Bozkır, Ö. (2012). Faktör analizi ile üniversiteye giriş sınavlarındaki başarı durumuna göre illerin sıralanması. *İstanbul Üniversitesi Ekonometri ve İstatistik e-Dergisi*, 17, 45-68.
- Uğurlu, H. (2019). Vergilendirmede basitlik ilkesi açısından Türk vergi sisteminin değerlendirilmesi. *The Journal of International Scientific Researches*, 4(2), 178-194.
- Umali, O. S. (2024). Tax literacy and tax compliance of the selected micro business in Cabuyao City. *International Journal of Multidisciplinary and Current Educational Research*, 6(3), 333-363.
- Upa, V. A., Suparta, N. K. G. S. & Karundeng, F. E. F. (2021). The effect of tax literacy and social environment on tax awareness in high school students. *Review of Behavioral Aspect in Organizations and Society*, 3(1), 21-34.
- User, İ. (1994). Davranış araştırmaları ışığında vergi kaçakçılığı. *Mali Çözüm Dergisi*, 26, 1-10.
- Valantiejus, G. (2016). Edukologinis požiūris į mokesčių raštingumo ugdymą: Prielaidos ir perspektyvos Lietuvoje. *Socialinių Mokslų Studijos*, 8(1), 95-117.
- Van Deursen, A. J. A. M., & Van Dijk, J. A. G. M. (2016). Modeling traditional literacy, internet skills, and internet usage: An empirical study. *Interacting with Computers*, 28(1), 13-26.
- Waris, A. & Murangwa, H. (2012). Utilising tax literacy and societal confidence in a state: The Rwandan model. *University of Nairobi Law Journal*. https://www.academia.edu/2419611/Utilising_Tax_Literacy_and_Societal_Confidence_in_a_State_The_Rwandan_Model (Erişim Tarihi: 10.01.2023).
- Wenzel, M. (2005). Motivation or rationalisation? Causal relations between ethics, norms and tax compliance. *Journal of Economic Psychology*, 26, 491-508.
- Widdowson, D., & Hailwood, K. (2007). Financial literacy and its role in promoting a sound financial system. *Reserve Bank of New Zealand Bulletin*, 70(2), 37-47.
- Williams, L.J. and Abdi, H. (2010). Williams LJ, Abdi H (2010) Fishers least significant difference (LSD) tests. *Encycl Res Des* 218:840–853.
- Wiquar, R., Wiquar, S. & Burney, T. (2022). Tax literacy and the role of financial knowledge: A study of government initiatives and individual investors from Delhi NCR. *EPRA International Journal of Economic and Business Review*, 10(5), 6-11.

- Yanık, A. ve Doğan, E. (2022). Vergi bilinci ve vergi algısı: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri üzerine bir uygulama. *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(44), 1-24.
- Yardımcıoğlu, M., Akpınar, Y., ve Günay, Y. (2014). Vergi okuryazarlığı ve vergisel farkındalık: Kahramanmaraş araştırması. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 4(2), 95-119.
- Yelman, E., İnal, V., & Beşel, F. (2023). Vergi okuryazarlığına yönelik ampirik çalışmalar: Sistematiik bir literatür taraması. *Sakarya İktisat Dergisi*, 12(4), 539-565.
- Yereli, A. B. ve Ata, Y. (2011). Vergi adaletine ulaşma yöntemleri çerçevesinde fayda ilkesinin teorik açıdan değerlendirilmesi. *Maliye Dergisi*, 161, 21-32.
- Yeşilyurt, Ş. (2015). Vergi bilincinin vergi ahlakı üzerindeki etkisi: Maliye ve ilahiyat bölümü öğrencileri örneği. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(32), 36-56.
- Yıldırım, A. ve Demiraslan, İ. (2006). Vergi planlaması çalışmaları çerçevesinde, yatırım indirimi istisnasında 2006 yılında yapılan, 2007 ve 2008 yıllarında yapılacak tercihin belirlenmesi. *Vergi Dünyası*, 302, 94-98.
- Yıldız, S. ve Olgaç, B. (2023). Üniversite Öğrencilerinin Çevre Okuryazarlıklarının Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi: Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, İğdır Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 14(1), 140-155.
- Yılmaz, B. (1989). Okuryazarlık ve okuma alışkanlığı üzerine. *Türk Kütüphaneciliği*, 3(1), 48-53.
- Yiğit, E. ve Gamgam, H. (2011). Homojen Olmayan Varyans Varsayımı Altında Ortalamaların Eşitliği İçin Bazı Test İstatistikleri Ve Karşılaştırmaları, Anadolu Üniversitesi Bilim Ve Teknoloji Dergisi - B Teorik Bilimler, 1(1), 57-71.
- Yoruldu, M. (2020). Vergi uyumu ve vergiye uyum sağlayan mükelleflere tanınan vergi teşvikinin değerlendirilmesi. *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(3), 55-64.
- Yüce, M. ve Gerçek, A. (1998). Mükelleflerin vergiye yaklaşımını belirleyen faktörler ile ilgili ampirik bir çalışma. *Sayıştay Dergisi*, 28, 20-31.
- Yücedoğru, Y. ve Ören, G. (2017). Katma değer vergisi'nde vergi uyumu ve dünyada KDV uyumunu arttırmaya yönelik uygulamalar: Sistematiik bir literatür analizi. *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICMEB17 Özel Sayısı, 939-961.
- Zorkun, M. ve Dilek, S. (2020). Mali okuryazarlık, girişimcilik eğilimi ve potansiyeli arası ilişkilerin analizi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(1), 68-81.

Zulaikhah, S., & Ady, R. A. (2023). Income Tax Literacy Article 21 In The KPP Pratama Surakarta Area. *ProBisnis: Jurnal Manajemen*, 14(5),16-24.

İnternet Kaynağı ve Projeler

Dura, İ. H. (2019). *Vergi bilinci nedir, nelerden etkilenir?* Vergi Sorunları. <http://www.vergisorunlari.com.tr/yazi/i-hakki-dura/vergi-bilinci-nedir-nelerden-etkilenir/137> (Erişim Tarihi: 15.12.2023).

HMRC Online Services, <https://www.gov.uk/log-in-register-hmrc-online-services> (Erişim Tarihi: 10.07.2024).

IALS - International Adult Literacy Survey. (2011). Stats Canada's International IALS. <https://nces.ed.gov/surveys/ials/data.asp> (Erişim Tarihi: 06.08.2024).

Tax Foundation. (2021). TaxEDU: *Tax Education, Discussion, Understanding*. <https://taxfoundation.org/taxedu/> (Erişim Tarihi: 15.03.2023).

TÜBİTAK. *Türkiye’de Vergi Okuryazarlığının Ölçülmesi, Geliştirilmesi ve Vergi Uyumu Üzerindeki Etkisinin Analizi*, TÜBİTAK 1001 kapsamında 220K065 numaralı Proje. <https://vergiokuryazar.org/ornek-sayfa-01/> (Erişim Tarihi: 01.06.2024).

Türkçe Güncel Sözlük. <https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.06.2023).

Vergi Bilinci Portalı. <http://www.vergibilinci.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 01.06.2024).

Vergi Bilinci. <https://www.eba.gov.tr/arama?q=vergi%20bilinci> (Erişim Tarihi: 01.06.2024).

Vergibilir (3-5. Sınıf Çocuklarda Vergi Bilinci Geliştirme Eğitimi Öğrenci Kitabı). <http://www.vergibilinci.gov.tr/ogrencikitabi.pdf> (Erişim Tarihi: 01.06.2024).

Konferans ve Bildiri Kitapları

Ahmad, J., Hardianti, H., Firmansya, F., Hariyanti, H., & Erfina, E. (2020). *Literacy and leadership agility: Indigenous peoples awareness in paying taxes. Iapa Proceedings Conference*. 224-235. Yogyakarta, Indonesia.

Aleksandrova, E. (2021). Improving of tax literacy of Russian population in terms of digitalization of the economy. *Society. Integration. Education, Proceedings of the International Scientific Conference*, 221-230. Rēzekne, Rēzekne.

Arıkan, Z. ve Önkan. Ö. (2021). Vergi İsyanları, 11th ECLSS Conferences on Language and Social Sciences, Gjakova, Kosovo.

Atabay, İ., Koç, F., Alamur, B., & Öder, M. M. (2017). Küçük işletme sahiplerinin vergi okuryazarlık düzeylerinin algılanan hizmet kalitesi ve müşteri memnuniyeti üzerindeki etkisi: Mali müşavirlik hizmetlerine yönelik bir araştırma. 8. *Uluslararası Girişimcilik Kongresi-ICE2017* (725-739). Balıkesir. Turkey.

- Bakar Türegün, F., Gerçek, A., Küçüksüleymanoğlu, E. R., & Serbes, H. (2022). Türkiye’de Vergi Okuryazarlığı Skorunun Ölçümü ve Demografik Değişkenlerle İlişkisinin Tespiti. A. Kardaşlar & M. Kızıryüz (Eds.), *INTERNATIONAL EUROASIA Congress on Scientific Researches and Recent Trends* 9, 18-20 February 2022 (226-236). Antalya, Turkey.
- Banks, J. (1999). *Introduction to simulation*. P. A. Farrington, H. B. Nembhard, D. T. Sturrock, & G. W. Evans (Eds.), *Proceedings of the 1999 Winter Simulation Conference* (7-13). Piscataway, NJ: IEEE.
- Bayraklı, H. H., Saruç, N. T. & Sağbaş, İ. (2004). Vergi kaçırmaı etkileyen faktörlerin belirlenmesi ve vergi kaçaklarının önlenmesi: Anket çalışmasının bulguları. 19. *Maliye Sempozyumu*, 204–253. Antalya. Turkey.
- Bulutoğlu, K. (1958). Vergiye karşı tipik bir reaksiyon olarak Poujade hareketi. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 4, 173-197.
- Candan, T. (2004). *Yargı kararları ışığında vergi kayıp ve kaçığı*. Türkiye Maliye Sempozyumu (Ed.), Türkiye’de vergi kayıp ve kaçakları önlenmesi yolları, 19. *Türkiye Maliye Sempozyumu* (255-280). Antalya, Turkey.
- Cechovsky, N. (2018). The importance of tax knowledge for tax compliance: A study on the tax literacy of vocational business students. C. Nägele & B. E. Stalder (Eds.), *Trends in vocational education and training research* (113-121). VETNET. Bolzano, Italy.
- Çetin Gerger, G., Bakar Türegün, F., & Gerçek, A. (2019). The importance of tax literacy in tax compliance, suggestions to be developed in the case of country applications. *34th International Public Finance Conference*, 209-215, Antalya. Turkey.
- Gergerlioğlu, U. (2012). Vergi İsyânlarının Psikolojik Ve Sosyolojik Açıdan Değerlendirilmesi: “Poujade Hareketi”, “Viski İsyanı” Ve “Erzurum Vergi İsyânları” Örnekleri, *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, 58. Seri, 2, 95-108.
- Geyik, O. & Altunakar Mercan, S. Ş. (2019). Oyun yöntemiyle vergi bilincinin oluşturulması: Taxlandia oyun uygulamasının incelenmesi. 3. *Uluslararası Ekonomi Siyaset ve Yönetim Sempozyumu*, Diyarbakır. Turkey.
- Karakoç, Y. (2004). Hukuki nedenlerden kaynaklanan vergi kayıp ve kaçakları. 19. *Maliye Sempozyumu*, türkiye’de vergi kayıp ve kaçakları, önlenmesi yolları, 90-114. Antalya. Turkey.
- Maria, A. (1997). *Introduction To Modeling and Simulation*. In S. Andradottir, K. J. Healy, D. H. Withers, & B. L. Nelson (Eds.), *Proceedings of the 1997 Winter Simulation Conference* (7–13). IEEE Computer Society, Washington, DC. USA.
- Mutlu, F. (2024). Türkiye’deki uluslararası öğrencilerin vergi okuryazarlığı üzerine bir araştırma. A. Arpachiev (Ed.), 9. *Uluslararası Öğrenci Sempozyumu Bildiriler Kitabı – 1* (33-47). UDEF: İstanbul. Turkey.

- Temizkan, M., & Erdem, İ. (2007, Eylül 5-8). Dil edinimi sürecinde okuma alışkanlığı ve işlevsel okuryazarlık kavramları. *Uluslararası 38. ICANAS Kongresi*, Ankara, Türkiye.
- Tuncer, S. (1990). Vergi Hukuku açısından Medeni İkametgah ve Mali İkametgah. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*. 33, 53-68.
- Uribe-Hernández, Y., Hilario-Quispe, C., Pacheco-Pumaleque, A., Navarro-Bonifacio, D., Manrique-Chipana, R., & Palomino-Quispe, H. (2023). Level of Tax Knowledge and its Impact on Tax Culture in Students from 4th to 5th Grade of Secondary Level of the IEP Imperial District of Cañete, *Imperial District of Cañete. Salud, Ciencia y Tecnología - Serie de Conferencias*, 2, 567.
- Yeniçeri, H. (2004). Beyan Esasına Dayanan Vergilerde Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Psikolojik Nedenlerinin Tespitine Yönelik Bir Araştırma. *19. Türkiye Maliye Sempozyumu* (908-927). Antalya. Turkey.
- Yohana, E. & Masdupi, E. (2023). The influence of financial knowledge on tax literacy with individual financial management behavior as a mediation variable and living cost as a control variable in Generation "Z" in Padang City. Proceedings of the Ninth Padang International Conference on Economics Education, *Economics, Business and Management, Accounting and Entrepreneurship* (PICEEBA 2022) (57-73). Padang, Indonesia.

Raporlar

- Alexander, P., Balavac, M., Mukherjee, S., Lymer, A., & Massey, D. (2018). *Improving tax literacy and tax morale of young adults* (No. BAFES23). Department of Accounting, Finance & Economic, Bournemouth University. <https://ideas.repec.org/p/bam/wpaper/bafes23.html> (Erişim Tarihi: 01.03.2023).
- Bodie, Z. (2006). *A note on economic principles and financial literacy*. Networks Financial Institute, at Indiana State University, Policy Brief, No. PB-07.
- Djawadi, M. B., & Fahr, R. (2013). The impact of tax knowledge and budget spending influence on tax compliance (IZA Discussion Paper No. 7255). Institute of Labor Economics (IZA).
- Gelir İdaresi Başkanlığı (GİB). (2015). 2014 Yıllık Faaliyet Raporu. https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/fileadmin/faaliyetraporlari/2015/2015_faaliyet_raporu.pdf (Erişim Tarihi: 01.01.2024).
- Genest Grégoire, A., Godbout, L. & Guay, J. H. (2017). *The knowledge deficit about taxes: Who it affects and what to do about it*. Institut C.D. Howe Institute, Commentary, No. 484. <https://www.cdhowe.org/sites/default/files/2021-12/Commentary%20484.pdf> (Erişim Tarihi: 01.03.2023).
- Lusardi, A. (2006). *Financial literacy and financial education: Review and policy implications*. NFI Policy Brief No. 2006-PB-11.

- Morgan, P. J., Zhang, Y., & Kydyrbayev, D. (2018). *Overview of financial inclusion, regulation, financial literacy, and education in Central Asia and South Caucasus* (ADBI Working Paper No. 878). Asian Development Bank Institute (ADBI), Tokyo, 1-36.
- OECD, Tax Literacy and Education (2013). https://www.oecd-ilibrary.org/education/education-today-2013_edu_today-2013-en (Erişim Tarihi: 01.06.2024).
- OECD. (2014). PISA 2012 results: Students and money: Financial literacy skills for the 21st century (Vol. VI). OECD Publishing.
- OECD. (2023). Adult literacy. <https://www.oecd.org/education/innovation-education/adultliteracy.htm> (Erişim Tarihi: 01.01.2023).
- Schneider, F., Kirchler, E., & Maciejovsky, B. (2001). Social representations on tax avoidance, tax evasion, and tax flight: Do legal differences matter? *Department of Economics of Johannes Kepler University*, Working Paper No. 0104, 1-27.
- Soungari, Y. (2015). Identification des typologies d'alphabétisation susceptibles de lutter efficacement contre l'analphabétisme des adultes en Côte-d'Ivoire. *Revue Universitaire des Sciences de l'Éducation*.
- UNESCO. (2004). *The plurality of literacy and its implications for policies and programmes: Position paper*, <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000136246> (Erişim Tarihi: 01.06.2024).
- World Bank. (2015). *World development report 2015*. Washington, DC: World Bank.

Tezler

- Alkan, A. (2009). *Vergi bilinci ve vergi uygulamaları karşısında mükellef davranışlarının tespiti: Zonguldak ili örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Zonguldak, Türkiye.
- Altıntaş, S. (2023). *Yedinci sınıflara yönelik matematik okuryazarlığı öğretim programının geliştirilmesi ve etkililiğinin değeriendirilmesi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Muğla, Türkiye.
- Arıman, Y. (2019). *Kamu harcamalarının vergi uyumuna etkisi: Türkiye örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Trabzon, Türkiye.
- Aşkın, Y. E. (2019). *Mükelleflerin vergiye bakışının değeriendirilmesi ve bir uygulama örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Ankara, Türkiye.

- Ateşal, Z. (2013). *Didaktik metinlerin anlaşılabilirlik düzeyi (9. sınıf örneği)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Sakarya, Türkiye.
- Aybay, S. (2021). *Mali sosyolojik yaklaşıma göre vergi bilincinin vergi uyumuna etkisi: Antalya ili örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Antalya, Türkiye.
- Aydar, A. (2023). *Mali Saydamlığın Bir Boyutu Olarak Vergi Şeffaflığına İlişkin Meslek Mensuplarının Algıları: Bursa Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Bursa, Türkiye.
- Biberoğlu, E. (2006). *Türkiye'de gönüllü vergi uyumu* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. İzmir, Türkiye.
- Brackin, T. (2014). *"Taxation as a component of financial literacy – How literate are Australians in relation to taxation?"* [Unpublished Doctoral Dissertation, Griffith Business School, Griffith University, Australia].
- Bulu, J. (2018). *Vergi farkındalığı ve vergi bilincinin vergiye gönüllü uyum üzerindeki etkisi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Gaziantep, Türkiye.
- Čeplová, K. (2024). *Úroveň daňové gramotnosti zaměstnanců ve vybraných firmách* [Bakalářská práce (Vedoucí práce: Mgr. Ing. Lucie Formanová, Ph.D.), Mendelova univerzita v Brně Provozně ekonomická fakulta]. Brno, České Republice.
- Çetin, M. (2022). *Sosyal bilgilerde yenilikçi öğrenme uygulamalarının kullanımının öğrencilerin harita okuryazarlık becerilerine, akademik başarılarına ve kalıcılığa etkisi* [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Niğde, Türkiye.
- Çoban, H. (2004). *Vergi Mükelleflerinin Vergi Karşısındaki Davranışları Üzerine Ampirik Bir İnceleme: Denizli Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Denizli, Türkiye.
- Demir, İ. C. (1999). *Mükelleflerin vergileme karşısındaki davranışları (Afyon ili anket çalışması)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Afyon, Türkiye.
- Demir, İ. C. (2008). *Vergi ahlakı ve belirleyenleri: Ege Bölgesi örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. İzmir, Türkiye.
- Demir, S. (2023). *Yükseköğretim öğrencilerinin vergi algısı ve vergi bilinci: Akdeniz Üniversitesi örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Antalya, Türkiye.

- Doğan, G. (2021). *Türkiye’de gönüllü vergi uyumunu etkileyen faktörler* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Aydın, Türkiye.
- Dolanská, E. (2023). *Daňová gramotnost studentů UJEP* [Bakalářská práce (Vedoucí práce: doc. Ing. Alena Maaytová, Ph.D.), Univerzita Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem Fakulta sociálně ekonomická]. Ústí nad Labem. České Republice.
- Gašparič, L. (2019). *Vloga šol in različnih izobraževanj za večjo davčno pismenost med mladimi* [Master's thesis, Mednarodna fakulteta za družbene in poslovne študije, Magistrski študijski program 2. stopnje Management znanja]. Celje, Slovenija.
- Gülgün, S. (2015). *Vergiye karşı direnme biçimlerinden agresif vergi planlaması* [Yayımlanmış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Kırıkkale, Türkiye.
- Güner, Ü. (2008). *Türkiye’de vergi bilincinin ve vergi ahlakının oluşmasında gelir idaresinin rolü* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. İzmir, Türkiye.
- Juráčková, A. (2024). *Daňová gramotnost generace Y a Z* [Bakalářská práce (Vedoucí práce: Prof. Ing. Danuše Nerudová, Ph.D.), Mendelova univerzita v Brně Provozně ekonomická fakulta], Brno, České Republice.
- Karacan, C. İ. (2019). *Ön lisans öğrencilerinin vergiye bakışı ve vergi bilinç düzeyi: Sakarya ili örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Sakarya, Türkiye.
- Kaynar, H. (2010). *Vergi Ahlakı Ve Türkiye Açısından Bir Değerlendirme* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Adana. Türkiye.
- Kracík, J. (2015). *Hodnocení znalostí daní u vybraných skupin osob* [Bachelor's thesis, University of Economics, Faculty of Finance and Accounting]. Prague, Czech Republic.
- Kubáňová, M. (2023). *Daně a daňová gramotnost obyvatel Moravskoslezského kraje* [Diplomová práce, (Vedoucí Diplomová práce: Ing. Pavlína Kirshnerová, Phd.), Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně Fakulta managementu a ekonomiky. Zlíně, České Republice.
- Kubicová, R. (2024). *Daňová gramotnost občanů Slovenskej republiky* [Diplomová práca (Mgr. Ing. Lucie Formanová, PhD.). Mendelova univerzita v Brně Provozně ekonomická fakulta]. Brno, České Republice.
- Osička, J. (2023). *Daňová gramotnost obyvatelstva České republiky* [Bakalářská práce (Vedoucí práce: Mgr. Ing. Lucie Formanová, Ph.D.). Mendelova univerzita v Brně Provozně ekonomická fakulta]. Brno, České Republice.

- Öner, F. (2023). *İlkokul İngilizce öğretmenlerinin program okuryazarlık becerileri: İşlevsel program bağlamında bir inceleme* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. İstanbul, Türkiye.
- Palil, M. R. (2010). *Tax Knowledge and Tax Compliance Determinants in Self Assessment System in Malaysia* [Doctoral Dissertation, University of Birmingham]. Birmingham, England.
- Podrazský, T. (2019). *Vnímání daní v závislosti na daňové gramotnosti a dalších socio-ekonomických faktorech* [Bachelor's thesis, University of Economics, Faculty of Finance and Accounting, Department of Public Finance]. Prague, Czech Republic.
- Pospíchalová, M. (2023). *Úroveň daňové gramotnosti vysokoškolských studentů a jejich postoje k daním v České republice* [Diplomová práce (Vedoucí práce: Mgr. Ing. Lucie Formanová, Ph.D.), Mendelova univerzita v Brně Provozně ekonomická fakulta]. Brno, České Republice.
- Ředinová, H. (2019). *Daňová gramotnost* [Diplomová Práce (Vedoucí práce: PhDr. Jan Válek, Ph.D.), Masarykova Univerzita Pedagogická Fakulta]. Brno, České Republice.
- Santos M. (2019). *Os fatores que influenciam a literacia fiscal da sociedade portuguesa: Um estudo no âmbito do imposto sobre o rendimento das pessoas singulares* [Dissertação de mestrado em Contabilidade, Fiscalidade e Finanças Empresariais do Instituto Superior de Economia e Gestão]. Lisboa, Portugal.
- Saraç, E. (2014). *Finansal okuryazarlık ve Dumlupınar Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin ölçülmesi üzerine bir araştırma* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Kütahya, Türkiye.
- Saygın, Ö. (2013). *Vergi uyumu ve vergi idaresinin vergi uyumuna etkisi* [Yayımlanmış Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Eskişehir, Türkiye.
- Šenkýřová, L. (2019). *Porovnání daňové gramotnosti vybraných krajů ČR* [Bachelor's thesis, University of Economics, Faculty of Finance and Accounting, Department of Public Finance]. Prague, Czech Republic.
- Stratilová, A. (2019). *Daňová gramotnost studentů na středních školách* [Bakalářská práce (Vedoucí práce: Ing. et Ing. Pavel Semerád, Ph.D.), Mendelova univerzita v Brně Provozně ekonomická fakulta]. Brno, České Republice.
- Strauss, M. (2020). *Vpliv davčne pismenosti na davčno sodelovanje* [Magistrsko delo, Univerza v Mariboru, Ekonomsko-poslovna fakulteta]. Maribor, Slovenija.
- Sušelj, D. (2016). *Uvajanje pozitivne davčne miselnosti pri mladih v Sloveniji v primerjavi s tujino* [Magistrsko delo, Ljubljana Üniversitesi, Kamu Yönetimi Fakültesi], Ljubljana, Sloveniji.

- Şahin, B. (2022). *Ortaöğretime geçiş merkezi sınavları fen sorularının görsel okuryazarlık, grafik okuryazarlık ve yenilenmiş Bloom taksonomisi düzeyleri açısından incelenmesi (1998-2021)* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri]. Sivas, Türkiye.
- Şenel, K. (2014). *Vergiye karşı mükellef tepkileri üzerine bir alan çalışması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Deniz, Türkiye.
- Taşkın, Y. (2006). *Vergi Aflarının Etkinliği: Teori ve Türkiye uygulaması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. İstanbul, Türkiye.
- Taylor, M. B. (2006). *Tax policy and tax avoidance: The general anti-avoidance rule from a tax policy perspective* [Master's thesis. The University of British Columbia]. Vancouver, Canada.
- Tokat, E. (2023). *Vergi Okuryazarlığı Üzerine Ampirik Bir Çalışma: Marmara Bölgesi Örneği* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Sakarya, Türkiye.
- Uyanık, G. (2011a). *İlköğretim 5.sınıfların tamamını tamamlamayla kayıtlı okuma seviyeleri ile okuduğunu anlama seviyelerinin karşılaştırılması* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü]. Ankara, Türkiye.
- Vodopija, I. (2022). *Tax literacy in the sphere of general culture* [Master's thesis. Veleučilište s pravom javnosti Baltazar Zapršić]. Zapršić, Croatia.
- Yurdakul, A. (2013). *Vergi ahlakı ve vergi ahlakını belirleyen faktörlerin analizi: Bursa ili örneği* [Yayımlanmamış Doktora Tezi. Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Bursa, Türkiye.
- Žibert, N. (2024). *"Davčna morala in davčna pismenost mladih"* [Diplomsko delo], Ljubljana, Slovenija.

EK

Ek 1: Anket Formu

Değerli Katılımcı;

Bu anket, akademik bir çalışmada kullanılmak üzere hazırlanmıştır. Doğru tespitlerin yapılabilmesi için soruları düşüncelerinizi en iyi yansıtacak şekilde cevaplamanız önem arz etmektedir. Söz konusu bilgiler bilimsel çalışma dışında herhangi bir amaçla kullanılmayacaktır. Katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Doç. Dr. Veysel İNAL

Danışman

Ercan YELMAN

Doktora Öğrencisi

A-Katılımcı Hakkında Demografik Bilgiler					
Yaşınız	18-19 ()	20-21 ()	22-23 ()	24 ve üzeri ()	
Cinsiyetiniz	Erkek ()		Kadın ()		
Okudunuz Üniversite	Sakarya Üniversitesi ()		Düzce Üniversitesi ()		
Okuduğunuz Fakülte	Hukuk Fakültesi ()		İşletme Fakültesi ()		
	Siyasal Bilgiler Fakültesi ()				
Okuduğunuz Bölüm	Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri ()		Ekonometri ()		Hukuk ()
	İktisat ()		İslam İktisadı ve Finansı ()		İşletme ()
	Maliye ()		Sağlık Yönetimi ()		Sigortacılık ve Sosyal Güvenlik Bölümü ()
	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi ()		Uluslararası İlişkiler ()		Uluslararası Ticaret ve Finansman ()
	Yönetim Bilişim Sistemleri ()				
Eğitim Türünüz	Normal Öğretim ()		İkinci Öğretim ()		
Sınıfınız	1.Sınıf ()	2.Sınıf ()	3.Sınıf ()	4.Sınıf ()	Uzatmalı ()
Genel not ortalamanız hangi aralıkta bulunmaktadır?	<2.00 ()	2.00 – 2.49 ()	2.50 – 2.99 ()	3.00-3.49 ()	3.50 – 4.00 ()
Vergi ile ilgili haberleri ne sıklıkla takip edersiniz?	Çok Sık ()		Sık ()	Nadiren ()	Hiç ()
Vergi ile ilgili bir ders aldınız mı?	Evet ()		Hayır ()		

Vergi ile ilgili haberleri nereden takip edersiniz?	Takip Etmiyorum ()	Gazete ()	Televizyon ()	İnternet ()	Radyo ()	Resmi Gazete ()	Gelir İdaresi Başkanlığı Sitesinden ()	Diğer (Lütfen Belirtiniz)
B- Vergi Okuryazarlığı Düzeyini Ölçmeye Yönelik Sorular								
1-) Vergilendirme süreci sırasıyla aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisinde doğru verilmiştir? a) Tebliğ-Tarh-Tahsil-Tahakkuk b) Tahakkuk-Tahsil-Tarh-Tebliğ c) Tarh-Tebliğ-Tahakkuk-Tahsil d) Tarh-Tahakkuk-Tebliğ-Tahsil e) Bilmiyorum								
2-) Türk Vergi Sisteminde vergi alınırken hangi unsurlar göz önünde bulundurulmaktadır? a) Gelir ve servet b) Gelir ve harcama c) Gelir, servet ve harcama d) Sadece gelir e) Bilmiyorum								
3-) Devletin vergi alınmasındaki temel neden aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisinde verilmiştir? a) Ekonomik büyümeyi sağlamak b) Yatırımları teşvik etmek c) Kamu harcamalarını finanse etmek d) Sunulan hizmetin bedelini tahsil etmek e) Bilmiyorum								
4-) Emlak Vergisi kim tarafından tahsil edilir. a) Hazine ve Maliye Bakanlığı b) Defterdarlık c) Bilmiyorum d) İl Özel idaresi e) Belediyeler								
5-) Türk Vergi Sisteminde mali tatil zamanı aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisinde doğru olarak belirtilmiştir? a) Bilmiyorum b) 1 Haziran - 20 Haziran c) 1 Temmuz- 20 Temmuz d) 21 Haziran - 31 Temmuz e) 1 Ağustos - 20 Ağustos								
6- Gelir Vergisi'nin tarife yapısı aşağıdakilerden hangisidir? a) Sabit Oranlı b) Azalan Oranlı c) Artan Oranlı d) Bilmiyorum e) Spesifik tarifiedir								
7-) Türkiye'de vergi denetim yollarından hangisinin yapılabilmesi için mahkeme kararı bir zorunlalıktır? a) Yakalama b) Vergi incelemesi c) Bilgi toplama d) Bilmiyorum e) Arama								
8-) Aşağıdaki seçeneklerden hangisi Motorlu Taşıtlar Vergisi kapsamında değerlendirilmez? a) Otomobil b) Bilmiyorum c) Kamyon d) Otobüs e) Traktör								
9-) Vergi kanunlarına göre vergilendirilmesi gereken bir konunun çeşitli nedenlerden ötürü yine aynı kanunlarla vergi dışında bırakılmasına denir. Boş bırakılan yere aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisi gelmelidir? a) Bilmiyorum b) Vergilendirmede hata c) Verginin terkin d) Muafiyet e) İstisna								
10-) Ahmet Bey X Anonim Şirketinin ortağıdır. Buna göre Ahmet Bey'in bu şirketten elde etmiş olduğu kar payı Gelir Vergisi Kanununa göre hangi gelir unsuru içerisinde değerlendirilmektedir? a) Menkul sermaye iradı b) Ücret c) Serbest meslek kazancı d) Ticari kazanç e) Bilmiyorum								
11-) Vergi Usul Kanununa göre bir mal ya da hizmet yapıldığı veya satıldığı andan itibaren en geç kaç gün içerisinde fatura düzenlenmesi gerekir? a) 3 b) Bilmiyorum c) 7 d) 10 e) 30								
12-) Katma Değer Vergisi Kanununa göre kanunen KDV oranı yüzde kaçtır? a) 18 b) 1 c) 8 d) Bilmiyorum e) 10								

13)- Vergi kanunlarınca kendisine vergi borcu düşen gerçek ya da tüzel kişilere..... denir. Boş bırakılan yere aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisi gelmelidir? a) Alacaklı b) Sorumlu c) Bilmiyorum d) Mükellef e) Yasal sorumlu
14-)Aşağıdakilerden hangisi harcama üzerinden alınan vergilerden biri değildir? a) Katma Değer Vergisi b) Özel Tüketim Vergisi c) Bilmiyorum d) Konaklama Vergisi e) Değerli Konut Vergisi
15-) Devletin vergi borcunu kısmen ya da tamamen silmesi aşağıdaki seçeneklerden hangisi ile ifade edilir? a) Takas b) Ödeme c) Terkin d) Vergi Affı e) Bilmiyorum
16-) Aşağıdakilerden hangisi deprem vergisi olarak da adlandırılan bir vergidir? a) Katma Değer Vergisi b) Özel Tüketim Vergisi c) Özel İletişim Vergisi d) Damga Vergisi e) Bilmiyorum
17-) Aşağıda belirtilen ifadelerden hangisi mükellefin vergilendirmeye ilişkin ödevlerinden biri değildir? a) Bildirme yükümlülüğü b) Fatura düzenleme yükümlülüğü c) Kayıt nizamı ile ilgili yükümlülükler d) Bilmiyorum e) Defter tutma yükümlülüğü
18-) Zirai faaliyetin yapılmış olduğu işletmeyi işleten gerçek kişiye.....denir. Boş bırakılan yere aşağıda belirtilen seçeneklerden hangisi gelmelidir? a) İşletme b) Bilmiyorum c) Esnaf d) Çiftçi e) Serbest Meslek Erbabı
19-) Bir mükellefin muhasebe defterleri ve kayıtlarını ya da ilgili belgeleri yok etmesi halinde kendisine verilecek ceza aşağıdaki seçeneklerden hangisinde doğru verilmiştir? a) Özel usulsüzlük b) Genel usulsüzlük c) Bilmiyorum d) Kaçakçılık e) Vergi ziyat
20-) Aşağıdakilerden hangisi 2020 yılında uygulamaya konulan vergilerden biridir? a) Bilmiyorum b) Dijital Hizmet Vergisi c) Katma Değer Vergisi d) Özel Tüketim Vergisi e) Veraset ve İntikal Vergisi

C – Vergi Bilinci ve Uyum Soruları	Kesinlikle Katılmıyorum	Katılmıyorum	Ne Katılıyorum /Ne Katılmıyorum	Katılıyorum	Kesinlikle Katılıyorum
Vergi, devletin egemenlik gücüne göre aldığı karşılıksız bir ödemedir.					
Vergi, vatandaşlar üzerinde kamusal bir yüküdür.					
Vergi, devletin vatandaşlarına sunmuş olduğu kamu hizmetlerinin ve yaptığı kamu harcamalarının karşılığı olarak alınmaktadır.					
Vergi kanunlarına uygun hareket etmek mükellefin ödevidir.					
Bugün ödenmeyen vergiler, gelecek nesillerin refahını olumsuz etkiler.					
Vergilerimizi tam ve doğru olarak ödemediğimiz takdirde kamu hizmetlerinin aksayacağını düşünüyorum.					
Türkiye’de uygulanmakta olan başlıca vergi adlarının biliyorum.					
Vergi mevzuatımızda yer alan vergi usul, esas ve oranları hakkında bilgi sahibiyim.					
Hükümetlerin toplanan vergilerin kullanım alanlarına (eğitim, sağlık,) yönelik izlediği politikalar vergi verme davranışını etkilemektedir.					
Ödemek zorunda olduğum vergilerin yükünü çok ağır buluyorum.					
Alış-verişlerde fiş/fatura alınmalıdır.					
Yaptığım her alışverişte, aldığım faturayı inceler, ödediğim vergi oranını kontrol ederim.					
Vergi ödemeyi ahlaki bir sorumluluk olarak görüyorum.					
Topluma karşı sorumluluğu olan biri vergisini tam olarak ödemelidir.					
Ödediğim verginin nereye nasıl harcandığını oy sandığımda sorgularım.					
Yanlış vergi politikaları yüzünden insanlar vergi kaçırıyor ya da vergiyi ödemek istemiyor.					
Vergi oranlarının yüksek olmasının vergi kaçakçılığına etkisi olduğunu düşünüyorum.					
Vergi afları, vergi ödevlerinin yerine getirilmesini olumsuz etkilemektedir.					

Vergi ödevlerimi yerine getirmezssem ne kadar vergi cezası ödeyeceğimi hesaplayabilirim.					
“Herkes vergi kaçırıyor, o halde ben de kaçıracağım” mantığı yanlıştır.					
Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü "vergiye gönüllü uyum"a inanırım.					
Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü nasıl daha az vergi ödeyeceğimi düşünmem.					
Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bunun yapılması gereken şey olduğunu biliyorum.					
Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, bunun vergi denetimi olmasa bile yapılması gerektiğini düşünüyorum.					
Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bununla devleti desteklemek isterim.					
Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, böylelikle diğer bireylere katkıda bulunmuş olurum.					
Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bu benim için normal bir durumdur.					
Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü başkalarının bunu yapmaması beni ilgilendirmez.					
Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü bunu bir vatandaşlık görevi olarak görüyorum.					
Vergilerimi kanunlara uygun olarak öderim, çünkü doğru olanı yaptığımdan eminim.					

ÖZ GEÇMİŞ

Ad Soyad: Ercan YEMAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Gaziosmanpaşa Üniversitesi
Fakülte	İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Bölümü	İşletme
Yüksek Lisans	
Üniversite	Erzincan Üniversitesi
Enstitü Adı	Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	Mali Hukuk
Programı	Mali Hukuk
Makale ve Bildiriler	
1. Yelman, E. (2017). Türkiye’de Çıkarılan Vergi Aflarının Nedenleri ve 6736 Sayılı Kanun’un Mali Yönden İncelenmesi. <i>Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi</i>, 7(15), 67-84. 2. Yelman, E. (2019). Kitap Tanıtımı: Akıldışı Sevgilerimle: Kayıp Çoraplar ve Diğer Varoluşsal Muammalar. Dan Ariely, Siyaset, <i>Ekonomi Ve Yönetim Araştırmaları Dergisi</i>, 7(2), 209-220. 3. Kırca, M., Canbay, Ş., Türkay, K., Yelman, E. ve Pirali, K. (2019). Türkiye’de Uluslararası Turizm Talebi ve İktisadi Büyüme Arasındaki İlişkiler: 1995-2017 Dönemi. <i>Ekonomi Maliye İşletme Dergisi</i>, 2(2), 48 – 68. 4. Yelman, E. (2021). Vergi Karmaşıklığı Bağlamında Türkiye’de Harcama Vergilerinin Okunabilirlik Analizi. <i>Birey ve Toplum Sosyal Bilimler Dergisi</i>, 12(2), 145-165. 5. Yelman, E. (2021). Vergi Okuryazarlığı Üzerine Yazılan Bilimsel Çalışmaların Bibliyometrik Analizi. <i>Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi</i>, 5(2), 289 – 310. 6. Yelman, E. (2022). Türkiye’de Vergi Afları Üzerine Yazılmış Olan Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. <i>International Journal of Public Finance</i>, 7(1), 211-238. 7. Yelman, E. ve İnal, V. (2023). Vergi Okuryazarlığına Yönelik Ampirik Çalışmalar: Sistematik Bir Literatür Taraması. <i>Sakarya İktisat Dergisi</i>, 12(4), 539-565. 8. Yelman, E. ve İnal, V. (2024). Vergi Uyumu Konulu Lisansüstü Tezlerin Bibliyometrik Analizi. <i>Maliye Çalışmaları Dergisi</i>, 71, 42-58. 9. Ayrangöl, Z. ve Yelman, E. (2017). Türk Vergi Sisteminde Yer Alan Günah Vergilerinin Ekonomik ve Sosyal Etkileri, <i>INTERNATIONAL CONGRESS ON MANAGEMENT ECONOMICS AND BUSINESS - ICMEB’17</i>, 276-284. 10. Ayrangöl, Z. ve Yelman, E. (2017). Türkiye’de Vergi Aflarının Etkinliği;7020 Sayılı Kanun’unun Mali Yönden Analiz Edilmesi. <i>INTERNATIONAL CONGRESS ON MANAGEMENT ECONOMICS AND BUSINESS - ICMEB’17</i>, 285-294.	